

LEX RECHNITZER

Optegnelser af viceadmiral H. Wenck, kontreadmiral H. Rechnitzer og kommandør A.G. Topsøe-Jensen om tilblivelsen af Lov om Søværnet 1932.

Udgivet af Hans Chr. Bjerg

LEX RECHNITZER

Optegnelser af viceadmiral H. Wenck, kontreadmiral H. Rechnitzer
og kommandør A.G. Topsøe-Jensen om tilblivelsen af
Lov om Søværnet 1932

Udgivet
af
Hans Chr. Bjerg

MARINEHISTORISK SELSKAB
KØBENHAVN
1985

© Hans Chr. Bjerg 1985

Sats & layout: Hanne Francia, Hørsholm

Trykt hos Bondegaard Tryk, Herlev

Marinehistorisk Selskabs skrift nr. 19

ISBN 87-87720-051

Udgivet med støtte fra

Statens humanistiske forskningsråd

Bogen forhandles gennem Nyboders Boghandel, København

Marinehistorisk Selskab

Sekretæren

Ved Fortunen 10 A

2800 Lyngby

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	7
Indledning	11
Viceadmiral H. Wencks optegnelser	37
Kontreadmiral H. Rechnitzers erindringer	159
Kommandør A.G. Topsøe-Jensens notater	175

FORORD

Den 23. marts 1932 vedtog Rigsdagen en lov om Søværnets ordning, der i realiteten indebar, at den danske flåde mistede sin betydning som en militær styrke, der kunne påtage sig egentlige krigsopgaver. Forudsætningerne for denne ordning må søges dels i indre politiske forhold dels i den afspænding, der havde hersket internationalt i det foregående årti. Bortset fra en mindre justering, som blev foretaget i 1937, var det ordningen fra 1932, der var gældende den 9. april 1940.

Omstændighederne omkring lovens tilblivelse blev dramatiske og kostede viceadmiral Henri Konow, der kun havde været flådechef i fire måneder, stillingen. Den nye flådechef efter lovens ikrafttræden blev kontreadmiral Hjalmar Rechnitzer. Viceadmiral Wenck havde nægtet at hjælpe politikerne med opstillingen af det saglige grundlag for loven, hvorfor kontreadmiral Rechnitzer blev beordret til det. Det var samtidigt – og for så vidt også eftertidens opfattelse – at Rechnitzer i denne forbindelse havde været politikernes lydige reskab. Denne opfattelse blev understreget af, at lovens § 64 indeholdt en bestemmelse, der åbnede mulighed for, at Rechnitzer, der ikke havde været ude at sejle siden sine yngre dage, alligevel kunne avancere til flådechef og dermed til operativ chef for flåden. § 64 blev i skrivieme i pressen betegnet som "lex Rechnitzer", da paragraffen tilsyneladende var skræddersyet til Rechnitzer. Her er betegnelsen benyttet på loven som sådan, da Rechnitzers navn siden har været tæt knyttet til loven og dens gennemførelse i 1930erne.

Begge de sømilitære hovedpersoner i lovens tilblivelseshistorie har efterladt sig optegnelser om begivenhederne. Wencks optegnelser ligger i en maskinskreven udgave i Rigsarkivets håndskriftssamling. Accessionsforholdene for dette manuskript er ikke fuldt belyst, men meget tyder på, at afskriften i sin tid er blevet foretaget til historikeren, dr.phil. Vilhelm la Cour til brug for dennes udarbejdelse af det over for mellemkrigsårenes forsvarspolitik stærk kritiske værk "Paa Vej mod Katastrofen" I-III. Der er tydeligvis tale om afskrift af en form for dagbogsoptegnelser bilagt diverse avisartikler, ligesom en række skrivelser har været betragtet som bilag. Bilagene findes ikke

ved afskriften, selv om der henvises til dem. Henvisningerne til disse er af kildemæssige hensyn bibeholdt i den her gengivne tekst, uden at bilagene er gengivet. Originalen til optegnelserne, der må være blevet til 1932-1933, er i hvert fald væk. Da udgiveren i 1975 henvendte sig til Wencks enke, admiralinde Frida Wenck, oplyste denne, at hun i begyndelsen af 1950'erne havde brændt de fleste af sin mands efterladte papirer, vist nok som en følge af en konstatering af, at ingen interesserede sig for mandens eftermæle. Frida Wenck, der døde i 1982, var indtil udgiverens henvendelse ikke klar over afskriftens eksistens, men var iøvrigt indforstået med en udgivelse af denne. Siden denne henvendelse har det været udgiverens intention at udgive Wencks optegnelser. Kendskabet til Wenck er imidlertid ud over en kreds af ældre søofficerer meget ringe, og det har derfor først været muligt nu at skaffe midler til optegnelsernes udgivelse.

For at give balance i tingene, og for at alle parter kan blive hørt, gengives her sammen med Wencks optegnelser det afsnit i Rechnitzers omfattende og endnu upublicerede erindringer, der omhandler det samme tidsrum, som Wenck beskriver i sine optegnelser. Rechnitzer udarbejdede sine erindringer efter sin afsked i 1940. De ligger nu i hans privatarkiv i Rigsarkivet, og afsnittet gengives her i forståelse med Rechnitzers søn, major Eigil Rechnitzer.

Endeligt er gengivet to mindre notater af kommandør A.G. Topsøe-Jensen, der i kraft af sin placering i Marinestaben blev hjælper for Rechnitzer ved dennes arbejde med lovudkastet. Topsøe-Jensen var ikke specielt knyttet hverken til Wenck eller Rechnitzer og hans udsagn må derfor betragtes som uafhængigt. Det ene notat er samtidigt og har en officiel udformning, det andet er fra december 1937. Begge notater ligger i A.G. Topsøe-Jensens privatarkiv i Rigsarkivet og publiceres efter aftale med sønnen, auditor Torben Topsøe-Jensen.

Udover en indledning, der beskriver problematikken og hovedpersonerne, har udgiveren skønnet, at det ikke har været nødvendigt at forsyne teksterne med forklarende noter. Teksterne – og sammenligningen mellem dem – taler for sig selv.

Det er udgiverens håb, at de udgivne tekster vil tjene til at belyse omstændighederne omkring tilblivelsen af loven om Søværnet i 1932, samt vil bidrage til forståelse af de politisk-militære relationer, der spiller en rolle ved tilblivelsen af forsvarsordninger og de såkaldte forsvarsforlig.

Marinehistorisk Selskabs styrelse har fra første færd været interesseret i at få Wencks optegnelser udgivet og har investeret i klargøringen, men først en tildeling fra Statens Humanistiske Forskningsråd i indeværende år, har gjort det muligt at udsende nærværende skrift

i Marinehistorisk Selskabs skriftrække. For denne sidste helt nødvendige støtte skal udgiveren udtale sin bedste tak.

oktober 1984

Hans Chr. Bjerg
overarkivar, cand.mag.
Marinestabens historiske Konsulent

INDLEDNING

Et lands forsvarspolitik er det konkrete udtryk for det pågældende lands sikkerhedspolitik, der normalt vil være bestemt af den geostrategiske beliggenhed og udenrigspolitiske intentioner eller kendsgerninger.

Efter 1864 har forsvarspolitikken været det mest følelseladede politiske spørgsmål i Danmark. To forhold har karakteriseret diskussionerne om forsvaret, dels den politiske uenighed om størrelsen af forsvaret og dets primære opgaver set ud fra et sikkerhedspolitisk aspekt, dels rivaliseringen mellem først og fremmest hæren og flåden men også mellem hærens forskellige våbenarter, en rivalisering, der har haft forbindelse med uenighed om den overordnede sikkerhedspolitik.

I perioden 1864-1932 er det karakteristisk, at politikerne i høj grad lod sig påvirke i deres synspunkter af militærfaglige kendsgerninger, hvorved officererne normalt havde stor indflydelse på de gennemførte forsvarsordninger. Gennemførelsen af Københavns landbefæstning i 1880erne var således udtryk for politikernes akcept – og misbrug – af ingeniør- og artilleriofficerernes specielle synspunkter på bekostning af infanteriet og flåden.

Utvivlsomt som en følge af indtrykket af verdenskrigen og den efterfølgende afspændingsperiode neddæmpedes den militære sagskundskabs indflydelse på forsvarsspørgsmålet. Ved forhandlingerne omkring gennemførelsen af forsvarsordningen i 1922 var det tydeligt, at politikerne i stor udstrækning ikke tog hensyn til de synspunkter, der fremkom fra militær side, og i høj grad udelukkende tog politiske og økonomiske hensyn ved udformningen af det danske forsvar. Som det fremgår af de her gengivne optegnelser, blev der næsten udelukkende taget politiske hensyn ved fastsættelse af de militære love, der blev vedtaget i marts 1932.

Den 1. verdenskrig havde ændret forholdene i Europa i sikkerhedspolitisk forstand. Tyskland og Rusland var ikke længere blandt stormagternes tal. Især dette forhold var af sikkerhedsmæssig og strategisk betydning for Danmark.

Danmark havde til og med 1. verdenskrig befundet sig i en quasi-afhængighed af Tyskland, i hvis samlede strategi Danmark så at sige udgjorde en nødvendig del. Danmark udgør et opmarchområde til Tyskland, og fra tysk side gik opgaven derfor ud på at hindre, at en fjendtlig magt sætter sig fast i Danmark eller gennem dette land trænger ind i Tyskland. Endvidere var de danske stræder den dør hvorigennem en vestlig sømagt kunne sende flådestyrker, der kunne angribe Tyskland i den nordlige flanke. En lukning af denne dør ville derfor være i Tysklands interesse, idet bl.a. dette land gennem Kielerkanalen selv fortsat ville have mulighed for at rokere sine flådestyrker mellem Nordsøen og Østersøen.

På samme måde ville Danmarks sikkerhed blive problematisk, hvis Rusland og en vestlig sømagt som f.eks. England eller Frankrig bekrigede hinanden. Her ville en lukning af de danske stræder være i Ruslands interesse, men en åbning i de evt. vestmagters.

Men nu udgjorde hverken Tyskland eller Rusland nogen magtpolitiske faktorer efter afslutningen af 1. verdenskrig. Danmarks stilling var ikke mere særligt udsat, og der var derfor i 1920'erne god mening i at nedskære på de militære styrker uden dog at kompromittere forsvaret som sådan. Det var den almindelige opfattelse, at krig som konfliktmiddel var afskaffet og fremtidige uoverensstemmelser ville blive afgjort i det oprettede folkeforbund. I følge denne opfattelse var det derfor kun nødvendigt at opretholde et grænsepoliti og et søpoliti uden egentlige militære magtmidler. Værnene skulle blot markere landets neutralitet. Imod denne afrustningstanke blev det indvendt, især fra militær side, at Danmark faktisk i følge folkeforbundstraktaten var forpligtet til på kollektiv basis at kunne deltage i straffeekspeditioner mod medlemmer af folkeforbundet, der anvendte krig som konfliktredskab.

I årene omkring 1930 var der stærke tendenser til, at såvel Tyskland som Rusland atter ville blive magtfaktorer som tidligere. Hvis dette blev tilfælde, ville situationen ændre sig fuldstændigt for Danmark, således at dets sikkerhed atter blev problematisk og derfor atter ville kræve et vist militært forsvar. Selvom der var stærke tendenser at spore i 1930-31, så fik dette ingen betydning for gennemførelsen af de militære love i 1932, der som klare forudsætninger havde situationen således som den havde eksisteret gennem 1920'erne, altså en manglende berettigelse af egentlige militære styrker. Først i 1932 — efter lovenes gennemførelse — og i tiden efter fulgte det voldsomme omslag i den internationale situation. Det er meget sandsynligt, at en forsvarsordning f.eks. gennemført 1934 i stedet for i 1932, var blevet anderledes end den, der nu vedtoges i 1932, pga. de helt ændrede forudsætninger i Danmarks strategiske situation.

J. STENSVALLE 1874-1956

Med hensyn til de politiske partiers holdning til forsvarsspørgsmålet i 1920'erne, så gik socialdemokratiet og det radikale venstre ind for en afrustning. Argumentationen var begrundet i landets lidenhed, og gik iøvrigt ud på, at jo mindre militærvæsen Danmark havde, desto mindre ville den militære fare være for Danmark. Selv de politiske partier, der hidtil havde været forsvarsvenlige, var naturligvis også påvirkede af landets ændrede strategiske forhold og eksistensen af folkeforbundet. Partiet Venstre mente, at de nye forhold bevirkede, at der godt kunne spares nogle bevillinger på forsvaret, uden at dette behøvede at indebære, at det tabte som sådan i værdi. Det konservative Folkeparti var det parti, der ville give mest til forsvaret, men det mente dog, at det var muligt at reducere de stående styrker i begrænset omfang, og så til gengæld lægge vægt på reserverne. Det var Venstre og Det konservative Folkeparti, der sad på magten 1920-24, og det var som sådan disse to partier, der gennemførte forsvarsordningen af 1922.

Nuancerne i Venstres og de konservatives holdning til forsvaret medførte i 1929 en konflikt mellem de to partier. Man kunne ikke enes om en justering af den eksisterende forsvarsordning, idet Venstre ikke ville give så meget til forsvaret, som de konservative fandt nødvendigt. Følgen blev, at de konservative fremsatte et forslag om på finansloven at hæve forsvarsbudgettet med 6,6 mill. kr. til 50 mill. kr. Dette forslag forkastedes bl.a. med Venstres stemmer. Til gengæld nægtede de konservative derefter at stemme for finansloven som sådan. Det radikale venstre undlod at stemme, og finansloven blev forkastet med 52 socialdemokratiske stemmer mod 45 venstre-stemmer. Folketinget blev opløst, og efter valget trådte et socialdemokratisk-radikalt ministerium under Stauning til.

De bestræbelser, som venstre-politikere, efter den nye regerings tiltrædelse, udfoldede for at få et forsvarsforlig i stand med regeringspartierne må vel også søges i skuffelsen over den manglende forståelse mellem de to borgerlige partier.

I ministermødeprotokollen for 17. februar 1930 hedder det: "Statsministeren nævnte spørgsmålet om, hvilke muligheder der var for en forhandling med Venstre om en ny militærordning. På et tidligere tidspunkt har der været en vis føling med Venstre, men denne tabtes, og Venstre kom i føling med de konservative. Denne føling ophørte så ved regeringsskiftet. Senere har der igen været nogen føling med kredse af Venstre, og der er sagt til disse kredse, at Socialdemokratiet måtte fastholde, at vi må bort fra den krigsmæssige udrustning og over til det rent neutralitetsmæssige synspunkt. Nu er der påny søgt føling med os fra Venstres hold. I den anledning har statsministeren sagt, at en eventuel forståelse i folketinget må forudsætte,

H. HAUCH 1876-1957

at denne forståelse også godkendes i landstinget, og at man ikke ville risikere, at Venstre og konservative under forhandlingerne i landstinget fandt hinanden igen. Dertil er der af Venstre sagt, at et sådant ikke heller ville komme til at foreligge, og at Venstre erkendte, at vi nu må forlade teorien om den krigsmæssige udrustning. Endvidere mener Venstre, at det er lettere at nå en ny forståelse mellem Venstre og regeringspartierne i folketinget end i landstinget, men man mener på den anden side, at man må lade spørgsmålet udgå til endelig afgørelse til næste rigsdagssamling, og at Venstre gerne vil påtage sig ansvaret for udsættelsen. Man har også sagt, at de store beløb, som kan spares, kan anvendes til sociale formål. Man har nævnt 15 á 18-20 millioner årlig. Man er i Venstre meget stemt for at lade sagen gå sin gang og så se at føre forhandlingerne i løbet af sommeren, så den endelige afgørelse kan finde sted i næste samling. Venstres ønske går i retning af bedre materiel f.eks. til marinen, der har altfor få og dårlige skibe til bevogtningen. Venstre ønsker også af taktiske grunde først at se, hvad de konservative vil stille forslag om, da disse forslag formentlig vil blive så omfattende, at de vil være afskrækkende for Venstre og blive en hindring for en tilnærmelse mellem Venstre og konservative. Det er oplyst, at både Madsen-Mygdal og Nørgaard har fået underretning om henvendelsen til regeringen og at de er indforstået med, at forhandlingerne prøves. Statsministeren har vekslet ord med udenrigsministeren og med Socialdemokratiets formand for gruppen i rigsdagen om forhandlingerne, og formanden har også deltaget i samtalen med vedkommende venstremand. Udenrigsministeren udtalte, at man må lægge megen vægt på, at det klart kom til at fremgå, at Venstre ønskede forhandlingerne udsat til næste år. I øvrigt ville udenrigsministeren ikke gøre indvendinger imod, at forhandlingerne føres i folketinget. Der førtes derefter en meget indgående forhandling om ministeriets stilling. Alle ministre udtalte sig i det væsentlige i tilslutning til de af statsministeren og udenrigsministeren fremsatte udtalelser, der går ud på at fremsætte udtalelser, der går ud på at fortsætte med at have føling med Venstre, dog således at man må have Venstres udtalelse for, at Venstre ikke i denne samling har kunnet blive endelig færdig med dets overvejelser.”¹

Venstre, der længe nok ville have et forsvar, men vel at mærke et forsvar, som ikke måtte koste noget, var altså under indtryk dels af den sikkerhedspolitiske situation, dels af de meget dårlige økonomiske konjunkturer, der satte ind efter efteråret 1929, havnet i rent faktisk at blive et af nedrustningspartierne. Visse Venstre-kredse havde i hvert fald meget travlt med at få en orden istand med regeringspartierne. De fra Venstre valgte forhandlere var N. Neergaard, Oluf Kragh, Jensen-Klejs, H. Hauch og I.A. Hansen. Fra Venstre hen-

stillede man, at statsministeren deltog i forhandlingerne.² Den 14. januar 1931 kunne statsministeren i et ministermøde give oplysning om, at der var udsigt til, at der kunne opnås forlig om forsvaret med Venstre på omkring en samlet udgift på 22 mill. kr. årligt.

Efter at disse kontakter var kommet i stand med Venstre, vejrede regeringspartierne naturligvis morgenluft på baggrund af de af- og nedrustningsforslag, de havde fremsat i 1920'erne, og som det ikke var lykkedes dem at komme igennem med. F.eks. overvejede undervisningsministeren at rydde Arsenaløen, der udgjorde en betydelig del af Holmen, marinens hovedbase, og flytte Frilandsmuseet til dette område.³

Den økonomiske udvikling i 1931 fjernede imidlertid regeringspartierne og Venstre lidt fra hinanden, fordi Venstre som landbrugets parti måtte gå imod de politiske indgreb, som regeringen anså for nødvendige til at klare den økonomiske krise. Selv om der havde været modstand i visse kredse inden for Venstre mod kontakten med regeringspartierne omkring forsvarsspørgsmålet,⁴ så var en Venstre-mand som H. Hauch stadig meget ivrig for at få et forlig istand omkring dette spørgsmål.⁵

Venstre-politikerne fortsatte på egen hånd på trods af, at forbindelsen til regeringspartierne i forsvarsspørgsmålet ikke længere var så klar som tidligere. I begyndelsen af september 1931 henvendte den tidligere statsminister Madsen-Mygdal sig til chefen for marinen, viceadmiral Amdrup, om et møde angående en fremtidig ordning af forsvaret. Amdrup skulle afgå fra Søværnet med udgangen af november samme år og anmodede derfor om, at kontreadmiral Henri Wenck, der var chef for marinestaben og ansås for at blive Amdrups efterfølger, tillige måtte deltage i dette møde. Dette havde Madsen-Mygdal intet imod, og mødet fandt derefter sted i Amdrups tjenestebolig i Søkvæsthuset, Overgaden O. Vandet, den 5. september. Med dette møde begynder Wencks optegnelser.

På mødet var fra Venstre mødt Madsen-Mygdal og landstingsmanden J. Stensballe. De andre tilstedeværende var som antyd det viceadmiral Amdrup og kontreadmiral H. Wenck. Venstre-folkene anmodede om, at forhandlingerne af politiske hensyn blev holdt hemmelige. Formålet var, at få Amdrup til at udarbejde en flådeordning som led i en samlet forsvarsordning til 30 mill. kr., hvoraf de 21 skulle gå til Hæren og de 9 til Søværnet. En sådan forhåndsgodkendelse fra viceadmiralen ville naturligvis lette den politiske gennemførelse. Madsen-Mygdal gav udtryk for, at man nødigt ville henvende sig til kontreadmiral H. Rechnitzer, der var direktør for Marineministeriet, om hjælp til et sådant forslag. Det blev endvidere antyd det, at man ville rette en tilsvarende anmodning til chefen for Hæren, gene-

ralløjtnant E. With. Amdrup var imidlertid ikke særlig villig til at udkaste en flådeordning til kun 9. mill. kr., og mødet endte derfor uden resultat, i det der dog aftaltes et nyt møde.

Det næste møde foregik den 9. september i Stensballes hjem, Gefionsgade 1. Tilstede var ud over de personer, der havde været med til mødet den 5. september, venstre-politikeren, landstingsmanden H. Hauch og generaløjtnant E. With. Det fremgik af mødet, at sidstnævnte var villig til at hjælpe venstre-politikerne med et hærlovsforslag på de opstillede betingelser. Amdrup var — støttet af Wenck — stadig ikke villig til at hjælpe Venstre med en ny forsvarsordning, og der blev derfor ikke holdt flere af disse møder. Det fremgik af møderne — i følge Wencks optegnelser — at hovedmændene bag Venstres forsvarspolitiske bestræbelser var Hauch og Stensballe, og at disse allerede forinden mødet med søofficererne havde haft møde med With.

Da der ikke i løbet af sommeren 1931 var kommet noget ud af kontakten mellem Venstre og regeringspartierne på det forsvarspolitiske område, fremsatte regeringen i efteråret et af de næsten traditionelle afrustningsforslag i landstinget. Forslaget blev i oktober henvist til landstingets forsvarsudvalg, der til nærmere drøftelser nedsatte et underudvalg bestående af bl.a. Stensballe og Hauch. Fra Socialdemokratiet sad C.F. Sørensen, fra de radikale Vejstrup og fra de konservative H.O.G. Ellinger. Efter at møderne med de militære ledere i realiteten var strandet, videreførtes Venstres bestræbelser omkring dette underudvalg især i drøftelser med Ellinger, der tilsyneladende synes at kunne følge venstremændene et stykke af vejen.

Til Venstres store irritation skete der yderligere det i løbet af efteråret, at regeringspartierne og de konservative fandt hinanden i et kriseforlig, der var udtryk for andre politiske indgreb end dem Venstre som landbrugsparti kunne gå ind for. Kriseforliget med de konservative indeholdt faktisk en besparelse på finansloven for forsvarsets vedkommende på 2,3 mill. kr. Venstres forsvarspolitiske bestræbelser synes at være blevet isoleret.

Rechnitzer havde hørt rygter om Venstres forsvarspolitiske tiltag og Withs medvirken i disse. Rechnitzer skriver i sine erindringer, at han havde hørt rygter om, at general With skulle have ladet forstå, at en ændring af det bestående var nært forestående, og at "han nok skulle blive flåden en god chef". Rechnitzer spurgte forsvarsministeren Laust Rasmussen, om der var hold i disse rygter. Forsvarsministeren slog dette hen og nægtede at kende noget til rumlerierne.

Ved skildringen frem til efteråret 1931 er alle rollerne, hvad angår hovedpersonerne i spillet omkring den søvæmsordning, der kom i

1932, stort set blevet besat. De forskellige aktører skal derfor kort omtales i det følgende.

Johannes Stensballe (1874–1956) var en af Venstres trafikpolitiske sagkyndige. Han var blevet trafikminister i 1926, og overtog handelsministerposten i 1928. Især huskes han for sin kontroversielle gennemførelse af ”Stærekassen”s bygning. Stensballe var dybt skuffet over, at regeringen blev væltet i 1929 og var siden en notorisk modstander af de konservative, hvad der utvivlsomt har spillet ind i hans arbejde for at nå til forsvarspolitisk enighed med regeringspartierne – hen over hovedet på de konservative – 1931–32. Når man kender Stensballes virke i 1931–32, er det tankevækkende at konstatere, at han for sit parti nåede at sidde i forsvarskommissionen af 1946.⁶

Henrik Hauch (1876–1957) var landbrugspolitiker og var knyttet til Madsen-Mygdal. Han var 1928–36 næstformand i Venstres landstingsgruppe og siden formand. I 1940 var han en overgang minister u.p. Han var ligesom Stensballe medlem af forsvarskommissionen 1946 og blev 1950–53 landbrugsminister.

Stensballe og Hauch var de egentlige arkitekter til den forsvarsordning, der blev gennemført i 1932. Ingen af dem havde tidligere fagpolitisk beskæftiget sig med militære problemer, og hvad det egentlige motiv var bag deres bestræbelser for et forsvarsforlig kan vel ikke siges med bestemthed. Muligvis er der tale om en kombination af en ”hævnaft” over for de konservative, en sand overbevisning om, at det var nødvendigt på grund af de økonomiske forhold at skære kraftigt ned på forsvaret, samt et behjertet forsøg på at redde forsvaret fra en total udsejttelse, således som det socialdemokratisk-radikale forslag ville indebære. Hvis man kunne komme af frustningstilhængerne i møde et stykke af vejen, ville det måske være muligt som sådan at redde de militære værn, selv om de faktisk ikke længere kunne magte egentlige krigsopgaver.

Henri L.E. Wenck (1872–1933) er en af de bedst begavede søofficerer, som Søværnet har haft i dette århundrede. Efter en glimrende og alsidig karriere, var han allerede i 1918 blevet udnævnt til kommandør og chef for marinestaben, en post han beholdt indtil udgangen af 1931, da han blev kommanderende admiral, Amdrups efterfølger. I 1920'erne stod han som en samlende skikkelse blandt de danske søofficerer. Han var primusmotor i den interessepression, som søofficerernes videnskabelige selskab, det såkaldte Søe-lieutenant-Selskab foretog i 1920'erne for at forhindre, at en afrustning blev gennemført.⁷ Wenck var principfast og kompromisløs. Politiske intriger uden forbindelse med sagens substans havde han ingen forståelse for. Han lå derfor meget hurtigt på kollisionskurs med politikerne, da begivenheder tog fart omkring gennemførelsen af 1932-ordningen.

Han kom kun til at virke som kommanderende admiral i fire måneder og hans tidlige død 1 1/2 år efter søværnslovens vedtagelse og hans egen afsked gjorde, at han i mellemkrigsårene blandt de danske søofficerer næsten indtog en martyragtig position, der har holdt sig gennem flere generationer af søofficerer.

Som et eksempel på de følelser, som samtidens søofficerer nærrede for Wenck, skal nedenfor gengives nogle samtidige optegnelser af den senere chef for Søværnet, viceadmiral A.H. Vedel, der i 1932 var kaptajnløjtnant:

”Viceadmiral Wenck.

I går eftermiddags forelå viceadmiral Wencks afsked som en kendsgerning.

Hermed forlader en sjælden retsindig, pligtopfyldende og kundskabsrig officer Flåden. — Meget få har gennem tiderne nydt den høje grad af agtelse og respekt, som viceadmiral Wenck i sin egen skab af marinestabschef og viceadmiral udelt har nydt fra alle sider i Marinen.

Grunden hertil er hans ubestikkelige, retsindige og stærke karakter. *Sagen* står for ham over alt. Og når hertil kommer, at viceadmiral Wenck er en ualmindelig kundskabsrig mand, ikke blot på de rent militære områder, men også på tilgrænsende felter som historie, folkeret m.m. og er nået hertil ved lange og grundige studier, vil man forstå med hvilken berettigelse admiralen nyder denne respekt.

Med dybe beklagelse ser vi nu alle viceadmiral Wenck forlade Flåden, men han forlader den med ære og med et uplettet navn som en mand, der ikke ville gå med til noget, der efter hans inderste overbevisning intet var værd.

For Flådens personel vil han stå, som den viceadmiral, der — da han anså det for rigtigt — satte sin stilling ind på *sagen*, for søofficererne som et lysende eksempel til efterfølgelse, og for de der har haft den ære og glæde at arbejde direkte under ham tillige som en sjælden fin og stærk personlighed.

A.H. Vedel.”⁸

Hjalmar Rechnitzer (1872-1953) er en kontroversiel skikkelse i dette århundredes danske militærhistorie bl.a. som følge af begivenhederne omkring 1932-loven. Han var som ung en dygtig og begavet officer, der især havde blik for den nye tekniske udvikling og dets muligheder for Søværnet. Allerede 1917 blev han som kaptajn chef for Marineministeriets sekretariats- og kommandokontor og fungerende chef for ministeriets 1. departement. Rechnitzer nærrede utvivlsomt sympati for partiet Venstre, men et egentligt partipolitisk forhold har ikke kunnet påvises. Han sad i forsvarskommissionen, der ud-

arbejdede forsvarsordningen af 1922, og hjalp Venstres repræsentanter med deres bemærkninger til den endelige betænkning. I 1923 blev Rechnitzer direktør for Marineministeriet, udnævnt af Venstre-regeringen. Der var næppe tale om en politisk udnævnelse, idet det var naturligt, at han overtog denne post i kraft af sin placering og sit hidtidige virke.

Rechnitzer kom hurtigt i klemme i de herskende interessestridigheder. Tidene var vanskelige for de militære værn pga. de ihærdige afrustningsbestræbelser. Afgørende var imidlertid den kompetencekonflikt inden for Søværnet, som forsvarsordningen af 1909 havde indbygget i sig. Efter denne ordning blev direktørstillingen i Marineministeriet, den øverste administrative stilling i Søværnet, besat med en søofficer. Sideordnet denne stilling var viceadmiralen, den kommanderende admiral, der var den øverste operative chef for Søværnet. Kompetenceforholdene mellem disse to stillinger var ikke præciseret og voldte til stadighed problemer.

Da Rechnitzer blev direktør for Marineministeriet, var det Henri Konow (1862-1939), der var viceadmiral. Han brød sig ikke meget om Rechnitzer og havde søgt at modarbejde, at denne blev direktør.⁹ I 1924 blev den socialdemokratiske afrustningstilhænger Laust Rasmussen forsvarsminister. I dennes ministertid 1924-26 havde Konow adskillige sammenstød med ministeren. De to var naturligt nok absolut ikke på bølgelængde med hinanden. Rechnitzer blev mere eller mindre ufrivilligt inddraget i denne konflikt. Da Rechnitzer blev direktør i 1923, ændrede man administrativt pensionsalderen for denne stilling fra 65 til 70 år. Dette var sagligt set velbegrundet, da stillingen jo formelt ikke var en operativt fungerende officersstilling, og derfor skulle ligge på linie med andre stillinger i centraladministrationen, som den svarede til. For den rene søofficersstilling, som viceadmiralen udgjorde, skulle pensionsalderen fortsat være 65 år. Hævelsen af pensionsalderen blev, bl.a. under indtryk af Konows kraftige kritik, i søofficerskorpset opfattet som, at Rechnitzer søgte "at mele sin egen kage".

Det forhold, at man besatte direktørposten med en søofficer, som man formelt beholdt i søofficerskorpset, medførte en officerskarriere for Rechnitzer, der unægtelig virker noget søgt. Som følge af sin ansættelse i Marineministeriet var Rechnitzer som søofficer sat uden for nr. I 1921 avancerede han uden for nr. til kommandør. I 1922 gjorde man så klar til hans varige ansættelse i ministeriet og førte ham i overtalligt nr.

I striden med viceadmiral Konow benyttede Laust Rasmussen sig af Rechnitzer som *sin* sagkyndige, og ønskede derfor at styrke

Rechnitzers position. I 1925 gjorde forsvarsministeren ham derfor til kontreadmiral. Problemet var, at der for det første ikke kunne ske udnævnelse fra et overtalligt nr., dels at ingen kunne blive kontreadmiral, uden at viceadmiralen havde afgivet en udtalelse om vedkommende. Denne bestemmelse gjaldt dog ikke, hvis vedkommende var uden for nr., idet viceadmiralen da ikke behøvede at udtale sig om den pågældendes operative og sømandsmæssige evner. Disse vanskeligheder manøvrerede man uden om ved først at flytte Rechnitzer tilbage, således at han blev kommandør uden for nr. Derefter kunne udnævnelse så ske til kontreadmiral uden for nr. uden om viceadmiralens udtalelse. Konow var naturligvis rasende og karakteriserede det hele som et klart misbrug af admiralstitlen, hvad det utvivlsomt også var. Årsagen var at finde i det dårlige forhold mellem på den ene side ministeren og viceadmiralen og på den anden side mellem Konow og Rechnitzer. Der var store samarbejdsproblemer mellem direktøren og viceadmiralen 1925-27. Under efterfølgeren Amdrup var der stort set ro omkring disse problemer. Alle erkendte dog, at de eksisterende forhold var uheldige, og som nr. 1 på Søværnets ønskeliste ved nye organisatoriske ændringer stod en ændring i disse stillingers indhold. Enten skulle direktøren afskediges som søofficer eller også skulle stillingerne lægges sammen og indehaves af den samme person. I dette forhold var Rechnitzer og chefen for marinestaben, kontreadmiral Wenck, helt enige, hvad der klart fremgår af begges optegnelser.

På mødet den 9. september 1931 rejste viceadmiral Amdrup dette spørgsmål over for politikerne og udtalte som sit ønske, at der blev gjort noget ved dette forhold, der specielt ud fra viceadmiralens situation virkede meningsløs. Politikernes svar var, at viceadmiralen kunne få ledelsen og kommandoforholdene ordnede ganske som han ønskede det og fandt det rigtigt. En sammenlægning af de to stillinger var stort set det eneste Amdrup og Wenck kunne blive enige med venstre-politikerne om. Der var således ikke tale om, at det var en af Rechnitzers opfindelser, hvormed han ville fryse Wenck ud af viceadmiral-stillingen. Der var i starten af drøftelseme med Venstre ikke personspørgsmål inde i billedet, men det lå i luften, at de to stillinger skulle samles i viceadmiralens person, altså Wenck som designeret flådechef. Fra venstre-politikernes side søgte man i hvert fald i starten at udtrykke en distance til Rechnitzer.

Som det fremgår af optegnelserne, udviklede forholdene sig således, at Wenck lagde sig ud med Venstres forsvarsarkitekter, og de var derfor fast besluttede på, at Wenck ikke skulle have den nyoprettede stilling. Rechnitzer kom derefter naturligt ind i billedet.

Venstre-politikerne gav udtryk for, at de gerne så ham som flådechef. Med rette kan man kritisere Rechnitzer for at have sagt ja til udnævnelser som viceadmiral og dermed operativ chef for flåden. Da han ikke selv havde været til søs siden 1917 burde han have sagt, at han ikke mente sig kompetent til denne del af den nye stillings ansvarsområde. I sine erindringer giver Rechnitzer udtryk for, at han følte sig stærkt provokeret af den offentlige hetz mod sig, som han fandt helt uretfærdig. Iøvrigt fandt han ikke, at han ville genere Wenck ved at sige ja til udnævnelser, idet denne var politisk umuliggjort, hvis venstrepolitikerne fik gennemført loven.

Rechnitzer gjorde Stensballe og Hauch opmærksom på, at der var vise tekniske vanskeligheder ved hans eventuelle udnævnelse til viceadmiral af linien. Dette ville nemlig kræve endnu et prokuratoragtigt krumspring som det, der var blevet gennemført i 1925, da han blev kontreadmiral. Normalt var bestemmelsen, at en søofficer, der blev flyttet tilbage til linien fra et nr. uden for først kunne forfremmes 1 år efter inden for linien. Dvs. at Rechnitzer formelt først skulle flyttes ind i linien som kontreadmiral, hvorefter han 1 år efter kunne forfremmes til viceadmiral. Denne manøvre kunne naturligvis ikke bruges i det konkrete tilfælde. Inspireret af Rechnitzers påpegning af de tekniske vanskeligheder indsatte politikerne derefter en paragraf, den senere § 64 i søværnsloven, hvori det hed: "Søværnsofficerer udenfor nummer, der er ansat i stillinger i Marineministeriet, betragtes ved lovens ikrafttræden som værende i overtalligt nummer i linien med umiddelbar adgang til forfremmelse." Denne bestemmelse må vist siges at være enestående i militær personellovgivning. Alene udtrykket "overtalligt nummer i linien" var en ejendommelig nydannelse. Derudover kunne den finde anvendelse for to personer i systemet, nemlig Rechnitzer og hans højre hånd i ministeriet, kommandør A.G. Topsøe-Jensen. Paragraffen vakte en voldsom og berettiget harme i søofficerskorpset og svækkede respekten omkring Rechnitzer blandt de andre søofficerer. I offentligheden blev bestemmelsen naturligt omtalt som "lex Rechnitzer" og opfattedes som et politisk og lidet sympatisk fif fra en søofficer, der var parat til at sælge flådens troværdighed for sine egne ambitioner.

Det er umuligt i denne forbindelse at komme uden om en mandjævnning mellem Wenck og Rechnitzer, der var jævnaldrende. Begge var de dygtige og begavede søofficerer. Wenck var mere udadvendt, hans interesser omfattende, ligesom han forstod at vinde sine undergivne for sig. Han var således en populær, afholdt og respekteret chef. Rechnitzer var ikke særligt udadvendt og var ikke en type, der vandt folk for sine synspunkter. Forskellen var desuden, at medens den principfaste og kompromisløse Wenck satte sin kurs og søgte at holde

den uanset vindretningen, og uanset at det til sidst medførte forlis, så var Rechnitzer som den typiske, loyale embedsmand, indstillet på hele tiden at ændre kursen efter vindretningen, samtidig med at han holdt sig så tæt til vinden, at farten ikke på noget tidspunkt tabtes, således at han sikkert kunne nå i havn. Der er nok brug for begge typer, men i forskellige situationer. Hvem der var brug for i den forsvarspolitiske situation, der herskede 1931-32, kan fortsat diskuteres. Der foreligger ingen oplysninger om, at Wenck og Rechnitzer før årsskiftet 1931-32 direkte skulle have haft aversion mod hinanden.

Wencks optegnelser og Rechnitzers erindringer supplerer hinanden udmærket, og der synes heller ikke at være faktiske uoverensstemmelse, selv om vurderingerne naturligvis kan være forskellige. På et helt afgørende punkt divergerer de imidlertid.

Efter at Wenck havde nægtet at hjælpe Venstre-politikerne privat med et søværnsforslag, forsøgte de via landstingets forsvarsudvalgs underudvalg at foranledige, at han tjenstligt blev beordret til dette af forsvarsministeren. Efter en samtale med forsvarsministeren, hvorunder Wenck havde givet udtryk for, at han meget nødtigt tjenstligt ville beordres til at udarbejde et forslag, som han anså for at ligge uden for det realistiske, hvis man ikke ville udslette flåde, sammenkaldte ministeren den 8. januar 1932 til et møde, hvor kun Wenck og Rechnitzer var tilstede på ministerens kontor. Nedenfor gengives de to versioner:

Wenck

Forsvarsministeren meddelte mig at underudvalget havde anmodet ham om påny at opfordre mig til at udarbejde det omhandlede udkast. Såfremt jeg fremdeles modsatte mig dette, ville han ifølge underudvalgets subsidiære anmodning henvende sig til direktøren for Marineministeriet for at få det omhandlede udkast udarbejdet.

...

... jeg ... gentog derfor kun min tidligere udtalelse om, at underudvalget var ude i en begrebsforvirring, når det mente,

Rechnitzer

L. Rasmussen tilkaldte så Wenck og mig til en samtale, hvorunder Wenck gjorde rede for sit syn på forholdene, og da ministeren spurgte om min mening, svarede jeg, at jeg ikke mente, at man kunne pålægge viceadmiralen at udføre hvervet, når det så afgjort stred mod hans opfattelse og hele indstilling. Ministeren bifaldt dette, men gjorde gældende, at ministeriet nødvendigvis måtte foranledige lovforslaget udarbejdet, når ønske herom fremsattes fra Rigsdagens side, hvad W. var ganske indforstået med og fandt

at man kunne tvinge en embedsmand til qua teknisk sagkyndig at udarbejde og med sin underskrift hæfte for et forslag, der var opbygget på et efter hans overbevisning teknisk uforvarligt og absurd grundlag ...

... Ministeren ... sagde derpå, at han altså nu måtte anmode direktøren for Marineministeriet om at foretage udarbejdelsen af det omhandlede udkast på det af underudvalget angivne grundlag. Som jeg havde ventet det, var kontreadmiral Rechnitzer straks villig hertil uden indvendinger. Det vil antagelig være af interesse til belysning af sagens udvikling her at indskyde nogle kommentarer angående kontreadmiral Rechnitzer.

...

... på de 2 ... indledende og uofficielle møder ... udtalte (Stensballe og Hauch) at de havde fået nok af forslag fra kontreadmiral Rechnitzer og derfor absolut ikke ønskede at henvende sig til Marineministeriet for at få det her omhandlede udkast udarbejdet.

Imidlertid medførte sagens udvikling (min nægtelse), at de nu anså sig for nødsagede til at bide i det sure æble og alligevel anmode forsvarsministeren om at lade udarbejdelsen foretage af Marineministeriet (= direktøren for Marineministeriet, kontreadmiral Rechnitzer). Jeg var lige fra sagens begyndelse klar over, at kontreadmiral Rechnitzer ville blive anmodet om at udarbejde,

overmåde naturligt. Det blev så aftalen mellem os alle tre, at jeg skulle gå i gang med opgaven, til hvilket arbejde Wenck tilsikrede mig, at jeg skulle få al mulig assistance fra marinestaben, for hvilken han også var midlertidig chef i forbindelse med stillingen som viceadmiral. Hermed var så dette afgjort, og da W. og jeg skiltes ude i forværelset, husker jeg, at jeg bemærkede til ham, at det var et overordentlig ubehageligt og utaknemmeligt hverv, der således var gået over til mig, og at han ville stå som en halvgud overfor personellet, fordi han havde sagt fra. Han gentog imidlertid, at han skulle gøre alt, hvad han kunne for at marinestaben på bedste måde kunne hjælpe mig.

hvad underudvalget ønskede, så fremt jeg ikke ville gøre det. Og jeg var også klar over, at Direktøren for Marineministeriet da næppe ville blive glemt ved tilrettelæggelsen af marineledelsen i den nye ordning.

...

Iøvrigt var jeg klar over, at så fremt nyordningen forudsatte en enhedsledelse — hvilket som ovenfor påpeget var det eneste rigtige — ville forsvarsministeren utvivlsomt foretrække direktøren for Marineministeriet som leder, ganske uanset hans maritime kvalifikationer.

...

Efter mødet hos forsvarsministeren d. 8/1 1932 påbegyndte kontreadmiral Rechnitzer udarbejdelsen af et søværnsforslag på det af underudvalget (Venstre) angivne grundlag.

De to udsagn er unægtelig meget forskellige, selv om der ikke direkte er tale om påstand mod påstand. De er interessante, bl.a. ved det de undlader at sige. Wencks optegnelser er blevet til efter, at loven var vedtaget, og han selv gået af. Dette kan have påvirket tonen i optegnelserne. Wenck følte sig utvivlsomt overbevist om, at han var blevet snigløbet af Rechnitzer, der ikke sagde fra over for ministeren, som han selv. Logikken er i Wencks indlæg ikke helt stærk. Man kan ikke på samme tid fremhæve, hvor lidt Venstre-politikerne ønskede at beskæftige sig med Rechnitzer, og så samtidig formode, at Rechnitzer blot sad og ventede på, at henvendelsen til sidst skulle komme til ham, således at han kunne deltage i planlægningen af den nye ordning og herunder sikre sin egen stilling. Det var udelukkende Wencks — forsåvidt uventede — reaktion, der pludselig bragte Rechnitzer ind i overvejelserne. Der foreligger ikke noget bevis mod Rechnitzers påstand om, at det først var på et meget sent tidspunkt, at hans person blev inddraget, og at dette skete på et tidspunkt, hvor Wenck selv havde spillet indflydelsen af hænde.

Mødet den 8. januar 1932 er et interessant studium i hvor forskelligt i psykologisk forstand, den samme begivenhed kan omfattes af aktører.

Rechnitzers manglende protest bliver af Wenck optaget som et bagholdsangreb, en opfattelse, han får bekræftet gennem indsættelsen af "lex Rechnitzer" i loven. Det var tydeligt, at Rechnitzer koldt og kynisk havde benyttet sig af Wencks principfasthed til eget bedste. Det fremgår heller ikke af Wencks optegnelser, at politikerne også snød Rechnitzer, således at dennes udkast heller ikke blev benyttet ved det endelige udkast.

På sin side hævder Rechnitzer, at han netop ikke protesterede for at hjælpe Wenck, således at forsvarsministeren ikke ville blive nødsaget til mod Wencks ønske at beordre ham til at udarbejde det af Venstre ønskede udkast. Rechnitzers udgangspunkt var embedsmandens. Man kunne ikke fra ministeriets side tillade sig at sidde en anmodning om teknisk bistand fra rigsdagen overhørig. Han havde opfattelsen af, at hans aksept passede ind i Wencks taktik. Ministeriet gjorde sin pligt, men viceadmiralen kunne undsige ministeriets udkast og derved sikre sin faglige integritet. Rechnitzer har i hvert fald ikke kendt til den formulering, der findes hos Wenck, og har altså ikke haft til hensigt at polemisere ved beskrivelsen af mødet den 8. januar hos forsvarsministeren, da han i begyndelsen af 1940'erne nedskrev sine erindringer, selv om han selvfølgelig har været interesseret i at fremhæve så mange momenter som muligt, der viste, at han ikke personligt havde søgt at udnytte Wencks situation.

Netop det forhold, at politikerne heller ikke havde taget hensyn til Rechnitzers saglige indvendinger i forbindelse med udarbejdelsen af et udkast ud fra de politiske retningslinier, kom ikke frem i samtiden, og der var derfor heller ikke nogen formildende omstændigheder ved Rechnitzers rolle set i offentlighedens skarpe søgelys. For søofficererne var Rechnitzers manøvrer skyld i, at Wenck måtte trække sig tilbage, noget de aldrig tilgav ham.

Man kan gennemføre det tankeeksperiment at forestille sig, at Rechnitzer også havde nægtet at udarbejde det udkast, som politikerne ønskede. Dertil er at sige, at det for det første var meget vigtigt for Venstre at have en eller anden form for sagkyndigt stempel på forsvarsforslaget, for det andet var venstre-politikerne blevet så fornærmet over Wencks attitude og optræden, at der var gået prestige i sagen for dem. Wenck eller Marineministeriet skulle tvinges til at udarbejde et udkast. Politikerne havde utvivlsomt fat i den lange ende, og følgen var nok blevet, at Wenck var blevet beordret under protest til at lade udarbejde et udkast til landstingets forsvarsudvalg. For selv om forsvarsministeren tilsyneladende tog meget af-

slappet på det hele, var han inderst inde interesseret i at få gennemført en ordning, som den Venstre nu serverede på et sølvfad. Igennem 1920'erne havde Laust Rasmussen været den store fortaler for en afrustning. Alle de fremsatte forslag var til stadighed strandet i landstinget. Nu kom en række venstre-politikere og tilbød at få et forsvarsforslag gennem landstinget, der i realiteten kom tæt på det afrustningsforslag, som socialdemokraterne tidligere havde fremsat. Med andre ord, så ville Wencks og Rechnitzers fortsatte afvisning af et samarbejde ingen virkning have. Dertil kom, at de fleste politikere var overbevist om, at der var rejst så alvorlige indvendinger mod søvæmslovsforslaget — især offentligt fra Wencks side - at man mente, at Venstre i denne omgang ville stoppe sine bestræbelser for at få en ordning igennem for forsvaret på det opstillede grundlag. Så sent som den 3. marts 1932 forlød det på et ministermøde, at Venstre ville stoppe planerne.¹⁰

Efter mødet den 8. januar 1932 var Rechnitzer gået hjem og påbegyndt udarbejdelsen af et udkast efter politikernes retningslinier. Han havde gjort ministeren opmærksom på, at der blev tale om hastværksarbejde, idet han fra den 1. februar skulle deltage i nedrustningsforhandlingerne i Geneve. Efter bortrejsen overtoges arbejdet af kommandør A.G. Topsøe-Jensen. Denne blev den 26. februar indkaldt til et møde med Stensballe, Hauch og den konservative landstingsmand Ellinger. Søofficererne blev sendt hjem for at foretage yderligere nedskæringer. Specielt er Ellingers rolle interessant i denne sag. Han havde tidligere i hvert fald været meget positivt indstillet over for forsvaret, men han har tilsyneladende været langt inde i planerne sammen med Venstre for at få det stensballe-hauchske forslag gennem Landstinget.

Gennem Topsøe-Jensens samtidige referat får man et forstemmende indtryk af en politisk studehandel uden forbindelse med saglige hensyn efter devisen "tænk på et tal". Samme dag som det på regeringsmødet blev oplyst, at Venstre ikke agtede at gå videre med sagen, henvendte Stensballe sig til Topsøe-Jensen for underhånden at få et udkast "til privat brug", der var forhøjet med 1/2 mill. kr., og som han bad om blev holdt hemmeligt for de to andre udvalgsmedlemmer Hauch og Ellinger! Den 4. marts meddelte Stensballe Topsøe-Jensen, at regeringen nok ikke ville gå til bidet alligevel. Samme dag hedder det imidlertid i ministermødeprotokollen, at

"Forsvarsministeren forelagde påny, hvad der i landstingets militærudvalg er passeret med hensyn til Venstres sidste forslag til en militærordning til 35,5 mill. Kr. De konservative har tilkendegivet, at de ville stemme for forslaget, såfremt også Socialdemokratiet vil stemme for det i landstinget. I modsat fald ville de konservative

ikke stemme for det. Ministermødet vedtog, at sagen skal behandles i partimøderne i morgen, såfremt der er mulighed derfor efter de forhandlinger, der er ført med Venstre. Forsvarsministeren vil svare Venstre og konservative, at ministermødet er af den opfattelse, at man kan undlade at stemme imod forslaget i landstinget, efter at regeringens afrustningsforslag er forkastet. Og at man derefter vil overveje, hvilken stilling man i folketinget vil tage til forslaget."¹¹

Tilsyneladende var det Ellinger, der på de konservatives vegne havde lovet at være med til at bære forslaget gennem landstinget. Betingelsen var, at der var tale om et bredt politisk forlig. Det mente han ville styrke forsvarssagen, uanset, hvorledes forsvaret så end så ud.

Den næste dag henvendte Hauch sig til regeringen og stillede som betingelse, at socialdemokratiet stemte *for*, da han ellers ikke "kunne holde sammen om forslaget".¹² Hauch havde sagt, at de konservative ville støtte forslaget, men i virkeligheden var Ellinger ved at få kolde fødder, og den 9. marts måtte venstre-politikerne meddele regeringen, at de konservative var hoppet fra og havde desavoueret Ellinger. Venstre var imidlertid indstillet på at fremsætte forslaget alligevel, hvis så til gengæld socialdemokraterne og de radikale ville støtte forslaget. Dette indvilgede regeringspartierne derefter i, da det jo var bedre end at få deres eget afrustningsforslag forkastet endnu engang.

Den 19. marts kaldte Topsøe-Jensen Rechnitzer hjem fra Geneve, fordi det jo nu så ud til, at forslaget imod alle forventninger alligevel blev fremsat. Wenck søgte i pressen at rejse en stemning mod forslagets fremsættelse og oplyste nu åbent om, hvorledes forslaget oprindeligt var blevet til. Rechnitzer søgte efter hjemkomsten at få en forklaring fra Stensballe og Hauch, men de ønskede ikke yderligere at diskutere. Forslaget skulle frem i landstinget.

Forslaget blev formelt fremlagt for landstinget den 16. marts 1932. Som ordfører havde Stensballe den dristighed at takke de officerer, der havde medvirket ved udarbejdelsen og fremskaffelsen af "de fornødne reduktioner uden at gøre et vitalt indgreb i den enhed, som efter vor mening må være forudsætningen for enhver brugelig forsvarsordning". Wenck tænkte sit derved, og Rechnitzer må utvivlsomt også have gjort det. Wenck karakteriserer dette som, at venstre her trækker "en kraftig veksler på offentlighedens godtroenhed".

Under forhandlingerne i landstinget – og i pressen – søgte Ellinger at skjule, at han faktisk havde et betydeligt medansvar for forslagets eksistens, ved at rette skytset mod Rechnitzer som den intrigante person, der stod bag alt det dårlige i lovforslaget.

Forhandlingerne i landstinget blev vel nok en af dansk politisk histories største offentlige "håndvaskninger". Venstre påstod, at det

Loven om Søværnets ordning blev vedtaget umiddelbart inden påsken i 1932. Forsvarsministeren Laust Rasmussen rejste på påskeferie til Horsens til sin datter og svigersøn. I ferien blev ministeren opsøgt i Horsens af Rechnitzer og direktøre for Krigsministeriet, oberst v. Stemann, idet en række forretninger som følge af de nye forsvarsloves vedtagelse skulle ordnes inden 1. april 1932.

Opholdet i Horsens hos forsvarsministerens svigersøn blev foreviget i "Blæksprutten" fra 1932, og blev her kædet sammen med hele tilblivelsen af loven, som Rechnitzer i høj grad ansås for at være en af hovedmændene bag. Pointen er tydelig: Der skulle spares penge, flåden skulle nedrustes, og Wenck skulle fjernes, således at Rechnitzer kunne komme til. Teksten og den tilhørende tegning gives her.

Da de ordnede Flaaden i Horsens

Mel. af »Genboerne»: Værssaartlig, her er Døren —

Naa, sa'e Laust, vi maa jo til 'et der er ingen
Naade,
Er De klar saa, Fa'ers egen lille Admiral?
Hvis De har en Times Tid, saa ordner vi vor
Flaade;
tag en Stol med og en Passer og en Lineal.

Puh! Her er hedt og ikke til at være!
Hvor jeg er svedt! Hvad mener De, min kære?
Her kan det vist ikke nytte, her er for uroligt,
skal vi ikke hell're flytte til et roligt Sted!

Skal man passe Statens Tarv, maa man ha' Ro,
det maa man;
det er jutte til at samle sine Tanker her.
Til min Svigersøn i Horsens, Tømrermester Aamann,
ta'r jeg over nu i Paasken, lad os mødes dér.
Der kan vi to ved en gemytlig Pibe
lege i Ro med alle vores Skibe.
Konen er saa rar og venlig, hun er jo min Datter.
Manden er saa flink — kom end'lig, vi kan faa det
rart!

Stjernholmegade 3, hvor der paa Døren staar:
P. Aamann
fjerde Sal til venstre, 4 Værelser med Bad.
Forsvarslaust og Direktøren og Hr. Aamann saa
man
rundt omkring det fine Bord — Fru Aamann
laved Mad.
„Walkommen te'! En Bajer skal jeg skaffe,
Konen er ve' og lave en Taar Kaffe!
— Jo, I skal sgu', ikke Tale, det ku' lige passe,
det er ikke for at prale, men vor Mo'rs er go'.“

Naa, de drak jo Kaffen — dertil fik de lækre
Kager,
saa kom Cloc'en, og saa fik de Ild paa en Cigar.
— „Tak for Kaffe!“ sa'e saa Laust — „saa var 'et
Statens Sager.
Lad os se — af Panserskibe vi for mange har!
Eet er sgu nok og saa en Torpedobaad
— tag Dem en Cloc — en Kutter og en Robaad,“
Laust var bleven helt forsoren: „Wenck maa ha'
en Snor til,
ja, lad ham faa Silkesnoren!“ — „Haha, den var
go'!“

„Hvem skal være Viceadmiral?“ sa'e Direktøren.
„Det skal De sgu,“ sagde Laust saa. — „Jeg! Hvor
vil De hen!

Jeg tør næsten ikke tro paa mine egne Øren,
sikkert Chock jeg fik — jeg knapt kan komme mig
igen!

Men naar De vil, har jeg jo kun at lyde!“

— „Værs'go' — ta' til!“ sa'e Fru'n — „hvad vil
I nyde?

Svesketærte?, Sylteblommer?“ — „Tak,“ sa'e Ad-
miralen.

„Vent nu lidt!“ sa'e Laust, „nu kommer Turen til
„Niels Juel!““

„Jeg var først tilsinds at ha' den liggende ved Vejle,
men jeg har en Søstersøn og bor i Holstebro,
dør kan den jo godt placeres, den skal jutte sejle,
den skal bare sørge for at holde sig i Ro.

Saa maa vi ta' . . . . Der har vi jo Katrine,
næ, se, Godda! — og Ludvig og Laustine.

Sig Goddag til Direktøren — her er lidt til Bolcher
— stik saa af — hvordan med „Støren“ — skal
den hugges op?“

Henad Aften havde de lagt hele Flaaden øde,
den var blevet til een U-Baad og en Motorpram;
de fik Has paa Wenck og paa en Sveskegrød med
Fløde

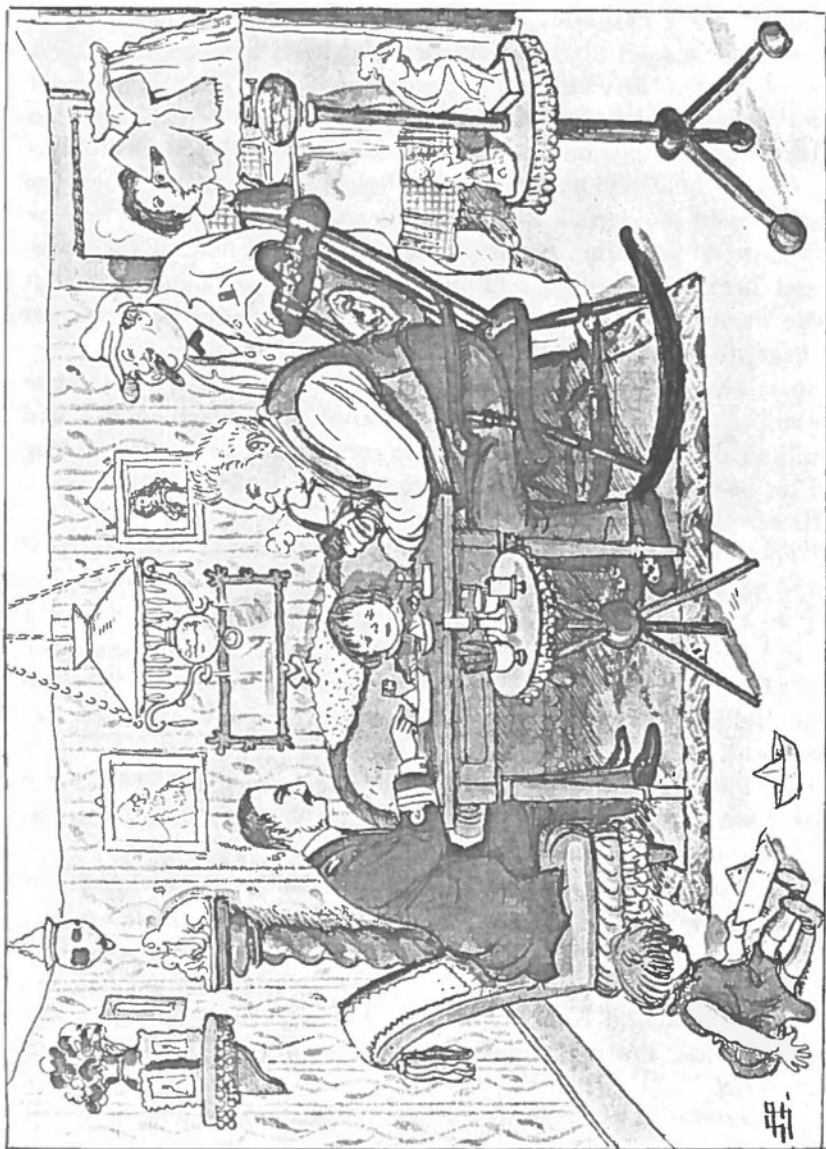
samt et stort Fad Smørrebrød med Horsensøl og
Dram.

Rechnitzer skued som Dagens Mand paa sit Felt
stolt ned paa Rud og Tordenskjold og Huitfeldt:
„I gav Blodet — jeg gav Blækket —.“ „Værs'god,“

sa'e Fru Aamann,
saa er Aftensbordet dækket!“ — „Godt — vi gaar
om Bord!“

Bror Mika.

Der snakkes Skiv. Hyggelig Scene hos Forsvarsministerens Svigersøn i Horsens.

55

var ministeriets eksperter, der havde stået for lovforslaget, og at ministeren havde et klart medansvar. Ministeren benægtede et hvert ansvar for denne lov, som han kun stemte for, fordi det bragte landet et betydeligt skridt nærmere afrustningen. Det samme gav såvel den socialdemokratiske som den radikale ordfører udtryk for. De konservative lagde hele skylden på Venstre. Søofficererne og den offentlige mening lagde skylden på Rechnitzer, der så på sin side måtte henvise til Venstre-politikerne. Stensballe var også klog nok til fra landstingets talerstol at inddrage Ellinger i takken til alle dem, der villigt havde medvirket. Man kan gætte på, at Ellinger ikke har været alt for begejstret for denne tak.

Socialdemokratiets ordfører C.F. Sørensen bemærkede, "at denne nye militærordning er bragt til veje af to af tingets medlemmer med sømilitær og landmilitær assistance og gennemført på én eftermiddag ved tre behandlinger uden udvalg. Jeg tror, jeg har lov til at sige, at ... dette er vist enestående i dansk politik ...".

Wenck karakteriserede den gennemførte ordning med, at med denne havde Venstre "... opgivet et virkeligt forsvar af landet, uden dog at turde indrømme det åbent overfor befolkningen. Det har ødelagt flåden, og det har opgivet ethvert forsvar af landet undtagen Sjælland, men har heller ikke turdet indrømme åbent, at hverken Sønderjylland eller det øvrige Jylland eller Fyn m.v. skal eller kan forsvares".

Først i folketinget tildeltes lovforslaget nogle drøje hug af bl.a. den konservative folketingsmand Ole Bjørn Kraft, men der var intet at gøre. Skandalen var fuldendt.

Selv om de virkelige bagmænd var Stensballe og Hauch, så blev Rechnitzer i offentligheden gjort til syndebuk for, at flåden nu var gjort til et slags statsrederi. Der blev sågar holdt et offentligt protestmøde i Koncertpalæet i København tydeligt rettet mod Rechnitzer, og hvor viceadmiral Konow var en af hovedtalerne. Det eftermæle, som loven fik, illustreres udmærket i den satire, der fremkom i årets Blæksprutte.

Med loven af 1932 mistede den danske flåde ikke alene sin kampkraft men også en af sine store begavelser, admiral Wenck.

Ude i kulisserne befandt general With sig, og betragtede det rivaliserende værns nedtur.

Sammenfattende kan man sige, at den meget uheldige gennemførelse af loven om Søværnets ordning af 23. marts 1932 skyldtes, at politikerne udelukkende tog politiske og parti-taktiske hensyn, at politikerne ikke tog hensyn til saglige indvendinger, at der eksisterede en rivalisering mellem Hæren og Søværnet, og

at der eksisterede kompetencestridigheder inden for Søværnet, som blev udnyttet af politikerne.

Mange havde travlt med at sikre, at det gennemførte fik et positivt skær over sig. I det bekendte tidsskrift "Tilskueren" skrev den radikale redaktør Axel Garde i 1932 om "Forsvarets Nyordning":

"Endelig ser det da ud til, at den lange og ømtålelige kamp er afsluttet: Forsvarets nyordning er bleven vedtaget med stort og grundigt flertal. Bønder og arbejdere har givet den deres fælles underskrift.

Edv. Brandes skrev for nogle år siden, at det neutralitetsværn som lovfæstes i fredstid, må vedtages helst med alle partiers tilslutning og i hvert fald med et yderst anseligt flertal, thi ellers vil, så snart en krig udbryder, den indre strid om værnet kunne få et faretruende, et skæbnsvangert præg. Og han tilføjede, at det også må ordnes således, at den militære sagkyndighed erklærer sig tilfreds med det opnåelige, det af regering og rigsdag vedtagne. For en stor del er dette sket fyldest, vi har efter menneskealdres kampe fået åndeligt mod til at blive enige.

Det er overmåde beklageligt, at det konservative folkeparti ikke er gået med til ordningen, klangen af den nye ordnings musik, der jo omtrent også må nøje sig med denne musik, ville i så fald være bleven fuldttonende, dog har den samlet tre gamle stridslystne partier omkring sig.

Hvad motiveringen så har været for de enkelte, og hvilken partimæssig taktik, der endnu kan rejses om landets forsvar, så har man lov til at tro på — man har slet ikke lov til andet — at fundamentet, således som det nu er blevet til i de sidste forhandlinger, også må være i besiddelse af en vis holdbarhed, det synes virkelig, at forsvarets arbejdsvilkår endelig er blevet fastlagt på et sagligt grundlag, på hvilket en rolig og solid dagsgerning vil kunne opbygges. Det er på tide, det er sket. De mænd, som i det yderste øjeblik skal være vort land mod at blive inddraget i en europæisk krigs ulykker, er ikke forvænt med arbejdsro. Nyordningens værdi beror ikke mindst på, at den har så mange muligheder for at skabe et sandt og naturligt forhold mellem værnene og befolkningen, det er dens levende, kraftige kerne. Enhver af os kan gøre sit til, at den får gode vækstbetin-
elser, det er vor pligt at gøre det, nu kan kun god vilje gøre nytte".¹³

Håbet beskæmmer som bekendt ingen! — Og på denne baggrund er det særligt interessant, at lade de sømilitære aktører i begivenhedene omkring søværnslovens tilblivelse selv berette om, hvorledes de oplevede situationen.

NOTER

- 1 Ministermødeprotokol 1929-33. Ministeriet Stauning-Munch, udg. ved Tage Kaarsted, Århus 1981 pp. 66-67. Lovens tilblivelseshistorie er tidligere beskrevet af Gunnar Bo Clausen i Tidsskrift for Søværnen 1984 nr. 3 pp. 140-70.
- 2 Ministermødeprotokol 1929-33, ibid. under 3. november 1930 p. 97.
- 3 Ibid. p. 70.
- 4 B. Nørregaard: Dansk Forsvarspolitik 1929-32 (utrykt speciale) Odense 1977.
- 5 Ministermødeprotokol 1929-33 p. 137 og 141.
- 6 Mht. biografier af de omtalte se Dansk Biografisk Leksikon 3. udg.
- 7 Hans Chr. Bjerg: Flåde eller Søpoliti? Sølieutenant-Selskabet og nedrustningsbestræbelserne i 1920'erne, i Tidsskrift for Søværnen 1984 pp. 181-92.
- 8 Kopi overladt udgiveren i 1974 af viceadmiral A.H. Vedel. Originalen nu i Vedels privatarkiv, Rigsarkivet.
- 9 Henri Konows Erindringer bd. I-II, udg. ved Tage Kaarsted, Århus 1966-67.
- 10 Ministermødeprotokol ibid. under 3. marts 1932 p. 178.
- 11 Ibid. p. 179.
- 12 Ibid. p. 180.
- 13 Axel Garde: Forsvarets Nyordning, Tilskueren 1932 p. 397.

VICEADMIRAL H. WENCKS OPTEGNELSER

H. WENCK 1872-1933

Torsdag den 3. September 1931 telefonerede den daværende tjenstgørende Viceadmiral Amdrup til mig – der var Kontreadmiral og Chef for Marinestaben – at forhenværende Statsminister, Godsejer Madsen-Mygdal havde anmodet ham om et Møde angaaende en ny Forsvarsordning, som man tænkte sig fremsat fra Venstrepartiets Side. I dette Møde, som maatte være hemmeligt, vilde Landstingsmand Stensballe deltage. Viceadmiral Amdrup havde under Henviſning til sin nær forestaaende Afgang fra Søværnet (1/12 1931) efter opnaaet 65-Aars Alder (19/11 1931) udtalt Ønsket om, at Kontreadmiral Wenck som hans formentlige Afløser som Viceadmiral og som Chef for Marinestaben maatte deltage i Mødet. Herimod havde Madsen-Mygdal intet at erindre. Det aftaltes, at Mødet skulde finde Sted i Viceadmiral Amdrups Hjem (Søkvæsthuset, Overgaden oven Vandet 60) den 5. September. I Overensstemmelse med Viceadmiralens Ønske gav jeg Tilsagn om at komme til Stede til Mødet.

Lørdag den 5. September 1931 fandt det omhandlede Møde Sted som aftalt. Landstingsmændene Madsen-Mygdal og Stensballe udtalte Ønsket om, at deres Henvendelse og Forslag blev hemmeligholdt for at undgaa politiske Vanskeligheder under Forhandlingerne. De udtalte, at hverken det af Landstinget nedsatte Udvalg til Behandling af Regeringens Afrustningsforslag eller Venstrepartiet endnu havde Kendskab til deres Henvendelse eller Forslag. Endvidere udtalte de, at de ikke ønskede at henvende sig til Marineministeriet eller Krigsministeriet med Anmodning om at udarbejde Forslag til en ny Forsvarsordning, men vilde anmode henholdsvis Viceadmiralen og Generaløjtnanten, der var de rette sagkyndige Myndigheder, om at udarbejde de omhandlede Forslag. De ønskede specielt ikke at anmode Direktøren for Marineministeriet, Kontreadmiral Rechnitzer, om at udarbejde et saadant Forslag. Grundlaget for førnævnte Forslag maatte ifølge deres Forslag være følgende:

Et Forsvarsbudget paa 30 millioner Kr., hvoraf 21 til Hæren og 9 til Flaaden, dog exclusive Nybygningskonto, men for Flaadens Vedkommende inclusive Kystforsvaret, der skulde indgaa i Søværnet. Endvidere tænkte man sig Kjøbenhavn gjort til "aaaben By" (Flytning af militære Anlæg), saavidt dette var muligt. Orlogsværftet skulde nedlægges.

Viceadmiral Amdrup udtalte hertil, at det efter hans Skøn og ifølge hans tidligere Redegørelse og Forslag (31/1 1929) ikke var muligt at opstille en til Forsvarsformaal anvendelig Flaadeordning

paa et saadant Grundlag, Heri støttedes Viceadmiralen fuldtud af mig. (Da Forhandlingen var naaet til dette Punkt, knækkede et Stoleben under mig. Det lykkedes mig under de andres Munterhed at holde Balancen, men jeg kom uvilkaarligt til at tænke paa, at "Havarier" kunde opfattes som et daarligt Omen for Fremtiden).

Efter en længere Debat, der forblev resultatløs, anmodedes Viceadmiralen og Kontreadmiral Wenck om at komme til et nyt Møde den 9. September i Landstingsmand Stensballe's Hjem (Gefiongade 1) sammen med Landstingsmand Hauch og Generaløjtnand With.

Onsdag den 9. September 1931 fandt det omhandlede Møde Sted som aftalt. Mødet varede fra Kl. 7.30 Em. til ca. Kl. 1 Nat.

I dette Møde var det særlig Hauch og Madsen-Mygdal, der førte Ordet. Hauch rekapitulerede det tidligere omtalte Grundlag for Forsvarsordningen og udtalte, at Kjøbenhavn maatte gøres til *aaben By*, uden Søbefæstning og Orlogsværft eller øvrige militære Etablissementer. Orlogsværftet skulde nedlægges, og Flaadens Nybygninger og Reparationer overtages af Civilindustrien i og udenfor Kjøbenhavn. Alle øvrige militære Depoter og Etablissementer skulde flyttes bort fra Kjøbenhavn.

Viceadmiral Amdrup udtalte, at en Flaade ikke kunde bestaa uden Orlogsværft som beskyttet Basis. Søbefæstningen kunde ikke undværes, og det vilde koste store Summer at forlægge Flaadens Basis og Orlogsværftet fra Kjøbenhavn. Kontreadmiral Wenck støttede fuldt ud denne Udtalelse og tilføjede, at en rettidig Mobilisering var udelukket uden Orlogsværft. Der eksisterer ikke nogen Flaade uden Orlogsværft. Endvidere bemærkede han, at Venstre i Forsvarskommissions-Betænkningen af 10/7 1908 havde udtalt følgende: "Kjøbenhavn som fuldstændig aaben By hører derfor kun hjemme i en Ordning, hvorved ethvert virkeligt Forsvar paa Forhaand er opgivet." Denne Bemærkning fremkaldte forlegen Latter og følgende Replik af Madsen-Mygdal: "Ja, men tænk blot paa alt, hvad Dr. Munch tidligere har sagt."

Under den fortsatte Debat søgte særlig Madsen-Mygdal og Hauch uafsladelig at omstemme Viceadmiral Amdrup, Hauch understregede Betydningen af, at man kunde fremsætte Forslag, der var udarbejdede af Viceadmiralen og Generaløjtnanten. Sidstnævnte var villig hertil, og det vilde være særdeles ønskeligt, om Viceadmiralen ogsaa for sit Vedkommende erklærede sig villig, saaledes at man kunde støtte sig til de to øverste militære Sagkyndige. Dette vilde være langt

at foretrække frem for at henvende sig til Krigsministeriet og Marine-ministeriet med Anmodning om at udarbejde Forslag. Særlig ønskede man ikke at henvende sig til Direktøren for Marineministeriet Kontreadmiral Rechnitzer herom. Hauch havde oppe i Rigsdagen en Mappe fuld af Forslag fra Kontreadmiral Rechnitzer og ønskede absolut ikke flere af ham.

Viceadmiral Amdrup gentog sin tidligere fremsatte Redegørelse og fastholdt, at han følte sig bunden af sine tidligere tjenstlige Udtalelser (Skrivelse af 31/1 1929) om, hvad der militært set var nødvendigt til Søforsvaret. Han følte sig saaledes stærk bunden af sin "Fortid" paa dette Omraade og kunde ikke fravige sin tidligere Opfattelse. Hvis der endda var Tale om, at al Forsvarsstrid, al Modstand mod Forsvarstanken ophørte, saaledes at der forelaa Mulighed for en Ordning paa bred politisk Basis, altsaa med Tilslutning af alle politiske Partier, vilde hele Spørgsmaalet efter hans Anskuelse have et andet Grundlag, men en saadan Mulighed forelaa formentlig ikke for Tiden. Hvis Viceadmiralen ikkedestomindre nu udarbejdede et Søværnsforslag paa det af Madsen-Mygdal, Hauch og Stensballe angivne Grundlag, som Viceadmiralen ansaa for uanvendeligt, vilde det saaledes ubrugelig Forslag komme til at hedde "Det Amdrup'ske Forslag" og Skammen herfor falde paa ham.

Denne Udtalelse støttedes ligeledes fuldtud af Kontreadmiral Wenck.

Hauch drøftede derefter med Madsen-Mygdal og Stensballe Muligheden for at bevare Kjøbenhavns Søbefæstning, hvilket nu syntes mindre udelukket end før. Derimod holdt de 3 Politikere fremdeles paa, at Orlogsværftet skulde nedlægges, særlig var Stensballe stemt herfor og udtalte med Skarphed, bl.a. paa Grundlag af sine Erfaringer fra Orlogsværft-kommissionen i 1924, at Driften var særdeles uøkonomisk.

Forhandlingen drejede sig praktisk talt kun om Flaaden. Viceadmiralens og Kontreadmiralens Forsøg paa at drøfte Fordelingen af Budgettet til de to Værn blev hver Gang afviste, Generalløjtnant With fandt saaledes kun ringe Anledning til at deltage i Debatten og indskrænkede sig hovedsagelig til at besvare Spørgsmaal angaaende Hæren. Iøvrigt fulgte han jævnlig Debatten med et ironisk Smil.

Under Forhandlingen søgte Viceadmiralen at faa oplyst, hvor stort et Beløb Politikerne tænkte sig anvendt som Nybygningskonto, men herom lykkedes det ikke at faa klar Besked. Paa Forespørgsel om Opretholdelsen af Orlogsskibene (de pansrede Artilleriskibe)

oplystes det, at Politikerne indtil videre tænkte sig de nuværende Artilleriskibe bevarede, men der vilde ikke blive Raad til Erstatnings-Nybygninger i fuldt Omfang.

Der blev derefter atter rettet indtrængende Henstillinger til Viceadmiral Amdrup om at udarbejde et Forslag paa det angivne Grundlag. Særlig var Madsen-Mygdal og Hauch ivrige for at faa Viceadmiralen omstemt. Madsen-Mygdal udtalte, at Viceadmiralen derved vilde gøre Landet en stor Tjeneste, hvortil Viceadmiral Amdrup bemærkede, at han mente at tjene Landet bedst ved at fremsætte, hvad han ansaa for nødvendigt til Søforsvaret, og henviste paany til sin tidligere Redegørelse i tjenstlig Skrivelse til Marineministeriet af 31/1 1929 (og tidligere Skrivelser), der var blevet trykt til Rigsdagens Brug og publiceret.

Viceadmiral Amdrup omtalte i Fortsættelse af sin Redegørelse de ofte fremhævede Mangler i den bestaaende Ordning af Marinens Ledelse og Meningsløsheden i, at Direktøren for Marineministeriet faktisk havde Ledelsen, medens Viceadmiralen, der ifølge Loven havde Ledelsen i Krig, hvad Ansaret men ikke Ledelsen m.H.t. Uddannelsen af Personellet eller med Hensyn til Skibsmateriellet etc. Hertil svarede de tre Politikere øjeblikkeligt, at Viceadmiralen i Nyordningen kunde faa Ledelsen og Kommandoforholdene ordnede *ganske som han ønskede det og fandt det rigtigt*.

Tilsidst — ud paa Natten — syntes Politikerne at løbe træt og at opgive Haabet om at faa Viceadmiral Amdrup til at give efter. Man drøftede derpaa Muligheden af at henvende sig til to særlig udvalgte Officerer af de to Værn og at anmode disse om at udarbejde Forslag, idet Forudsætningen herfor var, at Viceadmiralen og Generalløjtnanten udpegede disse Officerer, og at Forslagene, som maatte affattes paa det angivne Grundlag, iøvrigt saa vidt muligt var i Overensstemmelse med Viceadmiralens og Generalløjtnantens sagkyndige Anskuelser. Dette blev imidlertid hurtigt opgivet, dels fordi denne Fremgangsmaade var principiel forkasteligt, og fordi Sporene fra tidligere Erfaringer i saa Henseende skræmmede, og dels fordi Viceadmiralen og Generalløjtnanten da vilde være bundne af de fremsatte Forslag.

Det andet Møde endte saaledes lige som det 1ste resultatløst.

Der fremkom derefter ikke flere Anmodninger fra ovennævnte Triumvirat om Afholdelse af lignende uofficielle Møder.

Fredag den 11. September 1931. Da jeg Fredag d. 11. September om Eftermiddagen passerede Christiansborg, blev jeg standset af Landstingsmand Stensballe, der stærkt beklagede, at Viceadmiral Amdrup og jeg ikke vilde udarbejde det omhandlede Forslag. Jeg gentog, at det Beløb, der blev til Rest til selve Flaaden, naar denne skulde betale Kystbefæstningerne (ca. 1,5 Mill. Kr.), vilde være mindre end hvad Regeringens Afrustningsforslag vilde tildele Flaaden. Hvorledes skulde man da for saa ringe Beløb kunne udarbejde en Flaadeordning, naar Formaålet skulde være *Forsvar*, og ikke *passiv Bevogtning*?

Stensballe søgte alligevel at omstemme mig sagligt, hvilket selvsagt var udelukket. Iøvrigt henviste jeg til, at det var Viceadmiral Amdrup og ikke mig, der maatte træffe Bestemmelse i Sagen.

Tirsdag den 15. September 1931 var Kaptajnløjtnant A.H. Vedel (fg. Afdelingschef i Marinestaben) og jeg tilkaldte til Møde hos Viceadmiral Amdrup paa sammes Kontor i Vildandegade 11 for nærmere at overveje Konsekvenserne af en Søværnsordning paa det af de tre Venstrepolitikere angivne Grundlag. Budgettets Ændringer i Forbindelsen med Grundlagets øvrige Krav bestyrkede os i den Anskuelse, at en Søværnsordning paa dette Grundlag ikke vilde være brugbart til sit Formaal, nemlig Forsvar.

Det vil her være af Interesse at erindre sig, at England paa dette Tidspunkt (21. September 1931) saa sig nødsaget til at forlade Guld-møntfoden, hvilket som bekendt hurtig fik vidtrækkende Følger hos os og i en Række andre Stater. For vort Vedkommende bevirkede den økonomiske Depression, at der i stigende Grad fremkom Krav om at nedskære Militærudgifterne. Ejendommelig nok har Tilfældet villet det saa, at den økonomiske Situation kom til at øve et negativt Tryk, hver Gang der siden Kirgen har været Tale om en Ændring af Forsvarsordningen. Saaledes var dette Tilfældet ved Ordningen af 1922 (Landmandsbankens Sammenbrud), under Forsvarsforhandlingerne 1928-19 (Privatbankens Vanskeligheder m.m.) og derefter i Vinteren 1932. Endelig har Afrustningsforslaget i Efteraaret 1932 fundet Støtte i Landbrugets Eksportvanskeligheder og den forøgede Arbejdsløshed, hvilket muligen ogsaa vil kunne føre til en Ophævelse eller Sabotage af den nye Militærordning af 23/3 1932, som Socialdemokratiet og det radikale Parti vel har vedtaget, men hvilken man paa Forhaand har taget Afstand fra.

Onsdag den 30. September 1931 Kl. 11 FM. fandt ifølge Lands-
thingsmand Stensballes Ønske en Samtale Sted mellem ham og mig
i mit Kontor i Marinestaben (Slotholmsgade 10).

Stensballe gentog sit tidligere Omstemningsforsøg, hvorpaa jeg
gentog min tidligere fremsatte Begrundelse for, at jeg ikke kunde
fravige mit Standpunkt.

Derefter drøftedes atter Spørgsmålet om eventuelt at rette Hen-
vendelse til specielt udpegede Officerer om at udarbejde Forslag.
Jeg fremhævede stærkt Mislighederne ved denne Fremgangsmaade,
Hverken Viceadmiralen eller Generaløjtnanten kunde — direkte
eller indirekte) billige en saadan Fremgangsmaade, og derefter senere
eventuelt desavouere de paagældende, der herved jo forudsattes at
udføre Arbejdet efter de af Viceadmiralen og Generaløjtnanten an-
givne Direktiver. Stensballe gentog, at man nødvendig vilde henvende sig
i Ministeriet for at faa Forslagene udarbejdede; man havde haabet,
at Viceadmiralen vilde være villig ligesom Generaløjtnanten. Jeg
svarede herpaa, at Opgaven for Hærens Vedkommende syntes mulig,
siden Generaløjtnanten var villig. Hvad Flaaden angik, var Opgaven de-
cideret umulig — dvs.: ifølge Viceadmiralens og Marinestabens Skøn
kunde man ikke faa et Beløb, der var ringere end hvad Afrustningsfor-
slaget ansatte til Flaaden, faa et anvendeligt Søforsvar. Derfor var det
umuligt for saavel Viceadmiralen som for mig at være ”villig”.

Stensballe sagde derefter, at saa maatte man (Triumviratet) vel
alligevel henvende sig til Marineministeriet om at udføre det ønskede
Arbejde. Hertil svarede jeg, at det var mig ubekendt, hvor vidt Mini-
steriet vilde anse Opgaven for mulig paa et *Forsvarsgrundlag*. Vice-
admiral Amdrup og jeg kunde ikke.

I Betragtning af den vanskelige økonomiske Situation og den
svigtende Interesse for Landets Forsvar i Venstrepartiet, var det en
nærliggende Mulighed, at Triumviratets Planer kunde blive reali-
serede, eller at de eventuelt kunde medføre yderligere Sabotage af
Forsvarsordningen af 1922. Skulde disse Planer bekæmpes, maatte
det ske *strax* og *offentlig*, altsaa i *Pressen*. Imidlertid var saavel
Viceadmiralen som jeg bundne overfor Triumviratet ved sammes
overfor os fremsatte Anmodning om at holde de omhandlede ind-
ledende Forhandlinger strengt fortrolige. Som ovenfor anført blev
det i 1. Møde fremhævet for os, at Venstrepartiet overhovedet ikke
var underrettet om Triumviratets Planer, og disse var heller ikke
meddelt til Landstingets Udvalg (Afrustningsudvalget). Formo-
dentlig havde det været rigtigst, om Viceadmiral Amdrup og jeg

strax havde nægtet at imødekomme Triumviratets Anmodning om at komme tilstede og høre deres Planer, men havde vi nægtet at komme, vilde dette sandsynligvis have fremkaldt megen Bitterhed, og der er jo psykologisk Erfaring for, at dette vilde blive til Skade for Flaaden i Rigsdagen.

Hertil kan man naturligvis sige, at Flaaden jo allerede var reduceret in absurdum i Triumviratets Plan, og det er rigtigt. Alligevel vilde man næppe kunde faa Offentligheden til at forstaa vor Holdning, hvis vi paa Forhaand havde nægtet at give Møde og høre Triumviratets Forslag. Kun troer jeg, at man strax paa Forhaand skulde have forbeholdt sig Ret til offentlig at bekæmpe Planen, hvis man ansaa den for at være i stærk Modstrid med Landets Forsvarsinteresser.

Som Forhandlingerne formede sig, var Resultatet, at de 3 omhandlede Venstre-Politikere ansaa os for bundne i saa Henseende. De underrettede da ogsaa deres Partifæller, saasnart det passede dem, hvorimod vi stadig loyalt tav stille og ikke fik Meddelelse om, at Triumvirterne selv ikke mere holdt Sagen fortrolig overfor Venstrepartiet, alt medens de arbejdede paa en Plan, der efter vort Skøn var ensbetydende med Flaadens Ødelæggelse. Af Fortrolighedshensyn var vi således afskaarne fra rettidig under samme Vilkaar at bekæmpe denne Plan, og da Planen — som senere omtalt — blev meddelt til og taget op af Landstingets Underudvalg, og vi i Henhold til Marine ministeriets Ordre officielt kom til at beskæftige os med den, fik vi tjenstligt Paalæg om at holde den strengt fortrolig.

En højst ulige Kamp!

Man vil saaledes næppe kunne betegne Triumviratets Opfattelse af Tavshedsønsket som hørende ind under Begrebet "Gentlemen's agreement".

Som allerede omtalt, blev Triumviratets Henvendelse rettet til Viceadmiral Amdrup som tjenstgørende Viceadmiral, og min Deltagelse i Forhandlingerne skete kun ifølge Viceadmiralens Ønske med den Motivering, at han skulde gaa af d. 1. December 1931, og at jeg ifølge hans Forventning vilde blive hans Afløser som Viceadmiral. Imidlertid havde Ministeriet hidtil intetsomhelst tilkendegivet i saa Henseende. I Modsætning hertil havde Krigsministeriet for at sikre fornøden Overlevering og Stabilitet i Kommandoforholdene allerede d. 15. April 1931 udsendt Kundgørelse om, at Generalmajor With var designet til Generaløjtnant, uagtet han først 3 1/2 Maaneder senere, nemlig d. 1. August 1931, skulde afløse Generaløjtnant Nyholm (der blev 70 Aar d. 2. Juli 1931).

Men saa var det Skik i Marineministeriet, der ikke syntes at tillægge Krigsberedskabshensyn samme Vægt som Krigsministeriet gjorde det, men hver Gang (jvfr. bl.a. Viceadmiral Amdrup's Udnævnelse) trak Bestemmelsen om Udnævnelserne ud efter Julegaveprincippet. For det kan vel ikke i dette Tilfælde have været Muligheden af, at Afrustningsforslaget skulde kunne blive gennemført inden 1. December 1931, der kan tænkes at have virket forsinkende for Viceadmirals-Designeringen, siden Forsvarsministeren ikke havde anstillet tilsvarende Betragtning for Hærens Vedkommende? Imidlertid syntes Chancerne for en hurtig Gennemførelse af Afrustningsforslaget i 1931 ikke politisk sandsynlige, og Marineministeriet udstedte ialtfald d. 28. Oktober Meddelelse om, at jeg var blevet udnævnt til Viceadmiral (ca. 1 Maaned før afløsningen skulde finde Sted, idet Viceadmiral Amdrup vilde fylde 65 Aar d. 19. November 1931 og Afløsning derefter skulde ske d. 1. December 1931).

Ejendommeligt nok var det — ligesom ved adskillige andre Udnævnelser i Marinen — Tjensteboligspørgsmaalet, der gav Anledning til den første Antydning og Underhaandsmeddelelse om, hvem der skulde være Viceadmiral. Omend dette Emne kun har Tilknytning til den her omtalte Sag, forsaa vidt som det omhandler min Udnævnelse til Viceadmiral, vil det næppe være uden Interesse at anføre lidt herom til Belysning af den her anvendte Methode m.H.t. Fremmelse og Tildeling af Tjenstebolig. Metoden er ikke uden en vis "saveur".

Lørdag den 10. Oktober 1931 kom Afdelingschefen i Marineministeriet, Kommandør A. Topsøe-Jensen, op til mig i Marinestaben og skulde ifølge Direktøren for Marineministeriet, Kontreadmiral Rechner's Ordre spørge Kontreadmiral Wenck (Chefen for Marinestabe), om han ønskede Viceadmiralsboligen (i Søkvæsthuset) som Tjenstebolig for *Chefen for Marinestaben*. Kommandør Topsøe-Jensen tilføjede, at Viceadmiral Amdrup havde faaet Ministeriets Tilladelse til at fraflytte sin Tjenstebolig (i Søkvæsthuset) i Slutningen af Oktober 1931. Hvornaar jeg i bekræftende Fald vilde kunde opsige min Privat-Lejlighed og flytte ind i Søkvæsthuset?

Hertil svarede jeg, at jeg intet Ønske havde herom, da jeg havde en billig Privat-Lejlighed paa Frederiksberg og ikke havde Raad til at betale den dyrere Husleje i nævnte Tjenstebolig i Kjøbenhavn, hvor tilmed Skatten var højere. Iøvrigt havde Chefen for Marinestaben hidtil aldrig haft Tjenstebolig. Angaaende evt. Opsigelse af min

Privat-Lejlighed meddelte jeg paa Forespørgsel, at jeg skulde opsiges den med et halvt Aars Varsel Oktober Flyttedag.

Afdelingschefen sagde da, at han havde spurgt Kontreadmiral Rechnitzer om det nu var blevet bestemt, hvem der skulde indstilles til Viceadmiral (herom havde Direktøren nemlig indtil da ikke udtalt sig). Hertil havde saa Kontreadmiral Rechnitzer svaret: "Det skal naturligvis Wenck". Jeg sagde da, at hvis jeg fik tjenstlig Meddelelse fra Marineministeriet om, at jeg vilde blive indstillet til Viceadmiral, maatte jeg af tjenstlige Repræsentationshensyn overtage Viceadmirals-Tjenesteboligen, da min Privat-Lejlighed ikke muliggjorde tjenstlig krævet Repræsentation. Men jeg maatte — om ikke andet, saa af økonomiske Hensyn — have klar Besked og vilde derfor selv tale med Direktøren for Marineministeriet om Sagen.

Samme Dags Eftermiddag (10/10) opsøgte jeg Kontreadmiral Rechnitzer paa hans Kontor i Marineministeriet og meddelte ham Indholdet af Kommandør Topsøe-Jensens Samtale med mig. Kontreadmiral Rechnitzer sagde da, at han i mit Sted vilde tage Tjenesteboligen, men paa nærværende Tidspunkt var Afgørelse angaaende Udnævnelserne ikke truffet, Bestemmelsen om Indstillingen skulde først træffes i Ministerraad, men der var efter hans Skøn kun "1 Milliontedel" Chance imod min Udnævnelse, og Forsvarsministeren havde allerede tidligere overfor ham givet Tilsagn om, altid at vilde følge hans Forslag angaaende alle Udnævnelser (!). Jeg filosoferede "indvendig" over dette Tilsagn, som ikke var i Overensstemmelse med hverken Søværnsloven eller Kgl. Anordning om Instrux for Viceadmiralen, der begge forudsætter, at Viceadmiralens Skøn skal have Betydning m.H.t. Udnævnelser, men jeg betragtede det som haabløst nu at sige noget, der allerede var sagt og skrevet tjenstligt saa mange Gange siden 1923 og til dels ogsaa tidligere.

Jeg stillede imidlertid det bestemte Spørgsmaal: om Direktøren for Marineministeriet agtede at tilraade Forsvarsministeren at indstille mig til Viceadmiral? (Da Viceadmiral Amdrup d. 20. Aug. 1931 havde tilkaldt mig og fortroligt meddelt mig, at han tjenstligt til Forsvarsministeren havde indstillet mig til Viceadmiral, vidste jeg, at min evt. indstilling vilde være i Overensstemmelse med Viceadmiralens Skøn).

Kontreadmiral Rechnitzer svarede "Ja" til ovenstaaende Spørgsmaal.

Jeg sagde da, at jeg ønskede at overveje Spørgsmaalet i nogle Dage. Den 12. oktober meddelte jeg mit Svar til Afdelingschefen,

idet jeg sagde, at jeg var villig til at overtage Tjenesteboligen "paa tilsvarende eller ikke ringere Vilkaar (Brændsel etc.) end Viceadmiral Amdrup". Om jeg kunde betragte dette som en Forudsætning? Herpaa svarede Afdelingschefen "Ja". Samme Dag modtog jeg en Skrivelse fra Marineministeriet om "at den af Viceadmiral Amdrup nu beboede . . .". Som Følge heraf opsagde jeg (d. 14/10) min Privatbolig til April Flyttedag 1932.

Da det var kommet mig for Øre, at Marineministeriet havde til Hensigt at nedlægge Viceadmiralens Tjenestekontor i Vildandegade 11 i Nyboder, forhørte jeg mig herom hos Afdelingschef, Kommandør A. Topsøe-Jensen, der bekræftede det, men ikke kunde meddele, hvortil Kontoret tænktes anvendt (Viceadmiralens Kontor i Vildandegade blev senere indrettet til Tjenestebolig for Kontorchef i Marineministeriet, Axel Juel — tidligere har ingen Kontorchef i Marineministeriet haft Tjenestebolig). Jeg bemærkede, at jeg fandt det tjenstlig uheldigt at nedlægge Kontoret, men kunde iøvrigt ikke protestere, da jeg endnu ikke var designeret officielt som Afløser af Viceadmiral Amdrup. Jeg underrettede imidlertid Dagen efter (22.10) Viceadmiral Amdrup om Sagen.

Fredag den 23. Oktober 1931. Kommandør A. Topsøe-Jensen meddelte mig fortroligt, at Forsvarsminister Rasmussen havde underskrevet en Indstilling til Kongen om min Udnævnelse til Viceadmiral (fra. 1.12.31). Indstillingen vilde blive forelagt Kongen Onsdag d. 28/10. Kommandøren meddelte mig, at Afdelingschef Schaffalitzky de Muckadell's Kontor i Marineministeriet antagelig vilde blive ledigt og vilde kunne anvendes som Kontor for Viceadmiralen. Jeg meddelte d. 24. Okt. ligeledes Indholdet af denne Samtale til Viceadmiral Amdrup.

Mandag den 26. Oktober 1931 og Dagen efter indeholdt "Berlingske Tidende" en Artikel om, at jeg vilde blive indstillet til Viceadmiral, hvilket maa være blevet meddelt fra Marineministeriet, da saavel Viceadmiral Amdrup som jeg havde holdt Sagen fortrolig.

Onsdag den 28. Oktober 1931 blev der telefoneret til mig fra "Berlingske Tidende" med Anmodning om en Udtalelse i Anledning af min Udnævnelse, hvortil jeg svarede, at Udnævnelserne ikke var tjenstlig tilstillet mig. Samme Dags Formiddag Kl. 11.10 meddelte Kom-

mandør Topsøe-Jensen mig, at min Udnævnelse var underskrevet af Kongen, der samtidig havde underskrevet de øvrige Udnævnelser (bl.a. af Kommandør Nørregaard til Kontreadmiral). Herom underrettede jeg Viceadmiral Amtrup samme Dags Eftermiddag.

Kl. 5.40 Eftermiddag modtog jeg en Skrivelse fra Marineministeriet om min Udnævnelse til Viceadmiral i hvilken bestemtes, at jeg samtidig fortsat skulde forrette Tjeneste som Chef for Marinestaben.

Torsdag den 29. Oktober 1931 meldte jeg mig i denne Anledning til Forsvarsministeren og Viceadmiral Amtrup.

Mandag den 2. November 1931 meddelte Viceadmiral Amtrup mig telefonisk, at han havde tænkt sig at skrive tjenstligt til Forsvarsministeren for at henlede sammes Opmærksomhed paa Ulovligheden af Marineministeriets Bestemmelse om, at der ikke skulde udnævnes nogen til Chef for Marinestaben, men at Viceadmiralen foruden eget Tjenestecomraade tillige skulde fungere som Chef for Marinestaben. Forinden ønskede han dog at høre om min Mening om Sagen, da jeg nu var designeret til hans Efterfølger som Viceadmiral.

Jeg svarede, at Marineministeriets Bestemmelse uomtvistelig var i Modstrid med saavel Søværnsloven som den kgl. Anordning om Kommandoforholdene i Flaaden og Hæren, hvilket jeg jo Dagen efter Skrivelsens Fremkomst selv havde bemærket overfor Viceadmiralen, da jeg meldte mig til ham i Anledning af min Udnævnelse. Imidlertid fraraadede jeg Viceadmiralen at skrive om Sagen, fordi man i en Række Aar (siden Krigens Ophør) netop havde gjort gældende overfor Marineministeriet — men hidtil uden Held — at Viceadmiralen ifølge Krigserfaringerne (ogsaa fra Verdenskrigen) burde være Chef for hele Søværnet og derfor ogsaa Chef for Marinestaben og Direktør for Marineministeriet for at forene saavel Magt som Ansvar og undgaa de berygtede Dualismer i Ledelsen i 1848-50 og 1864. Hvis Viceadmiralen nu gjorde Indsigelse, vilde man i Marineministeriet formodentlig fordreje Sagen saaledes, "at nu havde Viceadmiralen faaet noget af den Ordning, han ønskede, men dog var utilfreds dermed". Yderligere hævdede jeg overfor Viceadmiralen Fordelen ved at staa alene i den nuværende vanskelige Nedrustningskamp, som Venstrepartiets Politikere førte imod Flaaden. Saafremt der var en anden som Chef for Marinestaben, kunde man tænke sig Muligheden af en Divergens som den, Generalmajor L. Nielsen som Chef for Generalstaben havde Ansvaret for.

”Den staar stærkest, som staar ene.”

Viceadmiral Amdrup sagde da, at han vilde imødekomme mit Ønske og undlade at skrive om Sagen.

Mandag den 2. November 1931 meldte jeg mig til H.M. Kongen (almindelig Audiens) i Anledning af min Udnævnelse.

Onsdag den 11. November 1931 modtog Viceadmiral Amdrup og jeg (som Chef for Marinestaben) fra Marineministeriet Afskrift af en Skrivelse af 11/11 1931 fra Landstingets Underudvalg (af Udvalget ang. Forsvarslovene) stilet til Forsvarsministeren (L. Rasmussen) med Anmodning om, at der af Viceadmiralen blev udarbejdet et skitse-mæssigt Udkast til en Flaadeordning — ogsaa omfattende det til Søforsvaret knyttede Flyvevæsen og Kystforsvaret — indenfor et aarligt Budget paa 9,5 Mill. Kr., dog excl. Nybygningskonto, alt paa et nærmere angivet Grundlag, hvoraf der blot skal anføres, at Hovedvægten i Ordningen skulde lægges paa Torpedobaade, Undervandsbaade og Minevæsen, og at kun 2 af de daværende Artilleriskibe (Orlogsskibe) muligvis skulde bevares m.H.t. Sødugtighed, indtil ovennævnte mindre Flaademateriels Nyordning var tilendebragt. Orlogsværftet paaregnedes nedlagt, idet Flaadens Nybygninger og Reparationer skulde overtages af Civilindustrien i og udenfor Kjøbenhavn. Underudvalget udbad sig — for at undgaa Misforstaaelser — et Samraad med Forsvarsministeren samt Viceadmiralen og en Repræsentant for Marinestaben ved et Møde i Rigsdagens Udvalgs-værelse Nr. 16 Onsdag d. 18/11 1931.

Besvarelsen ønskedes senest d. 4/12 1931.

Ovennævnte Skrivelse fra Landstingets Underudvalg der var underskrevet af sammes Formand, Landstingsmand J.P. Stensballe, er citeret in extenso i Begyndelsen af vedlagte Bilag I.

Samtidig modtog Forsvarsministeren fra Underudvalget en tilsvarende Skrivelse for Hærens Vedkommende. Denne Skrivelse blev s.D. tilstillet Generalløjtnant With og Chefen for Generalstaben, Generalmajor Prior, fra Krigsministeriet.

Sidstnævnte Skrivelse findes ligeledes citeret in extenso i ovennævnte Bilag.

Torsdag den 12. November 1931 henvendte jeg mig til Direktøren for Marineministeriet (Kontreadmiral Rechnitzer) for at indhente nærmere Oplysninger angaaende Marineministeriets Beregning af

Statsmarinens Budgetudkast i det af Regeringen forelagte Afrustningsforslag, idet det for Rigsdagen foreliggende Budgetudkast kun var særdeles summarisk affattet. Jeg tilføjede, at ifølge mit foreløbige Skøn var det af Underudvalget ansatte Beløb til Søværnets Nyordning ringere end det i Afrustningsforslaget ansatte Beløb.

Direktøren for Marineministeriet bekræftede dette stærkt og udtalte, at selve Afrustningsforslagets Budget var for lavt beregnet (ca. 2 1/2 Million forlagt). De oprindelige Beregninger var imidlertid udførte for længere Tid tilbage, og man havde gentagne Gange for-gæves eftersøgt dem.

Fredag den 13. November 1931 fortsatte Samtalen med Direktøren for Marineministeriet, hvem jeg viste en af mig siden Gaardagens Samtale udarbejdet direkte Sammenligning mellem den af Underudvalget paatænkte Nyordnings 9,5 Mill. Kr. og Afrustningsforslagets Budget — under fornødent Hensyn til Fradrag for Fiskeriinspektion m.m. — alt for at sikre mig imod at Rigtigheden af de Beregninger, der opstilledes af mig, som Følge af Misforstaaelser senere skulde kunne bestrides af Marineministeriet, der som tidligere anført havde beregnet Afrustningsforslaget.

Direktøren for Marineministeriet bekræftede dette stærkt og erindre imod Rigtigheden af den af mig opstillede Sammenligning. Denne Sammenligning findes i ovennævnte Bilag V.

Lørdag den 14. November 1931 telefonerede jeg til Generalløjtnant With i Anledning af den i Underudvalgets Skrivelse fremsatte Anmodning om Samarbejde mellem Viceadmiralen og Generalløjtnanten og forespurgte, hvornaar en Conference vilde være ham belejlig. Han takkede for henvendelsen, men var forhindret i de første Dage paa Grund af anden Tjeneste. Vi talte da kun om Spørgsmaalet "Kjøbenhavn aaben By" og var ganske enige om Umuligheden heraf, naar det var Meningen, at Landet skulde forsvares.

Søndag den 15. November 1931 telefonerede Viceadmiral Amdrup til mig og oplæste er Udkast til en Udtalelse, han paatænkte at fremsætte i det Møde, som skulde afholdes med Underudvalget i Rigsdagen d. 18. November. Han tilføjede, at det jo som anført i Underudvalgets af Ministeriets fremsendte Skrivelse maatte blive mig, der kom til at besvare denne, da Skrivelsen angav d. 4. December som

Besvarelses-Datum og Viceadmirals-Afløsningen skulde finde Sted d. 1. December. Iøvrigt var det jo klart, at han som afgaaet Viceadmiral ikke kunde binde den tiltrædende Viceadmirals Handlefrihed. Herom var vi naturligvis ganske enige. Jeg henstillede imidlertid til Viceadmiral Amdrup kun at oplæse sin Udtalelse, men ikke at tilstille Underudvalget samme i Form af en Skrivelse, for at der ikke skulde komme til at foreligge 2 forskellige Udtalelser. Dette tiltraadte Viceadmiral Amdrup.

Mandag den 16. November 1931 FM udbad jeg mig et Møde med Forsvarsminister L. Rasmussen, idet jeg samtidig udtalte, at jeg intet havde at erindre imod, at Direktøren for Marineministeriet var tilstede. Han kom da ogsaa til Mødet.

Jeg udtalte, at Underudvalgets Skrivelse var uklart affattet. I Skrivelsen til Flaaden var det ikke udtrykkelig udtalt, at Formaålet var Forsvar og ikke blot passiv Bevogtning (som Afrustningsforslaget), medens det af Skrivelsen til Hæren indirekte fremgik, at man tænkte sig at forsvare Landet. Men Underudvalgets Tanke om at gøre Kjøbenhavn til en "aaaben By" og bl.a. nedlægge Orlogsværftet, Flaadens og Hærens Depoter i Kjøbenhavn og saavidt man kunde se ogsaa Kjøbenhavns Søbefæstning (og undtage Kjøbenhavn fra Kystforsvars-Området) var strategisk set uførenelige med Muligheden af et Forsvar, rent bortset fra, at Flytningen af Depoterne var økonomisk uigennemførlig (jvfr. bl. a. de af Forsvarkommissionen af 1902 opstillede Beregninger), og at Sikringen af Flaadens Reparationer i og udenfor Kjøbenhavn i saa Fald var umulig.

Som Følge af disse Meningsløsheder og Uklarheden var det ikke muligt at paabegynde Besvarelsen af Underudvalgets Skrivelse inden Mødet med Underudvalget de. 18. November. Iøvrigt tilføjede jeg, at det for Søværnet afsatte Beløb var ringere end det i Afrustningsforslaget for Statsmarine ansatte Beløb — hvilket bekræftedes af Kontreadmiral Rechnitzer — men Underudvalget forudsatte et *Forsvar*, medens Afrustningsforslaget kun forudsatte passiv Bevogtning.

Ministeren forstod meget vel disse Indvendinger og bemærkede, at nu maatte man jo høre, hvad Underudvalget vilde sige hertil paa Mødet.

Sluttelig protesterede jeg imod, at der som anmodet i Underudvalgets Skrivelse skulde komme "en Repræsentant for Marinestaben" tilstede ved Mødet foruden mig. Formentlig skyldtes denne

Anmodning blot Ukendskab til de militære Kommandoforhold, men det maatte være ganske udelukket, at en mig undergoven Officer skulde kunne være Repræsentant for Marinestaben, hvis Chef jeg var. Det kunde kun blive Viceadmiral Amdrup, der endnu var tjenstgørende Viceadmiral og mig (Chef for Marinestaben og designeret Viceadmiral), der kom til Stede. Dette forstod Ministeren ligeledes.

Om Eftermiddagen kom Generalløjtnant With i Marinestaben for at conferere med mig om Sagen.

Vi diskuterede først Betingelserne for det samlede strategiske Forsvar. Jeg paapegede den efter alle Historiens Krigserfaringer og de strategiske Hovedprincipper rentud haarrejsende Meningsløshed, at Landstingets Underudvalg kunde tænke sig ved et politisk Diktat (jvfr. Bilag I) at kræve, at Hærens Styrker Øst og Vest for Store Belt skulde opstilles saaledes, at "Forsvarets Hovedvægt ikke ensidigt lægges paa een af disse Landsdele". Quantæ tenebræ!

Generalløjtnant With havde set dette i Skrivelsen til Hæren og var fuldstændig enig med mig, men mente, at det vistnok vilde være let at faa Underudvalget til at frafalde dette Krav paa Mødet d. 18/11.

Derefter drøftede vi det uklare Udtryk "Kystforsvaret" og Flaades paatænkte Overtagelse af samme. Vi var enige om, at Underudvalget ikke selv kunde være klar over, hvad dette Krav omfattede og medførte m.H.t. Samvirket mellem de to Værn. Dette maatte drøftes paa Mødet d. 18/11. Iøvrigt udtalte Generalløjtnant With, at Hæren helst gav Afkald paa Søbefæstningen, naar der ikke kunde faas flere Penge til denne. Jeg bemærkede, at jeg ikke ansaa det for muligt inden for det til Søværnet ansatte Beløb, at Flaaden skulde kunne holde Søbefæstningen effektiv anvendelig og fornødent bemandet.

Endvidere bragte jeg Spørgmaalet om den længe tilstræbte og haardt savnede Ordning af de øverste Kommandoforhold i de to Værn og af Samvirket mellem disse paa Bane og erindrede om, at der forelaa et Fællesforslag fra de to Værn i Fællesskrivelser af 25/5 1923 til Marineministeriet og Krigsministeriet fra de daværende designerede kommanderende (Generalløjtnant Wolff og Viceadmiral Konow) samt Chefen for Generalstaben (Generalmajor Birkel) og Chefen for Marinestaben (Kommandør Wenck).

Jeg tilføjede, at det — som paapeget i nævnte Skrivelser — var meningsløst, at der i den øverste militære Ledelse i hvert af de to

Værn var tre selvstændige Myndigheder (henholdsvis Generalløjtnanten, Chefen for Generalstaben og Direktøren for Krigsministeriet for Hærens Vedkommende og for Flaadens Vedkommende Viceadmiralen, Chefen for Marinestaben og Direktøren for Marineministeriet). I Virkeligheden havde de to Direktører Magten, naar de alene havde Forsvarsministerens Øre, men Ansvarret havde Generalløjtnanten og Viceadmiralen, der var designeret til Ledelsen af de to Værn i Krig.

Selvfølgelig burde — ligesom i Tyskland, England m.fl. Lande — den, der var designeret til Ledelsen i Krig ogsaa have Ledelsen i Fredstid for at kunne lede Krigsforberedelsen (Uddannelse m.m.).

Generalløjtnant lod ikke til at erindre eller kende den af mig omtalte Fællesskrivelse fra de to Værn angaaende Ordningen af de øverste Kommandoforhold og sagde, at han vilde studere den nærmere.

Sluttelig drøftedes de i Underudvalgets Skrivelse ansatte Beløb til de 2 Værn, henholdsvis 21,5 Mill. Kr. til Hæren (exclusive Kystforsvaret og Nyanskaffelser, men inclusive Flyvevæsnet til Hæren) og 9,5 Mill. Kr. til Søværnet (exclusive Nybygningskonto, men inclusive Kystforsvaret og Flyvevæsnet til Flaaden).

Jeg meddelte Generalløjtnant With, at det til Søværnet ansatte Beløb var ringere end hvad det af Regeringen forelagte. Afrustningsforslag havde ansat til Statsmarinen, og at jeg betragtede det som udelukket, at man for Flaadens Vedkommende kunde opstille et anvendeligt og ærligt Forslag for dette Beløb. Generalløjtnant With syntes at blive urolig over denne Udtalelse og mente, at den foreliggende Skrivelse maatte opfattes som en *Ordre* til at udarbejde det ønskede Udkast til en Ordning. Hertil svarede jeg, at der forelaa en Anmodning fra et politisk Parti, men ingen ministeriel Ordre; iøvrigt kunde man ifølge min Opfattelse ikke udstede en Ordre til en Embedsmand i Egenskab af ansvarshavende teknisk Ekspert om at udarbejde og underskrive et Forslag paa et Grundlag, han ansaa for teknisk uforsvarligt. Det vilde være fornøftsstridigt.

Som Forholdene laa i denne Sag maatte hver af os overfor Underudvalget kæmpe for bedre Vilkaar for det Vaaben, han ifølge Bestemmelserne skulde lede i Tilfælde af Krig. Heri var Generalløjtnant With enig med mig.

Samtalen mellem os, der var gamle Bekendte, førtes hele Tiden under venskabelig Form og uden Bitterhed, omend det ikke var mig ukendt, at Generalløjtnant With i flere Aar overfor sine Venner i

Rigsdagen havde virket ihærdigt for at erstatte Flaadens Orlogsskibe (pansrede Artilleriskibe) med Motorskyts paa Land og havde frakendt Orlogsskibene Existensberettigelse i vort Søforsvar, en Kritik, han som Landofficer ganske savnede Kompetence til at fremsætte.

Onsdag den 18. November 1931. Det ovenfor omhandlede Møde med Underudvalget fandt først Sted om Eftermiddagen, da *Valutalovforslaget* var til afsluttende Behandling i Rigsdagen om Formiddagen.

Underudvalget holdt først Møde med Hærens Repræsentanter (Generalløjtnant With og Generalmajor Prior) fra Kl. 4-5 EM., hvorefter Mødet med Flaadens Repræsentanter (Viceadmiral Amtrup og Kontreadmiral Wenck) fandt Sted fra 4.05 til 4.35. Hurtig Expedition, naar det gælder Varetagelsen af Landets Forsvar!

Underudvalget forhandlede altsaa med hvert Værn for sig, hvilket selvsagt ikke littede Oplysningen om, hvorledes Underudvalget tænkte sig det samlede Forsvar ordnet og det fornødne Samvirke mellem Hæren og Flaaden sikret.

Landstingets Underudvalg (der oprindelig af Udvalget ang. Forsvarslovene var nedsat til at behandle Regeringens Afrustningsforslag), bestod af følgende Repræsentanter for de 4 store politiske Partier:

Stensballe (Venstre), Formand
Hauch (Venstre)
C.F. Sørensen (Socialdemokrat)
Ellinger (Konservative Folkeparti)
Vejstrup (Radikal)

Disse var alle tilstede under Mødet. Endvidere var Forsvarsminister L. Rasmussen tilstede. (Mødet fandt Sted i Rigsdagens Mødeudvalgs-værelse Nr. 16. Der blev ikke ført Protokol over Forhandlingerne).

Efter at Formanden havde aabnet Mødet, fremsatte *Hauch* nogle Bemærkninger om, at Underudvalget var blevet enig om at udsende de 2 omhandlede Skrivelser af 11. November 1931 til Forsvarsministeren med Anmodning om, at henholdsvis Viceadmiralen og Generalløjtnanten udarbejdede de omtalte Udkast til en Nyordning paa de i Skrivelserne anførte Grundlag.

Her bemærkede strax saavel C.F. Sørensen som Ellinger og Vejstrup, at Grundlaget alene var angivet af Venstre, som selv maatte hefte herfor, og at de for deres eget Vedkommende kun var gaaet

med til at underudvalget udsendte de omhandlede Skrivelser. Dette bekræftedes af Hauch, der derpaa udtalte, at man, som anført i Skrivelserne, ved dette Mødes Afholdelse havde tilsigtet at undgaa eventuelle Misforstaaelser i Besvarelsen. Han anmodede derfor Viceadmiral Amdrup om at fremsætte de Spørgsmaal, han fandt Anledning til angaaende Forstaaelsen af Skrivelsernes Indhold.

Viceadmiral Amdrup oplæste da de Spørgsmaal og Bemærkninger, han havde forberedt til dette Møde.

Han fremsatte første Spørgsmaalet om, hvorledes Begrebet Kystforsvaret skulde forstaaes, og i hvilket Omfang man tænkte sig, at dette skulde paahvile Flaaden. Skulde Flaaden hertil ogsaa have Kyst-Motorskyts? Skulde Kjøbenhavns Søbefæstning nedlægges, og kun Kystforterne ved Smaalandsfarvandet og Isefjorden bibeholdes? Det syntes, at man tænkte sig at nedlægge Kjøbenhavns Søbefæstning, Orlogsværftet og alle militære Depoter i Kjøbenhavn og at gøre Hovedstaden til en "aaften By". Hvis dette var Tilfældet, ansaa han det for sin uafviselige Pligt at nedlægge den skarpeste Indsigelse herimod. At en Flaade ikke skulde have en beskyttet Basis, var ukendt Verden over. Alligevel tænkte Underudvalget sig, at Flaadens Reparationer (ialtfald delvis) skulde kunne udføres i Kjøbenhavn; men i saa Fald vilde Haager-Konventionerne ikke kunne forhindre Bombardement af Byen.

Endvidere syntes det, at man havde til Hensigt ganske at afskaffe Artilleriskibe og kun at lade Flaaden bestaa af Torpedobaade, Undervandsbaade og Mineskibe. Herom udtalte Viceadmiral Amdrup følgende: "Et Søforsvar af denne Art vil uden nævneværdig Indsats kunne fejes væk af Jagere og armerede Trawlere, og Pengene til et saadant Forsvar vil efter min Mening saa at sige være smidt i Vandet. Det er stærke Ord, men ikke for stærke. Jeg tror at kunne sige, at enhver Sagkyndig hele Verden over vil holde paa, at Artilleriskibe er Fundamentet for enhver Flaade".

Viceadmiralen burde derfor have frie Hænder til indenfor den givne finansielle Ramme at bestemme, hvilke Enheder Flaaden skulde bestaa af.

Endvidere forespurgte han, om man kunde gaa ud fra, at Viceadmiralen kunde stille Forslag om en fuldstændig Omordningen af Kommandoforholdene og Centraladministrationen, da dette efter hans Skøn i høj Grad tiltrængtes.

Sluttelig udtalte Viceadmiral Amdrup følgende:

— ”Tilslut skal jeg kun tillade mig at forespørge efter hvilke Principper den Forsvaret tiltænkte Sum er blevet fordelt til henholdsvis Flaaden og Hæren, idet jeg ikke kan se andet, end at Flaaden er blevet i høj Grad forfordelt.

Jeg har nu fremsat de Spørgsmaal, som jeg har ønsket at gøre, samt mine Hovedindvendinger mod de af Underudvalget fremsatte Hovedlinjer for den fremtidige Forsvarsordning, som, hvis den føres ud i Livet, efter min Formening vil ødelægge vort Forsvar og dermed være til Skade for Landet. Den Opgave, der er givet Viceadmiralen, fremtræder som en Ordre, og Viceadmiralen har derfor selvfølgelig intetsomhelst Ansvar for denne Forsvarsordning. Naar jeg alligevel paa forskellige Punkter har taget saa stærkt til Genmæle er det kun for at undgaa, at en Tavshed fra min Side skulde kunne udlægges som et stiltiende Samtykke til den projekterede Forsvarsordning.

Jeg gaar imidlertid af, inden det ønskede Udkast er udarbejdet. Det vil blive Admiral Wenck, som kommer til at underskrive og derfor ogsaa kommer til at udarbejde det ønskede Udkast, og det bliver Admiralen, der indtil videre som den øverste i Flaaden kommer til at bære det dermed forbundne Ansvar.”

Viceadmiral Amdrups ovennævnte Indlæg medfølger vedlagt som Bilag IV.

Kontreadmiral Wenck fremsatte derefter nogle Bemærkninger og Spørgsmaal i Tilslutning til Viceadmiral Amdrups Udtalelser. Jeg paapegede, at Artilleriskibenes Ophævelse praktisk talt vilde være ensbetydende med, at Flaaden ikke maatte have Kanoner af Betydning til sit Forsvar — alle vore Smaafartøjer førte kun højst 75 mm's Skyts (Feltkanon-Kaliber). For Hærens Vekommende havde Underudvalget dog ikke udelukket Anvendelsen af sværere Skyts. Ved Artilleriskibenes Ophævelse vilde Flaaden ogsaa komme til at savne Skibe med Panserbeskyttelse. Jeg spurgte endvidere, hvor stor Nybygningskonto, man havde tænkt sig anvendt for Flaadens Vekommende, henholdsvis til Skibene og Flyvevæsnet, og tilføjede, at det utvivlsomt vilde være nødvendigt at have en kraftig Luftstyrke til Støtte for Flaaden i Søforsvaret. Jeg omtalte derfor Budgetforholdene i Belysning af Kronens Depreciering (Valutaforholdene) og paapegede den sandsynlige Fordyrelse af Nybygninger og Reparationer. Endvidere anførte jeg en summarisk Sammenligning mellem det af Underudvalget ansatte Beløb til Søværnet og det af Regeringen i Afrustningsforslaget ansatte Beløb til statsmarinen og dokumenterede, at det førstnævnte Beløb til Flaaden og sammes Flyvevæsen

var ringere end det tilsvarende Beløb i Afrustningsforslaget. Da Nyordningen havde Forsvar til Formaal, medens Afrustningsforslaget som bekendt kun tilsigtede et passivt Neutralitetstilsyn, var det vanskeligt at indse, hvorledes den af Underudvalget stillede Opgave skulde kunne løses.

Sluttelig stillede jeg følgende Spørgsmaal: "Hvilket strategisk Princip er lagt til Grund for Afvejningen af de til Flaaden og til Hæren ansatte Beløb paa henholdsvis 9,5 Mill. Kr. og 21,5 Mill. Kr.?"

Hauch fik derefter paany Ordet for at svare paa de fremsatte Spørgsmaal. Men *intet* af de fremsatte Spørgsmaal blev klart besvaret. Bl.a. lykkedes det ikke at faa noget Svar ang. Nybygningskontoen, og Hauch mente, at man først maatte udarbejde det ønskede Udkast til en Nyordning og saa se, hvor meget der kunde være Tale om til Nybygning. Men det syntes, som om Venstre tænkte sig et mindre Beløb end i den bestaaende Ordning, uagtet det fra vor Side blev stærkt fremhævet, at Flaaden var i stærkt Forfald, og at Flaademateriellets Fornyelse fornuftigvis maatte foretages i Løbet af et overskueligt Tidsforløb. Spørgsmaalet om Fordelingen af Beløbene til Flaaden og Hæren vilde man ikke diskutere, og heller ikke det strategiske Princip for det samlede Forsvar, hvorefter Mødet, hvis Formaal som anført skulde være at oplyse, blev afsluttet af Formanden efter at have varet nøjagtig 1/2 Time. Længere Tid kunde Repræsentanter for det forsvarsvenlige Venstreparti saaledes ikke afse til Oplysningerne for Søforsvarets Vedkommende.

Torsdag den 19. November 1931. For at faa Oplysning om, hvorvidt Hærens Repræsentanter i Mødet d. 18/11 1931 med Underudvalget havde faaet sammes Besvarelse m.H.t. det ovenfor omtalte Spørgsmaal om Styrkernes Fordeling Øst og Vest for Store Belt, telefonerede jeg til Generaløjtnant With — under Hensyn til det fornødne Samarbejde mellem de to Værn og Nødvendigheden af Klarhed i Grundlaget for det samlede strategiske Forsvar.

Generalløjtnant With meddelte mig, at Sagen var i Orden, idet Underudvalget havde frafaldet sit Servitut-Krav paa dette Omraade og havde stillet Hæren frit i saa Henseende.

Fredag den 20. November 1931. Generalmajor Prior, Chef for Generalstaben, kom op til mig i Marinestaben for at konferere om forskellige Spørgsmaal angaaende de 2 Værns Besvarelser i Sagen. Da

Konferencen omhandlede de samme Punkter som jeg allerede havde drøftet med Generalløjtnant With, er der ingen Anledning til at komme tilbage hertil. Kun har det Interesse (se Stenballe's senere Protest) at anføre, at Generalmajor Prior fuldt ud bekræftede, hvad Generalløjtnant With d. 19/11 1931 havde meddelt mig, at Underudvalget havde stillet Hæren frit m.H.t. Hærens Fordeling Øst og Vest for Store Belt (se ovenfor).

Da Generalmajor Prior kom ind paa Spørgsmaalet om Besvarelsen for Flaadens Vedkommende, og jeg omtalte, hvad jeg tidligere havde meddelt Generalløjtnant With herom, nemlig summarisk set, at et effektivt Søforsvar ifølge mit Skøn ikke kunde tilvejebringes paa det af Underudvalget (Venstre) for Søværnet angivne Grundlag og ansatte Beløb, og at det derfor ikke var muligt at udarbejde et ærligt Forslag desangaaende, blev Generalmajor Prior (ligesom Generalløjtnant With) betænkelig og spurgte: "Om man ikke var nødt til at udarbejde et Forslag, naar det var krævet tjenstligt?"

Jeg gentog, at her ikke var Tale om et tjenstlig Krav — Forsvarsministeren havde ikke givet mig nogen Ordre i saa Henseende, men iøvrigt var det ifølge min Opfattelse udelukket, at man tjenstlig skulde kunne tvinge en Embedsmand til som teknisk Expert at udarbejde, underskrive og saaledes ogsaa uvægerlig hæfte for en Udarbejdelse, der var baseret paa et paatvunget teknisk umuligt og ufor-svarligt Grundlag.

Hvis det modsatte var Tilfældet, vilde man ogsaa være tjenstlig forpligtet til at udarbejde et Program for ethvilketsomhelst ringere Beløb, end det, der her var Tale om. Hvis Underudvalget (Venstre) i Stedet for de 9,5 Mill. Kr. til Søværnet f.Ex. kun havde ansat 6 Mill. Kr. eller 4 Mill. Kr. etc., nota bene: stadig med et *Forsvar* som Formaal? saa bliver Meningsløsheden mere iøjnefaldende. Der maatte være en Grænse, hvor Meningsløsheden begyndte, og denne var ifølge mit Skøn allerede overskreden ved det foreliggende Grundlag med de 9,5 Mill. Kr., fordi dette Beløb var ringere end, hvad Rege-ringens Afrustningsforslag kostede for Statsmarinens Vedkommende.

Mandag den 30. November 1931. Kl. 11.45 Fm. var Viceadmiral Amdrup og jeg tilsagte til Privat-Audiens hos H.M. Kongen paa Amalienborg i Anledning af Viceadmiral Amdrup's forestaaende Af-sked d. 1. December 1931 og min Udnævnelse til Viceadmiral fra samme Dato.

Tirsdag den 1. December 1931. Som anført tiltraadte jeg Tjeneste som Viceadmiral (foruden fremdeles at varetage Tjenesten som Chef for Marinestaben).

Kl. 9.30 meldte jeg mig i ovennævnte Anledning til Forsvarsminister Rasmussen. I Betragtning af, at Forsvarsministeren ca. 4 Maaneder senere indstillede mig til Afsked, vil det muligen have nogen Interesse at anføre, at han ved min Tiltrædelses-Melding udtalte, at Beslutningen om at indstille mig til Viceadmiral "var gaaet glat igennem i Ministermødet i Løbet af eet Minut og uden nogen Indvending, da der ikke kunde være Tale om at indstille nogen anden fremfor mig".

Forsvarsministeren kom derefter ind paa Spørgsmaalet om Besvarelsen til Underudvalget og gentog sin Udtalelse af 16/11 1931 til mig om, at jeg ifølge hans Anskuelse maatte være fuldstændig frit stillet m.H.t. Besvarelsen af Underudvalgets Skrivelse, der var baseret paa det af Venstre's Repræsentanter angivne Grundlag. Jeg udtalte, at denne Opfattelse ogsaa ifølge mit Skøn var rigtig, og gentog den Argumentation herfor, jeg tidligere havde fremført, saavel overfor Forsvarsministeren som overfor Generaløjtnant With og Generalmajor Prior (se ovenfor). Saafremt Underudvalget skulde gøre Forsøg paa at formaa Forsvarsministeren til at give mig en *militær Ordre* til at opfylde den i Skrivelsen fremsatte Anmodning, vilde Ministeren kunne gøre dem begribeligt, at det ikke lod sig gøre at tvinge en Embedsmand som teknisk Expert til mod hans Vilje at underskrive og saaledes tage Ansvar for en efter hans Overbevisning teknisk ugennemførligt — her var jo Tale om *Forsvar* som Formaal — og uærlig Udarbejdelse, eller, som det hurtigt vilde komme til at hedde, "Forslag".

Forsvarsministeren gav mig ganske Ret i denne Betragtning. Jeg bemærker i Anledning af min ovennævnte Argumentation, at jeg med velberaad Hu idelig gentog denne, hver Gang Lejligheden syntes mig at kræve det, for saa at sige at "hamre den ind" i alle Paagældendes Bevidsthed, da jeg med Sikkerhed forudsaa, at Underudvalget efter Modtagelsen af min Besvarelse vilde gøre Forsøg paa at faa Forsvarsministeren til at øve Tvang i Form af en *militær Ordre* til at efterkomme Underudvalgets (Venstre's) Krav.

Jeg havde strax efter Skrivelsens Fremkomst i November (11/11 1931) nøje overvejet Sagen uden at raadspørge nogen og var fast besluttet paa, *selv om Forsvarsministeren eventuelt skulde forsøge paa at give mig en militær Ordre desangaaende*, ikke at udføre en saadan Ordre, men i saa Fald skriftlig overfor Forsvarsministeren at

fremsætte en tjenstlig Redegørelse og Argumentation for mit "Non possumus".

Men naturligvis vilde det være klogt, saavidt muligt at undgaa at det kom dertil, og derfor søgte jeg efter Evne i *Tide at forebygge, at en saadan meningsløs Situation opstod.*

At mit Standpunkt overfor Venstre's Grundlag i Underudvalgets Skrivelse — selvom jeg ikke fik en saadan Ordre som ovenfor omtalt — medførte *Risiko* for mig personligt, var jeg fra først af ganske klar over, men da jeg som Viceadmiral var designet Flaadechef i Tilfælde af Krig (ifølge Søværnsloven og kgl. Anordning), havde jeg naturligvis foruden det hermed forbundne Ansvar ogsaa uafviselige Forpligtelser m.H.t. Flaadens og Statens Forsvar.

Jeg maatte derfor handle som jeg ansaa det for rigtigt og forsvarligt og tage Konsekvenserne, som da heller ikke udeblev.

Fredag den 4. December 1931. Som anført i Slutningen af Underudvalgets Skrivelser af 11/11 1931 ønskedes Besvarelserne for begge Værns Vedkommende indsendte senest d. 4. December 1931, altsaa i Løbet af ca. 3 Uger, men da det af Underudvalget selv ansatte orienterende Møde først fandt Sted d. 18/11 1931, var der egentlig kun ca. 2 Uger til Besvarelsen, i Sandhed et kort Varsel til at udarbejde en fuldstændig ny Ordning af Sø- og Landforsvaret!

Den 4/12 1931 afleverede jeg min Besvarelse til Marineministeriet. Da Underudvalgets Skrivelse havde paatvunget et "Prokrustes"-Grundlag for Flaadens Vedkommende, var det erfaringsmæssigt af væsentlig Betydning, at dette var nøje kendt af alle, som under Sagens Behandling fik Besvarelsen tilstillet, for at Kritikken saavidt muligt ikke fremkom som Følge af Misforstaaelser. I Betragtning heraf citerede jeg in extenso Underudvalgets Skrivelser af 11/11 1931 angaaende Flaaden og Hæren samt Forsvarsministerens Fremsendelses-Skrivelse af samme Dato til Viceadmiralen.

Min Besvarelses-Skrivelse af 4/12 1931 findes i vedlagte Bilag I (jfr. specielt Konklusionen Pag. 22).

Mandag den 7. December 1931. Landstingsmand Stensballe, Formand for Underudvalget, telefonerede til mig og udtalte, at det jeg i min Besvarelse havde skrevet (Bilag L, Pag. 6) om, at Underudvalget i sammes Møde med Hærens Repræsentanter i Rigsdagen d. 18/11 1931 skulde have frafaldet sit i Underudvalgets Skrivelse af 11/11 1931 angaaende Hæren opstillede Krav m.H.t. Fordelingen af Hærens

Styrker Øst og Vest for Store Belt, og at Hæren skulde være frit stillet i saa Henseende, beroede paa en Misforstaaelse. Skrivelsens Krav var opretholdt.

Jeg svarede, at jeg havde mine Oplysninger desangaaende fra Generalløjtnant With og Generalmajor Prior, der begge bestemt hævdede det. Der var ialtfald ikke Tale om, at jeg havde misforstaaet deres Udtalelse.

Endvidere udtalte Landstingsmand Stensballe, at han var skuffet over min Svarskrivelse af 4/12 1931 — den syntes ham ikke at være nogen Besvarelse og opfyldte ikke den af Underudvalget fremsatte Anmodning. Jeg henviste til Svarskrivelsens Redegørelse om, at Opgaven var umulig, naar Formaalet fremdeles skulde være *Forsvar* af Landet.

Fredag den 11. December 1931. Efter Forlydende afholdt Landstingets Underudvalg Møde angaaende de fra Generalløjtnanten og Viceadmiralen modtagne Besvarelser.

Lørdag den 12. December 1931. Om Aftenen modtog jeg fra Marineministeriet en ny Skrivelse af 11/12 1931 til Forsvarsministeren angaaende min Besvarelse af 4/12 1931. I denne ny Skrivelse, der ligesom Marineministeriets Fremsendelses-Paategning af 11/12 1931 er citeret in extenso i min næste Besvarelses-Skrivelse til Marineministeriet No. 183 af 23/12 1931 (jfr. vedlagte Bilag II), udtalte Underudvalget, at det ikke i min Skrivelse af 4/12 1931 saa nogen Besvarelse af Spørgsmaalet om Flaadens Ordning paa det angivne Grundlag, og at Underudvalget derfor henstillede til Forsvarsministeren at foranledige, at det ønskede Materiale fremskaffedes fra Viceadmiralen. I Paategningen meddelte Marineministeriet, at Underudvalget ønskede Besvarelsen indsendt om muligt inden Jul. Altsaa i Løbet af ca. 12 Dage!

I en samtidig Skrivelse angaaende Generalløjtnantens Besvarelse betegnede Underudvalget denne som "et omhyggeligt udarbejdet Svar", hvorved Skuffelsen over Viceadmiralens negative Besvarelse traadte tydeligt frem. Ifølge Underudvalgets Ønske skulde Afskrift af denne Skrivelse tilstilles Viceadmiralen til Efterretning. Iøvrigt syntes det ejendommeligt, at Underudvalget in pleno udtrykte sig som anført i de to sidstnævnte Skrivelser, henset til, at Majoriteten i Udvalget, nemlig det socialdemokratiske, det konservative og det radikale Parti's Repræsentanter paa Mødet d. 18/11 1931 alle tre

skarpt havde præciseret, at de aldeles ikke hæftede for det angivne Grundlag, og at dette udelukkende maatte staa for Venstrepartiets Regning. Ikke destomindre var det altsaa lykkedes Landstingsmændene Stensballe og Hauch at faa de ovennævnte 3 andre Medlemmers Tilslutning til ogsaa at lade denne Skrivelse udgaa som en Skrivelse fra det samlede Underudvalg.

Af de i Skrivelsen af 11/12 1931 vedrørende Viceadmiralen fremgik det tydeligvis af det anvendte Udtryk: "Underudvalget henstiller derfor til Ministeren *at foranledige*, at det ønskede Materiale *fremskaffes* fra Viceadmiralen", at Underudvalget — saaledes som jeg ventede det (se ovenfor) — nu vilde forsøge at faa Forsvarsministeren til at øve Tvang overfor Viceadmiralen og give denne en militær Ordre *til at foretage den af Underudvalget (Venstre) ønskede Udarbejdelse*, ganske uanset Viceadmiralens udførlige Redegørelse i dennes Besvarelse af 4/12 1931, i hvilken konkluderedes, at Opgaven var teknisk umulig, naar den skulde baseres paa et *Forsvar*, og at man ikke for de angivne Pengemidler vilde kunne udarbejde et Udkast til en anvendelig ("ærlig") Flaadeordning paa det angivne Grundlag. Hvad man kunde opstille, vilde i alt væsentligt kunne betegnes som et Blændværk (jfr. Konklusionen i Besvarelsen af 4/12 1931, Bilag I, Pag. 22).

Underudvalgets Skrivelse af 11/12 1931 betegnede altsaa det 2^{det} Forsøg paa ad officiel Vej at faa Viceadmiralen til at udarbejde et Udkast til en Nyordning af Søværnet paa det af Venstre ønskede Grundlag, efter at Venstres Førere i Landstinget forud forgæves ad officiel Vej havde forsøgt at faa Viceadmiral Amdrup (og mig) til det (se ovenfor). Jeg besluttede snarest (Mandag d. 14/12 FM.) at søge Forsvarsministeren for paany at klarlægge for ham, at Underudvalgets Anskuelse om, at man kunde tvinge en Embedsmand til som teknisk Expert at foretage en teknisk Udarbejdelse paa et teknisk umuligt Grundlag og hæfte herfor med sin Underskrift var en Begrebsforvirring, en Absurditet.

Ud paa Aftenen oplæste jeg telefonisk den nye Skrivelse fra Underudvalget for Viceadmiral Amdrup, som jeg efter Aftale holdt underrettet om Sagens Forløb, for hvilket han naturligvis ogsaa efter sin Afsked havde Interesse, henset til, at han som tjenstgørende Viceadmiral havde deltaget i de indledende Forhandlinger.

Efter Oplæsningen sagde jeg, at jeg var ifærd med at besvare den sidste Skrivelse, men at jeg ikke kunde ændre mit Standpunkt, fordi Opgavens Grundlag var teknisk umuligt. Viceadmiral Amdrup

syntes først noget betænkelig herover, fordi Marineministeriet havde tilstillet mig Underudvalgets Skrivelse uden Kommentar, saaledes at der mulig kunde gøres gældende, at den maatte opfattes som en Ordre (3: "til Efterretning og Iagttagelse"), og han tilføjede, at jeg jo i min første Besvarelse klart og tydeligt havde udtalt min Mening, saaledes at det ikke vilde kunne misforstaas eller bebrejdes mig, om jeg nu, efter paany at have faaet Opgaven tilstillet gennem Marineministeriet, foretog den omhandlede Udarbejdelse.

Hertil svarede jeg Viceadmiral Amdrup, at han jo ligesom jeg ansaa Opgaven for teknisk uløselig paa det af Underudvalget angivne Grundlag, hvilket han bekræftede. Hvis jeg nu alligevel udarbejdede et Udkast, vilde dette uvægerligt blive et meningsløst, imaginært og uærligt Udkast, og det skulde jeg altsaa sætte mit Navn under? Jeg erindrede om det uofficielle Møde med "Venstre-Trioen" d. 9/9 1931 (se ovenfor), i hvilket Madsen-Mygdal, Hauch og Stensballe bearbejdede Viceadmiral Amdrup (der da var tjenstgørende Viceadmiral) stærkt for at faa ham til at foretage Udarbejdelsen (paa det samme Grundlag), og Madsen-Mygdal udtalte da, at Viceadmiral Amdrup vilde gøre Landet en Tjeneste ved at udarbejde et Forslag. Hertil havde Viceadmiral Amdrup (med fuld Tilslutning fra mig) svaret, at han mente at tjene Landet bedst ved ikke at udarbejde et Forslag paa et efter hans Overbevisning uforsvarligt Grundlag, og gjorde han det alligevel, vilde det komme til at hedde det *Amdrup'ske Forslag*, og han vilde faa Ansvaret for det.

Nu var det Viceadmiral Wenck som Underudvalget (Venstre) søgte at tvinge til at foretage den samme Udarbejdelse. Gjorde jeg det, vilde den hurtig blive kaldt det *Wenck'ske Forslag*, og det vilde i saa Fald være en retfærdig Nemesis for ikke at have udvist samme Fasthed som Viceadmiral Amdrup. Jeg var imidlertid fast bestemt paa ikke at lade mig tvinge af nogensomhelst i denne Sag, da jeg var overbevist om at have Ret i min Opfattelse, saavel teknisk som juridisk set.

Hertil svarede Viceadmiral Amdrup strax, at jeg havde ganske Ret. Denne Fornyede Tilslutning glædede mig.

Søndag den 13. December 1931. Om Formiddagen modtog jeg i mit Hjem et Besøg af Landstingsmand, Professor *Ellinger*, der som ovenfor nævnt var Medlem af Underudvalget. Professoren ønskede en Samtale med mig i den omhandlede Sag. Jeg havde det Indtryk, at Professoren var stemt for, at jeg skulde foretage den af Underud-

valget paany udbedte Udarbejdelse, men direkte sagde han det ikke, og heller ikke rettede han direkte Spørgsmaal om, hvorvidt jeg vilde foretage Udarbejdelsen. Til hans indirekte Bemærkninger i saa Henseende udtalte jeg kun, at jeg selvfølgelig efter Underudvalgets gentagne Henvendelse vilde tage Sagen under fornyet grundig Overvejelse. Samtalen varede ca. 1 Time.

Efter hvad jeg havde hørt tale om, virkede Professoren i ikke ringe Grad for Gennemførelsen af et politisk "Forlig" i Forsvars-sagen og var øjensynlig villig til at formindske Militærbudgetterne betydeligt for at opnaa dette. Men efter hvad jeg havde hørt, bestræbte han sig for at redde, hvad reddes kunde, for Hæren, medens hans Interesse for Flaaden var særdeles platonisk. Den her omhandlede Samtale syntes mig at bestyrke Rigtigheden heraf. Hvorvidt Professorens Bestræbelser var i Overensstemmelse med det konservative Partis Standpunkt, forekom mig tvivlsomt. Modsætningen mellem Sagens senere Behandling i Folkethinget og Landsthinget syntes mig at tyde paa, at Professoren har været noget "langt ude" paa egen Haand i Underudvalget.

Mandag den 14. December 1931. Om Formiddagen havde jeg efter telefonisk Anmodning en Samtale med Forsvarsminister L. Rasmussen i Anledning af Underudvalgets nye Skrivelse af 11/12 1931. Der var ikke andre tilstede i dette Møde.

Jeg paapegede de i denne Skrivelse anvendte stærke Udtryk, der ifølge mit Skøn maatte opfattes som et Forsøg paa at paavirke Ministeren til at tvinge — beordre — mig til at foretage den af Underudvalget ønskede Udarbejdelse. Jeg gentog min tidligere Argumentation for, at Underudvalget herved krævede en fornuftstridig Ordre udstedt og tilføjede, at det jo var klarlagt og præciseret i Underudvalget at det alene var Venstre, der havde angivet Grundlaget og hæftede herfor. Som Følge heraf vilde det være ejendommeligt, om Ministeren, der tilhørte det socialdemokratiske Parti, skulde være forpligtet til at gaa Venstre's Ærinde ved at udstede en saadan Ordre. Ministeren havde fra først af tilkendegivet, at Viceadmiralen stod fuldstændig frit m.H.t. Udarbejdelsen, og dette Standpunkt forekom mig fremdeles at være det eneste rigtige og logiske.

At Underudvalget (Venstre) nu skrev i saa skarp Form og fremhævede Generaløjntantens Besvarelse og Forslag paa Bekostning af Viceadmiralens negative Svar tydede efter mit Skøn paa, at Underudvalget (Venstre) nødtigt vilde fremlægge et Forslag i Rigsdagen,

naar dette Forslag for Hærens Vedkommende var udarbejdet af Generaløjntnanten (den designerede Chef for Hæren i Tilfælde af Krig), men for Flaadens Vedkommende — som Følge af Viceadmiralens negative Svar — eventuelt var udarbejdet af Marineministeriets Embedsmænd, der ikke var ansvarlig Sagkyndige paa tilsvarende Maade.

Ministeren gentog da, at Viceadmiralen fremdeles var fuldstændig frit stillet i sin Besvarelse.

Onsdag den 23. December 1931. Om FM afleverede jeg — altsaa som ønsket ”inden Jul” — i Skrivelse No. 183 af 23/12 1931 til Marineministeriet (jfr. Bilag 2) min Besvarelse af Underudvalgets Skrivelse af 11/12 1931. I denne Besvarelse, der kun omfatter ca. 8 Sider, rekapitulerede jeg Argumentationen for min første Besvarelse (Skrivelse af 4/12 1931, jfr. Bilag I) og udtalte, at jeg ikke ansaa det for muligt at udarbejde et Udkast til en Nyordning paa Grundlag af de i Underudvalgets Skrivelse angivne Forudsætninger, og gentog, at et Udkast paa dette Grundlag ikke vilde kunne betragtes som ”ærlig”, men i alt væsentligt kun som et Blændværk, naar Formaålet — som forudsat af Underudvalget — skulde være Forsvar og effektiv Opretholdelse af Neutraliteten paa Søterritoriet.

1932

Torsdag den 7. Januar 1932. Om Aftenen d. 6/1 1932 telefonerede Forsvarsminister L. Rasmussen til mig i mit Hjem og anmodede mig om at komme til et Møde i Rigsdagens Udvalgsværelse No. 16 Torsdag d. 7/1 1932 kl. 1.30 EM. Ministeren tilføjede, at han ligeledes var anmodet om at give Møde. Formentlig vilde iøvrigt kun Formanden, Landstingsmand Stensballe og Landstingsmand Hauch være tilstede, og Mødet vilde antagelig kun vare et Kvarters Tid.

Mødet fandt Sted til den omtalte Tid, men hele Underudvalget in pleno var tilstede. Iøvrigt var kun Forsvarsministeren og jeg tilstede. Mødet varede fra 2.30 EM til 4.0 EM.

Ved min Ankomst var der endnu ikke kommet nogen, men kort efter kom Landstingsmand C.F. Sørensen (Socialdem.Parti), og medens vi ventede paa de øvrige Medlemmer, bemærkede han (uden Foranledning fra min Side) overfor mig, at der efter hans Mening

ikke kom noget ud af Venstres Bestræbelser i hele denne Sag.

Kort efter var alle (7) samlede, og Formanden (Stensballe) aabnede Mødet, hvis Besvarelser nærmere eller rettere var et 3^{dje} Forsøg fra Underudvalgets (Venstre's) Side paa at faa Viceadmiralen til at udarbejde et Udkast til en Nyordning af Flaaden paa det angivne Grundlag. — Der blev ikke ført Protokol.

Det bemærkes, at Landsthingsmand C.F. Sørensen (Socialdem. Parti) forlod Mødet efter ca. et Kvarters Forløb, da hans Nærværelse udkrævedes andetsteds.

Hauch fik først Ordet og henvendte sig strax til mig.

Uden i Almindelighed at forsøge paa at afkræfte den i min detailerede Redegørelse af 4/12 1931 fremsatte Argumentation m.H.t. det af Underudvalget (Venstre) angivne Grundlag, og uden at begrunde eller overhovedet nærmere omtale dette Grundlag eller Formaalet, udtalte Hauch, at han ikke kunde forstaa min Udtalelse om Utilstrækkeligheden af det angivne Budget-Beløb til Flaaden og Kystforsvaret og henviste til Budgettet i Forsvarsminister Brorsen's Forslag til Lov om Rigets Forsvar. Han ønskede at høre min Mening herom.

Her blev Hauch afbrudt af Forsvarsminister L. Rasmussen, der som bekendt ofte i Rigsdagen havde angrebet det Brorsen'ske Forslag og hævdet, at dettes Budget var ganske utilstrækkeligt, hvilket han nu gentog overfor Hauch, hvorpaa der i nogen Tid førtes en ret skarp Diskussion mellem ham og Hauch. I Samtalens Løb udtalte Forsvarsminister L. Rasmussen, at han havde stillet Viceadmiralen frit m.H.t. Besvarelsen, af hvilken han havde læst den første Redegørelse (Skrivelsen af 4/12 1931), men endnu ikke havde haft Lejlighed til at læse den anden Redegørelse (Skrivelsen af 23/12 1931). Denne Udtalelse benyttede Hauch strax til ironisk at bemærke, at Ministeren sikkert bedre vilde kunne forstaa Hauch's Indvendinger, naar Ministeren ogsaa havde faaet læst den sidste Redegørelse fra Viceadmiralen.

Hauch fortsatte derefter sin Henvendelse til mig og udtalte, at jeg i Besvarelsen havde hævdet, at Ansvar for Udarbejdelsen vilde falde paa mig, men heri mente Hauch, at jeg tog ganske fejl, da jeg jo havde fremsat mine Indvendinger og taget Afstand fra det af Underudvalget angivne Grundlag. Jeg vilde derfor ikke kunne faa Ansvar for at udarbejde det ønskede Udkast til en ny Søværnsordning paa dette Grundlag. Hauch mente derfor, at jeg ganske rolig kunde foretage Udarbejdelsen og opstille de fornødne Bereg-

ninger af, hvormeget Materiel og Personel man kunde budgettere for det angivne Beløb og en til nævnte Materiel svarende Nybygningskonto. Underudvalget var ikke selv i Stand til at foretage disse Beregninger og maatte da ogsaa m.H.t. disses Rigtighed og Budgettets Holdbarhed kunne henholde sig til Viceadmiralens Udarbejdelse.

Jeg blev herefter anmodet om at fremsætte en Udtalelse i Anledning af Hauch's Bemærkninger.

Jeg begyndte med at rekapitulere det angivne Grundlag og fremhævede, at dette Grundlag — som vel formelt forelaa som angivet af Underudvalget in pleno, men som ifølge de paa Mødet d. 18/11 1931 i Underudvalget fremsatte Udtalelser kun Venstres Repræsentanter i samme vilde vedkende sig, medens de andre 3 Partiers Repræsentanter udtrykkelig tog Afstand derfra — angav et Beløb til Søværnet, som var væsentlig ringere end det Beløb som Regeringens Afrustningsforslag forudsatte til Statsmarien (hvilket jeg havde dokumenteret i Besvarelsen), uagtet Venstres Grundlag havde *Forsvar* til Formaal, medens Afrustningsforslaget kun forudsatte et passivt Neutralitetstilsyn paa Søterritoriet. Dette Krav kunde paralleliseres med, at en Ingeniør havde faaet et Beløb, for hvilket der kunde bygges en Fodgængerbro, men nu for det samme Beløb — eller rettere et ringere Beløb — fik til Opgave at bygge en Bro, som kunde bære Jernbanetog, hvilket jo var teknisk umuligt at præstere. Hverken Fundamentet eller Broen kunde da blive holdbare og svare til Formaalet, og paa tilsvarende Maade kunde det omhandlede Udkast til en ny Søværnsordning med *Forsvar* som Formaal hverken kunne blive holdbar eller svare til Formaalet og vilde derfor ikke kunne betegnes som et "ærligt" teknisk Arbejde. Der var i de foregaaende Aar saavel i Rigsdagen som i Offentligheden rejst stærk Kritik i saa Henseende mod fremsatte Regeringsforslag til Nyordningen, og det var navnlig hævdet, at disse ikke kunde betegnes som "ærlige". Hvis jeg nu som teknisk Sagkyndig (Viceadmiral og i Følge Søværnsloven designeret Chef for Søforsvaret i Krig) ikkedestomindre udførte den stillede Opgave paa det af Venstre angivne Grundlag, vilde Nyordningen vise sig uholdbar til sit Formaal, og Skammen herfor vilde uvægerlig ramme mig, og i saa Fald med Rette.

Jeg paapegede derefter nærmere Grundlagets forskellige Mangler og Selvmodsigelser og henviste til, at der udførligt var gjort Rede for disse i Besvarelsen. Grundlaget forudsatte, at Artilleriskibene (Orlogsskibene) om nogen Tid skulde udgaa, og at Flaaden derefter kun skulde bestaa af Torpedobaade, Undervandsbaade og Minefar-

tøjer (foruden Flyvevæsen), men dette var praktisk talt ensbetydende med, at Flaaden ikke maatte have *Kanoner*, da de Smaafartøjer, som skulde opretholdes, kun førte Skyts af Feltkanonkaliber, hvilket var aldeles utilstrækkeligt. Jeg bemærkede, at Underudvalget (Venstre) dog ikke havde fastsat et tilsvarende Servitut for Hærens Vedkommende. Endvidere skulde ifølge Grundlaget Orlogsværftet nedlægges, men en Flaade kunde ikke undvære et Orlogsværft af Hensyn til Krigsberedskabet og Nødvendigheden af til enhver Tid strax at kunne faa udført Reparationer.

Søbefæstningen vilde man ogsaa nedlægge og gøre Kjøbenhavn til en "aaaben By", idet Flaadens (og Hærens) Depoter og Etablissementer — altsaa ogsaa Flaadestationen paa Holmen — skulde flyttes ud af Hovedstaden. Men alligevel tænkte man sig, at Reparationer af Krigsskibene (ialtfald delvis) skulde foretages paa Hovedstadens private Værfter. Men i saa Fald vilde Haager-Konventionen ikke beskytte Byen mod Bombardement! Det vilde formentlig være økonomisk uigennemførligt at flytte Flaadens Basis bort fra Hovedstaden andetsteds i Landet. Dette Spørgsmaal var som nærmere omtalt i Besvarelsen tidligere undersøgt af Forsvarskommissionen af 1902. Flaadens Basis med Orlogsværftet maatte derfor forblive i Kjøbenhavn, og Søbefæstningen kunde ikke undværes som Beskyttelse af Hovedstaden og Flaadens Basis mod Angreb fra Søen, selv om den som bekendt var umoderne. Erfaringen havde gentagne Gange vist Nytten af ældre Kystværker mod Flaadeangreb. Hvad det Brorsenske Forslag, der var udarbejdet af Marineministeriets Embedsmænd, angik, var det tidligere af Viceadmiralen og Marinestabens (jfr. specielt Fællesskivelsen af 31/1 1928) blevet dokumenteret, at de angivne Beregninger (bl.a. Skibspriser og Lønninger) var ufyldstgørende, og at det for Søbefæstningens Vedkommende var budgetteret væsentlig under Halvdelen af, hvad der behøvedes til blot at opretholde de vigtigste Værker (altsaa den Modernisering). Endvidere henviste jeg til min Udtalelse i Besvarelsen om den stigende Betydning, man maatte tillægge Flyvevæsenet i Søforsvaret, men det var ikke muligt at tage fornødent Hensyn hertil med det i Grundlaget angivne Budget. Sluttelig bemærkede jeg, at Landstingsmand Hauch i sin nylig fremsatte Udtalelse først havde hævdet, at Viceadmiralen ikke vilde kunne faa noget Ansvar for at udarbejde et Udkast paa det angivne Grundlag, men i Slutningen af sin Udtalelse havde Landstingsmand Hauch modsagt sig selv ved at udtale, at Viceadmiralen maatte hæfte for Beregningernes Holdbarhed og

Rigtighed. Den sidste Udtalelse var jeg ganske enig med ham i. Saafremt jeg udarbejdede det ønskede Udkast og dette blev antaget af Underudvalget og fremlagt for Rigsdagen i et Lovforslag, vilde det utvivlsomt blive benævnte "Viceadmiralens Forslag" — ganske uanset, at jeg havde taget Afstand fra Grundlaget — og vilde blive kritiseret sønder og sammen og betegnet som ubrugeligt og uærligt, og Ansvarret vilde med Rette falde paa Viceadmiral Wenck. Der vilde da næppe være nogen anden, der ønskede at dele Ansvarret med mig* for Udarbejdelsen.

Efter en kort Pause bemærkede Ellinger: "jeg troer, jeg veed, hvad det er Admiralen ønsker, nemlig 1 Million mere til Søbefæstningen." Hertil svarede jeg, at det havde jeg ikke udtalt eller skrevet noget om. Jeg havde blot paapeget Utilstrækkeligheden af det Bronsen'ske Forslags Budget m.H.t. Søbefæstningen. Derimod havde jeg i Besvarelsen kommenteret Grundlagets ensidige Fordeling af Pengemidlerne til Flaaden og til Hæren og udtalt mig for en ligelig Fordeling til de to Værn efter Princippet "Fifty-fifty", d.v.s. 50% til hvert Værn. Her gjorde Ellinger en afværgende Bevægelse og ingen af Underudvalget vilde diskutere Pengemidlernes Fordeling til de 2 Værn saalidt som andel af det angivne Grundlags Forudsætninger.

Hauch udtalte derefter, idet han saa spørgende paa de øvrige Medlemmer, at da Viceadmiralen ikke vilde foretage den ønskede Udarbejdelse, hvilket var meget beklageligt, navnlig fordi Generalløjtnanten havde været villig til at gøre det for Hærens Vedkommende, var der vel ikke andet at gøre for Underudvalget end at anmode Forsvarsministeren om at foranledige, at Udarbejdelsen blev udført af Marineministeriet.

Vejstrup (Radikale Parti), som hidtil havde forholdt sig tavs, udtalte da, at han ikke kunde se, at Viceadmiralen kunde faa noget

---

* "Berlingske Tidende" udtalte bl.a. i en ledende Artikel af senere dato (27/3 1932: "Viceadmiralens Redegørelse" følgende: . . . "Der havde naturligvis været den Mulighed tilbage, at Viceadmiral Wenck havde foretaget den "abstrakte" Udformning af Opgaven. Men man maa ubetinget give Viceadmiralen Medhold, naar han afviste ogsaa denne Mulighed med en Henvi- sning til, at havde et saadant Forslag foreligget med hans Underskrift, vilde Politikerne have kunnet henholde sig til ham ikke blot med Hensyn til Ansvarret for Rigtigheden af den foretagne Beregning, men ogsaa med Hensyn til den taktiske Anvendelighed af det paagældende Flaademateriel efter det forud- satte Formaal, nemlig Forsvar og effektiv Neutralitetssikring" . . .

Ansvar rettet imod sig, hvis han foretog Udarbejdelsen. Hertil sluttede paany Hauch sig, og ligeledes Stensballe, og Ellinger lod til at indtage samme Standpunkt. Ialtfald fik jeg under Forhandlingen ikke den ringeste Støtte af det Konservative Folkepartis Landstings-Repræsentant, og jeg havde vanskeligt ved at forstaa, at han var gaaet med til at Underudvalget in pleno havde fremsat Ønsket om Udarbejdelsen af et Udkast til en ny Søværnsordning paa et forsvarsmæssigt set absurd Grundlag.

Derefter udtalte Forsvarsminister L. Rasmussen, der i Mødets Begyndelse havde bemærket, at han havde stillet Viceadmiralen ganske frit m.H.t. Besvarelsen, nu til almindelig Overraskelse, at han (Forsvarsministeren) heller ikke kunde se, at der var noget i Vejen for, at Viceadmiralen imødekom Underudvalgets Ønske, og han mente ikke, at Viceadmiralen kunde faa noget Ansvar herved.

Hauch greb da strax ind og sagde: ”Ja, saa lysner det jo, naar det ogsaa er Ministerens Mening, og saa vil der jo være Haab om, at Viceadmiralen vil imødekomme vor Anmodning.”

Jeg udtalte hertil, at Underudvalget maaske var tilbøjeligt til i min Modstand mod at udarbejde et Udkast paa det angivne Grundlag at se ”en forstokket Militærs bornerte Stædighed”, men jeg haabede, at d’Herrer vilde forsøge paa at forstaa, at mit Standpunkt var begrundet i min Overbevisning om, hvad jeg ansaa for rigtigt og forsvarligt i denne Sag under Hensyn til det mig paahvilende Ansvar som designeret Chef for Flaaden i Tilfælde af Krig. Hvis man vilde henvende sig til Marineministeriet for at faa Udarbejdelsen udført og Marineministeriets Direktør mente at være i Stand til at udarbejde et Udkast paa det angivne Grundlag, maatte det blive hans Sag. Jeg beklagede, at jeg ikke ansaa det for forsvarligt at imødekomme Udvalgets Henvendelse, og maatte fastholde mit Standpunkt.

Hauch bemærkede hertil, at man jo først kunde afvente, at ministeren havde faaet talt om Sagen paany med Viceadmiralen.

Formanden (Stensballe) afsluttede derpaa Mødet, og jeg tog Afsked med de Tilstedeværende. Hauch fulgte mig til Døren og takkede mig for min Tilstedekomst. Det var øjensynligt Hensigten at fortsætte Mødet med Forsvarsministeren alene.

Jeg var nu forberedt paa, at Forsvarsministeren ved ihærdig Paavirkning fra Underudvalgets Side blev omstemt og nu vilde *beordre* mig til at foretage den omhandlede Udarbejdelse. Jeg var imidlertid fremdeles fast besluttet paa — *coûte que coûte* — ikke at efterkomme en saadan Ordre og at tage Konsekvenserne. Jeg over-

vejede derfor, hvorledes jeg bedst og paa mest korrekt Maade skulde bære mig ad med en for en Embedsmand saa farlig Handling som at nægte at udføre en i tjenstlig Form Udstedt Ordre og bestemte mig til i saa Fald at udbede mig den tilstillet *skriftlig*, hvorefter jeg ligeledes *skriftlig* til Forsvarministeren vilde dokumentere Umuligheden af at udføre Ordren, der jo vilde kræve min Underskrift paa et Udkast til en Nyordning paa et absurd Grundlag. Disse to Dokumenter vilde da i paakommende Tilfælde være af afgørende Betydning for den juridiske Afgørelse i en mod mig rejst Retssag.

Men naturligvis vilde det være ønskeligt at søge undgaaet, at Sagen blev "sat paa Spidsen", d.v.s. at en saadan Ordre blev udstedt. Det var derfor min Hensigt at søge Forsvarministeren næste Dags FM. og om muligt paany faa ham overbevist om det saglig meningsløse – og ogsaa partipolitisk set betænkelige og utilraadelige i at udstede en saadan Ordre. Det kunde jo blive "et tveægget politisk Sværd" for ham at gaa Venstres Ærinde ved at tilstille mig nævnte Ordre, og vel ikke mindst, naar jeg nægtede at udføre den og der som Følge heraf blev rejst en Retssag.

Fredag den 8. Januar 1932. Kl. 10 1/2 FM. blev jeg af Forsvarsminister L. Rasmussen anmodet om at give Møde hos ham i Marineministeriet. Tilstede var endvidere Direktøren for Marineministeriet, Kontreadmiral Rechnitzer.

Forsvarministeren meddelte mig, at Underudvalget havde anmodet ham om paany at opfordre mig til at udarbejde det omhandlede udkast. Saafremt jeg fremdeles modsatte mig dette, vilde han ifølge Underudvalgets subsidiære Anmodning henvende sig til Direktøren for Marineministeriet for at faa det omhandlede Udkast udarbejdet.

Dette var altsaa Underudvalgets 4de Forsøg paa at faa mig til at udarbejde nævnte Udkast. Jeg fik det Indtryk af Ministerens Meddelelse, at Underudvalget (som jeg havde ventet) havde søgt at formaa Ministeren til at *beordre* mig til det, men at Ministeren efter nærmere Overvejelse havde opgivet denne Tanke. Ministeren sagde ialtfald, at han som tidligere stillede mig frit, selv om han syntes, at jeg uden Betænkelighed kunde foretage Udarbejdelsen. Han følte sig overbevist om, at jeg, hvis han personlig indtrængende anmodede mig om at gøre det, da ikke vilde undslaa mig derfor. Dette ønskede jeg ikke at komme ind paa og gentog derfor kun min tidligere Udtalelse om, at Underudvalget var ude i en Begrebsforvirring,

naar det mente, at man kunde tvinge en Embedsmand til qua teknisk Sagkyndig at udarbejde *og med sin Underskrift hæfte for* et Forslag, der var opbygget paa et efter hans Overbevisning teknisk uforsvarligt og absurd Grundlag, saaledes at Forslaget blev uholdbart og uærligt. Jeg havde forlængst været klar over, at Venstres Repræsentanter i Underudvalget a tout prix vilde søge at faa en Nyordning, der saa ud som et politisk Forlig, og dog skiltede med Forsvar som Formaal, alt for egen politisk Prestiges Skyld, men det angivne Grundlag var i Bund og Grund uærligt og uholdbart, og de øvrige Partiers Repræsentanter i Underudvalget havde ialtfald hidtil taget udtrykkelig Afstand derfra.

Dette bekræftede Ministeren, men sagde derpaa, at han altsaa nu maatte anmode Direktøren for Marineministeriet om at foretage Udarbejdelsen af det omhandlede Udkast paa det af Underudvalget angivne Grundlag.

Som jeg havde ventet det, var Kontreadmiral Rechnitzer strax villig hertil uden Indvendinger.

Det vil antagelig være af Interesse til Belysning af Sagens Udvikling her at indskyde nogle Kommentarer angaaende Kontreadmiral Rechnitzer.

Som bekendt havde Kontreadmiral Rechnitzer, tiltrods for at han var Direktør for Marineministeriet, i de senere Aar uden tjenstlig Foranledning udarbejdet en Række Nedrustningsforslag, som han i Tidens Løb søgte at interesse Politikere af forskellige Partier for.* Nogle af disse omfattede endog tillige en Nyordning af Hæren, idet kontreadmiral Rechnitzer synes at have tiltroet sig den fornødne Sagkundskab hertil saavel som til Udarbejdelsen af en Nyordning for Søværnet. En af disse "Forsvarsplaner" lod han offentliggøre i Pressen (jfr. 5 Artikler i "Morgenbladet" fra d. 22/2 til 26/2 1931, se nedenfor).

At disse ukaldede Privatforslag ikke vandt udelt Sympathi blandt Rigsdagens Medlemmer, fremgaar bl.a. af de af Landthingsmændene Madsen-Mygdal, Stensballe og Hauch fremsatte Udtalelser paa de 2 ovenfor omtalte indledende og uofficielle Møder d. 5. og 9. September 1931, hvor disse udtalte, at de havde faaet nok af Forslag fra

---

* Edvard Brandes kritiserede stærkt Kontreadmiral Rechnitzer og betegnede ham som den "politiserende Direktør".

Kontreadmiral Rechnitzer og derfor absolut ikke ønskede at henvende sig til Marineministeriet for at faa det her omhandlede Udkast udarbejdet.

Imidlertid medførte Sagens Udvikling (min Nægtelse), at de nu ansaa sig for nødsagede til at bide i det sure Æble og alligevel anmode Forsvarsministeren om at lade Udarbejdelsen foretage af Marineministeriet (= Direktøren for Marineministeriet, Kontreadmiral Rechnitzer).

Jeg var lige fra Sagens Begyndelse klar over, at Kontreadmiral Rechnitzer vilde blive anmodet om at udarbejde, hvad Underudvalget ønskede, saafremt jeg ikke vilde gøre det. Og jeg var ogsaa klar over, at Direktøren for Marineministeriet da næppe vilde blive glemt ved Tilrettelæggelsen af Marineledelsen i den nye Ordning. Herfor var der Erfaring nok i forskellige paa tilsvarende Maade udarbejdede Lovforslag (jfr. bl.a. Søværnsloven af 1924 og Afrustningsforslaget). Jeg kunde imidlertid ikke ud fra denne Betragtning forsvare at forlade mit Standpunkt og imødekomme Underudvalgets Ønske, alene for at undgaa at Udarbejdelsen af Nyordningen blev udført af Direktøren for Marineministeriet. Iøvrigt var jeg klar over, at saafremt Nyordningen forudsatte en Enhedsledelse — hvilket som ovenfor paapeget var det eneste rigtige. — vilde Forsvarsministeren utvivlsomt foretrække Direktøren for Marineministeriet som Leder, ganske uanset hans maritime Kvalifikationer,* og det uafvendelige Odium for Udarbejdelsen af et sagligt uforsvarligt og uærligt Forslag (Nyordningen) vilde da falde paa mig — i saa Fald en retfærdig Nemesis!

Som ovenfor omtalt, havde Kontreadmiral Rechnitzer i "Morgenbladet" af 22/2-26/2 1931 publiceret en "Forsvarsplan". Det vil til Belysning af Hans Forhold i Januar, Februar og Marts 1932 være af Interesse at citere, hvad han i nævnte Publikation angiver som Maal:

... "Maalet maa derfor blive *Løsning af Bevogtningsopgaver*, som tilsigter at forhindre lettere Styrker i at begaa Neutralitetsovertrædelser paa dansk Omraade, saaledes f.Eks. Slukning af Fyr, Inddragning af Minespærringer, Besættelse af enkelte Øer, Konflikter ved Grænsen, foranledigede af irregulære Styrker, folkeretsstridende Benyttelse af vort Territorium m.m. — Saadanne mindre Neutralitets-

---

* Kontreadmiral Rechnitzer havde ikke være udkommanderet til Søs siden han var Kaptajn.

krænkelser paaregnes at skulle imødegaas, hvor de finder Sted, nemlig paa Søterritoriet, ved Grænsen, ved Kysterne og i Luften, og hertil kræves et Sø-, Land- og Luftværn af passende Omfang.”

I Betragtning af, at Kontreadmiral Rechnitzer's tidligere ”Forsvarsplan” havde *Forsvar* til Formaal, betegnede denne Forsvarsplans stærkt begrænsede og taagede Formaal en Kovending, der kun kunde være foraarsaget af partipolitiske Hensyn, da den almindelige udenrigspolitiske Situation ikke var undergaaet Forandringer, som kunde begrunde den.

Kontreadmiral Rechnitzer's Forsvarsplan af 1931 omfattede rent summarisk set følgende Hovedpunkter:

Opgivelse af den almindelige Værnepligt — Frivilligt Militærpersonel. Kjøbenhavn ”aaben By” — Ophævelse af Søbefæstningen og Orlogsværftet — Flytning af Flaadens og Hærens Depoter. Et Søværn, bestaaende af 6 Kanonbaade (Inspektionsskibe) af en til Forsvar uegnet Type, 18 Torpedo- og Undervandsbaade samt Minefartøjsmateriel. Søværnsbudgettet: 10,3 Mill. (exclusive Nybygninger). Et Landværn, bestaaende af 2 Divisioner. Artilleri: 60 Feltkanoner, 36 sværere Kanoner, desuden Maskinskyts. Til aarlig Uddannelse Ialt ca. 3000 Mand (Fodfolket kun i 4 Mdr.). Landværnsbudgettet: 10 Mill. (exclusive Nyanskaffelser). Et Luftværn, bestaaende af 54 Luftfartøjer, men kun Bemanding til 36 Luftfartøjer. Luftværnsbudgettet: 3,4 Mill. (exclusive Nyanskaffelser).

Samlet Budget: 24,2 Mill. Kr. (exclusive Nyanskaffelser, hvis Beløb ikke angaves). Der var heller ikke angivet eller beregnet Penge til Flytning af Depoter, Værksteder, Kaserner og øvrige militære Etablissementer m.v., hvilket som bekendt vilde koste uhyre Summer.

Om *Ledelsen* anførtes, at de 3 Værn paaregnedes samlede i eet fælles Rigsværn under een Chef: *Chefen for Rigsværnet*, tillige Direktør for Rigsværnsministeriet og Chef for Centralstaben. De 3 Værn paaregnedes ledede af hver sin Chef (under Chefen for Rigsværnet), tillige Afdelingschef i Ministeriet og i Centralstaben.

I Pressen (jfr. bl.a. ”Berl. Tidende” af 25/2 1931) udsendte Forsvarsminister L. Rasmussen følgende officielle Meddelelse:

”Under Admiral Rechnitzers Navn er der i de sidste Dage offentliggjort nogle Planer for en ny Militærordning. I disse Planer indeholdes formentlig Admiralens personlige Opfattelser. Ministeriet kan hverken bifalde Forslagene eller dertil knyttede militærpolitiske betragtninger, og Forsvarministeren har ikke været underrettet om, at saadan Offentliggørelse vilde finde Sted.”

Den 27/2 1931 publicerede den da tjenstgørende Viceadmiral Amdrup følgende Erklæring gennem Ritzau's Bureau (jfr. "Berl. Tid." 27/2 1931):

"I "Morgenbladet" er der i Dagene fra d. 22. til 26. Februar optaget fem Artikler, indeholdende en af Kontreadmiral Rechnitzer udarbejdet Forsvarsplan. — For at undgaa Misforstaaelser ønsker jeg at udtale, at jeg maa tage stærkt Afstand fra denne Forsvarsplan, idet den paa meget vigtige og afgørende Punkter baade i Henseende til Formaal og Midler afviger fra Viceadmiralens og Marinestabens Opfattelse. Det skal tilføjes, at Ledelsen af udrustet Flaademateriel, naar Sikringsstyrken formeres, og naar Flaaden sættes paa Krigsfod, i Henhold til gældende Love og Bestemmelser, paahviler Viceadmiralen med Bistand af Chefen for Marinestaben, og paa disse to Myndigheder hviler derfor det dermed forbundne Ansvar. — Den omtalte Forsvarsplan kan derfor kun betragtes som et Udtryk for Kontreadmiralens personlige opfattelse".*

I en ledende Artikel ("Plan Rechnitzer") kommenterede "Berl. Tid." samme Dags EM. (27/2 1931, Aftenudgaven) Sagen og udtalte sluttelig følgende: . . . "Vi ser ikke rettere end at det staar smaat til med Admiral Rechnitzer's Chance for at bevare Ansigtet".

Efter Mødet hos Forsvarsministeren d. 8/1 1932 paabegyndte Kontreadmiral Rechnitzer Udarbejdelsen af et Søværnsforslag paa det af Underudvalget (Venstre) angivne Grundlag.

Lørdag den 16. Januar 1932. I Skrivelse til Marineministeriet No. 12 af 16/1 1932 angaaende Underudvalgets (Venstres) Fordeling af Pengene til Flaaden og til Hæren paaviste jeg, at denne Fordeling betød en Reduktion af Flaadebudgettet (exclusive Nybygningskontoen) med ca. 30%, medens Hærens Budget i tilsvarende Sammenligning overhovedet ikke blev reduceret (jfr. Bilag III, Pag. 4). Ifølge min

---

* For Hærens Vedkommende blev Kontreadmiral Rechnitzers Forsvarsplan stærkt imødegaaet (med nærmere Begrundelse) af Kaptajn af Artilleriet Hoffmann i "Militært Tidsskrift" af 2/5 1931. Dennes Kritik blev ganske tiltraadt af Generaløjtnant With ("Berl. Tid." 30/10 1931), der betegnede det, Admiral Rechnitzer vilde som "Observation — Protest — Kapitulation", og skarpt udtalte, at Kontreadmiral Rechnitzer ikke var ansvarlig Sagkyndig, og drastisk betegnede, at hans Standpunkter og Planer "var lige til at køre paa Lossepladsen".

Anmodning tilstillede Marineministeriet Underudvalget ogsaa denne Skrivelse, saaledes at Underudvalget ialt modtog 3 af mig affattede Skrivelser i den foreliggende Sag.

Fredag den 29. Januar 1932 afleverede Kontreadmiral Rechnitzer sit i Form af Lovforslag affattede Udkast til ny Søværnsordning. Dagen efter (30/1) afrejste han til Geneve som sømilitær Expert til Raadighed for Delegationen til Nedrustningskonferencen. Samtidig afrejste Forsvarsminister L. Rasmussen til Geneve, og Handelsminister Hauge overtog Stillingen som Forsvarsminister ad interim.

Underudvalget begyndte derfor at gennemgaa Kontreadmiral Rechnitzer's Udkast og forhandlede under sammes Fraværelse med den fungerende Direktør for Marineministeriet, Kommandør A. Topsøe-Jensen. I dette Arbejde deltog bl.a. i Begyndelsen — men kun i Begyndelsen — ogsaa det konservative Partis Repræsentant, Landsthingsmand, Professor Ellinger (jfr. sammes Meddelelse i Landstinget d. 2/4 1932, — Rigsdagstidende samt "Dagens Nyheder" af 3/4 1932).

Da Venstres Repræsentanter i Underudvalget ansaa det for udelukket at faa Tilslutning fra de andre Partiers Repræsentanter til *Fremlæggelse* i Rigsdagen af det her omhandlede Lovforslag, var det slutelig kun Stensballe og Hauch, der overfor Marineministeriet opstillede Ændringskrav og fik de heraf følgende Beregninger udførte.

Stensballe var uomtvistelig "primus motor" i hele Sagen og han ifalder derfor utvivlsomt ogsaa det politiske *Hovedansvar for Flaadens Ødelæggelse*. Han synes ved dette triste Nedbrydningsarbejde at have været besjælet af en lignende Ildhu som ved Gennemtvivngelsen af Loven om den berygtede "Stærekasse", alt for sin politiske Prestiges Skyld og med overlegen Afvisning af Sagkundskabens Advarsler.

dag d. . Februar 1932 overtog Forsvarminister L. Rasmussen efter Hjemkomst fra Geneve atter sit Ministererhverv.

Søndag den 14. Februar 1932. Den 14/2 meddelte "Politiken", at Hauch fornylig under en Debat i Landstinget havde udtalt, at ogsaa han ønskede Militæruddgifterne nedsat, og at man nok "inden mange Uger" skulde faa Besked om, hvad Venstre vilde paa dette Omraade. Endvidere meddelte "Politiken", at der efter Sigende var udarbejdet et Lovforslag af Generalløjtnant With for Hærens Vedkommende, og

at Marineministeriets Direktør, Kontreadmiral Rechnitzer formentlig havde været medvirkende ved Udarbejdelsen af Flaadebudgettet. Ordningen karakteriseredes som en *nedskaaret "sagkyndig" Ordning*, hvilket skulde forstaas saaledes, at Sagkundskabens Krav var blevet reduceret til, hvad der ansaas for Maximum af det politisk gennemførlige.

I Anledning af denne Artikel fandt jeg mig foranlediget til privat at udtale overfor Formanden for det Konservative Folkeparti — det eneste forsvarsinteresserede Parti — i Folkethinget, Christmas Møller, (som jeg kendte fra tidligere Forhandlinger), at jeg m.H.t. "Politiken"s Meddelelse om den militære Sagkundskabs Medvirken ønskede at præcisere, at jeg *ikke* havde udarbejdet noget Flaadeforslag for Venstre, men at jeg var bunden af militær Tavshedspligt og derfor særdeles beklagede ikke at kunne oplyse nærmere, hvor ønskeligt det end vilde være, for rettidigt at kunne bekæmpe Venstres negative Bestræbelser i denne Sag.

Mandag den 15. Februar 1932. Den 15/2 1932 henvendte jeg mig til Forsvarsminister L. Rasmussen i Anledning af ovennævnte Artikel i "Politiken" (specielt Udtalelsen angaaende "Sagkundskaben"s Medvirken) og spurgte Ministeren, om ogsaa jeg havde Talefrihed overfor Offentligheden, saasnt Venstre havde forelagt sit Militærforslag i Rigsdagen. Forsvarsministeren mente ikke at kunne give mig Tilladelse hertil nu, men ønskede at afvente Sagens Udvikling og først senere at komme tilbage til Spørgsmaalet.

Torsdag den 25. Februar 1932. Den 15/2 1932 bragte jeg i Erfaring, at Forsvarministeren havde været til Møde i Underudvalget den foregaaende Dag og derefter havde udtalt, at Underudvalget efter hans Indtryk foreløbig havde indstillet sit Arbejde i Sagen.

Dette viste sig imidlertid at bero paa en Misforstaaelse, thi allerede Dagen efter (26/2 1932) optog en Del af Underudvalgets Medlemmer (Stensballe m.fl.) Forhandlinger med den (under Kontreadmiral Rechnitzer's Fraværelse i Geneve) fungerende Direktør for Marineministeriet, Kommandør A. Topsøe-Jensen.

Den 25/2 1932 indeholdt "Berl.Tid." et Interview af Christmas Møller, der i Anledning af de i Pressen fremkomne Oplysninger om Venstres Forslag til en ny Militærordning bl.a. udtalte, at man burde afvente Afrustningskonferencens Resultat.

Lørdag den 27. Februar 1932. Den 27/2 1932 indeholdt "Berl.Tid." et Interview af Forsvarsminister L. Rasmussen, der i samme fremhævede, at de fremkomne Forslag "udelukkende var den militære Sagkundskabs".

Mandag den 29. Februar 1932. I Anledning af ovennævnte Interview af Forsvarsministeren i "Berl.Tid.", (27/2 1932) henvendte jeg mig d. 29/2 1932 atter til Ministeren og protesterede imod, at Forslaget for Flaadens Vedkommende betegnedes som udarbejdet af den militære Sagkundskab, idet jeg m.H.t. Kriteriet for "Sagkundskaben" henviste til Viceadmiralens Stilling og Ansvar under Krigsforhold m.v. ifølge den gældende Søværnslov og gældende kgl. Anordning, alt i Modsætning til Direktøren for Marineministeriets Stilling og Ansvar under nævnte Forhold.

Forsvarsministeren undgik at komme ind herpaa, men udtalte, at det nu syntes, som om Kontreadmiral Rechnitzer's Forslag var opgivet, og at Underudvalget nu var stemt for 11 1/2 Million til Flaaden og 23 1/2 Million til Hæren, tilsammen 35 Millioner, alt iberegnet.

Mandag den 7. Marts 1932. Den 7/3 1932 Kl. 11 FM. blev jeg anmodet om at give Møde hos Forsvarsminister L. Rasmussen i Marineministeriet.

Ministeren meddelte mig, at Underudvalgets (Venstres) Forslag vilde blive forelagt af Venstre i Rigsdagen, og at det vilde blive vedtaget af Venstre, Socialdemokraterne og de Radikale.

Jeg spurgte, om Socialdemokraterne og de Radikale nu vilde stemme for et *Forsvar*. Hertil svarede Ministeren, at disse 2 Partiers Repræsentanter først havde sagt til Venstre, at de vilde *undlade* at stemme, men Venstres Repræsentanter havde da stærkt hævdet, at det i saa Fald ikke vilde fremsætte noget Forslag til en Nyordning. Socialdemokraterne og de Radikale havde derefter givet Tilsagn om at stemme for Forslaget ud fra den Betragtning, at det betød en Reduktion af Militærudgifterne og saaledes ogsaa betegnede et Skridt mod det af disse Partier ønskede Maal, nemlig Afrustning. Iøvrigt forbeholdt de sig fremdeles at staa paa samme principielle Standpunkt som tidligere, altsaa det af Regeringen fremlagte Rustningsforslag.

Jeg bemærkede intet til denne "Logik", men spurgte, om Viceadmiralens 3 skrivelser (se ovenfor) samtidig vilde blive fremlagte i

Rigsdagen som Bilag til Orientering m.H.t. mit Standpunkt i Sagen. Hertil svarede Ministeren, at det næppe var Venstres hensigt at gøre dette.

Jeg bemærkede hertil, at i saa Fald vilde den ansvarlige Sagkunds kabs Anskuelse i denne Sag ikke komme til Rigsdagens Kendskab, medmindre Venstres Søværnsforslag forinden blev tilstillet Viceadmiralen til tjenstlig Udtalelse og denne Udtalelse blev forelagt Rigsdagen rettidig, altsaa samtidig med Venstres Forslag. Jeg udbad mig derefter Forsvarministerens Bemyndigelse til strax at overlevere Statsminister Stauning en Afskrift af mine 3 Skrivelser.

Hertil svarede Forsvarsministeren strax imødekommende ("Meget gærne") og sagde, at jeg gærne maatte sige, at denne Overlevering af de 3 Skrivelser fandt Sted med hans fulde Billigelse og ifølge hans Ønske. Da jeg bemærkede, at det maaske var tvivlsomt, om Statsministeren vilde faa Tid til at læse dem, sagde Forsvarsministeren, at han ud fra sit Kendskab til Statsministeren var ganske sikker paa, at denne vilde læse dem.

Jeg forlod derpaa Forsvarsministeren og udbad mig strax efter en Samtale med Statsministeren i Løbet af Eftermiddagen, hvorpaa jeg affattede følgende Skrivelse:

"Viceadmiralen,
Marinestaben, d. 7. Marts 1932.
Hermed 3 strengt fortrolige Bilag.

No. 40

Til
Statsministeren.

I Henhold til Forsvarministerens Anmodning af D.D. tillader jeg mig vedlagt at tilstille Hr. Statsministeren 3 Afskrifter af følgende tjenstlige Skrivelser fra Viceadmiralen til Marineministeriet:

- I: Skrivelse fra Viceadmiralen til Marineministeriet No 171 af 4. December 1931,
- II: Skrivelse fra Viceadmiralen til Marineministeriet No. 183 af 23. December 1931,
- III: Skrivelse fra Viceadmiralen til Marineministeriet No. 12 af 16. Januar 1932.

Ovennævnte Skrivelser er fremkomne i Anledning af en Anmodning fra Landstingets Udvalg angaaende Forsvarslovene (Underudvalget) til Forsvarsministeren om at foranledige, at Viceadmiralen udarbejdede et skitse-mæssigt Udkast til en Flaadeordning (også omfattende det til Søforsvaret knyttede Flyvevæsen og Kystforsvaret) indenfor et aarligt Budget paa 9,5 Mill. Kr. exclusive Nybygningskonto.

Deres ærbødige
sign. Wenck.”

Efter Aftale gav jeg Kl. 1 1/2 EM. Møde hos Statsministeren (i Ministerbygningen) og overrakte med en ganske kort orienterende Forklaring ovennævnte Skrivelse med 3 Bilag til Statsministeren. Mødet varede kun ca. 5 Minutter.

Jeg overvejede derefter, om jeg yderligere kunde gøre noget i denne for Flaadens Fremtid truende Situation, men var ikke i Stand til at se nogen farbar Udvej, da jeg — saalænge Sagen var fortrolig — tjenstlig var afskaaren fra at henvende mig til den under et parlamentarisk Styre eneste virksomme Magtfaktor i en saadan Situation: Pressen.

Onsdag den 9. Marts 1932. Den 9/3 1932 bragte jeg i Erfaring, at der nu var blevet afholdt Partimøder i Rigsdagen angaaende Venstres Forslag, og at der var opnaaet Enighed desangaaende mellem Venstre, Socialdemokraterne og de Radikale.

Lørdag den 12. Marts 1932. Den 12/3 1932 bragte jeg i Erfaring, at der i *Henhold til forud truffen Aftale var blevet telefoneret til Kontreadmiral Rechnitzer i Geneve*, at Situationen nu havde udviklet sig saaledes, at han formentlig vilde finde det ønskeligt selv at være tilstede for personlig at deltage i Forhandlingerne.

Samme Dag blev det meddelet mig, at Venstre nu havde stillet Krav om yderligere Reduktioner i Forslagene efter at have bragt i Erfaring, hvad Afskedigelserne af Personel i begge Værn som Følge af den reducerede Nyordning vilde medføre af Udgifter til Pensioner og Ventepenge.

Stensballe krævede nu, at disse Pensioner og Ventepenge skulde betales af de stipulerede Budgetter for de 2 Værn.

Det var indlysende, at dette uventede Krav — et Krav, man hidtil

ikke havde Præcedens for — yderligere forkrøblede Nyordningen. Hertil kom endvidere, at Beløbene til Nyanskaffelser (Nybygningskonto etc.) i de 2 Værn blev lavt ansat og ikke skulde holdes udenfor Budgetterne, men indgaa direkte i disse. De heraf følgende Ændringer i Søværnsforslaget blev efter Venstres Anvisning udarbejdede i Marineministeriet, og i de nærmest følgende Dage blev der trykt en Række Korrekturafttryk af Søværnsforslaget, idet der paa Foranledning af Venstres Repræsentant (Stensballe) stadig foretoges Ændringer i forskellige Henseender.

Mandag den 14. Marts 1932. Den 12/3 fremkom der i "Berl.Tid." (Morgenudg.) en artikel af Kontreadmiral F. Cold ("Planerne om en ny Militærordning"), i hvilken Admiralen paa Grundlag af de i Pressen fremkomne Oplysninger om Nyordningen stærkt fremhævede, at denne ifølge nævnte Oplysninger vilde reducere Landets Søforsvar "in absurdum" og advarede imod, at en for dets Existens saa vigtig Sag blev jaget igennem i Rigsdagen i Løbet af et Par Uger.

Tirsdag den 15. Marts 1932. I et af de ovennævnte Korrekturafttryk, hvoraf et Exemplar blev mig tilstillet, var der som særlig Lovparagraf (§ 64) bievet indsat følgende:

"Søofficerer udenfor Nummer, der er ansat i Stillinger i Marineministeriet, betragtes ved Lovens Ikrafttræden som værende i overtallig Nummer i Linien med Adgang til Forfremmelse."

Da denne Bestemmelse saglig set ganske utvivlsomt var *fornuftsstridig*, fordi man ikke bør kunne forfremmes i Linien uden at have de til Tjeneste paa Søen og Ledelsen af samme fornødne Kvalifikationer, hvilke kun kan erhverves ved fornøden Søfart og Udøvelse af ledende Kommando paa Søen, fandt jeg mig forpligtet til rettidigt at henlede Opmærksomheden herpaa, da det jo kunde tænkes, at Venstres Repræsentant, der havde Ansvaret for Lovforslagets Affattelse, ikke var klar over denne Paragraphs Meningsløshed. Men ganske vist ventede jeg mig intet positivt Resultat af min Henvendelse, men følte mig paa Forhaand overbevist om, at Paragraphen var affattet med velberaad Hu med det dobbelte Formaal at straffe den umedgørlige og belønne den redebonne.

Imidlertid kunde jeg ikke protestere overfor Forsvarministeren, da denne overhovedet ikke ledede Forslagets Affattelse eller havde noget med det at gøre, idet Forslaget ikke var Regeringens, men Venstres, saaledes at Affattelsen lededes af Venstres Repræsentant

(Stensballe), medens Marineministeriets Personale blot udførte Udarbejdelsen efter hans Direktiver.

Jeg maatte derfor henvende mig til Landstingsmand Stensballe. Selv om Resultatet vel kunde forudses at blive negativt, vilde Stensballe i saa Tilfælde ikke senere kunne fragaa sit Ansvar paa dette Punkt ved at fremsætte Paastand om ikke at være bleven orienteret tilstrækkeligt eller advaret i saa Henseende.

Den 15/3 1932 FM. telefonerede jeg derfor til Landstingsmand Stensballe i Rigsdagen og paapegede med ganske kort Motivering den omhandlede Paragraphs Meningsløshed. Jeg tilføjede, at min Henvendelse *kun* tilsigtede at undgaa en Misforstaaelse. Var det Hensigten at udelukke den nuværende Viceadmiral i den fremtidige Ordning og erstatte ham med den nuværende Direktør havde jeg intet at tilføje. Jeg indskyder her den Bemærkning, at min Udtalelse blev fremsat i en fuldstændig rolig, høflig og behersket Form.

Stensballe svarede, at der ikke var Tale om nogen Misforstaaelse, men han ønskede at tale med mig om Sagen. Han vilde i Løbet af Eftermiddagen søge mig paa mit Kontor.

Kl. 3 1/2 EM. kom Landstingsmand Stensballe paa mit Kontor og begyndte strax med at sige, at der ikke var nogen Misforstaaelse m.H.t. Affattelsen af den omhandlede Lovparagraph. Meningen var blot, at man fandt det rimeligt at aabne Mulighed for Forfremmelse af de Paagældende under Nyordningen. Hvorvidt denne Mulighed udnyttedes, maatte blive Forsvarsministerens Sag og Ansvar.

Hertil bemærkede jeg, at den omhandlede Paragraph (den senere saa berygtede § 64) i Forslaget til Søværnslov ikke destomindre var fornuftsstridig, fordi man ikke kunde give Adgang til Forfremmelse i Linien, altsaa til Ledelse af Flaaden, eventuelt under Krigsforhold, uden at de Paagældende havde de dertil fornødne Kvalifikationer (Uddannelse paa Søen som Eskadrechef etc.). Hvis Venstre indsatte denne Lovparagraph, hvortil der mig bekendt i intet andet Land fandtes noget Sidestykke, vilde Venstre ifølge mit Skøn uomtvistelig faa Ansvaret herfor.

Iøvrigt var denne Paragraph (§ 64) i Modstrid med Lovforslagets § 61 (Stk. 7 og 8) m.H.t. den saglige Begrundelse for denne Paragraphs Bestemmelser om Forfremmelse af Personel udenfor Nummer, specielt Bestemmelsen om, at det paagældende Personel, efter at have staaet udenfor Nummer i mere end 3 Aar, først maa gøre Tjeneste i Nummer i 1 Aar, inden det kan forfremmes. Denne bestemmelse, der ogsaa var optaget i Hærlovsforslaget var ikke ny, men

gentagen fra de gældende og tidligere Militærlove for begge Værn og tilsigtede at sikre, at Forfremmelse kun fandt Sted paa Grundlag af fornøden Uddannelse = Kvalifikation. At denne Bestemmelse i § 61 kun refererede sig til Befalingsmænd, der efter egen Begæring sættes udenfor Nummer uden Lønning”, berettigede saglig set — og saaledes ogsaa *fornuftmæssig set* — ikke til at gøre Undtagelser m.H.t. Personel, der kommer til at staa udenfor Nummer *med* Lønning. Dette maatte betragtes som selvindlysende og logisk ubestrideligt, naar Mening var at overveje Spørgsmaalet sagligt.

Hertil svarede Stensballe — tilsyneladende ubehagelig berørt — at det ofte var Tilfældet, at Lovparagrafer tilsyneladende var i indbyrdes Modstrid, men man maatte se saaledes paa det, at der fandtes en generel Bestemmelse (her § 61), men at dette ikke udelukkede Undtagelsesbestemmelser (her § 64). Iøvrigt gentog han, at der ikke fra Venstres Side var angivet noget om, at § 64 skulde bringes til Anvendelse. Det maatte blive Forsvarsministeren, der tog Bestemmelse herom og som fik Ansaret herfor.

Derefter rejste han sig for at trække sig tilbage.

Jeg udtalte derefter kun, at jeg ikke mente at have hørt noget Modargument, der kunde ændre mit Synspunkt i denne Sag, men at det ialtfald var mig en Tilfredsstillelse, at Landstingsmand Stensballe nu var blevet fuldt orienteret i Sagen, saaledes at der ikke senere skulde kunne rejses Tvivl herom fra nogen Side.

Mødet varede kun ca. 10 Minutter, og Samtalen førtes, ialtfald fra min Side, med rolig, høflig Kulde og udelukkende i Form af en rent saglig Orientering.

Dagen efter modtog jeg fra Marineministeriet en ny Korrektur af Søværnsforslaget, i hvilket den omhandlede Lovparagraf (§ 64) havde faaet den Tilføjelse, at de paagældende Søofficerer i Marineministeriet havde *umiddelbart* Adgang til Forfremmelse.

Det var kun til at smile over. Havde Stensballe efter vor Samtale haft en lille Konference med Direktøren for Marineministeriet?

Samme Dag (15/3 1932) var jeg efter Tilsigelse til Referat hos H.M. Kongen paa Amalienborg (Kl. 11.15 FM. til Kl. 11.50 FM.) Jeg underrettede personlig Forsvarsministeren om Tilsigelsen, da jeg ønskede at staa fuldt tjenstlig korrekt i Sagen.

Kongen ønskede at høre nærmere om Sagen, da denne var kommen ham for Øre.

Jeg refererede hele Sagens Udvikling overfor H.M. — ogsaa Forløbet af de indledende, uofficielle Møder med Venstres Triumvirat,

idet jeg naturligvis anførte, at Viceadmiral Amstrup og jeg (samt Generalløjtnant With) var blevne anmodede om at holde disse fortrolige. Endvidere refererede jeg Indholdet af mine 3 Skrivelser til Underudvalget og spurgte, om H.M. ønskede Afskrift af disse, hvortil Kongen svarede "Ja". — Kongen paahørte Referatet med Interesse, men fremsatte ingen kommentarer.

Som anført varede Referatet ca. 3 Kvarter.

Den 17/3 1932 indsendte jeg de omhandlede 3 Afskrifter til H.M. Kongen (gennem Jagtkaptajnen).

Onsdag den 16. Marts 1932. Den 16/3 anmodede Forsvarsministeren mig om en Samtale den paafølgende Dags FM.

Den 16/3 1932 blev Venstres Forslag til en ny Militærordning (for begge Værn) fremlagt i Landstinget af 6 Medlemmer (Stensballe, J.V. Christensen, Hauch, Jepsen Christensen, Jensen Klejs og Stegger Nielsen). Stensballe fremsatte som Ordfører for disse Forslagstillere en Række indledende Bemærkninger angaaende de fremlagte Lovforslag (jfr. Rigsdagstidende 16/3 1932, Landstinget, Spalte 1276-1290). Det er ejendommeligt at læse om Stensballe's Forsikringer om Venstres Hensyn til det *forsvarlige* (Spalte 1277) og om Venstres Henvendelse til Generalløjtnanten og Viceadmiralen, fordi disse var de *ansvarlige* militære Myndigheder (Spalte 1278). Stensballes Fremstilling angaaende Viceadmiralens Anmodning om Fritagelse (Spalte 1279) er *ikke rigtig*, og er af mig imødegaaet offentlig i Pressen d. 17/3 1932 (se nedenfor). Sluttelig udtalte Stensballe følgende (Spalte 1289):

"Til Slutning finder jeg Anledning til at bringe en oprigtig Tak til de Officerer, der har medvirket til Udformningen af de to Lovforslag. For Hærens Vedkommende til den kommanderende General, Generalstabschefen og Direktøren for Krigsministeriet tillige med de Officerer, der er hans Medarbejdere. For Flaadens Vedkommende til Direktøren for Marineministeriet og de Marineofficerer, der har bistaaet ham. Jeg takker for godt og loyalt Medarbejderskab trods Opgavens Formaal og de uhyre Vanskeligheder, der har maattet knytte sig til at fremskaffe de fornødne Reduktioner *uden at gøre et vitalt Indgreb i den Enhed, som efter vor Mening maa være Forudsætningen for enhver brugelig Forsvarsordning*". (Udhævet her).

Det er næppe for meget sagt, at Stensballe ved Fremsættelsen af sidstnævnte Paastand om Venstres Mening, trækker en kraftig Vexel paa Offentlighedens Godtroenhed. Hvad hans Tak til de Militære

af begge Værn (Viceadmiralen dog undtaget) angaar, turde det være evident for alle, at den samtidig tilsigter at inddrage de Paagældende i Ansvar for den nye Militærordning. Den samme Fremgangsmaade forsøgte senere Hauch. men uden Held, overfor de socialdemokratiske og radikale medlemmer af Underudvalget (se Landstingsforhandlingerne nedenfor).

Samme Dag indeholdt "Berl. Tid." en Artikel af Kommandør Hector F. Kiær ("Et Spørgsmaal") og i Aftenudgaven en Artikel af Viceadmiral Konow ("Flaadens Ødelæggelse").

I førstnævnte Artikel kritiseredes stærkt paa Grundlag af de i "Berl. Tid." af 10/3 1932 fremkomne foreløbige Oplysninger om Nyordningen, at der syntes aabnet Mulighed for, at Marineministeriets Direktør, Kontreadmiral Rechnitzer, kunde blive Viceadmiral og militær Chef for søværnet.

I sidstnævnte Artikel fremhævede Viceadmiral Konow, at det af Venstre forelagte Lovforslag til Forsvarets Ordning var blottet for strategisk og udenrigspolitisk Begrundelse og ret og skært var et finansielt Forlig mellem politiske Partier m.H.t. Landets Militærudgifter, og intet andet. Endvidere fremhævede Viceadmiralen, at der ikke stod nogen ansvarlig Sagkundskab bag Venstres Forslag, og sluttede sig med nærmere Motivering til den tjenstgørende Viceadmirals Standpunkt.

Da Venstres Forslag til en ny Militærordning nu var fremlagt i Rigsdagen, uden at mine 3 ovenfor omhandlede Skrivelser medfulgte som Bilag til Orientering for Rigsdagen m.H.t. Viceadmiralens Stilling og Redegørelse i Sagen — medens Rigsdagen blev orienteret m.H.t. Generalløjtnantens Stilling, idet denne har udarbejdet Hærløvsforslaget — og da Viceadmiralen — i Modsætning til hvad ellers altid har været Tilfældet) ikke havde faaet Søværnsforslaget til tjenstlig Orientering for Regering og Rigsdag, stod der nu kun *een Udvej* aaben for mig til at undgaa, at min Redegørelse i Sagen og Motivering af mit Standpunkt blev "tiet ihjel" og mit Forhold i Sagen fremstillet paa uretfærdig og usandfærdig Maade overfor Rigsdagen og Offentligheden.

Denne Udvej var at henvende mig til Offentligheden gennem Pressen.

Dette følte jeg mig som Viceadmiral og designeret Flaadechef under Krigsforhold ikke alene formelt berettiget til — fordi Lovforslaget, der var *Venstres* og ikke *Regeringens*, nu var fremlagt i Rigs-

dagen og *offentliggjort* – men tillige moralsk forpligtet til som et sidste Forsøg paa inden Lovforslagets Behandling i Rigsdagen at klarlægge til Evidents, at Lovforslaget vilde bevirke Flaadens Ødelæggelse.

Men der var intet Øjeblik at spille, da det uomtvistelig var de 3 politiske Partiers Hensigt at forcere Lovforslagets Behandling igennem Rigsdagen i et Tempo uden Præcedens, saaledes at Forslaget kunde blive til Lov inden Finansaarets Slutning. Efter at være kommen hjem fra mit Kontor paabegyndte jeg derfor strax at skrive en Artikel om Venstres Lovforslag, idet jeg tænkte mig at anmode "Berl. Tid." og "Dagens Nyheder" om at optage den. Om Aftenen blev jeg ringet op fra "Berl. Tid." og anmodet om at skrive netop en saadan Artikel til næste Dags Morgenudgave, og da jeg efter Aftale henvendte mig til "Dagens Nyheder" med forespørgsel om Bladet samtidig ønskede at optage Artiklen, fik jeg strax bekræftende Svar. Endvidere blev jeg sent paa Aftenen anmodet fra "Politiken" om Artiklen, men da jeg ikke havde flere Afskrifter (Artiklen blev ikke maskinskrevet), sagde jeg, at jeg strax vilde tage endnu en Afskrift, hvilket vilde vare ca. 1 1/2 Time. "Politiken"s Redaktion takkede, men mente at det vilde være mere praktisk, at den henvendte sig til "Berl. Tid."s Redaktion for at laane dens Artikel og saaledes naa at faa den rettidig trykt i Nattens løb. Dette lykkedes beklageligvis ikke, uvist af hvilken Grund.

Torsdag den 17. Marts 1932. Min Artikel udkom d. 17/3 1932 om Morgenens i "Berl. Tid." og "Dagens Nyheder" ("Venstre Flaadeforslag" af Viceadmiral Wenck.). Da Artiklen har været af særlig Betydning for mig som Kommentar til Lovforslaget og til Belysning af mit Standpunkt i Sagen overfor Offentligheden og Rigsdagen, og da den fra Venstres Side er bleven kritiseret paa unfair Maade (bl.a. af Stensballe i Rigsdagen), citeres den her in extenso:

Berli. Tid. 17/3 1932 (Morgenudgaven):

"Venstres Flaadeforslag
af
Viceadmiral Wenck.

(Indledende Bemærkninger af "Berl. Tid."s Redaktion: "Berlingske Tidende anmodede i Gaar Viceadmiral Wenck om en Udtalelse om,

hvorfor Viceadmiralen ikke — paa det af Landstingets Underudvalg givne Grundlag — vilde virke med til at udarbejde et Lovforslag til en Nyordning af Søværnet. I Aftes modtog vi følgende Svar fra Viceadmiralen, der, som man ser, tillige former sig som en kritisk Gennemgang af det nu forelagte Lovforslag’.)

Da *Venstre* nu i Landstinget har fremlagt sine Forslag til en ny Forsvarsordning, og da Forslaget til den nye *Søværnsordning* indeholder saavel omfattende Reduktioner af Materiel og Personel som dybt indgribende og heldige Organisationsændringer, vil Viceadmiralen, som ifølge den gældende Søværnsordning er designet til Chef for Flaadekommandoen under Neutralitetsforhold og Krig, formentlig have legitim Adkomst til rettidig at paapege de negative Konsekvenser af en eventuel Gennemførelse af *Venstres* Forslag.

Ingen tør vel nu hævde muligheden af, at der paany kan opstaa en Krigssituation i Europa, og det vil næppe kunne bestrides, at vi, *for saavidt muligt at holde os udenfor Krigen*, af al Evne bør opfylde Neutralitetsforpligtelserne, nemlig Haag-Konventionerne, der vil være vor ”*piece de resistance*”, saafremt Fredspagterne skulde svigte.

Rigsdagen har i sin Tid med Enstemmighed tilkendegivet sin Hensigt om at *opretholde Landets Neutralitet*.

Men hvorledes vil det gaa, saafremt der opstaaer en Krig mellem fremmede Magter i Danmarks Nærhed? Ligesom i 1914–18 vil der da utvivlsomt *i første Række blive Brug for en Flaade*. Det vil derfor være et politisk Fejlgreb, der vil kunne faa *farlige Følger for vor Neutralitet*, om man nu antager det af *Venstre* fremsatte Forslag til Lov om Søværnets Ordning — *Følger*, der staaer i skærende Misforhold til de ca. 6 Millioner, *Venstre* tilbyder som Besparelse, thi denne Besparelse er næppe berettiget, selv i en økonomisk Krisetid, fordi *Krigstid* er endnu farligere end den Krisetid, vi nu oplever. Rent lapidarisk fremsat, indeholder *Venstres* Søværnsforslag følgende Hovedmangler:

Forsvarsformaalet er ikke angivet.

(Den nugældende Formaaalsparagraf er strøget).

Artilleriskibene uddør.

(Der findes ingen Flaade uden Kanoner. Den nyskabte finske Flaade bygger Artilleriskibe).

Utilstrækkeligt Antal Torpedobaade.

(Antallet 9 er aldeles utilstrækkeligt til Neutralitetsbevogtning. Afrustningsforslaget havde 18–24. Hertil kommer, at den i Lovfor-

slaget forudsatte lille og relativt langsomme Torpedobaadstype, vil miste sin militære Berettigelse, naar den ikke mere kan støtte sig til Artilleriskibe).

Utilstrækkeligt Antal Undervandsbaade.

(Antallet 7 er aldeles altfor ringe til Forsvarsformaal, særlig i Betragtning af Undervandsbaades store Betydning som Led i en lille Magts Søforsvar).

Utilstrækkeligt Antal Luftfartøjer.

(Antallet 18, nemlig 9 til Rekognoscering og 9 til Luftforsvar, staar i skærende Modsætning til den Betydning, man nutildags overalt tillægger Luftvaabnet, som Led i Bevogningen og Forsvaret paa Søen. Til Sammenligning tilføjes, at Afrustningsforslaget forudsætter et Antal af 12 Luftfartøjer).

Utilstrækkeligt Personel.

(Der afskediges bl.a. et meget betydeligt Antal Dæksofficerer, Maskinmestre og faste Menige, saaledes at Flaaden i uforholdsmæssigt Omfang maa bemandes med afskediget Personel i Tilfælde af Mobilisering, og en rettidig Mobilisering vil derfor være problematisk).

Problematisk Organisationsændring.

(Den af Sparehensyn foreslaaede Personelændring er militært set særdeles betænkelig og upzækrevet, og det maa befrygtes, at den foreslaaede Tilgang af faste Menige — "Mather" — ikke vil holde Stik, fordi Lønningerne til disse ligger ca. 1000 Kr. under almindelig Matroslye og tilsvarende Lønninger i Statstjenesten eller private Virksomheder. I en Krisetid vil man muligen kunne forvente nogen Tilgang, men denne vil sandsynligvis forsvinde, saasnart de økonomiske Forhold forbedres. Da det bebudes, at man maa regne med en fornyet Fremlæggelse af Afrustningsforslaget til Efteraaret, synes en Organisationsændring nu særlig uheldig. Det vilde derfor være heldigere, om man sparede det Beløb, Flaaden skal afgive, paa den nuværende Søværnsordning (af 1922), naar der endelig skal spares paa Flaaden, end at spare ved en Omkalfatring af Personellet. Endvidere skønnes det særdeles forkasteligt at indføre nye Aldersgrænser for Flaadens Befalingsmænd, fordi de nuværende Aldersgrænser har vist sig hensigtsmæssige og derfor ikke bør ændres. En upaakrævet Ændring af Aldersgrænser virker erfaringsmæssigt demoraliserende paa Personellet).

Utilstrækkeligt Personel til Kystbefæstningerne.

(Som paavist af Viceadmiral Amdrup i 1928 kræves der et langt

større Personel og et dobbelt saa stort Budget som det hertil foreslaaede).

Sluttelig anmoder jeg om Plads for følgende Bemærkninger til Belysning af Viceadmiralens Standpunkt overfor Venstres Repræsentanter i Landstingets Underudvalg:

I Bemærkningerne til det af *Venstre* i Landstinget offentliggjorte "*Forslag til Lov om Søværnets Ordning*" udtales bl.a. følgende:

"Under 11. November 1931 rettede Landstingets Udvalg angaaende Forsvarlovene (Underudvalget) en skriftlig Henvendelse til Forsvarsministeren med Anmodning om, at der af viceadmiralen udarbejdedes et skitse-mæssigt Udkast til en Flaadeordning (herunder Kystbefæstning og maritimt Flyvevæsen) indenfor en nærmere angiven finansiell Ramme. — I Besvarelse heraf meddelte Viceadmiral Wenck, at han ikke indenfor det omhandlede Beløb kunde udarbejde Udkast til en anvendelig Flaadeordning. — Efter Modtagelse af denne Besvarelse henstillede Underudvalget i en ny Skrivelse af 11. December s.A. til Ministeren at foranledige, at det ønskede Materiale fremskaffedes fra Viceadmiralen. — Da denne overfor Ministeren fastholdt sit Standpunkt om ikke at se sig i Stand til at udarbejde det ønskede Udkast, fritog Ministeren Viceadmiralen for Hvervet og overdrog Marineministeriets Direktør, i Forbindelse med Ministeriets Embedsmænd, den foreliggende Opgave." . . .

Da Bemærkningerne til Venstres Lovforslag ikke indeholder nærmere Oplysninger om Viceadmiralens *Motivering* til ikke at kunde udarbejde et Udkast til en *til Forsvarsformaal anvendelig* Flaadeordning paa det i Underudvalgets skriftlige Henvendelse angivne Grundlag og heller ikke oplyser, at dette i visse Henseender var endnu ringere end det foreliggende Lovforslag, turdet det være et billigt Krav, at saavel Rigsdagen som Offentligheden nu blev gjort bekendt med samtlige af Viceadmiralen i Anledning af Underudvalgets Henvendelser indsendte Skrivelser (der var stiledede til Marineministeriet), paa tilsvarende Maade som de af Viceadmiral Amdrup og General-løjtnant Nyholm — henholdsvis i Januar og Februar 1928 — fremsatte Udtalelser og Forslag, i Anledning af Forsvarsminister Brorson's Forslag. Det tilføjes, at der heller ikke i de ovennævnte Udtalelser er anført militære Hemmeligheder, som kunde hemme deres Offentliggørelse, men Viceadmiralen er af tjenstlige Hensyn afskaaret fra selv at meddele Offentligheden Indholdet af tjenstlige Skrivelser.

Saa fremt Viceadmiralens ovennævnte Skrivelser offentliggøres *in extenso*, vil dette formentlig kunne tjene til Sagens Belysning og

tillige muliggøre, at Viceadmiralens Standpunkt underkastes en fuldtud retfærdig og hæderlig Kritik.

Det vil være af Interesse at tilføje, at det samtidig af Venstre fremlagte "Forslag til Lov om Hærens Ordning" i sine Bemærkninger indeholder en Udtalelse af Generalløjtnanten — hvis Stilling i Hæren svarer til Viceadmiralens Stilling i Flaaden, idet de begge ifølge den nugældende Ordning er designerede til at udøve den militære Ledelse under Neutralitetsforhold og Krig — men at Viceadmiralen ikke har haft Adgang til at fremsætte en tilsvarende Udtalelse angaaende det af Venstre fremsatte "Forslag til Lov om Søværnets Ordning".

I Anledning af det iaftes i Pressen meddelte Referat af Landstingsmand Stensballe's Udtalelse i Landstinget om, at Viceadmiral Wenck ikke havde *nægtet* at foretage en Udarbejdelse til Underudvalget, men *havde bedt sig fritaget* herfor, skal jeg — under Forudsætning af Referatets Rigtighed — oplyse, at Forsvarsministeren havde stillet Viceadmiralen fuldstændig frit med Hensyn til Besvarelsen. Viceadmiralen har (som ovenfor anført) med nærmere Motivering ikke imødekommet Venstres Ønske, men har heller ikke bedt sig fritaget for noget som helst."

Som det fremgaar af ovenstaaende Artikel i "Berl. Tid." undgik Venstre i Bemærkningerne til sit Søværnsforslag at nævne Ordet *Forsvar* og gik herved saa vidt, at det i sin Kritik af Viceadmiralen citerede dennes Motivering for sit Afslag af Venstres Ønske paa væsentlig ufuldstændig og derfor ogsaa "*unfair*" Maade.

I Venstres "*Bemærkninger til Søværnsforslaget*" staar nemlig Pag. 17, L. 4 og 4 f.n. følgende:

. . . "I Besvarelse heraf meddelte Viceadmiral Wenck, at han ikke indenfor det omhandlede Beløb kunde udarbejde Udkast til en anvendelig Flaadeordning". . .

Men i *min Besvarelse* (jfr. bilag I: Skriv. fra Viceadmiralen No. 171 af 4/12 1931, Afsnittet: "Konklusion", Pag. 22) staar følgende:

"*Konklusion*: Af ovenstaaende Redegørelse og Sammenligning med Afrustningsforslaget tør det paa Forhaand betragtes som givet, at man ikke for det omhandlede Beløb af 9 1/2 Mill. Kr. aarlig (hvoraf ca. 1 1/2 Mill. Kr. til Søbefæstningen) og en hertil svarende Nybygningskonto vil have Mulighed for at udarbejde et udkast til en anvendelig ("ærlig") Flaadeordning paa det angivne Grundlag, nemlig *Forsvar* og som Følge heraf tillige *effektiv Opretholdelse* af

Neutraliteten paa Søterritoriet. Det, man vil kunne opstille, vil i alt væsentligt kunne betegnes som et Blændværk”.

Sammenlignes den i Venstres Bemærkninger officielt overfor Rigsdagen fremsatte Redegørelse af Viceadmiralens Standpunkt, ses det, at Viceadmiralens egen Motivering er bleven underkastet en Amputation, nemlig af Ordene ”ærlig” og ”Forsvars”, for at kunne tilpasses Venstres ”Prokrustes-Leje” og der stedes til Hvile uden at komme til Rigsdagens og Offentlighedens Kendskab.

”Dagens Nyheder” indeholdt d. 17/3 1932 en ledende Artikel: ”En døende Flaades Chef”, hvori Søværnsforslagets § 64 (”Søofficerer, udenfor Nummer, der er ansat i Stillinger i Marineministeriet, betragtes ved Lovens Ikrafttræden som værende i overtalligt Nummer i Linien med umiddelbar Adgang til Forfremmelse”) blev betegnet som en ”Lex Rechnitzer” og kritiseredes meget skarpt. Endvidere paapegede Artiklen, at der til Hærlovsforslaget var føjet en Erklæring af Generalløjtnant With, men at en tilsvarende af Viceadmiral Wenck savnedes i Søværnsforslaget. Da det maatte betragtes som givet, at Viceadmiralen havde fremsat en Erklæring, burde denne meddeles Offentligheden. Det Konservative Parti paa Rigsdagen havde Pligt og Ret til at forlange den paa Bordet.

Samme Dag (17/3) indeholdt ”Berl. Tid.”s Aftenudgave en Redaktionsartikel: ”Naar offentliggøres Viceadmiral Wencks Standpunkt?”, i hvilken der henvistes til min Artikel i Morgenudvagen d. 17/3 med min Udtalelse om, at ”det turde være et billigt Krav, at saavel Rigsdagen som Offentligheden nu blev gjort bekendt med samtlige af Viceadmiralen i Anledning af Underudvalgets Henvendelse indsendte Skrivelser”. ”Berl. Tid.” udtalte derefter følgende: ”Vi henvendte os i Formiddags til Forsvarsminister L. Rasmussen og spurgte, om der fra Ministeriets Side var noget til Hinder for, at de paagældende Skrivelser (der belyser Viceadmiralens hele Syn paa den af Underudvalget stillede Opgave) blev offentliggjort. Hertil svarede Ministeren, at han personlig ikke havde det mindste imod, at samtlige Skrivelser blev forelagt Offentligheden, men, hævdede han, Ministeriet havde ikke nogen Ret til at foretage en saadan Offentliggørelse, eftersom de nævnte Dokumenter var udvekslet mellem Ministeriet og Landstingets Underudvalg og var strengt fortrolige. Det maatte være Udvalget, der skulde bestemme om Skrivelsernes eventuelle Offentliggørelse. — Derefter rettede vi Henvendelse til Underudvalgets Formand, Landstingsmand Stensballe, og spurgte ham, om der fra Udvalgets Side var noget i Vejen for, at vi fik Ad-

gang til at gøre os bekendt med Skrivelsernes Indhold. Hr. Stensballe svarede:

”Landstingets Militærudvalg agter ikke at lade Viceadmiralens Skrivelser offentliggøre, da de er at betragte som strengt fortrolige Dokumenter. Hvis der i Rigsdagen rejses et Krav om at faa dem offentliggjort, vil dette Spørgsmaal naturligvis blive behandlet af Udvalget. Om Resultatet saa bliver, at man vedtager Offentliggørelse af Dokumenterne, kan jeg intet sige om.”

Som anført ovenfor (ad 16/3 1932) havde Forsvarsminister L. Rasmussen udbedt sig en Samtale med mig torsdag d. 17/3 1932 FM.

I dette Møde (hvor ikke andre var tilstede) spurgte Ministeren mig, om jeg saa noget til Hinder for at meddele ham Aarsagen til, at H.M. Kongen havde tilsagt mig til Møde paa Amalienborg d. 15/3 1932, hvorom jeg jo havde tilstillet Ministeren Meddelelse. Ministeren tilføjede udtrykkelig, at han kun ønskede at høre nærmere om Tilsigelsen, forsaavidt jeg ikke saa noget til Hinder derfor. Jeg svarede, at jeg intet saa noget til Hinder herfor, og at H.M. Kongen havde hørt om Sagen og ønskede et Referat af mig herom. Jeg havde da refereret hele Sagen uden Forbehold, men havde samtidig paapeget den mig paalagte Tavshedspligt m.H.t. Underudvalgets Skrivelser og mine skriftlige Besvarelser. Endvidere tilføjede jeg, at H.M. Kongen ikke havde fremsat Kommentarer til Sagen, men havde udtalt Ønsket om at faa Afskrift af mine 3 Skrivelser, og at jeg vilde afsende dem idag (17/3) efter nu forinden at have underrettet Ministeren derom.

Ministeren takkede for min Meddelelse om Referatet og om Tilsendelsen af ovennævnte Afskrift.

Samme Dag (Torsdag d. 17/3 1932) Kl. 4 EM. afholdt *Sölieutenant-Selskabet* et i Hast indkaldt *extraordinært Møde* i Anledning af, at Venstre den foregaaende Dag havde fremlagt sine Lovforslag i Landstinget og disse Lovforslag nu endelig var offentliggjorte, saaledes at man var berettiget til at imødegaa dem offentlig og — om muligt rettidigt — paapege Søværnsforslagets katastrofale Mangler overfor Rigsdagen og Offentligheden. Da det maatte forventes, at Landstinget allerede den følgende Dag (18/3) vilde behandle Lovforslagene og eventuelt træffe endelig Beslutning i Sagen, var der kun levnet saare ringe Tid for *Sölieutenant-Selskabet* til en saadan Imødegaaelse, og der maatte handles hurtigt.

Trods det korte Varsel var mange Medlemmer komne tilstede, her-

under adskillige ældre afskedigede Søofficerer af Admiralsklassen (bl.a. Viceadmiralerne Evers, Konow og Amtrup).

Det skyldtes i første Række Kaptajnløjtnant A.H. Vedel's fortrinlige og hurtige Arbejde, at Selskabets Bestyrelse saa sig i Stand til i Løbet af den foregaaende Dag at faa tilstillet samtlige Medlemmer af Selskabet en Afskrift af en *Piece*, affattet Forslag til en Fællesudtalelse fra Sölieutenant-Selskabet, beregnet til at udsende som et Særtryk af "*Tidsskrift for Søvæsen*".

Ved Mødets Begyndelse var der enkelte, der indtog et ret negativt Standpunkt og ikke mente, at det kunde nytte, men maaske snarere skade Forsvarssagen, at Selskabet offentlig fremsatte en Protest mod Venstres Søværnsforslag.

Som tjenstgørende Viceadmiral fandt jeg mig da foranlediget til at bede om Ordet. Jeg hævdede det Synspunkt, at Sölieutenant-Selskabet ikke med korslagte Arme burde forholde sig passivt, naar det drejede sig om Flaadens Ødelæggelse. Vi havde taget et gammelt Orlogsflag i Arv, og det burde ikke falde uden sværdslag. Selv om Sandsynligheden for at opnaa et positivt Resultat kun var yderst ringe, skyldte Sölieutenant-Selskabet sine Traditioner og sine Forpligtelser overfor Flaadens Personal — der utvivlsomt ventede at høre fra os i denne Sag — offentlig at fremsætte en motiveret indtrængende Advarsel mod Venstres landsfarlige Søværnsforslag.

Kaptajnløjtnant Vedel's *Piece* blev derefter oplæst og med nogle faa Ændringer enstemmig antaget af Selskabet. Det tilføjes, at det ved en udmærket aftalt og tilrettelagt Ordning med Thiele's Bogtrykkeri lykkedes Selskabets Bestyrelse (Formand: Kaptajnløjtnant E.M. Dahl) at faa *Piecen* trykt (som Særtryk af "*Tidsskrift for Søvæsen*") i Løbet af Natten og den paafølgende Morgen (dateret 18/3 1932) udsendt i talrige Exemplarer til Rigsdagen og Pressen fouden til Selskabets Medlemmer m.fl.

Selskabets Særtryk opnaaede saaledes at komme paa Rigsdagens Bord inden 1. Behandling i Landstinget. Særtrykket vedlægges her som Bilag.

Endvidere vedtog Sölieutenant-Selskabet følgende *Resolution*, der udsendtes gennem Ritzau's Bureau og Pressens Radioavis:

"Sölieutenant-Selskabet, som idag har holdt ekstraordinært Møde i Søofficersforeningen's Lokaler, har eenstemmigt vedtaget at offentliggøre en Redegørelse for de Konsekvenser, som maa følge af Vedtagelsen af det i Landstinget den 15/3 d.A. fremlagte Søværnsforslag.

Sölieutenant-Selskabets Redegørelse er i fuld Overensstemmelse

med den af Flaadens højeste ansvarlige Sagkyndige, Viceadmiral Wenck, i Dagspressen den 17. ds. offentliggjorte Kritik af Lovforslaget.”

Sölieutenant-Selskabets ekstraordinære Møde d. 17/3 1932 varede fra Kl. 4 EM. til ca. Kl. 6 1/2 EM.

Fredag den 18. Marts 1932. I Løbet af Formiddagen modtog jeg talrige telefoniske Tilkendegivelser om Tilslutning til min Artikel af 17/3 1932 i "Berl. Tid." og "Dagens Nyheder" og om Tilslutning til Sölieutenant-Selskabets Piece fra ældre, afskedigede Søofficerer, der ikke havde været tilstede i Sölieutenant-Selskabets Møde den foregaaende Dag, bl.a. fra Viceadmiral Zachariae og Kontreadmiral Jöhnke, den tidligere Direktør for Marineministeriet.

"Berl. Tid."s Morgenudgave (18/3 1932) omtalte i en Redaktionsartikel ("Flaaden slutter enstemmigt op bag sin Chef") Sölieutenant-Selskabets Møde (17/3 1932) og udtalte i en "Leder" ("Hær og Flaade"), at Generalløjtnant With ganske havde set bort fra Flaadens Nødvendighed som Led i Forsvaret og havde udtalt, at Hæren (rigtig sammendraget) efter Venstres Militærordning bedre end den nuværende Hær (nemlig paa Grund af højere Kvalitet) vilde være i Stand til at løse Hovedopgaven: *Forsvaret paa Sjælland*. Herved havde Generalløjtnanten ifølge "Berl. Tid."s Anskuelse garanteret det, som *Venstre* ønskede garanteret, og dette havde været *politisk afgørende* i Sagen.

I Løbet af Eftermiddagen blev Venstres Militærlovforslag behandlede i Landstinget og vedtagne af samme uden Ændringer.

I Betragtning af, at Lovforslagene var blevne fremlagte første Gang i Landstinget d. 16/3 Kl. 1 1/2 EM. har man vanskeligt ved at tro, at det overvejende Antal af Landstingets Medlemmer i nævneværdig Grad har haft Kendskab til, hvad de vedtog d. 18/3 Kl. 5 1/2 EM. i en for Landets Existens saa vigtig Sag.

Ifølge Rigsdagstidende (Landstinget, 18/3 32, Spalte 1434-82) afsluttedes 1. Behandling Kl. 5.10 EM., 2. Behandling varede ca. 2 Minutter (5.20-5.22) og 3. Behandling ca. 5 Minutter (5.25-5.30), (jfr. Spalte 1478-1479 og Spalte 1480-1482). Lovforslagene vedtoges med 50 Stemmer mod 10 (Spalte 1482) og oversendtes derefter til Folketinget.

"Rigsdagstidende"s Beretning om Landstingets Forhandlinger i denne Sag, hvilken omfatter ca. 24 Sider, er af væsentlig Interesse til Belysning af den Mentalitet, som Landstingets Majoritet, og da

navnlig *Venstre*, har været gennemtrængt af under disse Forhandlinger. Socialdemokraterne og de Radikale stemte for Venstres Militærforslag, men med den udtrykkelige Motivering, at det kun var for at opnaa de dermed forbundne Besparelser paa Budgettet. Iøvrigt fastholdt de principielt Afrustningsforslaget og vilde søge det gennemført, saasnart det lod sig gøre. Yderligere haanede de Venstres Militærforslag og betegnede det som militært uanvendeligt, omend de altsaa dog stemte for dets Gennemførelse. En ejendommelig Logik!

Venstre havde i denne Sag forladt sine tidligere Standpunkter m.H.t. Forsvaret, men turde ikke aabent vedgaa dette. Venstre nævnte overhovedet ikke, at Formaalet var *Forsvar*, men klyngede sig samtidig til Generalløjtnantens Erklæring om Hærens Forbedring. Flaadens rent militære Opgaver blev overhovedet ikke omtalt af Venstre.

Af Forhandlingerne i Landstinget anføres følgende Uddrag:

Forsvarsminister L. Rasmussen udtalte, at Forslaget efter hans Skøn vilde gøre Vejen mere bekvem og farbar for afrustningsforslaget. (Spalte 1437).

Ordføreren for Forslagsstillerne: Stensballe udtalte, at Hærlovsforslaget var paa 24 Mill. Kr.,* Søværnsforslaget paa 11,5 Mill.,* ialt 35,5 Mill. (Spalte 1438), og at man nu ikke mere vilde kunne foretage Nedsættelser paa Finansloven. Det var vel muligt, at Afrustningsforslaget paany blev fremsat, men saalænge Landstinget havde den nuværende Sammensætning, vilde der ikke blive Tale om, at det kunde blive vedtaget.

C.F. Sørensen** (Socialdem. Ordfører) ironiserede over, at Venstres Forslag i Modsætning til Søværnsloven af 1922 ikke nævnte noget om Hovedopgaven (Spalte 1442). Han paaviste, at der i Finansaarene 1932-33 og 1933-1934 vilde fremkomme en Nedgang i Militærudgifterne paa ca. 6 Mill. Kr. aarlig, men derefter vilde Besparelsen kun blive 3 Mill. Kr. 3 Mill. Kr. var altsaa den Pris, for hvilken Venstre troede at kunne tilkøbe sig Ro m.H.t. Militærspørgsmaalet. (Spalte 1443). Han tilføjede følgende:

. . . "Jeg vil gerne straks, fordi der er et gammelt Ord, der siger, at det gælder om at sige til i Tide og ellers tie stille, sige til Partiet

---

* alt iberegnet (inkl. Nyanskaffelser samt Pensioner og Ventepenge til det Personel, der skulde afskediges).

** Medlem af Underudvalget (se ovenfor).

Venstre, at hvis de tror, de køber sig Ro i Fremtiden for disse 3 Mill. Kr. om Aaret, saa tager Partiet Venstre fejl. Socialdemokratiet har intet Medansvar for de foreliggende Lovforslag. Som Medlem af Udvalget og Underudvalget har jeg personlig ikke tilføjet eller slettet et Ord i dette Lovkompleks, ikke flyttet et Punktum eller et Komma, hvilket ogsaa gælder mine Partifæller i Udvalget. Vi har intetsomhelst Ansvar for det, der er sket. — Naar vi i Dag afgiver vort Tilsagn om at stemme for disse Forslag, saa sker det, fordi det indeholder en Nedgang i Militærudgifterne, fordi det gaar den rigtige Vej, den Vej, som Socialdemokratiet har arbejdet for, at man skulde gaa, men ikke har kunnet gennemføre, at man gik i den Udstrækning, som vi ønsker. Det er et Besparelsesforslag, som vi giver vore Stemmer, men ikke vore Godkendelse i Princippet. Vi udtaler det her saa højt og tydeligt, at det ikke kan misforstaas, at vi tager det som et Besparelsesforslag, og møder igen til Efteraaret med vort Forslag til et Vagtkorps og en Statsmarine, altsaa paa Vej mod den endelige Afrustning." (Spalte 1443).

Ellinger** (Konserv. Folkepartis Ordfører) gav en Fremstilling af Sagens Udvikling under Forhandlingerne i Underudvalget og udtalte bl.a. at han d. 24/2 1932 i Underudvalget havde erklæret sig villig til at anbefale sit Parti at gaa med til en Ordning paa 37 Mill. Kr. alt i alt under den Forudsætning, at alle 4 Partier kunde samles derom (Spalte 1446). Men d. 25/2 (Dagen efter) modtog han af Forsvarsminister L. Rasmussen Meddelelse om, at Socialdemokraterne kun vilde gaa med til 35 1/2 Mill. Kr. Senere havde Forsvarsministeren yderligere udtalt, at selv om Forslagene blev gennemført med Socialdemokratiets Støtte, vilde Ministeren dog til Efteraaret atter fremsætte et Afrustningsforslag. Der var derfor ikke Mulighed for Enighed eller Ro i Sagen (Spalte 1450). Det konservative Folkeparti kunde ikke give sin Tilslutning til de forelagte Lovforslag.

Angaaende Forslaget til Søværnets Ordning udtalte Ellinger, at man i den hidtil gældende Søværnsordning (af 1922) havde fastsat en Flaade af en bestemt Størrelse i Loven, men havde ikke sikret sig de fornødne Penge til Tilvejebringelsen og Opretholdelsen af en saadan Flaade, saaledes at det kun var blevet en Papirbestemmelse. Han spurgte: "Hvad Glæde har Flaaden haft af Søværnsordningen af 1922, i hvilken der ganske vist staar noget om Artilleriskibe? . . .

** Medlem af Underudvalget (se ovenfor).

(Spalte 1447-48). Han fremsatte derefter følgende ejendommelige Konklusion: "Derfor kan det aldrig blive en Anke mod det stillede Forslag, at der ikke er optaget noget bestemt om Antallet af Orlogsskibe, altsaa Artilleriskibe, Torpedobaade og Undervandsbaade. Jeg anser det for at være bedre, at man i Forslaget her nævner, hvad Flaaden bestaar af, at man dernæst fastsætter i Loven, at der til Nybygning af Flyvemateriel og Skibe udenfor Artilleriskibstypen anvendes et bestemt Beløb — det er i Lovforslaget sat til 2,8 Mill. Kr. — og at man saa for Artilleriskibenes Vedkommende vender tilbage til den Ordning, man havde før i Tiden, saaledes at nye Artilleriskibes Tilvejebringelse sker i Henhold til særlige Forslag, som kommer frem enten paa Finansloven eller ved særlig Lov. *Flaaden bliver paa det Punkt slet ikke daarligere stillet, end den var tidligere.** . . . (Spalte 1449).

Man ser heraf, at det Konservative Partis Ordfører i Landstinget, Professor Ellinger, tager Venstres Søværnsforslag stærkt i Forsvar. Yderligere undser han sig ikke ved at tage *politiske Skyklapper paa m.H.t. Spørgsmaalet om Artilleriskibe*, idet han — bl.a. af Viceadmiralens Redegørelse — var vel vidende om, at Søofficererne betragtede denne Type som uundværlig i Søforsvaret, og at den samme Opfattelse var gældende i Udlandet. Angaaende Søværnsordningen af 1922 kan bemærkes, at denne i alt væsentlig (ligesom Ordningen af 1909) var god nok, men blev misligholdt, idet Rigsdagens Majoritet misligholdt Loven og ikke tog Hensyn til Lovens Bestemmelse om, hvad Flaaden skulde bestaa af. At Flaadens Skibe maatte opretholdes og efterhaanden erstattes, var indlysende for alle — omend i Tidens Løb mange Politikere lod, som om de var blevet holdt i Uvidenhed herom. Enhver maatte vide, at Skibene ikke var bygget af samme Stof som Pyramiderne.

Det synes, som om Ellinger har været "langt ude" paa egen Haand i sine Forligsbestræbelser og har været det paa Flaadens Bekostning, men han fik ialtfald ikke i saa Henseende Tilslutning fra det Konservative Folkepartis Folkethingsmedlemmer. Det er yderligere særdeles betegnende for hans Standpunkt i Sagen, at han ikke forlangte Viceadmiralens Redegørelse tilstillet Landstinget. Derimod blev denne forlangt af de Konservative i Folketinget og blev da strax tilstillet Folketinget.

---

* udhævet her.

Endvidere oplyste Ellinger, at Søværnslovens § 64 var tilkommen efter at Underudvalget havde afsluttet sit Arbejde. Han kritiserede skarpt denne Paragraph, idet han bemærkede, at den udenfor Tinget var bleven kaldt "Lex Rechnitzer", og udtalte ironisk, at det var utænkeligt, at den paagældende Embedsmand i Marineministeriet, der allerede som Kaptajn var gaaet ud af aktiv Tjeneste, vilde overtage Stillingen som Viceadmiral (Spalte 1452).

Vejstrup* (Radikal Ordfører) understregede ligesom C.F. Sørensen, at det foreliggende Militærforslag udelukkende stod for Venstres Regering og Forslaget var altsaa et Udtryk for Venstres Opfattelse af, hvordan et dansk militært Forsvarsberedskab skulde se ud (Spalte 1454).

Angaaende Fremtidsudsigterne for Venstres Forslag udtalte Vejstrup bl.a., at ingen kunde tro, at det foreliggende Grundlag kunde have Bærekraft for Fremtiden. . . . "Jeg synes tværtimod, at det er et saa spinkelt Grundlag som overhovedet muligt; der er ingen, hverken her paa Rigsdagen eller i Befolkningen, som enten sagligt eller principielt vil gaa ind for denne Ordning som en endelig Ordning, undtagen netop Partiet Venstre. Derfor vil dette Spørgsmaal heller ikke løftes ud af de politiske Stridigheder. Naar vi idag stemmer for Forslaget, gør vi det alene, fordi vi ser det som et Middel til at naa til en Nedsættelse af de Militærudgifter, som vi gennem Aar og Dag har krævet nedsat." . . . (Spalte 1456).

. . . "Naar dette Forslag er vedtaget, fortsætter vi vort Arbejde ud fra vort principiale Standpunkt, saaledes som Valgdagens Resultat byder os at gøre det, og saaledes som det har fundet Udtryk i Afrustningsforslaget" . . . (Spalte 1457).

Stensballe ** (Ordfører for Forslagstillerne) oplyste, at Forsvarsminister L. Rasmussen (i Modsætning til C.F. Sørensen, se ovenfor) havde medvirket ved Forslagets Udarbejdelse og baade tilføjet og slettet noget. Han udtalte i den Anledning følgende: "Men Ansvar for det, der er rettet, og Ansvar for det, der saaledes foreligger nu, det bærer ogsaa Ministeren. Det er tiltraadt af Ministeren, og det er anerkendt af Ministeren, saaledes som Ministeren ogsaa selv ved." (Spalte 1459).

Endvidere fremsatte Stensballe følgende ejendommelige, men

---

* Medlem af Underudvalget (se ovenfor).

** Formand for Underudvalget (se ovenfor).

næppe troværdige Udtalelse om *Grunden til, at Venstre havde fremsat det foreliggende Militærforslag:*

... "Se det Forslag, som vi her har forelagt, gaar jo ud paa en Nyorganisation, det kommer man ikke udenom, og Grunden til, at vi har fremsat det, er den, at vi ikke har villet vedblive med at have disse evindelige Finanslovsdebatter Aar efter Aar om vilkaarlige Nedsættelser, men vi har sagt, og jeg udtalte det ved Fremlæggelsen, at vi vilde gaa med til en Tilpasning ogsaa af disse Budgetter, naar vi samtidig fik en Nyorganisation af en saadan Art, at der ikke blev svækket noget for *Hærens og heller ikke for Flaadens Vedkommende, og det er vor Mening, at saaledes bliver Forholdet ogsaa.** Det har vi naaet igennem disse Forslag, er efter vor Formening, at vi faar en veludstret, omend formindsket Hær og *Flaade, som er afpasset indenfor de givne Rammer efter Landets Behov,** og at efter begge Forslag hviler hele vort Militærapparat fremdeles paa Værnepligtens Grundlag. *At vi saa ogsaa naar til Besparelser derigennem, er noget, vi kun er glade ved.* . . . (Spalte 1459).

Det kunde være evident for alle, at Venstre først og fremmest havde fastlagt Besparelserne i Militærbudgetterne for at kunne opnaa Tilslutning fra Socialdemokraterne og de Radikale. Men i ovennævnte Udtalelse fremstiller Stensballe nærmest Besparelser som et heldigt Biprodukt, indvundet under Fabrikationen af den nye Militærordning.

Stensballe takkede derefter Ellinger "for den Tilslutning, der af den ærede Ordfører for det konservative Parti blev givet til Principperne i Forslaget og for det Samarbejde, vi har haft ved Forslagets Udarbejdelse" (Spalte 1460).

Af denne Udtalelse, der ikke er bleven imødegaaet, fremgaar det, at det konservative Partis Repræsentant i Underudvalget, Landstingsmand Ellinger i nogen Tid ogsaa har *medvirket ved Forslagets Udarbejdelse.*

Landstingsmand Stensballe fremsatte derpaa en Række Angreb mod min Artikel i "Berl. Tid." og "Dagens Nyheder" af 17/3 1932, og udtalte bl.a., at det efter hans Mening var "*ufyldestgørende og ensidige Oplysninger, der var fremkommet fra Viceadmiralens Side.*" (Spalte 1460).

Specielt udtalte Stensballe i den Anledning følgende: . . . "Men

---

* udhævet her.

iøvrigt maa jeg bemærke, at man ikke ensidigt kan indskrænke sig til det materielle Omfang af Søværnsforslaget, hvis man vil bedømme dette rigtigt. Man maa nødvendigvis tage de finansielle Forhold med i Betragtning, og her stiller det sig saaledes, at Afrustningsforslaget regner med et samlet Driftsbudget for Statsmarinen paa 10,7 Mill. Kr., men heri indgaar der til Fiskeriinspektion ca. 1 Mill. Kr. Heroverfor staa 11 1/2 Mill. Kr., og heri er Fiskeriinspektionen ikke medregnet, saa budgetmæssigt vil Tallene blive henholdsvis 10,7 Millioner mod 12,5 Mill. Kr. Det vil sige 1,8 Mill. Kr. i Favør af vort Forslag. *Det synes, som om Viceadmiralen helt har overset dette.** Ganske vist indgaar, foruden Pensioner og Ventepenge, Kystbefæstningen til ca. 700.000 Kr. i vort Forslag, men til Gengæld regner Afrustningsforslaget med adskilligt højere Mandskabslønninger end vort Forslag, saa Forbedringen bliver under alle Omstændigheder ret anseelig." . . . (Spalte 1461-1462).

I Anledning af denne Kritik bemærker jeg, at der i Viceadmiralens Skrivelse No. 171 af 4/12 1931 (1. Besvarelse til Underudvalget) jfr. det her vedlagte Bilag I, Pag. 20, netop er taget Hensyn til Fiskeriinspektionen ved Sammenligningen med Afrustningsforslagets Budget, hvilket klart og tydeligt fremgaar af Texten og Beregningerne. I Betragtning af, at min Besvarelse blev tilstillet Landthingsmand Stensballe i hans Egenskab af Underudvalgets Formand, turde hans ovenfor citerede Udtalelse af Landthingsmand Stensballe mod Viceadmiralen kunne betegnes som særdeles ubeføjet og endvidere som illoyal, medmindre den skyldes en særdeles uheldig Forglemmelse. Denne Udtalelse staa yderligere uheldigt og unfair paa Baggrund af, at Underudvalget ikke vilde forelægge Viceadmiralens Redegørelse for Rigsdagen, saaledes at man havde let Spil ved at fremsætte Postulater paa Viceadmiralen Bekostning.

Endvidere udtalte Stensballe følgende: . . . "*Det forbausser mig noget, at Viceadmiralen saa stærkt paapeger det utilstrækkelige Personal i vort Forslag,** herunder ogsaa Afskedigelsen af et betydeligt Antal Dæksofficerer, midlertidige Befalingsmænd og faste menige og kalder disse Ændringer i forskellig Henseende af Sparehensyn for militært set betænkelige og upaakrævede. Endvidere mener han jo, at de opførte Lønsatser for de foreslaede Mather er for lave, hvad der vil bevirke, at Tilgangen til disse Stillinger vil svigte. Hvis jeg ikke

---

* fremhævet her.

kunde konstatere, at det er en fuldkommen fejlagtig Opfattelse, Viceadmiralen her fremsætter, navnlig med Hensyn til de opførte Lønsatser, vilde jeg have været mindre betænkelig ved, hvad der iøvrigt er fremkommet fra Viceadmiralen. *Men jeg maa jo slutte, at naar noget saadant kan skrives maa det andet være af omtrent samme ret — jeg kan sige — letsindige Kaliber.** Det er noget for stærkt præget af, at der ikke maa røres ved Flaadens Forhold. Hvad dette Punkt angaar, har det vist sig, at man ved Statens andre Administrationsgrene har faaet rigelig Tilgang af Folk til en tilsvarende, ja endog lavere Løn. Jeg skal bemærke, at hvis man vil udtale sig om, hvorvidt Personellet er tilstrækkeligt, maa man gaa ud fra, hvad der staar i Lovforslagets Bemærkninger derom, og der staar udtrykkeligt, at det, som skal bemandes, er 1 Artilleriskib, 6 Torpedobaade, 1 Mineskib, 3 Minestrygere, 6-7 Undervandsbaade, 1 Værkstedsskib foruden Fiskeriinspektionsskibe og Opmaalingskibe, o.s.v. altsaa en Udrustning, der vel i alt væsentligt kommer paa Højde med de senere Aars Udrustning. Under ekstraordinær Indkaldelse, under Mobilisering maa Liniepersonellet afgives fra Inspektionsskibene og Kongeskibet til Bemanding af den resterende Del af det egentlig maritime Skibsmateriel . . . (Spalte 1463).

Hvis Landstingsmand Stensballe *forbaves* over, at Viceadmiralen anser Forslagets Personel for utilstrækkeligt, viser dette kun hans totale Ukyndighed paa det sømilitære Omraade, han her husvant bevæger sig i. Skal Flaaden kunne bruges til Forsvar, maa den være velbemandet og saaledes have et tilstrækkeligt, veluddannet Personel af Underbefalingsmænd. Afskedigelsen af det store Antal Dæksofficerer m.fl. uden effektiv Erstatning har derfor været Hasardspil og kunde militært set ikke betragtes som forsvarlig. Det viser Stensballes Uforstand, at han mener, at det først og fremmest kommer an paa at kunne bemande Skibe til *Fredsøvelser*. Det kommer først og fremmest an paa at besidde et tilstrækkeligt og fornødent uddannet fast Personel til effektivt at kunne bemande Flaaden (incl. Flyvevæsenet) ved *Mobilisering*, saaledes at Flaaden ikke i uforholdsmæssig Grad maa bemandes med afskediget Personel, hvilket erfaringsmæssigt i Løbet af meget faa Aar bliver uegnet til Krigstjeneste tilsøs.

---

* fremhævet her.

Endvidere bemærkede Stensballe følgende optimistiske Udtalelser om Forslagets *Lønsatser*, et Spørgsmaal, der vil være af meget væsentlig Betydning for den nye Søværnsordnings økonomiske Holdbarhed i Fremtiden: . . . ”Jeg udtalte før, at jeg forstod ikke Viceadmiralens Betragtninger angaaende Lønsatserne: jeg maa anse disse Satser for fuldt tilfredsstillende. Jeg kan sige det saa meget mere, som jeg i to Aar har siddet i Lønningskommissionen, i to Aar i Kommissionsmøder Maaned efter Maaned har beskæftiget mig med disse Forhold. Gennemsnitslønnen udgør ca. 1100 Kr. aarlig, og dertil kommer saa fri Underbringelse, fri Kost, fri Mundering samt Søtillæg paa Togt op til tre Ottendedele af Lønnen. Det maa erindres, at dette Personels Alder vil komme til at ligge mellem 19 og 23 Aar, og at det udelukkende drejer sig om ugifte Personer. Jeg vil i denne Forbindelse minde om, at Elever og Medhjælpere i Trafiketaterne f.Eks. igennem den treaarige Elevtid lønnes med 780-1020 Kr. aarlig, og det er Folk, som skal have en endogsaa meget god Realeksamen for overhovedet at komme frem, og de har ikke de mange Goder, som Matherne opnaar foruden Lønningen paa 1100 Kr. Jeg vil overfor de Betragtninger, der er fremsat herom, og Viceadmiralens Mistæneliggørelse netop af dette specielle Forhold fremhæve, at de personelle Forhold, efter vor Mening byder væsentlig større Fordele, idet Indskrænkningerne i Befalingsmandskategorieme giver rene og klare Linier, de betyder en Simplificering af Tjenesten om Bord, af Bekostningen ved Skibenes Udrustning og af Apteringsforholdene for de smaa Skibstyper; jeg anser dette for en ikke ringe Forbedring af Flaadens Forhold.” . . . (Spalte 1464).

Landsthingsmand Stensballe anser altsaa disse Lønsatser for ”fuldt ud tilfredsstillende”. I min Artikel i ”Berl. Tid.” og ”Dagens Nyheder” af 17/3 1932 (se ovenfor) paapegede jeg, at Lønningerne til den nye Ordning ”Mather” (faste Menige) laa ca. 1000 Kr. under almindelig Matroslyre, og det samme udtaltes i Sölieutenant-Selskabets Piece af 18/3 1932. Hvorvidt de omhandlede Lønninger da kan betragtes som ”fuldt tilfredsstillende”, og Ordningen som holdbar paa dette Omraade, turde være tvivlsomt, navnlig naar den økonomiske Depression (Krisen) engang lettes, og Arbejdsløsheden opfører. Iøvrigt mener jeg fremdeles, at de i min Artikel herom fremsatte Betragtninger er rigtige.

Hauch (Venstre bekræftede Stensballes Oplysninger om, at For-

svarsminister L. Rasmussen havde medvirket ved Udarbejdelsen af Forslaget og oplyste endvidere, at dette havde været behandlet i et Ministermøde (Spalte 1467).

Angaaende *Flaaden* udtalte han, at han beklagede meget dybt (Spalte 1468), at Viceadmiralen ikke fandt sig foranlediget til at medvirke ved det Arbejde, der nu var udført. Han udtalte derimod en Tak til den kommanderende General for dennes Medvirken og tilføjede følgende: . . . ”*Det forekommer mig, at Viceadmiralen ikke alene kunde, men ogsaa burde have ydet sin Medvirkning her, selv om der er Tale om en Gennemførelse af Foranstaltninger, som han ikke mener tilfredsstillende Ønsker, han nærer.*” (Spalte 1468).

C.F. Sørensen* (Socialdem.) udtalte bl.a. følgende:

. . . ”Men jeg maa sige, at jeg nu bedre forstaaer en hel Del af det, jeg ikke har forstaaet før. Nu er jeg glad for, at jeg hverken har Lod eller Del i det Makværk, der her ligger paa Landstingets Bord. Den Tid, der kommer, skal nok vise, at de Formodninger, der er kommet stærkt til Udtryk de sidste Dage, baade fra Officiantgruppen, fra Haandværkergruppen og andre Grupper inden for *Flaaden*,* er rigtige, og at dette Forslag falder i Stumper og Stykker, naar det skal gennemføres i det praktiske Liv.” . . . (Spalte 1470).

Endvidere forsvarede C.F. Sørensen, at Socialdemokratiet fastholdt sig Afrustningsstandpunkt, selv om det nu stemte for Venstres Forslag, idet han udtalte følgende: . . . ”Hver Gang vi Socialdemokrater har stemt for Finansloven, har vi stemt for den Forsvarsordning, der var opført paa den, selvom vi ikke var enige i den.” (Spalte 1471).

Forsvarsminister L. Rasmussen udtalte bl.a. følgende: . . . ”Det er rigtigt, at vi har medvirket ved Udarbejdelsen, vi har medvirket i den Retning, at vi har passet paa Budgettet og de Ting, der havde med Penge at gøre. Men selve Opbygningen har vi ikke haft med at gøre.” . . . (Spalte 1472). Ministeren udtalte, at naar man mente at have præsteret noget godt, brød man sig ikke om at have andre til at tage Del i Æren, men naar man selv have Indtrykket af, ”at der var noget muggent ved det”, søgte man Medskyldige, og derfor syntes Hauch ivrig for at ”klister Socialdemokraterne ind” ved at fortælle, at de havde gjort Bemærkninger til Forslaget. Ministeren kunde godt forstaa, at Hauch med det Forslag, der her forelaa, søgte at finde

---

* udhævet her.

Medskyldige (Spalte 1471-1472).

Endvidere fremsatte Forsvarsministeren nogle ringeagtende Udtalelser om Flaadens Anvendelighed og udtalte bl.a., at det eneste Kampvaaben, som Flaaden havde og som virkelig var værd at bruge, var Udviklingen af kunstig Taage, "saa at Skibene kunde forsvinde, naar de blev angrebne", og han fremsatte den Paastand, at Flaadens Ledelse havde udtalt dette. Dette Postulat behøver næppe Kommentarer.

Sluttelig udtalte Ministeren følgende: . . . "Jeg ved imidlertid — det er ikke noget, jeg tror, det er noget jeg ved — at den Dag, den danske Befolkning faar at se, hvordan disse Forslag i Virkeligheden er, og hvordan de vil virke i Praksis, da kan vi, selv med det nuværende Landsting, med dets nuværende Sammensætning, faa vort Afrustningsforslag gennemført. Thi man vil opdage, at dette ikke udgiver sig for mere, end det er." (Spalte 1475).

Efter at Hauch og Vejstrup havde repliceret, replicerede Ellinger, der bl.a. fremsatte følgende Slutningsudtalelse:

. . . "Til sidst vil jeg udtale, at der gives vist neppe noget Land, hvor Forsvarsvæsenets Røgt er lagt i Hænderne paa en Mand, som i den Grad arbejder for at ødelægge dette Forsvars Kapacitet og for at svække Befolkningens Forsvarsvilje." . . . (Spalte 1477).

Som ovenfor nævnt, hævdedes Mødet (1. Behandling i Landstinget d. 18/3 1932) Kl. 5.10 EM.

2. Behandling gennemførtes uden Debat (5.20-522 EM). (Spalte 1478-1479).

3. Behandling paabegyndtes Kl. 5.25 Em. (Spalte 1480).

C.F. Sørensen (Socialdem.) udtalte følgende: "Mit Parti har betroet mig at anbefale mine Partifæller at stemme for de to foreliggende Lovforslag om Hærens og Søværnets Ordning. Idet jeg røgter denne betroede Gerning, vil jeg gerne have Lov til overfor Tingets Medlemmer og overfor Offentligheden at paavise, hvad det er, her foregaar. Fædrene til de to saakaldte Lovforslag om Hærens og Søværnets Ordning, det ærede 3^{die} Medlem for 4de Kreds (Stensballe) og det ærede 7de Medlem for 6te Kreds (Hauch) har Gang paa Gang under Eftermiddagens Forhandlinger betroet det høje Tings Medlemmer, at det var en ny Hær, en ny Søværnsordning, en ny Militærordning, her tilvejebragtes. Jeg vil da ved Afslutningen af disse Forhandlinger gøre opmærksom paa, at denne nye Militærordning er bragt til Veje af to af Tingets Medlemmer med sømilitær og landmi-

litær sagkyndig Assistance og gennemført paa een Eftermiddag ved tre Behandlinger uden Udvalg. Jeg tror, jeg har Lov til at sige, at man lige bortset fra Skattelove, som det er nødvendigt at gennemføre paa denne Maade for at undgaa Opkøb af Varer, er dette vist noget enestaaende i dansk Politik. Jeg misunder ikke de to Fædre det Eftermæle, de vil faa for denne Lovgivning, som vi Socialdemokrater stemmer for af de Grunde, der gentagne Gange er præciseret.” (Spalte 1480–1481).

Her udtalte Landstingets *Formand* følgende:

”Hvis der fra nogen Side var blevet gjort Indsigelse imod, at Sagerne gennemførtes ved tre Behandlinger i Dag, vilde en saadan Indsigelse selvfølgelig være blevet taget til Følge. Men Tinget har udtrykkelig billiget, at Behandlingen skete paa denne Vis.” (Spalte 1481).

Det vil være af Interesse at paapege, at det af Formandens Udtalelse fremgaar, at Ellinger (Konservative Folkeparti i Landstinget) ikke har rejst nogensomhelst Indsigelse mod, at Militærforslagene blev jaget igennem Landstinget i Løbet af en Eftermiddag, og at Ellinger ikke har krævet Udvalgsbehandling, hvilket det Konservative Parti som bekendt gjorde senere i Folketinget.

Stensballe udtalte derefter følgende: ”Ja, og jeg vil gerne tilføje: Ved de Forhandlinger, vi har ført, har det været en Forudsætning — ogsaa i Forhandlingerne med den højtærede Minister — at Forslagene skulde gennemføres paa denne Maade. Regeringspartierne har altsaa været ganske indforstaaet dermed, saa jeg forbavses jo noget over den Udtalelse, som Regeringspartiernes Hovedordfører nu fremsatte.

Efter at Vejstrup (Radikale) havde anbefalet Forslagene til Vedtagelse, rettede Hauch en Tak til C.F. Sørensen og Vejstrup for deres Anbefaling af Forslagene. Vejstrup afviste Takken, medens C.F. Sørensen ikke værdigede Hauch noget Svar (Spalte 1481).

Hermed sluttede Debatten under 3. Behandling i Landstinget (17/3 1932), hvorefter Lovforslaget til Hærens Ordning og derpaa Lovforslaget til Søværnets Ordning *begge vedtoges med 50 Stemmer mod 10* (Spalte 1482).

Lovforslagene oversendtes derefter til Folkethinget, hvor de kom til 1. Behandling d. 21/3 1932 (se nedenfor).

Enhver, der har studeret ”*Rigsdagstidende*”s Beretning om Landstingets 3 Behandlinger af Venstres Militærforslag i Løbet af nogle Eftermiddagstimer d. 18/3 1932 vil — om han formaar at betragte Sagen uden Partibriller — faa det Indtryk, at de herved anvendte

politiske Metoder, der udelukkede saglig Behandling, ikke var Landstinget værdige, og at dette Thing herved i væsentlig Grad selv har undergravet sin Prestige.

Hvad Venstre angaar, kan det utvivlsomt hævdes, at det ved Fremsettelsen af Militærordningen af 1932 har opgivet et virkeligt Forsvar af Landet, uden dog at turde indrømme det aabent overfor Befolkningen. Det har ødelagt Flaaden, og det har opgivet ethvert Forsvar af Landet undtagen Sjælland, men har heller ikke turdet indrømme aabent, at hverken *Sønderjylland* eller det øvrige Jylland eller Fyen m.v. skal eller kan forsvares, og Stensballe har *camoufleret dette Faktum* ved at indsætte Bestemmelser om, at Halvdelen af Hæren skal garnisonere Vest for Store Belt (Hærlovens § 97) trods Generalløjtnantens Protest (se ovenfor) og dennes Forudsætning for at kunne forsvare Sjælland, nemlig at Hæren er rigtig "sammendraget" = koncentreret paa Sjælland.

Det kan utvivlsomt hævdes, at Stensballe har det politiske Hovedansvar for Militærordningen af 1932 og dets negative Konsekvenser i Fremtiden.

Lørdag den 19. Marts 1932. Efter Lovforslagenes Vedtagelse i Landstinget var det givet, at Regeringspartierne ogsaa vilde stemme for Venstres Lovforslag i Folkethinget, saaledes at man nu med Sikkerhed kunde gaa ud fra, at Rigsdagen vilde vedtage Lovforslagene i uforandret Form inden April (Finansaarets Slutning).

Under Hensyn til, at det talrige ikke pensionsberettigede Flaadepersonel, som nu vilde blive afskediget og komme til at staa uden Subsistensmidler i en særlig vanskelig Arbejdsløshedstid og ikke en Gang som arbejdsløse Arbejdere vilde kunne faa Arbejdsløshedsunderstøttelse, fandt jeg mig forpligtet til som tjenstgørende Viceadmiral at henlede Forsvarsministerens Opmærksomhed paa Muligheden af at hjælpe dette Personel ved indtil videre at lade dem beholde deres Boliger i Nyboder og ved at anvende den nye Ordnings Bestemmelser om Reserven til at lade dem overgaa til denne og periodisk indkalde dem til Tjeneste, i hvilke Tidsrum de da vilde faa fuld Lønning og saaledes faa en værdifuld Hjælp. Overhovedet burde man saa langsomt som den nye Ordning tillod det, foretage Overgangen til samme for at lette Vilkaarene for disse Folk.

Kl. 10 FM. havde jeg da en Samtale med Forsvarsminister L. Rasmussen om denne Sag. Ministeren udtalte, at han ganske delte min Anskuelse om disse Forhold og lovede at ville gøre, hvad han kunde,

for at hjælpe det omhandlede Flaadepersonel.

Kl. 11 FM. opsøgte Grev Bent Holstein, M.F., mig paa mit Kontor, efter forinden telefonisk at have meddelt mig, at han ønskede at tale med mig om Skibstyperne.

Det viste sig, at Grev Holstein var bleven en nærmest engageret Modstander af Artilleriskibe og Tilhænger af Kyst-Motorskyts til Artilleriforsvar i Stedet for Artilleriskibe. Da han spurgte mig om min Opfattelse, viste jeg ham engelske og tyske Udtalelser angaaende Artilleriskibes Uundværlighed og Kystskytssets Utilstrækkelighed i usigtbart Vejr og i kunstig Taage, (bl.a. "Marine-Rundschau" ang. Søkampene udfor Flanderns Kyst) og svenske officielle Udtalelser ("Sveriges Neutralitetsvagt"), der gik ganske i samme Retning, men alt til ingen Nytte, hvorefter jeg opgav videre Forsøg paa at overbevise Grev Holstein.

Den 19/3 1932 Morgen indeholdt "Berl. Tid." en Redaktionsartikel "Søløjtnantselskabets Pjece om Venstres Søværnsforslag", i hvilken de i nævnte Pjece fremhævede Mangler ved Forslaget omtaltes og Pjecens Resumé af disse citeredes.

Samme Dags Morgen indeholdt "Dagens Nyheder" foruden en tilsvarende Redaktions-Artikel: "En Flaade uden Kanoner" yderligere en *ledende Artikel*: "Venstres Flaade og Hær", der forekommer mig at give særdeles træffende Kommentarer til Situationen, og som jeg derfor citerer in extenso:

"Søløjtnant-Selskabet, der omfatter alle Flaadens Officerer, har i Gaar for første Gang i sin halvandethundredaarige Historie offentliggjort en militær-politisk Udtalelse. Denne Udtalelse dækker aldeles det Standpunkt, som Flaadens øverste ansvarlige Chef, Viceadmiral Wenck, forleden udtalte i sin Artikel her i Bladet, og bag den staar hele den danske Marine, med en eneste Undtagelse, med Undtagelse af den Rechnitzer, der fjernt fra de danske Søofficerers Kreds tripper forventningsfuldt i de politiske Kulisser, afventende det Øjeblik, da "Lex Rechnitzer" gør sin Mand til Viceadmiral for den danske Flaade, for 3 Torpedobaade og 9 Undervandsbaade.

Søløjtnant-Selskabets Udtalelse vil forblive virkningsløs, for saa vidt som Froslaget vil blive Lov. Slaget er tabt, Flaaden er dømt. Man kunde fremdeles mene, at denne Udtalelse er overflødig, eftersom de, der afgør Forslagets Skæbne, er uden Interesse for en saglig,

en strategisk og en udenrigspolitisk Betragtning. Finder man denne Bemærkning en Smule hasarderet, saa beder vi Landstingsdebatten i Gaar gennemlæst. Vi tør sige, at ingen anden Debat i den danske Rigsdag kan være ført paa et saa ringe Niveau — ringe, baade intellektuelt og moralsk.

Og dog — hverken Viceadmiral Wenck eller det gamle Selskab har talt forgæves. Disse Protester er de eneste Manifestationer af Karakter og af Holdning i disse Dage, da et stort Flertal i Rigsdagen principielt indleder Danmarks fuldstændige Afrustning.

Jo, naturligvis har vi læst den Erklæring om Venstres Forslag, som er afgivet af Hærens øverste ansvarlige Chef, Generalløjtnant With. Vi har bemærket os de mange kritiske Enkeltheder, den indeholder, men vi har i Særdeleshed hæftet os ved Generalens Udtalelse, at Venstres Hær i højere Grad end den nuværende vil "være i Stand til at løse Hovedopgaven: Forsvaret af Sjælland".

Hermed har Generalen givet Venstres Flaadepolitik Fribrev, thi hermed er erklæret, at Sjællands Forsvar er muligt uden en Flaade.

Saaledes vender danske Forsvarspolitik i sit afsluttende Kapitel — thi hvad nu skal følge er blot den lidt hurtigere eller lidt langsommere Likvidation — tilbage til den Tragik, der har været med til at demoralisere Forsvarssagen i Danmark, nemlig Sagkundskabens Uenighed, de to Værns Rivalisering.

Hvor erindrer vi ikke de mange Fortilfælde, og hvor husker vi ikke denne Situation, naar en ny Nedskæring havde fundet Sted, at der altid var En parat til alligevel, til trods alt at paatage sig Ansvar.

Det sidste Kapitel skulde altsaa ogsaa ende med en General, som med Venstres Hær og uden en Flaade erklærer sig parat til at løse *Forsvarets Hovedopgave*.

Nej, det var godt, at Viceadmiralen og hans Officerer gik fra Borde som Mandfolk, og at de overfor Historien vil kunne sige, at der var kun een, der svigtede, og han var ikke Sømand."

"Det er Venstres Lov, det er det Partis Lov, hvis Fører I.C. Christensen var, hvis Medlem Neergaard endnu er, og hvis Udenrigsminister Dr. Moltesen, i 1929 erklærede, at saafremt Danmark satte sine Militærudgifter ydeligere ned, "vil det synke tilbage i Række med anden Rangs Staterne."

Landstingsdebatten i Gaar gav Venstre hele Æren og hele Ansvar. De Radikale betakkede sig og Socialdemokraterne paa samme Vis. Hr. C.F. Sørensen skulde ikke nyde "Lod eller Del i dette Makværk", og han strøede Peber hen foran Venstres Næser, da han er-

klærede, at Partiet tog Fejl, hvis det bildte sig ind at kunne tilkøbe sig militærpolitisk Ro med dette Forslag.

"Kom igjen min Fugl", fløjtede Radikale og Socialdemokrater, kom igjen med 6 Millioner, med 7 Millioner — og de skal nok komme igjen, inden Hanen har galet til næste Solopgang kommer de baskende for igen at æde af Afrustningspolitikens Haand. Se blot, hvorledes Hr. Hauch i Gaar takkede for Foderet denne Gang.

"Kom igen min Fugl," og fordi de kommer igen, forstaar vi, at Direktør Rechnitzer har saa trippende travlt med at blive Flaadechef.

Det kan let blive for sent, blive et Forsøg paa at puste Liv i det døde Kul.

"Pflücket die Rose, eh' sie verblüht."

Ansvar for Loven?

Baade Hr. Stensballe og Hr. Hauch tiggede i Gaar i Landstinget Regeringspartierne om blot at yde en lille Bræmme til den Ansvarrets Kaabe, hvormed Venstre staar draperet. Men de blev ikke bønhørt, og "Social-Demokraten" sagde allerede i Gaar Morges, hvad Meningen er:

"Naturligvis vilde det være taabeligt i en Krisetid som den nuværende ikke at tage en Besparelse paa 6 1/2 Mill. Kr. . . . Vi Socialdemokrater har anset disse Udgifter og hele vort nuværende Militærsystem for at være skadeligt. Nu stryger vi de omtalte 6 1/2 Mill. Kr., og saa snart det er muligt tager vi en Omgang Nedskæring til."

Dette er i hvert Fald ærligt. Venstre kan ikke sige, at det fik Bind for Øjnene og blev forført til den "Omgang", Regeringspartierne har givet.

Saa fastholder vi iøvrigt blot fra Landstingsdebatten en enkelt Replik.

Det blev sagt, at hvis Hr. Stensballe og Hr. Hauch var Forslagets Fædre, saa var Forsvarsministeren dets Moder.

Dette er muligvis træffende. Men det er ikke fuldstændigt. Vi savner i dette Selskab en enkelt Skikkelse, en ældre Gudfader, der i sidste Øjeblik blev nervøs og glemte at rejse sig."*

Søndag den 20. Marts 1932. Som ovenfor anført, lykkedes det

---

* her sigtes utvivlsomt til Ellinger.

Venstre med Støtte af Ellinger at forhindre, at min Redegørelse til Underudvalget (mine ovennævnte 3 Skrivelser) blev tilstillede Lands-thinget. I "Berl. Tid." og "Dagens Nyheder" af 17/3 1932 skrev jeg i Artiklen: "Venstres Flaadeforslag" (se ovenfor) bl.a. følgende:

... "Saafremt Viceadmiralens ovennævnte Skrivelser offentliggøres *in extenso*, vil dette formentlig kunne tjene til Sagens Belysning og tillige muliggøre, at Viceadmiralens Standpunkt underkastes en fuldt ud retfærdig og *hæderlig* Kritik." . . .

Kritiken udeblev ikke under Landstingsforhandlingerne, men den vil næppe kunne betegnes som "hæderlig" eller "fair", fordi min Redegørelse og Argumentation var ukendt.

Da der under Landstingets Forhandlinger d. 18/3 1932 bl.a. blev rettet Bebrejdelser imod mig om Pligtforsømmelse i Anledning af at jeg havde nægtet Underudvalget at udarbejde et Søværnsforslag paa det af samme angivne Grundlag, og i Betragtning af, at Offentligheden — da min Redegørelse jo var bleven undertrykt — derved vilde kunne faa et fejlagtigt Indtryk af mit Standpunkt, skrev jeg Dagen efter Landstingsbehandlingen en Artikel til Orientering herom. Artiklen udkom d. 20/3 1932 Morgen i "Berl. Tid." og i "Dagens Nyheder". Den havde følgende Ordlyd:

"Viceadmiralens Pligt"

Af Viceadmiral Wenck.

Ifølge "Social-Demokraten" af 19. ds. er det i Referatet af Landstingets Forhandlinger d. 18. ds. angaaende Venstres "Forslag til Lov om Søværnets Ordning" anført, at Landstingsmand Hauch (V) bl.a. hævdede, at Viceadmiralen *"ligefrem havde haft en Pligt til at udarbejde Nyordningen, selv om han ikke kunde billige den."*

Under Forudsætning af Referatets Rigtighed* anmoder jeg om Plads for følgende *Sammenligning* til Belysning af dette Spørgsmaal:

Saafremt en ledende Ingeniør (Stats-Tjenestemand) faar den Opgave at konstruere en Bro og hertil faar en Sum til Raadighed, for hvilken der kun kan bygges en Bro, der kan bære *Fodgængere*, men trods Protest beordres til for den samme Sum at konstruere en Bro, der skal kunne bære *jernbanetog*, vil han da "ligefrem have en Pligt til at udarbejde Konstruktionsplanen, selv om han ikke kan

---

* jfr. "Rigsdagstid." (Landstinget 18/3.32) Spalte 1468, se ovenfor.

billige den?"

Fornuftigvis vil ingen hævde, at han kan have Pligt til at paatage sig et saadant Ansvar og med sit Navn hæfte derfor.

Nuvel — hvis den sum, der er Tale om, er ringere end hvad *Afrustningsforslagets* Bekostning (for Statsmarinen) andrager — "Fodgængerbroen" — og man da forlanger, at der for den samme Sum skal udarbejdes et *Forsvarsforslag* — "Jernbanebroen" — med Udarbejderens sagkyndige Garanti og Navn som Underskrift, hvad saa?

"Sat Sapienti."

Mandag den 21. Marts 1932. Den 21/3 1932 Morgen udkom i "Dagens Nyheder" og "Berl. Tid." en Artikel "*Forsvarsforliget*" af Generaløjtnant Ellis Wolff, i hvilken det stærkt fremhævedes, at Flaaden var nødvendig som Led i det samlede Forsvar, og at den nye Søværnsordning var ødelæggende for Flaaden.

I "Berl. Tid"'s Aftenudgave d. 21/3 1932 udkom en Artikel: "*Forsvarsordning og Politik*" af Professor, Dr. phil. Arthur Christensen, der fremhævede Forsvarssagens Behandling i Landstinget d. 18/3 1932 som et typisk Exempel til Forklaring af "den Strømning af Parlamentslede og Ækelhed ved Politik, som har været i Væxt i en Aarrække." Artiklen slutter med følgende Udtalelse: "Hvis Politikerne efter dette endnu ikke begriber Parlamentsleden, saa maa den politiske Atmosfæres forgiftende Virkning paa Mentaliteten være endnu større, end jeg havde troet."

Den 21/3 1932 paabegyndtes 1. Behandling af Militærforslagene i *Folkethinget* (2. og 3. Behandling fandt Sted d. 23/3 1932, se nedenfor).

S.A. Hansen (Ordfører for Venstre) anbefalede Forslagene.

Han henholdt sig til hvad Stensballe havde udtalt i Landstinget d. 18/3 1932 og sluttede sig helt og fuldt (Spalte 4372) til, hvad det Konservative Partis Ordfører i Landstinget, Ellinger, havde udtalt i sit Forsvar af Nyordningen m.H.t. Søværnet (sic!), specielt angaaende Artilleriskibene.

S.A. Hansen takkede (ligesom Stensballe i Landstinget) for den Medvirken til Udarbejdelsen af Nyordningen, der var ydet af Generaløjtnant With, Direktøren for Krigsministeriet og dennes Medhjælper samt af Direktøren for Marineministeriet og dennes Medhjælper (Spalte 4369-4370). Det turde være evident, at denne Tak (ligesom den af Stensballe og Hauch udtalte Tak) først og fremmest

betegner et Forsøg paa at læsse en Del af Ansvaret fra Venstre over paa de Militære og Regeringspartierne.

Jeg bemærker her for mit Vedkommende, at det er mig en dyb Tilfredsstillelse, at der ikke har været nogen Anledning til at takke *Viceadmiralen* for nogensomhelst Medvirken til Udarbejdelsen af Venstres Nyordning.

Ovennævnte Tak staar særlig for Søværnets Vedkommende i flatterende Belysning paa Baggrund af følgende Postulat af S.A. Hansen:

... "Men vort Parti har et andet Formaal med Fremsættelsen af disse to Lovforslag, det Formaal at skabe en teknisk bedre opbygget Hær og *Flaade*,* end den Hær og Flaade, vi har efter Ordningen af 1922, at rette de organisatoriske Fejl, som Erfaringen har vist der klæber ved denne Ordning. Vi har under Hensyntagen til de sidste ti Aars tekniske Udvikling forsøgt at opbygge et militært Beredskab som samtidig med at det er billigere end den nuværende Ordning, *er af en større Forsvarsværdi.*"* . . . (Spalte 4368).

S.A. Hansen henviste endvidere til, at Generaløjntanten havde udtalt, at den nye Hær vilde blive teknisk bedre opbygget end den nuværende, og at den paa Grund af højere Kvalitet bedre vilde være i Stand til at løse Hovedopgaven: Forsvaret paa Sjælland. Derimod var den for lille til under alle forekommende Tilfælde at kunne forsvare Jylland-Fyen. Den jyske Styrke vilde kunne løse den begrænsede Forsvarsopgave at beskytte Sønderjylland mod Angreb af bevæbnede irregulære Styrker, som matte forsøge at overskride Grænsen. (Spalte 4369).

I den Indstilling, som Venstres Repræsentanter i Militærkommissionen — hvoriblandt S.A. Hansen — fremsatte i Kommissionens Betænkning af 3/5 1922, og som ved Venstres Medvirken resulterede i Forsvarsordningen af 1922, var man ikke naaet til den Defaitismens Resignation, som kendetegner Ordningen af 1932. I nævnte Indstilling udtaltes nemlig følgende (Betænkningens Bind I, Pag. 16):

... "Det, vi tilsigter som Maal for vor kommende Militærordning er, at vort Land sættes i Stand til at yde en førstemodstand mod Angreb udefra, indtil Assistance fra Forbundet kan indtræffe, og det bør derfor ogsaa herved tages i Betragtning, at den Modstand, vi yder, maa være af en saadan Styrke og Effektivitet, at man fra

---

* udhævet her.

fremmed Magts Side betænker sig paa Angreb, fordi de Fordele, der forventelig vil kunne opnaas, ikke opvejer Risikoen." . . .

Det er en Skæbnens Ironi, at S.A. Hansen i Tidens Løb som Ordfører for Venstre i Folkethinget, hver Gang en ny Forsvarsordning var til Behandling, har været Talerør for Partiet og har maattet camouflere dets hensmuldrende Forsvarsstandpunkt. Fra 1922 gælder det for Venstre, at "Beslutsomhedens Morgenrøde er henvisnet i gusten Overlæg." — *af partipolitiske Hensyn.*

S.A. Hansen forsøgte derefter at imødegaa Sölieutenant-Selskabets Piece og fremsatte følgende ejendommelige Begrundelse for, at der i den nye Søværnsordning ikke var indsat nogen Formaalsparagraf (i Modsætning til Ordningen af 1922 og til Brorsen i Forslag i 1929):

. . . "Disse Formaalsparagraffer har ofte været drøftet i dette høje Ting. Jeg har tidligere haft Lejlighed til at sige fra denne Plads, at det for vort Vedkommende ikke saa meget var Etiketten, det drejede sig om, som om selve Indholdet af Lovene om et fremtidigt dansk Forsvar. Der er fra vor Side ikke strøget noget Flag ved Udeldelsen af de paagældende Indledningsparagraffer. *Det Spørgsmaal, som foreligger til Bedømmelse er, om det nye Flaadeforsvar er en Forringelse af den nugældende Forsvarsordning, eller om det er en faktisk og reel Forbedring, hvad jeg for mit Vedkommende vil paa-staa.*"* . . . (Spalte 4370).

Overfor en saadan Paastand er vel Kommentarer egentlig overflø-dige, men det er dog næppe for meget sagt, at der skal en god Por-tion Ansvarsløshed og "outrecuidance" til hos en Lægmand for ikke at undse sig for at fremsætte en saadan Paastand, umiddelbart efter at Sagkyndige (Viceadmiralen og Sölieutenant-Selskabet) har udtalt det modsatte. Ved Fremsættelsen af en saadan Paastand har Venstres Ordfører kun bidraget til at svække sit Partis Anseelse.

. . . "Vor Allen der Politikus
Gönnt sich der Rede Vollgenuss;
Und wenn er von was sagt, so sei's
Ist man auch sicher, dass er's weiss . . . "

(Wilhelm Busch)

---

* udhævet her.

Endelig udtalte S.A. Hansen angaaende Sölieutenant-Selskabets Bemærkninger om *Utilstrækkeligheden af Kystdefensionens Budget*, at det maatte anses for lidet rimeligt at ofre større Beløb paa Kystdefensionen, da det jo – som anført i Bemærkningerne til Søværnsforslaget – var Meningen senere i en Kommission at overveje Muligheden af at gøre Kjøbenhavn til en *aaben By*.

Det vil være af Interesse her af jævnføre denne Venstres Anskuelse i 1932 med Venstres tidligere Anskuelse om Kjøbenhavns Søbefæstning:

I "Betænkning, afgiven af Forsvarskommissionen af 1902 til Regering og Rigsdag" udtales (Pag. 18-19) i "Indstilling af Forsvarskommissionens Flertal den 10/7 1908" bl.a. følgende:

... "*Kjøbenhavn som fuldstændig aaben By hører derfor kun hjemme i en Ordning, hvorved ethvert virkeligt Forsvar paa Forhaand er opgivet.*" (jfr. Viceadmiralens Besvarelse af 4/12 1931, Pag. 27).

Det var Venstres Anskuelse dengang. Iøvrigt undres man over den svigtende Logik, som *Søværnslovens* Udarbejdere har lagt for Dagen ved i Bemærkningerne til Loven (Pag. 21, ad Orlogsværftet) at indsætte følgende Passus: "Saafremt de militære Etablissementer flyttes fra Kjøbenhavn, forudsættes Orlogsværftet nedlagt eller flyttet andetsteds hen." – *Søværnsloven* af 1932 fastsætter nemlig (§ 1 og § 24), at der skal være en Orlogsværft. Følgelig kan det ialtfald ikke *nedlægges* uden ved en ny Lov.

Den af S.A. Hansen omtalte Bestemmelse om en *Kommission* er derimod fastlagt ved Lov, nemlig ved Hærlovens § 103, der har følgende Ordlyd: "Der vil snarest efter den nærværende Lovs Ikrafttræden være at nedsætte en Kommission til at fremkomme med Forslag til Ændringer i Organisation, evt. Sammendragning, af Hærens og Søværnets Virksomheder til Fremstilling af Krigsmateriel samt til disse Virksomheders Bortflytning fra Kjøbenhavn." I Bemærkningerne til denne Lovparagraf er Motivet til Sammendragningen angivet, nemlig forventet Besparelse, men Motivet til Bortflytningen fra Kjøbenhavn er ikke nævnt. Naturligvis er Motivet hertil en taaget Forestilling om at kunne gøre Kjøbenhavn til en *aaben By*, der ikke maa bombarderes, men her ser man atter en svigtende Logik i Nyordningen, thi i saa Fald matte Søbefæstningen nedlægges, men den er fastsat ved Lov (*Søværnsloven*) og kan derfor kun nedlægges ifølge en ny Lov.

Det ligger dog nær at formode, at al den Tale om *aaben By* kun er et Udslag af Venstres politiske Defaitisme overfor Regeringspar-

tierne.

J.P. Larsen (Socialdemokr. Ordfører) udtalte sig i alt væsentligt i Overensstemmelse med C.F. Sørensens Udtalelser i Landstinget d. 18/3 1932.

Angaaende Spørgsmaalet om de to Værns *Formaal* udtalte J.P. Larsen bl.a. følgende:

... "Jeg søgte forgæves i det ærede Medlems Tale at finde en klar Angivelse af, hvad han paa Partiets Vegne tænkte sig, at Hær og Flaade skulde have til Opgave. Der laa ikke noget Svar deri, idet det ærede Medlem hovedsagelig henviste til, hvad den kommanderende General havde sagt. Det ærede Medlem undgik, synes jeg, paa en temmelig tydelig Maade, hvad man mente i de sømilitære Kredse. Det ærede Medlem betonedede ogsaa selv de begrænsede Opgaver. Vil det sige, at Venstre gaar over paa vor Linie og nu mener, at vi kun har Pligt til herhjemme at have en, man kan kalde det Hær eller Flaade, hvad man vil, eller et Korps, der kun har til Opgave at røgte en ren Bevogtningsopgave?" ... (Spalte 4379).

Og senere udtalte han i Tilslutning hertil: ... "Dertil kommer, at vi, som har forelagt Afrustningsforslaget, fremdeles maa mene, at naar man indskrænker sig til rene Bevogtningsopgaver, som jeg nu haaber, vi har faaet Tilslutning til fra Venstres Side kan man gøre dette betydelig billigere. Det er det, der ligger i vort Afrustningsforslag, som altsaa kommer igjen." ... (Spalte 4382).

Angaaende Venstres *Formaal* bemærkede J.P. Larsen yderligere følgende: ... "Jeg forstaar saa udmærket godt Venstres Ønske om at slippe bort fra Ansvar for Loven af 1922. Det *Formaal* nævnte det ærede Medlem Hr. S.A. Hansen ikke, og det er vel det egentlige *Formaal*, det er vel i Virkeligheden det, det drejer sig om. For det kan ikke nægtes, at Ordningen af 1922 har været en tung Byrde at trække for Venstre." ... (Spalte 4381).

Parkov (Konserv. Folkepartis Ordfører) udtalte, at Forudsætningen for, at det konservative Folkeparti kunde have deltaget i Overvejelserne om en Begrænsning af Militærudgifterne, havde været den, at *alle Partier stod samlet bag Ordningen af et Værn for Danmarks Frihed og Selvstændighed*. Men de foreliggende Forslag savnede ganske et saadant Grundlag. Parkov tilføjede følgende:

... "Disse Forslag undsiges jo allerede i Starten af et Flertal af dem, som afgiver deres Stemme for Forslagenes Gennemførelse. Det synes jo næsten ikke muligt for det radikale og socialdemokratiske Partis Ordførere at give stærkt og kraftigt udtryk nok for deres Af-

standtagen fra Forslagenes Indhold og for Bebudelsen af, at vi allerede til Efteraaret skal begynde forfra med de indbyrdes og i mange Maader ødelæggende Stridigheder om Danmarks Vagt og Værn." . . . (Spalte 4385).

Endvidere udtalte Parkov: . . . "Det er altsaa en helt anden Situation, man er kommet ind i, end den, man ganske sikkert havde tænkt sig, da man tog Spørgsmaalet op i det af Landstinget nedsatte Udvalg. Det vil derfor heller ikke forundre, at *allerede af denne Grund kan vi ikke medvirke til Lovforslagenes Gennemførelse, men vi maa, og da navnlig under Hensyn til de Vilkaar, som Forslaget om Søværnets Ordning byder vor Flaade, afgjort modsætte os, at disse Forslag ophøjes til Lov.*" — (Spalte 4386).

Parkov fremhævede Faren ved at svingte Solidaritets-Princippet ved en isoleret Afrustning. Herved rummedes den største Fare for os ved under krigerske Forviklinger i vore Farvande at blive draget ind i Krigen. Vi burde lade Spørgsmaalet hvile og ialtfald afvente Resultatet af Afrustningskonferencen i Geneve (Spalte 4386).

Angaaende *Søværnsforslaget* udtalte Parkov yderligere følgende: . . . "For *Flaadens* Vedkommende er Forslaget udarbejdet af og i Ministeriet. Det er bekendt, at Viceadmiralen har anset det for udelukket indenfor den fastsatte finansielle Grænse at opstille et Grundlag for en Søværnsordning, som havde Betingelser for at tage de Flaaden under krigerske Forviklinger tilfaldende Opgaver op til Løsning. Under disse Omstændigheder vil det efter vor Formening være nødvendigt at faa Kendskab til den ansvarlige sømilitære Sagskundsks Stilling til det foreliggende Lovforslag, og det saa meget mere, som der fra den kommanderende Generals Side har været Adgang til at give Offentligheden Kendskab til Generalens Standpunkt overfor Hærlovforslaget. — Derfor mener jeg heller ikke, der er Anledning til at komme ind paa Enkeltheder i Forslaget — det er jo for øvrigt sket fra anden Side — men maa kræve, *at der nedsættes et Udvalg*, som kan foretage en kort Behandling af Forslaget, og overfor hvilket der kan afgives *Oplysninger bl.a. om, hvad Viceadmiralen har at indvende mod Forslaget og om hans Begrundelse af Indvendingerne.*" . . . (Spalte 4389).

Sluttelig kritiserede Parkov Søværnsforslagets § 64 og henviste til Ellingers Udtalelser i Landstinget herom samt om Direktøren for Marineministeriets, Kontreadmiral Rechnitzer's Mangel paa fornødne Kvalifikationer til at overtage Viceadmiralstillingen.

Eftermiddagsmødets Forhandlinger (21/3 1932) blev afbrudte ca. Kl. 4 1/2 EM. — Forhandlingerne fortsattes i et Aftenmøde fra ca. Kl. 7 1/2 EM. til ca. 12 3/4.

Fortsættelse af 1. Behandling i Folketinget d. 21/3 1932: (Aftenmødet).

Ole Bjørn Kraft (Konserv. Folkeparti) fremhævede, at Lovforslagets Behandling i Landstinget gennemførtes uden Overvejelse om, hvorledes Forslaget svarede til den udenrigspolitiske Situation, og uden Undersøgelse af, hvilket Formaal Lovforslaget skulde opfylde, men Sagen var den, at hvis Formaalet skulde være angivet, vilde det ikke have været muligt at samle de 3 Partier, som nu stemte for Lovforslaget (Spalte 4395-4396).

O.B. Kraft udtalte endvidere, at S.A. Hansen havde søgt at drage Generalløjtnant With ind som Garant eller Kautionist for Hærordningen. Men Generalløjtnanten havde i sin Skrivelse udtrykkelig understreget, at han ikke vilde have noget Ansvar for Ordningens militære Konsekvenser. Han skrev nemlig bl.a.: . . . *"Det foreliggende Hærloussudkast er ikke et Udtryk for, hvad der militært set er ønskeligt,"* . . . og endvidere: . . . *"Jeg kan — af en Række nævnte Aarsager — ikke give den foreslaede Ordning min Tilslutning."* . . . (Spalte 4400).

Endvidere paapegede O.B. Kraft, at Generalløjtnanten som Forudsætning for, at Hovedopgaven, Forsvaret paa Sjælland, kunde løses, var, at *Hæren var rigtig sammendraget*. Da nu Lovforslaget fordelte Hæren med 4 regimenter Vest for og 4 Øst for Store Belt, syntes det tvivlsomt, at den omhandlede Forudsætning var opfyldt, og det fremgik ikke af de foreliggende Oplysninger, om Generalløjtnanten mente, at 4 Regimenter var tilstrækkelige til Forsvaret paa Sjælland.

Endvidere havde Generalløjtnanten udtalt, at der ved Ordningen manglede et nødvendigt Led i Forsvaret, nemlig Luftforsvaret af København. O.B. Kraft betegnede denne Mangel ved Hærordningen som en afgørende Svaghed i Forslaget. Generalen havde skrevet: . . . *"Man har fra politisk Side ønsket at afvente Resultatet af Forhandlingerne i Geneve om Forbund mod Luftbombardement af Byer."* . . . Men hvis Resultatet udeblev, vilde saa Venstre fremsætte Forslag til Sikring af København mod Bombardement fra Luften?

Under den nuværende vanskelige og uklare Situation burde man ifølge O.B. Kraft's Anskuelse afvente Afrustningskonferencens Resultater, inden man skred til en endelig Ordning af vort Forsvar.

At gennemføre en Nyordning nu er derfor et Hastværk og et Lastværk, der kun har politiske Motiver, men ingen saglige. (Spalte 4402).

Angaaende *Søværnsforslaget* paapegede O.B. Kraft, at der var ironiseret over, at 1922-Ordningens Flaadeliste aldrig var blevet til Virkelighed og udtalte i den Anledning følgende: "Nej, det er denne Rigsdags og foregaaende Rigsdags Skam, at det ikke er sket; det har været gældende Lov i Riget, og det er endnu i Dag gældende Lov i Riget." (Spalte 4403).

Angaaende *Artilleriskibene* bemærkede O.B. Kraft, at man fra Hærens side havde hævdet, at det var en daarlig Anvendelse af Pengene at bygge disse store Kanonskibe, og at det vilde være langt bedre at anvende et tilsvarende Beløb, eller maaske endogsaa mindre, til Anskaffelse af langtrækkende motoriseret Skyts, der fra Kysterne kunde varetage en Række af de Opgaver, som Artilleriskibene ellers skulde varetage. Dette Spørgsmaal var med stor Voldsomhed blevet dikuteret mellem de to Værn.

Imidlertid vilde der ifølge Lovforslaget hverken tilkomme Artilleriskibe eller langtrækkende Motorskyts af den omhandlede Art til Varetagelsen af de Opgaver, Hæren mente, at dette Skyts kunde udføre i Stedet for Artilleriskibene (Spalte 4404).

Endvidere udtalte O.B. Kraft, at Reduktionen for Søværnets Vedkommende var kolossal i Forhold til den gældende Søværnsordning (Spalte 4403), og at de til Nybygningskontoen og Udrustningskontoen beregnede Beløb næppe vilde være tilstrækkelige (Spalte 4405-4406), og at Personellet ikke vilde faa fornøden Uddannelse paa Søen og derfor vilde være utilstrækkeligt kvalificeret, foruden at det var utilstrækkeligt til at sikre Flaadens Mobilisering. (Spalte 4406).

Yderligere kritiserede O.B. Kraft skarpt Søværnsforslagets § 64 og fremhævede, at den savnede saglig Begrundelse. Han sluttede sig til Ellingers Udtalelse i Landstinget om, at det ikke kunde antages, at Kontreadmiral Rechnitzer kunde tænke sig som Følge af § 64 at indtræde som Chef for Søværnskommandoen (Spalte 4407).

Sluttelig udtalte O.B. Kraft bl.a. følgende: . . . "Et tungt Ansvar vil derfor blive lagt paa de Mænds Skuldre, som nu gennemfører Ordningen. Jeg anser den for et Udslag af, at man i en økonomisk Depressionstid har mistet Nerverne overfor dette Problem, at man overfor en langtrukken politisk Agitation i et ulykkeligt Øjeblik har ladet sig tvinge ud i dette." . . . (Spalte 4408).

Jesper Simonsen (Rad. Ordfører) udtalte, at i det Omfang, hvori

Ordningen af 1922 kunde løse de Opgaver, som Afrustningsforslaget tilsigtede, kunde ogsaa det foreliggende Forslag gøre Fyldest, og hvorfor skulde man saa ikke foreløbig tage dette som en Besparelse? (Spalte 4410-4411).

Det radikale Parti betragtede dette Forslag som en ren Spareforanstaltning og intetsomhelst andet og vilde derfor medvirke til dets Fremme (Spalte 4411).

Vanggaard (Venstre) mente ikke, at Nyordningen vilde forskyde Forholdet mellem Hærens og Flaadens *Betydning*. Han ønskede en stærk Hær og en stærk Flaade. Angaaende Generalløjtnant Withs Forhold til Flaaden udtalte han bl.a. følgende: . . . ”Jeg vil endelig sige, at i den Anledning har man ogsaa været i høj Grad ude efter General With, der er blevet beskyldt for at have villet skade Flaaden. *Jeg kender General With nøje og ved, at han ved lejlighed har udtalt, at for en 38 Millioner mente han, der kunde laves et godt Forsvar, baade Hær og Flaade, men jeg anser det for ganske utilbørligt overfor General With at lægge mere ind i hans Virksomhed, end der fremgaar af hans klare Udtalelser til Forslaget om Hæren.*” . . . (Spalte 4415).

Endvidere udtalte Vanggaard: . . . ”Ja, jeg skal ikke nægte, at jeg personlig kunde have ønsket — det fremgik ogsaa af de Udtalelser, som jeg sagde, jeg havde fremført overfor mine Vælgere — baade en stærk Hær og stærk Flaade, men naar jeg alligevel kan stemme for dette Forslag, er det for det første, fordi ogsaa jeg maa rette mig noget efter den Mentalitet, som nu en Gang findes i dette Land og som — det kommer vi ikke bort fra — ikke har udvist den stærkeste Forsvarsvilje, vel endda en ringere Forsvarsvilje end hvilket som helst af vore Nabolande. Dernæst synes jeg, at der er saa mange tekniske Forbedringer i dette Forslag — selv om ogsaa jeg maa beklage den egentlige Nedsikring — at jeg alligevel kan give det min Stemme.” . . . (Spalte 4416).

Saaframt Folkethingsmand Vanggaards Meddelelse om, at Generalløjtnant With skulde have udtalt, at der for 38 Millioner skulde kunne tilvejebringes et godt Forsvar, saavel *Flaade* som Hær, ikke beror paa en Misforstaaelse, turde der være Anledning til at bemærke — da Vanggaard har fremsat denne Meddelelse i Rigsdagen — at Generalløjtnanten ikke kan betragtes som teknisk Sagkyndig m.H.t. Spørgsmaalet om, hvormeget en til Forsvarsformaal anvendelig Flaade vil koste.

Holstein begyndte med at udtale, at han ønskede ”at yde sit ringe Bidrag til i hvert fald overfor Eftertidens Dom at faa klarlagt,

hvor Hovedansvaret, det centnertunge Ansvar for den beskæmmende, fortvivlende og tragiske Tilstand, hvori denne Side af dansk Statspolitik og dansk nationalt Liv befinder sig, først og fremmest skal lægges." (Spalte 4417).

Han udtalte derefter (Spalte 4427-4428), *at det ikke var Venstre* (sic!) eller det Konservative Folkeparti, men de to Regeringspartier, de overfor det danske Folk i Nutiden og i Fremtiden havde det politiske Ansvar for, at den Ordning, som nu vilde blive vedtaget, ikke var blevet betydelig bedre for alle Værn Vedkommende.

Holstein kommenterede derpaa Nyordningen rent militært set og forsvarede stærkt Generalløjtnant With mod de Angreb, som var blevet rettet imod ham, bl.a. i "Berl. Tid." og "Dagens Nyheder" (Spalte 4430-4431). Han var af den Anskuelse, *at vi for Hærens Vedkommende fik en ærligere og teknisk bedre Ordning end den nuværende.*

Angaaende *Flaaden* udtalte Holstein bl.a. følgende: . . . "For Flaadens Vedkommende er jo Stillingen diametralt modsat. Der er rejst en Kampagne fra Flaadeofficerernes Side, som synes mig paa den ene Side forstaaelig, for jeg indrømmer fuldt ud, at det, Marinen faar, er ikke, hvad man med Rette som forsvarsinteresseret kunde ønske Marinen. Men jeg vil samtidig hævde, at Marinens, altsaa Marineofficerernes Bemærkninger og Kommentarer til Sølovsforslaget i mine Øjne skyder baade langt over og langt ved Siden af Maalet, baade paa det ene og det andet Punkt." . . . (Spalte 4432).

Angaaende "*Formaalsparagraffen*" udtalte Holstein bl.a.: . . . "Det synes mig ikke i fjerneste Maade at være en Mangel, endsige en militær organisatorisk Mangel, at disse Formaalsparagraffer ikke er medtaget; for mere intetsigende og uklare Paragraffer skal man virkelig søge længe om." . . . (Spalte 4434).

I ejendommelig Modsætning til sin ovenfor anførte Udtalelse om, at *Nyordningen for Hærens Vedkommende var ærligere end den nuværende*, fremsatte Holstein derefter følgende:

. . . "Rent populært og jævnt udtrykt vil jeg sige, at efter man er enedes om en saadan fuldstændig Omlægning som den, man nu er enedes om i det strategiske, det militærpolitiske, det storpolitiske Grundlag for Forsvarsordningen, gælder det for Jyllands Vedkommende om at dokumentere, *at det danske Folk vil sætte sine Bestræbelser ind paa, om fornødent med sit Blod, med de ofre, det er i Stand til, at vise Alverden, at det tillægger de generhvervede Landsdele saa stor national Betydning, at det vil bringe Sandsynlig-*

hed for, at de ikke efter kommende krigerisk Sammenstød i Europa skulde kunne blive til en tilfældig diplomatisk Kastebold i det storpolitiske Spil, et tilfældigt Handelsobjekt mellem Stormagter, som muligvis er interesseret i at give noget her og tage noget der, og saa tager en national Interesse fra et lille Land, som de mener er ligeegyldig, bl.a. fordi det lille Land selv har dokumenteret, at det ikke har syndelig Interesse i den paagældende Landsdel. Dette er i Virkeligheden en simpel og klar Opgave for det jydsk Forsvar." . . . (Spalte 4435-4436).

Der turde være Anledning til at bemærke, at det Standpunkt, Holstein her fremsætter, er i Overensstemmelse med vore tidligere Forsvarsordninger og med det i Søværnsordningen af 1922 udtrykte Formaal, *men Venstres Nyordning forudsætter en helt anden og af Defaitisme præget Forsvarsopgave for Sønderjyllands Vedkommende*. Som ovenfor anført udtalte Venstres Ordfører i Folkethinget, S.A. Hansen, at den jydsk Styrke ifølge Generaløjtnant Withs Redegørelse vilde kunne "*løse den begrænsede Forsvarsopgave at beskytte Sønderjylland mod Angreb af bevæbnede irregulære Styrker, som maatte forsøge at overskride Grænsen.*"

Hermed vil Venstre nøjes, men i Realiteten er dette ikke nogen ærlig Forsvarsordning. Det er kun *et Skinforsvar*, som i Tilfælde af Neutralitetskrænkelser ikke vil dupere andre Magter, men kun vil avle Foragt for os.

Holstein fortsatte derefter med et voldsomt Angreb *mod Flaaden* og udtalte (Spalte 4436), at da Sjællands Forsvar var Hovedopgaven, og da en fjendtlig Flaade ikke kunde skaffe sig en varig Basis i sjællandske Farvande, saalænge Sjælland var forsvaret "*kystartilleristisk og landsmilitært*", syntes det ham deraf "*logisk og saglig at følge, at saa maatte Flaaden være at betragte som Fortroppen og Forpidsen af Forsvaret*" for Sjælland, i "*terrænet*" foran Kysten. Forsvarstygdepunktet kunde under denne Forudsætning umuligt hvile paa Flaaden.

Holstein overgik derefter til med overraskende Suffisance at bestride Flaadens Anskuelse om Artilleriskibes Nødvendighed til Beskyttelse af Minefelter, hvilke han mente, at Kystartilleriet kunde beskytte uden Assistance af Artilleriskibe. Han underkendte Flaadens Anskuelse m.H.t. Indflydelsen af kunstig Taage paa disse Forhold og anvendte som Argument for Kystartilleri contra Artilleriskibe, at Flaaden selv ønskede Søbefæstningen opretholdt (sic!) (Spalte 4437-4438).

Sluttelig betegnede Holstein Nyordningens Forsvarsværn som . . . "et Værn, som hvis voksende Forstaaelse i det danske Folk og en voksende Opinion indser, at det er nødvendigt at forbedre og øge dette Værn, vil være et værdifuldt Grundlag at arbejde paa henimod en saadan Udvikling, om den maatte vise sig nødvendig." . . . (Spalte 4438).

Efter at have gentaget, at *Ansaret for, at Nyordningen ikke var bleven bedre, ikke var Venstrepartiets eller Generalløjtnantens*, bemærkede han, at Venstre ifølge ledende Venstrepolitikeres Udtalelse ikke vilde have rejst Modstand imod de 2 a 3 Mill. Kr. mere, som var *nødvendige til at udfylde, hvad der mangler i Nyordningen* (Spalte 4438-39), fremsatte han umiddelbart efter følgende Udtalelse, der staar i ejendommelig Modsætning til ovenstaaende: . . . "Jeg er enig med Venstrepartiet om — og det synes mig kan tale til Fordel for Partiets Redelighed og Loyalitet i Forsvarssagen — at 1922-Ordningen, som Venstre selv var Førstemand til at gennemføre, er absolut uholdbar sagligt militær set, og at *finansielt set var det under de nuværende Forhold en bydende Nødvendighed* overfor de Dolkeangreb, som man til enhver Tid maa være forberedt paa fra den Side dér, at *skære de militære Budgetter ned, ikke med Smaatterier, men med Millioner.*" . . . (Spalte 4439).

Hvordan skal man kunne rime sidstnævnte Anskuelse om "bydende Nødvendighed for Nedsækering af de militære Budgetter med Millioner" med ovennævnte Udtalelse om, at 2 a 3 Millioner maa være nødvendige til at udfylde, hvad der mangler i Nyordningen? Atter her synes Holstein indviklet i Selvmodsigelser.

Mon ikke den psykologiske Aarsag til de nævnte Selvmodsigelser og Holsteins Lovord til Venstre skyldes, at han da stod paa Falderbet til at forlade sit gamle Forsvarsstandpunkt for at indtræde i Venstrepartiet? Hans uligevægt og af Ukyndighed paa det krigsmaritime Omraade prægede Angreb paa Flaaden kan muligens delvis forklares af Holsteins politiske Volte.

Forsvarsministeren (L. Rasmussen) ironiserede over, at Holstein fritog Venstre for Ansaret og udtalte derefter følgende angaaende *Socialdemokraternes Ansvar*:

. . . "Jeg tager fuldt og helt Ansaret for, at vi stemmer for en Nedsættelse af Militærudgifterne, saa længe vi mangler Magten til at gennemføre det, der er vort Forslag. Skulde man inden alt for længe komme med et lignende Tilbud en Gang til, skal vi uden at frygte for Ansaret ogsaa stemme for det." . . . (Spalte 4442).

Angaaende sit *Medarbejderskab ved Lovforslagets Udarbejdelse* udtalte han følgende:

. . . "Det ærede Medlem Hr. S.A. Hansen sagde, at vi havde været Medarbejdere ved Lovforslagenes Udarbejdelse. Det har vi for saa vidt, men vi har ikke haft Indflydelse paa deres Affattelse paa andre Omraader end det rent finansielle med Hensyn til Budgetterne, med Hensyn til de Paragraffer, hvori der fastslaas, at mere end de 35 1/2 Mill. Kr. maa ikke anvendes, og at de af Loven flydende Udgifter skal holdes indenfor dette Beløb. Det er det, vi har været Medarbejdere ved, ikke ved noget som helst andet." . . . (Spalte 4442).

I Anledning af S.A. Hansens Paastand om, at "*Venstre ikke havde strøget noget Flag*", udtalte Forsvarsminister Rasmussen følgende:

'Og naar det ærede Medlem siger, at Venstre har ikke med Hensyn til *Marinen* strøget noget Flag, ja saa ved jeg ikke, hvad det ærede Medlem forstaar ved at stryge et Flag. For 10 Aar siden vedtog Venstre en Ordning, som de erklærede for at være det uundværligste Minimum, og nu gaar de ned til under en Trediedel. Hvis det ikke er at stryge Flaget, saa ved jeg ikke, hvad man mener med at stryge Flaget." (Spalte 4442).

I Anledning af O.B. Krafts sønderlemmende Kritik af Forslaget udtalte Forsvarsministeren bl.a. følgende *Kritik af den Passivitet, som de Konservative i Landstinget havde udvist m.H.t. Venstres Forslag*: . . . "Men naar det ærede Medlem derefter talte om de Mangler, der var ved dette Forslag — der stod ikke noget om Opgaven o.s.v. — ja, saa er i Virkeligheden alt det, det ærede Medlem herom sagde, en eneste Kritik af de *Konservative i Landstinget*, der ikke har gjort det aller-allerringeste Forsøg paa at faa de Ting ind, som det ærede Medlem erklærer skulde mangle — ikke det aller-allerringeste Forsøg." . . . (Spalte 4443).

Derefter fremsatte Forsvarsminister L. Rasmussen i Anledning af O.B. Krafts Kritik af Søværnsforslagets § 64 følgende særdeles interessante, omend — tør man vel sige — saglig haarrejsende Synspunkter om *de fornødne Forudsætninger for Flaadens militære Ledelse*:

. . . "Derefter spurgte det ærede Medlem, hvad der menes med Bestemmelsen i § 64. *Den har jeg ikke sat ind, jeg har ikke, hverken direkte eller indirekte, haft ringeste Andel i den.* Og hvilken Virkning den vil faa, kan jeg fornuftigvis ikke sige her, for der er i Marineledelsen ingen Bestemmelse taget om, hvordan Ordningen skal blive, før den er vedtaget. *Men naar det ærede Medlem er enig*

med mig i, at det vilde være uforsvarligt at sætte Flaaden ud i en Krigssituationen, tror jeg, at det ærede Medlem ogsaa let kan blive enig med mig om, at saa behøver man ikke at stille saa store Krav til den Mand, der skal staa som den øverste Leder, som hvis der var Tale om en Kampflaade." (sic!) (Spalte 4443).

I Anledning af Ellingers Udtalelse i Landstinget, saalydende:

"Jeg vil, hvis alle fire Parter gaar med, anbefale mit Parti at gaa med til en Ordning, som koster 37 Mill. Kr." (Spalte 1446), udtalte Forsvarsministeren følgende:

. . . "Den konservative Talsmand i Landstinget erklærede, at hvis vi vilde lægge 1 1/2 Mill. Kr. til, var de Konservative efter hans sikre Overbevisning parate til at stemme for Ordningen. Saa frygtelig skæbnesvanger kan det vel ikke være, naar de Konservative har den Opfattelse. (Her afbrød Christmas Møller med følgende Protest: "Det er fuldkommen urigtigt!") Medmindre der da er en Uoverensstemmelse mellem de Konservative i Folketing og Landsting!" . . . (Spalte 4444).

Til Holstein rettede Forsvarsministeren bl.a. følgende Udtalelse:

. . . "Det ærede Medlem talte urimelig længe og spændte os paa Pinebænken. Til en Begyndelse forkætrede han Forslaget, og jeg tænkte: Saa, nu skal det sables ned — og efter at have været Verden rundt . . . ender han alligevel med at stemme for det. . . . Jeg synes jo, at det ærede Medlem, som vil hævde, at vi har Ansaret for Ordningen, og som samtidig siger, at han kan stemme for den, skulde faa en lille Smule Konsekvens i sine Udtalelser. Det ærede Medlem sagde, at det blev et kunstigt Flertal, der her skulde stemme. Det bliver jo i hvert Fald ikke mindre kunstigt, hvis vi skal have det ærede Medlem med os denne Gang. Det var vi ikke forberedt paa, men der bliver jo immer noget nyt, som det er blevet sagt. Jeg havde næsten troet, vi skulde have været forskaanet for det ærede Medlem, men det er jo ganske ubestemmeligt, hvor man træffer man i saadanne Situationer." . . . (Spalte 4444).

Sluttelig udtalte Forsvarsministeren bl.a. følgende: "*Vi stemmer for denne Ordning, fordi den betyder en væsentlig Nedgang i Militæruddgifterne og berede Vejen for vort Afrustningsforslag.*" . . . (Spalte 4445).

Dernæste replicerede de ovennævnte Talere med en Række Bemærkninger af hvilke følgende anføres:

S.A. Hansen udtalte bl.a.: . . . "Vi vedkender os ikke den Betragtning, at vi kun har Bevogtningsopgaver at løse her i Landet, og de to

foreliggende Forslag tager da ogsaa Sigte paa noget helt andet, nemlig paa at løse *begrænsede Forsvarsopgaver*." . . . (Spalte 4446).

I Anledning af Parkovs Bemærkninger om det ringe Hensyn, man havde taget til den ansvarlige Sagkundskab, udtalte S.A. Hansen bl.a. følgende om Udvalgets Forhandlinger:

. . . "Det spurgte baade den landmilitære øverste Sagkundskab, den kommanderende General, og den maritime øverste Sagkundskab, Viceadmiralen, men fik meget forskelligt Udbytte af deres Svar. Den kommanderende General gik ind i Arbejdet, ydede sin værdifulde Indsats til dets lykkelige Udførelse. Den maritime øverste sagkyndige, Viceadmiralen, svarede derimod: "Hus forbi." . . . (Spalte 4447).

S.A. Hansen udtalte derefter i Anledning af den konservative Kritik m.H.t. det manglende Luftforsvar af Kjøbenhavn, at Spørgsmaalet bl.a. ogsaa vilde afhænge af, om Kjøbenhavn blev gjort til aaben By (Spalte 4448).

Angaaende O.B. Krafts Kritik af, at Forslagene var blevne jagede igennem i Landstinget i Løbet af en Eftermiddag udtalte han, at Landstingsbehandlingen var sket efter Aftale mellem samtlige Partier i Landstinget, *ogsaa efter Aftale med det konservative Partis Ordfører i Landstinget (Ellinger)*. . . . (Spalte 4448).

Angaaende Kritikken af § 64 udtalte S.A. Hansen bl.a. følgende: . . . "Hvis der indenfor Marineministeriet sidder brugbare Kræfter, hvorfor skulde man dog saa spærre Adgangen til at faa taget disse Kræfter i Brug ude i Linien?" . . . (Spalte 4449).

Angaaende den afdæmpede konservative Kritik i Landstinget i Modsætning til den skarpe konservative Kritik i Folketinget udtalte S.A. Hansen bl.a.: . . . "Jeg noterer kun, at den Klang, der gik gennem Hr. Ellingers Tale i Landstinget, var en helt anden og en mildere overfor disse Forslag end den, vi har hørt her i Dag fra det ærede Medlem Hr. Parkov og det ærede Medlem Hr. Ole Bjørn Kraft." . . . (Spalte 4451).

J.P. Larsen omtalte Vanggaards forsvar af Generalløjtnanten og meddelte i den Anledning, at han vidste, at Generalløjtnanten "saa saaledes paa det, at Flaaden dog vist egentlig havde faaet mere, end der tilkom den." *Han citerede derpaa følgende Passus af Generalløjtnant Withs Skrivelse til Underudvalget:*

"Kræver nu den finansielle Situation, at de militære Budgetter atter reduceres, hvilket Ansvar Lovgivningsmagten maa tage, tjener man vort Fosvar bedst ved mest muligt at skaane Hæren for yder-

ligere Reduktion, og i den Forbindelse peges paa, at Fordelingstallet mellem Marinens og Hærens Budget, det ordinære og det ekstraordinære sammenlagt, næppe giver et rigtigt Udtryk for de respektive Værns Betydning for Forsvaret, naar henses til de Opgaver, der skal stilles Værnet og de organisatoriske og styrkemæssige Krav, der følger deraf." (Spalte 4456).

J.P. Larsen sluttede med følgende Bemærkning hertil: "Det var dette Dokument, jeg støttede min udtalelse paa, og jeg har oplæst det her til Underretning for ærede Medlemmer, som selv kan knytte de Kommentarer dertil, de maatte ønske." (Spalte 4456).

Parkov udtalte bl.a. følgende angaaende Viceadmiralens Standpunkt: . . . "Jeg mener at have set en Udtalelse fra Viceadmiralen* om, at naar man siger til en, at han skal have bygget en Bro, og det skal være en Bro, som Køretøjer kan passere, men ikke giver Bygmesteren mere end til en Bro, som kun kan bruges til Fodgængere, saa maa man have Lov til at sige, at den Opgave kan han ikke løse. Paa samme Maade maa Viceadmiralen have Lov til at sige, at det ligger udenfor hans Evner for de Midler at tilvejebringe det, som man ønsker fra Venstres Side. Men det var ikke et Forsvar, man ønskede." . . . (Spalte 4459).

Angaaende den paany rejste Kritik af Bruddet i Forsvarsforhandlingerne mellem Venstre og de Konservative i 1929 udtalte Parkov bl.a. følgende om de Konservatives Standpunkt:

. . . "Og selv om vi var gaaet med, selv om vi havde bragt dette Offer, hvorledes tror man saa, det var gaaet ved det Valg, som skulde have fundet Sted i 1930 og i Stedet for fandt Sted i 1929? Og hvorledes tror man det vilde gaa ved de kommende Valg, hvis vi stemte for Lovforslagene i Dag, eller hvornaar Afstemningen skal foregaa?" (Spalte 4462).

Parkov sluttede derefter med følgende Udtagelse:

"Jeg tror, at det vil gavne Forsvarssagen mere, at man klart og tydeligt tilkendegiver: vi er enige om, at vi vil have det bedst mulige Forsvar, som kan faas indenfor den Sum, som vi overhovedet er i Stand til at præstere — og den Sum er ikke begrænset ved Tallet 35 1/2 Mill. Kr.; der foreligger jo Bevillinger og Krav om Penge, som beløber sig til helt andre Summer. Vi tror, det er bedst, at vi har et Parti, som er rede til til enhver Tid og med alle Partier at arbejde

---

* Min Artikel af 20/3 1932 FM. I "Dagens Nyheder" og "Berl. Tid."

for en ordning af vort Forsvar, naar det er et Forsvar, et virkeligt Forsvar, der skal præsteres." (Spalte 4462)

Ole Bjørn Kraft ironiserede over Holsteins Kovending fra hans tidligere Standpunkt, specielt m.H.t. Flaaden, og udtalte bl.a. følgende:

. . . "Det er efterhaanden blevet næsten saadan, at vi fra konservativ Side har indstillet os paa, at det, vi er for, er det ærede medlem imod, og det, vi er imod, er det ærede Medlem for." (Spalte 4464)

Angaaende *Nyordningens lovpriste Sikring mod Sabotage* udtalte O.B. Kraft bl.a. følgende:

. . . "Naar det f.Eks. er sagt, at Paragraffen med Hensyn til Udgifterne skulde sikre mod Lovgivning paa Finansloven, saa kan jeg ikke se, at der er nogen som helst Forskel paa den Tilstand, som nu har været gældende i saa mange Aar, og hvis sørgelige Virkninger vi kender, og det her foreliggende. Thi i den gældende Lov af 1922 staar der i *Flaadeparagraffen*, at Flaaden skal bestaa af 6 Artilleriskibe, 12 Torpedobaade og 12 Undervandsbaade; men til Trods for Paragraffens tydelige og bestemt Udtalelse om, hvad Flaaden skal bestaa af, har Regering efter Regering set bort herfra og har undladt at stille Forslag om de nødvendige Bevillinger. — Naar det kan ske, ja saa kan alt jo ske." . . . (Spalte 4464).

O.B. Kraft angreb derpaa Forsvarsministeren, fordi denne nu vilde stemme for en Søværnsordning med *utilstrækkelig Nybygningskonto*, uagtet han tidligere netop paa dette Punkt idelig havde kritiseret Søværnsordningen af 1922 paa det skarpeste (Spalte 4465).

Angaaende Regeringspartiernes Hensigt at fortsætte Agitationen for Afrustningsforslaget mindede O.B. Kraft om, at Statsministeren tidligere ved en bestemt Lejlighed havde udtalt dette paa den Maade, at nu tog man et lille Skridt denne Gang, og "et lille Nøk næste Gang". (Spalte 4466).

Derefter udtalte han bl.a. følgende om § 64:

. . . "Det har ikke været mig dunkelt, hvad der stod i Paragraffen. Jeg har ikke noget imod, at udmærkede, dygtige Officerer i Marineministeriet faar de nødvendige Chancer til at gøre de Avancementer, som deres Stilling og Kvalifikationer berettiger dem til. Men jeg har meget imod, at der bliver skabt en Ordning, der sammenblander den aktive Tjeneste med den, som bliver gjort i Marineministeriet, og jeg vilde anse det for meget uheldigt, hvis Konsekvensen af denne Paragrafs Vedtagelse blev, at der f.Eks. som Chef for Flaaden blev sat en Mand, der havde været udenfor Flaadens aktive Tjeneste,

udenfor Liniearbejdet i en Aarrække og derfor maatte mangle en Række af de Forudsætninger, som er nødvendige for at være Chef for Søværnskommandoen, og jeg har heller ikke tænkt mig, at det var noget saadant, der tilsigtes.

Men naar dette ikke er Tilfældet, forstaar jeg ikke, hvorfor denne Paragraf overhovedet skal være der. Der blev sagt af Forsvarsministeren, at det gjorde saamænd ikke noget, at det blev en Mand fra Ministeriet, der ikke havde gjort disse Aars aktive Tjeneste, der blev Chef for Flaaden, for jeg havde sagt, at den aldrig skulde sendes ud, den skulde aldrig ud at sejle. Det har jeg ikke sagt. Jeg har sagt om Reserveskibene, at dem skulde man sikkert ikke sende til Søs; men nogle enkelte Skibe bliver der dog, baade Torpedobaade og Undervandsbaade, som der i givet Tilfælde skal kommanderes over." (Spalte 4466-4467).

Til S.A. Hansen rettede O.B. Kraft bl.a. følgende Udtalelse i Anledning af førstnævntes Fremhæven af Venstres Virksomhed for Forsvarssagen:

. . . "Jeg ved, at mit Parti gennem alle Tider har arbejdet for denne Sag og bragt store politiske Ofre Gang paa Gang, og at Sandheden er den, at Venstrepartiet ikke har haft moralsk Rygrad til at staa imod den Afrustningsagitation, som har været ført her i Landet, men at Partiet, i Stedet for at lade sine Synspunkter være afhængige af det saglige, af den udenrigspolitiske Situation og de Farer, som den rejser foran os, har ladet sig sine Synspunkter diktere af, hvad det mente, var Vælgerstemning eller ikke Vælgerstemning. Tydeligt kommer det til Orde gennem disse Forslag, som her foreligger, og som jages i Hast gennem Rigsdagen paa et Tidspunkt, da alt tilraadede en Udsættelse, til en Afklaring havde fundet Sted." (Spalte 4467-4468).

Jesper Simonsen gav O.B. Kraft Ret i, at Venstres Forslag havde et politisk Formaal og ikke blot et sagligt, og for at naa dette Formaal bestræbte Venstre sig for at faa Regeringspartierne hæftet til som en Slags Medforslagsstillere og som Medansvarlige for det. (Spalte 4471).

Forsvarsministeren oplyste i Anledning af S.A. Hansens Bemærkninger om Regeringens Medarbejderskab og Medansvar, at "Udenrigsministeren m.H.t. en enkelt Paragraf have erklæret, at han vilde finde det uklogt at have den formet saaledes, som den var, af Hensyn til de Forhandlinger, der førtes i Geneve, og paa Grundlag deraf foretog Venstre — ikke en Realitetsændring — men en Ændring i den Ret-

ning, som Udenrigsministeren pegede paa." (Spalte 4473).

Holstein replicerede (Spalte 4475) i Anledning af O.B. Krafts Udtalelser om manglende Motorskyts og manglende Luftforsvar af Kjøbenhavn samt om Flaadens Mangler. Hans Argumentation skønnes imidlertid ikke at være af nævneværdig Interesse. Han kom atter ind paa sin Modstand mod *Artilleriskibene* og betegnede disses Vedligeholdelse og Udrustning som "*økonomisk uoverkommelig og militærteknisk absurd.*" (Spalte 4476). Holstein afslørede sig altsaa herved paany som sømilitær Sagkyndig.

S.A. Hansen fremsatte nogle korte Bemærkninger om, at det var politiske ugørligt at forhøje Nyordningens Budget (Spalte 4478), og at det konservative Folkeparti havde forpasset det gunstige Øjeblik (Spalte 4479).

Ole Bjørn Kraft udtalte bl.a. følgende i Anledning af de andre Partiers Kritik af det konservative Folkepartis Standpunkt m.H.t. Nyordningen:

. . . "Naar vi fra konservativ Side overhovedet har overvejet at kunne gaa ind i en Forhandling om en Ordning til et lavere Beløb end den, vi tidligere har staaet paa, saa var det i Haab om at kunne samle de forskellige Partier omkring Ordningen for derigennem at give den virkelig Styrke. Jeg kan ganske indrømme, at en saadan Ordning naturligvis ikke vil være forsvarssagligt tilfredsstillende for os, men vi havde noget Haab om, at hvis Partierne samlede sig omkring en saadan Ordning, vilde der ogsaa deraf vokse en Vilje til eventuelt senere at forbedre den . . . (Spalte 4479).

Overfor S.A. Hansen udtalte han sluttelig følgende: . . . "*Og dernæst vil jeg sige, at det er urigtigt, naar det ærede Medlem hævder, at det konservative Folkeparti har tilbudt en Forsvarsordning til 37 Mill. Kr.*" (Spalte 4479).

Parkov fremsatte derpaa Forslag om, at Lovforslagene henvistes til et *Udvalg paa 15 Medlemmer* (Spalte 4480).

Dette Udvalg vedtoges uden Forhandling eller Afstemning.
Valgte blev (Spalte 4480).

J.P. Larsen
Gerhard Nielsen
E. Friis
Holger Larsen
Alsing Andersen
Vilhelm Rasmussen

Chr. Hansen
Jesper Simonsen
S.A. Hansen
Krag
Vanggard
Nørskov
Elgaard
Parkov
Ole Bjørn Kraft

Folkethingets Aftenmøde d. 21/3 1932 sluttede ca. kl. 12 3/4 Nat (ca. 5 Timers Forhandling). Hermed var 1. Behandling i Folkethinget afsluttet.

Tirsdag den 22. Marts 1932. Om Formiddagen d. 22/3 (Dagen efter 1. Behandling i Folkethinget) bragte jeg i Erfaring, at *Folketingsudvalget paa Forlangende havde faaet mine 3 Skrivelser tilsendt af Marineministeriet.*

Da det af Forhandlingerne i Folkethinget uomtvisteligt fremgik, at Nyordningen vilde blive vedtaget af Rigsdagen inden faa Dage, og da jeg var ganske klar over, at Forsvarsministeren vilde benytte den nye Søværnsordnings § 64 til at erstatte mig som Viceadmiral med Direktøren for Marineministeriet, Kontreadmiral Rechnitzer, som Følge af sit mangeaarige Bekendtskab med denne, udbad jeg mig om Formiddagen en *Samtale med Ministeren* for at gøre denne opmærksom paa, at jeg som Følge af min Anciennitet i saa Fald maatte stilles direkte og umiddelbart til Disposition for Ministeren personlig i Resten af min Tjenestetid, og at jeg ikke kunde stilles under Marineministeriet og dermed under Chefen for Søværnskommandoen.

Dette forstod Forsvarsministeren og indvilligede øjeblikkelig heri, idet han tilføjede, at der jo endnu ikke forelaa nogen Afgørelse, da Nyordningen endnu ikke var Lov.

Endvidere udtalte jeg Ønsket om i Tilfælde af min Afsked at faa Tjenestefrihed i de resterende 3 Maaneder af min Tjenestetid, idet jeg tilføjede, at jeg i mange Aar ikke havde benyttet mig af den mig tjenstlig tilkommende Ret til Ferie.

Dette Ønske fandt Ministeren ligeledes fuldt berettiget og imødekom det strax.

Jeg indskyder her den Bemærkning, at jeg ikke overfor Ministeren

gjorde nogetsomhelst Forsøg paa at paavirke ham med Hensyn til hans eventuelle Anvendelse af § 64, og vor Samtale forløb i enhver Henseende paa ganske almindelig Maade.

Samme Dag Kl. 12 MD. kom *Jagtkaptajnen* (Chefen for H.M. Konges Adjudantstab af Søværnet) Kommandør Grut, op til mig paa mit Kontor i Marinestaben og meddelte mig, at han ifølge Kongens Ordre skulde spørge mig, om det forholdt sig rigtigt — som det var blevet meddelt H.M. — at jeg skulde have udtalt Ønsket om at faa min Afsked.

Dette benægtede jeg og nedskrev følgende paa et Stykke Papir, idet jeg anmodede Jagtkaptajnen om at oplæse dette Svar for H.M. Kongen:

”Viceadmiral Wenck ser ikke rettere, end at han ikke bør gaa efter eget Ønske, for at Flaadens Personel ikke skal have det Indtryk, at ”Rotten forlader det synkende Skib.” Bliver han afskediget, vil formentlig ingen med nogen Ret kunne sige dette.”

Dette Svar blev oplæst for H.M. Kongen.

Onsdag den 23. Marts 1932. Om Formiddagen d. 23/3 1932 skrev jeg følgende Brev til Forsvarsminister L. Rasmussen:

”Viceadmiralen.

Kjøbenhavn, d. 23. Marts 1932.

Hr. Forsvarsminister.

Maa det være mig tilladt at fremsætte en Bemærkning i Tilslutning til den Samtale, jeg igaar havde med Hr. Ministeren angaaende Viceadmiralens Stilling til Raadighed for Forsvarsministeren *personlig* i Tilfælde af, at Viceadmiralen blev afskediget som Følge af den nye Søværnsordning.

For at forebygge mulig Misforstaaelse, tillader jeg mig at tilføje, at jeg ikke ser rettere, end at jeg — saafremt jeg bliver adspurgt — ikke bør være villig til at søge om min Afsked, for at Flaadens Personel ikke skal have det Indtryk, ”at Rotten forlader det synkende Skib.” Saafremt jeg afskediges uden Ansøgning, vil formentlig ingen med nogen Ret kunne sige dette.

Deres ærbødige
Wenck.”

Dette Brev sendte jeg med Bud til Forsvarsministeren i Rigsdagen.

Brevet blev modtaget under 2. Behandling af Lovforslagene.

Henimod Kl. 2 EM. d. 23/3 1932 *paabegyndte Folkethinget 2. Behandling af Forslaget til Lov om Søværnets Ordning*. Der var ikke stillet Ændringsforslag. Lovforslagenes Overgang til 3. Behandling sattes til Forhandling under eet. (Spalte 4587-4588).

Udvalgets Ordfører, Jesper Simonsen (Rad. Parti), meddelte, at Udvalget havde modtaget forskellige Henvendelser, bl.a. fra Foreningen for midlertidige Befalingsmænd og ligestillede i Søværnet, Dæksofficersforeningen, Maskinmestrenes Forening (hvilke alle tre havde sendt Deputationer), Dansk-Militær-Musiker-Forening, Hovedorganisationen af Søværnets Intendantter, Militær Haandværkerforening, Foreningen for Søværnets faste Mandskab og Foreningen: Marinens Underofficerer i 12. Lønningsklasse B.

Ordføreren meddelte, at Udvalget var enigt om, at henstille til Forsvarsministeren at tage alle de Hensyn, som Loven tillod, ved Ændringen i personelforholdene.

Endvidere tilføjede han, at *der ikke under Udvalgsbehandlingen var fremkommet noget, som havde ændret Partiernes Opfattelse m.H.t. Lovforslagene*. (Spalte 4588).

Parkov udtalte bl.a. følgende:

. . . "I øvrigt var det vor Hensigt ved Udvalgsbehandlingen at faa Lejlighed til at blive bekendt med de Udtalelser, der foreligger fra Viceadmiralen. Det er vi blevet, og disse Udtalelser har bestyrket os i den Opfattelse, vi tidligere har ladet komme til Orde, at det foreliggende Forslag med Hensyn til Søværnets Ordning er af en saadan Beskaffenhed, at det ikke byder tilstrækkeligt for Flaaden til at løse de den eventuelt tilfaldende Opgaver. — Vor Stilling er efter Udvalgsbehandlingen den samme som før Udvalgsbehandlingen: vi maa modsætte os disse Lovforslags Gennemførelse." (Spalte 4589).

Forsvarministeren lovede at gøre, hvad han kunde, for at komme det af Udvalget omtalte Personel til Hjælp.

Hermed sluttede 2. Behandling, og Lovforslagenes Overgang til 3. Behandling vedtoges uden Afstemning (Spalte 4590).

Samme Dag (23/3 1932) ca. Kl. 4 EM. *paabegyndte Folkethinget 3. Behandling af Lovforslagene*. Der var ikke stillet Ændringsforslag. (Spalte 4591).

Ole Bjørn Kraft udtalte følgende:

"I det Udvalg, som blev nedsat paa konservativ Foranledning, udbad vi fra konservativ Side os forelagt den Skrivelse, som Viceadmiral Wenck havde tilstillet Landstingets Udvalg i Anledning af den

Opfordring der var blevet rettet til ham om at udarbejde et Forslag til en ny Søværnsordning paa et nærmere angivet Grundlag. Denne Skrivelse* er meget omfangsrig og indeholder en Række overordentlig interessante Betragtninger. Man har ment, at den var for omfattende til at offentliggøres i sin Helhed, men det forekommer mig, at der i denne Skrivelse er Afsnit af en saadan Betydning til Bedømmelse af det her foreliggende Lovforslag, at jeg vil benytte den Lejlighed, der her gives til at omtale nogle af de Betragtninger, som Viceadmiralen fremsætter i denne Skrivelse, idet jeg med den højtærede Formands Tilladelse vil citere den *Konklusion*, i hvilken Viceadmiralen sammenfatter sin Opfattelse af det her foreliggende Spørgsmaal.

Det hedder i denne Konklusion, at Viceadmiralen som Følge af hele sin Redegørelse og den Sammenligning, som han har foretaget mellem Afrustningsforslaget og de Beløb, der skulde stilles til Raadighed ved Udarbejdelsen af den nye Søværnsordning, paa Forhaand tør betragte det som givet,

”at man ikke for det omhandlede Beløb af 9 1/2 Mill. kr. aarlig (hvoraf ca. 1 1/2 Mill. Kr. til Søbefæstningen) og en hertil svarende Nybygningskonto vil have Mulighed for at udarbejde et Udkast til en anvendelig (”ærlig”) Flaadeordning paa det angivne Grundlag, nemlig *Forsvar*, og som Følge heraf tillige *effektiv Opretholdelse af Neutraliteten paa Søterritoriet*. *Det, man vil kunne opstille, vil i alt væsentligt kunne betegnes som et Blændværk.*” (Spalte 4592).

O.B. Kraft oplæste et større Uddrag af min 1. Redegørelse af 4/12 1931 og derefter ligeledes et større Uddrag af min 2. Redegørelse** af 23/12 1931, og herunder bl.a. følgende af mine Betragtninger:

. . . ”Rent abstrakt set vil det naturligvis kunne angives, hvor meget Personel og Materiel man vil være i Stand til at opretholde for et vist angivet Budget, men da det i Underudvalgets Skrivelse af 11. November 1931 angivne Flaadebudget som anført er mindre end Afrustningsforslagets tilsvarende Budget, vilde Besvarelsen falde udenfor Spørgsmaalets Ramme, fordi dette er baseret paa et Forsvar.

Da ovenstaaende Betragtning formentlig maa synes logisk og ubestridelig, maa Viceadmiralen fremdeles henholde sig til den i Rede-

---

* Viceadmiralens 1. Besvarelse i Skrivelse No. 171 af 4/12 1931 (se ovenfor).

** Viceadmiralens 2. Besvarelse i Skrivelse No. 183 af 23/12 1931 (se ovenfor).

gørelsen af 4. December 1931 fremsatte Sammenligning med Afrustningsforslagets Budget og øvrige dertil knyttede Udtalelser og kan efter en fornyet omhyggelig Prøvelse af Underudvalgets Spørgsmaal ikke se rettere end, at man ikke vil kunne opstille en Flaadeordning paa Grundlag af de i Underudvalgets Skrivelse af 11. November 1931 angivne og i sammes Skrivelse af 11. December 1931 fastholdte Forudsætninger.

Saafernt Viceadmiralen ikke destomindre opstillede et Udkast til en Nyordning paa Grundlag af de i Underudvalgets Skrivelse af 11. November 1931 angivne Forudsætninger og indsendte dette med sin Underskrift, vilde Underudvalget kunne henholde sig til Viceadmiralen med Hensyn til Ansvarret saavel for Rigtigheden af den foretagne Beregning — hvilket naturligvis er en Selvfølge — som for den taktiske Anvendelighed af det paagældende Flaademateriel (bl.a. Skibstypernes Sødygtighed, Kampegenskaber og Antal m.v.) efter det forudsatte Formaal, nemlig Forsvar og effektiv Neutralitets-sikring, men i ovennævnte Redegørelse af 4. December 1931 er det fremhævet — bl.a. støttet paa svenske og norske officelle Udtalelser — at et Søforsvar ikke kan undvære Artilleriskibe, og at hverken Sverige eller Norge saa lidt som andre Stater, har anset det for forsvarligt at forlade Artilleriskibstypen som Fundament for Søforsvaret.

Opgiver vi Artilleriskibene, vil Torpedobaadene, Undervandsbaadene og Minefartøjerne — altsaa de i Nyordningen (efter sammes Gennemførelse) forudsatte Skibstyper — ikke kunne anvendes efter deres Formaal. Herved brydes Logiken i Nyordningen, og Viceadmiralen har derfor ikke anset det for muligt at udarbejde et Udkast til en Nyordning paa Grundlag af de i Underudvalgets Skrivelse angivne Forudsætninger.” . . . (Spalte 4595-4596).

Efter at have afsluttet sin Oplæsning af de omhandlede Uddrag af Viceadmiralens 1. og 2. Besvarelse udtalte O.B. Kraft bl.a. følgende:

. . . ”Jeg har her angivet Hovedpunkterne i de Konklusioner, som Viceadmiral Wenck er kommet til med Hensyn til den foreslaaede Nyordning, hvad Søværnet angaar. De faldet jo sammen med den Hovedbetragtning, som vi fra konservativ Side anstillede ved Sagens første Behandling, og de understreger paa det stærkeste, at den Ordning, man her er til Sinds at vedtage for Søværnets Vedkommende, hverken vil være i Stand til at løse forsvarsmæssige eller almindelige neutralitetsmæssige Opgaver. Det vil være i høj Grad tvivlsomt, om vi med en Ordning af den Karakter vil være i Stand til at opretholde

de internationale Forpligtelser, som vi har i vor Egenskab af Medlem af Folkeforbundet og som Underskriver af en Række internationale Traktater.

Vi anser fra konservativ Side dette for at være i høj Grad skæbnesvangert. Vi beklager, at man ikke paa et tidligere Tidspunkt har optaget vor Tanke om at lade hele Spørgsmaalet om, hvilke Krav der internationalt med Rette kan stilles til os, blive undersøgt, saaledes at man ikke begav sig ud paa det uvisse, som man gør her, uden at vide, hvilke Følger, det kan drage efter sig for Landets og Folkets Fremtid. Vi beklager ogsaa, at man ikke har søgt at orientere sig om Stillingen i vore Nabolande, et Synspunkt, hvor vi dog tidligere har fundet Forstaaelse hos Venstre.

Vi mener derfor, at Vedtagelsen af de her foreliggende Forslag nationalt set, udenrigspolitisk set overfor Landets Fremtid er en Letsindighed. Vi har ikke Magt til at hindre det. Sagen er afgjort ved en politisk Overenskomst, som ikke kan sagligt forsvares, og som man end ikke har forsøgt at forsvare sagligt. Vi kan kun rejse os imod disse Forslag. Løfte vore Stemmer imod dem, for at det overfor Eftertiden skal kunne siges, at der dog var nogle i denne Rigsdag, der ikke vilde tage et Medansvar for det, vi her begiver os ud i." . . . (Spalte 4596-4597).

Holstein tog derefter til Orde mod den Kritik, som fra konservativ Side var rejst mod Søværnsordningen og udtalte sig herunder *nedsættende om Sagkundskaben i Almindelighed*. Han havde i Aarenes Løb lært, at "Sagkundskabens Udtalelser skal man fra politisk Side ikke sluge raat og blankt, hverken paa det militære Omraade eller paa det civile Omraade, i nogen Gren af Administrationen. Nej, disse Udtalelser trænger baade til Revision og Verifikation, Afvejning og Vurdering netop fra de ansvarlige Politikeres Side." . . . (Spalte 4598).

Her vil der formentlig være Anledning til at indskyde den Bemærkning, at Holstein ialtfald er ude i en taabelig Vrangforestilling, naar han — *som under 1. Behandling i Folkethinget* (se ovenfor) — som "ansvarlig Politiker" tror, at han uden de fornødne militærtekniske Forudsætninger kan revidere, verificere, afveje og vurdere vedkommende Sagkundskabs Synspunkter *paa det taktiske og rent militær-tekniske Omraade*, f.Ex. m.H.t. Flaadens taktiske Anvendelse og Artilleriskibes Nødvendighed som Led i Søforsvaret.

Holstein udtalte derpaa, at hvis der skulde foretages Ændringer i Nyordningen, saa burde det først og fremmest ske paa Luftforsva-

rets Budget og ikke paa Flaadens. Han udtalte herom: "Det er der, de store Ændringer tiltrænges." . . . (Spalte 4600).

Hertil vil der være Anledning til at bemærke, at *Betydningen af et stærkt Flyvevæsen er fremhævet i Viceadmiralens Redegørelse af 4/12 1931* (jfr. Redegørelsens Pag. 14, 22, 24 og 30), men det virker ejendommeligt overraskende, at Holstein under 3. Behandling udtaler, at der tiltrænges store Ændringer i Nyordningen, nemlig m.H.t. en Forøgelse af Luftforsvarets Budget (se Citatet ovenfor, Spalte 4500), efter at han under 1. Behandling praktisk talt havde sagt god for Nyordningen og tilraadet at stemme for den.

Holsteins øvrige Bemærkninger, der nærmest former sig som en Underkendelse af Flaadens Betydning i Forhold til Hæren (Spalte 4598-4600) skønnes ikke at have nævneværdig Interesse.

Udvalgets Ordfører (Jesper Simonsen) udtalte sluttelig følgende:

"Det ærede Medlem Hr. Ole Bjørn Kraft gennemgik Viceadmiralens Udtalelser. Jeg skal i den Anledning blot bemærke paa Flertallets Vegne, at Viceadmiralens Standpunkt jo forud var kendt, og de Betragtninger, han har fremført i sin Skrivelse, er allesammen af gammelkendt Art.* Flertallet har ved første Behandling gjort Rede for sit Standpunkt, og det her fremkomne kan ikke give Anledning til nye Bemærkninger — kun til Gentagelse — og det skal vi afholde os fra. Med disse Bemærkninger skal jeg paa Flertallets Vegne anbefale Lovforslagene." (Spalte 4601).

Hermed sluttede 3. Behandlings Forhandlinger (Spalte 4601).

Lovforslaget om Hærens ordning vedtoges med 108 Stemmer mod 17. (Spalte 4601).

Lovforslaget om Søværnets Ordning vedtoges med 109 Stemmer mod 17. (Spalte 4601).

Derefter behandlede og vedtoges (uden Forhandling) de til Nyordningen knyttede Lovforslag om Ændringer i Tjenestemandsløven m.H.t. de to Værn (Spalte 4602, 4608 og 4609).

Lovforslagene var dermed færdige fra Rigsdagen.

---

* I Betragtning af, at der saavidt mig bekendt næppe har været mere end et Par Exemplarer af Viceadmiralens Redegørelse til Raadighed for det 15-Mands Udvalg, og i Betragtning af, at dette kun har haft *een* Dag (den 24/3) til at studere Redegørelsen, kan man ikke undgaa at stille sig skeptisk overfor den Mulighed, at *alle* 15 Udvalgsmedlemmer skulde have gennemgaaet Redegørelsen paa anden Vis end med Harefod. Formentlig har kun O.B. Kraft *studeret* den nøje.

Folkethingets Møde d. 23/3 1932 sluttede ca. Kl. 5 EM. — Rigsdagen tog Paaskeferie.

Den 23. Marts 1932 om Aftenen underskrev H.M. Kongen Loven.

"Berl. Tid." af 23/3 1932 udtalte i en ledende Artikel: "Hær og Flaade —" bl.a. følgende:

. . . "I Virkeligheden er den Skæbne, der er overgaaet Flaaden, en mægtig Gevinst for den socialdemokratisk-radikale *maskerede* Afrustningspolitik. Dette fremgaar ganske vist ikke af Rigsdagsdebatterne; de kørte kun Fyld til Rigsdagstidende. Men naar Afrustningsforslaget igen melder sig, vil det være med det Spørgsmaal, om nogen tror det for Alvor muligt, at et Forsvar af Danmark kan *undvære en Flaade, der er i Stand til at varetage Forsvarsopgaver*. Og dog eksisterer Muligheden af en saadan Flaade ikke længere.

Her er vi ved det springende Punkt, ved det skæbnesvangre Moment i Venstres Militærordning. For første Gang trækker Forsvaret af dette havomfyldte Land, dette Ørige, sig principielt tilbage til Landjorden. Det er karakteristisk, at selve *Afrustningsforslaget* endnu stammede: *navigare necesse est* — det er nødvendigt at sejle. Og Landets Natur og Historie gjorde det i og for sig sandsynligt, at det vilde være lettere at opnaa et Marineforsvar med Hæren som Reserve end et Hærforslag med nogle Smaafartøjer paa Forpost.

Ved en saadan Udgang vilde *Hærens* Forsvarsopgaver imidlertid være belvet miskendte, og Faren herfor har altid været os klar. Det ønskelige vilde være, at Hær og Flaade i indbyrdes Forstaaelse og solidariske om den nødvendige Resignation fastholdt Princippet om et *ligevægtigt* Militærvæsen, hvilket Princip, hvor store Manglerne ved Praksis end maatte blive, dog altid vilde bevare sin Gyldighed og angive Normer ogsaa under Forhold, der tillod en mere tilfredsstillende Udbygning af Forsvaret.

Men da det kom til Stykket, blev Flaadeledelsen selv stillet overfor en umulig Opgave, og Hærledelsen udarbejdede sit Projekt uafhængigt af dettes maritime Forudsætninger. Dermed var Flaaden slaaet ud, drevet tilbage til selve Afrustningsforslagets Plan. Vi ser ikke rettere, end at dette allerede rent psykologisk er et uopretteligt Tab for Forsvaret som saadant, og at det vil vise sig umuligt at dække Hæren mod Følgerne af Flaadens Forsvinden som væsentlig Forsvars-Faktor.

Befriet af Venstre for Flaaden vil Afrustningspartierne gaa til Opgøret med det, der er tilbage af Forsvaret, med Hæren." . . .

Sandsynligheden synes at tyde paa Rigtigheden af denne Betragt-

ning,

"Hodie mihi, cras tibi."

Søndag den 27. Marts 1932 (1. Paaskedag). Den 27/3 1932 udtalte "Berl. Tid." i en ledende Artikel: "*Viceadmiralens Redegørelse*" følgende:

"I det Lovforslag, som Venstre i Landstinget med Regeringspartierne Billigelse oversendte til Folketinget, fandtes i Bemærkningerne den kommanderens Generals Bedømmelse af Forslaget. Men man ledte forgæves efter den kommanderende Admirals. Det kunde være et Tilfælde, men der herskede begrundet Tro paa, at dette Tilfælde rummede en Tanke. Man savnede den Motivering, hvormed Viceadmiral Wenck havde trukket sig tilbage fra enhver Andel i Udarbejdelsen af Nyordningen og gjort sig selv til passiv Tilskuer.

Paa konservativ Foranledning blev Admiralens forskellige Skrivelser imidlertid fremlagt i Folketingsudvalget og deres *Konklusion* senere overgivet til Offentligheden under Folketingsdebatten. Der er derved tilvejebragt den fornødne *Balance* i Bedømmelsen. Den tavse Flaade fik i Folketinget det Mæle, som man savnede under Landstingets Behandling.

Viceadmiral Wenck tager sit Udgangspunkt i et Krav, som har spillet en stor Rolle i de senere Aars Forsvarsdebat i Rigsdagen. Kravet om den ærlige Ordning. Det blev den alvorligste Anke, der kunde rettes imod Ordningen af 1922, at den ikke var ærlig, d.v.s. at den gav militære Løfter, som den ikke finansielt kunde holde. Og da Forsvarsminister Brorsen i 1927 forelagde sit Forslag til "Rigets Forsvar", betegnede han det som sin Opgave derved at skabe "en ærlig Ordning", der udelukkede, at Virkeligheden ikke opfyldte, hvad der var nedskrevet paa Papiret.

Admiral Wenck har stillet sig paa det samme Standpunkt som Venstreregeringen i 1927. Den Opgave, der blev overdraget ham, opfattede han som Udarbejdelsen af et Udkast til en anvendelig ("ærlig") Flaadeordning paa det angivne Grundlag, nemlig *Forsvar*, og som Følge heraf tillige *effektiv Opretholdelse af Neutraliteten paa Søterritoriet*.

Igennem en udførlig Undersøgelse af Spørgsmaalet og ved at drage en Sammenligning med Afrustningsforslaget kom Admiral Wenck imidlertid til det Resultat, at Opgaven var uløselig for det Beløb paa 9 1/2 Mill. Kr. (hvoraf ca. 1 1/2 Mill. Kr. til Søbefæstningen), der var stillet til hans Raadighed: "Det man vil kunne opstille, vil i

væsentligt kunne betegnes som et Blændværk." Han benægter ikke, "at rent abstrakt set vil det naturligvis kunne angives, hvor meget Personel og Materiel man vil være i Stand til at opretholde for et vist angivet Budget, men da det i Underudvalgets Skrivelse angivne Flaadebudget som anført er mindre end Afrustningsforslagets tilsvarende Budget, vilde Besvarelsen falde udenfor Spørgsmaalets Ramme, fordi dette er baseret paa et Forsvar.

Viceadmiralen betragtede selv denne Betragtning som saa logisk og ubestridelig, at en fornyet Henvendelse fra Underudvalget ikke ændrede hans Holdning. Saafremt Forudsætningerne ikke blev ændrede, kunde det opgivne Grundlag ikke danne Basis for en Flaadeordning.

Der havde naturligvis været den Mulighed tilbage, at Viceadmiral Wenck havde foretaget den "abstrakte" Udformning af Opgaven. Men naar han afviste ogsaa denne Mulighed med en Henviisning til, at havde et saadant Forslag foreligget med hans Underskrift, vilde Politikerne have kunet henholde sig til ham ikke blot med Hensyn til Ansvar for Rigtigheden af den foretagne Beregning, men ogsaa med Hensyn til den taktiske Anvendelighed af det paagældende Flaademateriel efter det forudsatte Formaal, nemlig Forsvar og effektiv Neutralitetssikring.

Et saadant Ansvar ønsker han ikke at paatage sig. Det hedder herom i Redegørelsen: "Opgiver vi Artilleriskibene, vil Torpedobaadene, Undervandsbaadene og Minefartøjerne — altsaa de i Nyordningen forudsatte Skibstyper — ikke kunne anvendes efter deres Formaal."

Ved Offentliggørelsen af Viceadmiral Wencks Redegørelse har Offentligheden faaet det fornødne Materiale til en Bedømmelse ogsaa af den maritime Side af Nyordningen. Det kan ses, hvad der er krævet, og hvad der er blevet givet.

Den Klarhed, som hermed er blevet tilvejebragt, er det eneste Lyspunkt i det mørke Kapitel, der hedder Søværnsordningen af 1932."

Tirsdag den 29. Marts 1932. Den 29/3 1932 indeholdt "Berl. Tid."s Aftenudgave en Artikel: "*Admiral Rechnitzer*" af Landstingsmand Professor H.O.G. Ellinger, med følgende Indhold:*

---

* Denne Artikel gav Anledning til en skarp Debat i Landstinget d. 2/4 1932 (se nedenfor).

”Da jeg i Landstinget har udtalt mig om Spørgsmaalet Rechnitzer, vil det formentlig ikke anses for unaturligt, at jeg ogsaa uden for Tinget siger noget derom, efter at det har naaet Aktualitetens Topunkt, idet alle Bladmeddelelser synes at gaa ud fra, at Hr. Rechnitzer vil blive Viceadmiral, og da jeg aldrig har været bange for at sige min Mening rent ud, skal disse Ord heller ikke mangle Oprigtighed.

Jeg anser en saadan udnævnelse for en Skandale. Hvorledes Hr. R. har arbejdet sig frem, skal jeg nu paavise.

1. Rechnitzer forlod i 1917 aktiv Tjeneste som Søofficer, da han var Kaptajn; han gik ind i Marineministeriets Administration, hvor han efterhaanden avancerede til Direktør.

2. Han sørgede for at faa Udnævnelsen til Kommandør, før hans Jævnaldrende blev Kommandør i Linien.

3. Da der i 1924 for Rigsdagen forelaa Spørgsmaalet om Orlogsværftets Omdannelse, var der i Sammenhæng dermed nogle Ændringer i Søværnsloven af 1922; ved disse a) forøgede Hr. R. sin egen Stillings Magtomraade og reducerede den i alle andre Flaader eksisterende Indflydelse, som den øverste Chef, Viceadmiralen, har; b) skaffede han sig selv en højere Aldersgrænse end der gjaldt for nogen Søofficer i aktiv Tjeneste: c) fik han en ganske uskyldigt udseende Tilføjelse sat ind i Søværnslovens § 30, saa at denne kom til at indeholde: Søofficerer, der ansættes i overordnede Stillinger i Marineministeriet, holdes i overtalligt Nummer *eller træder uden for Nummer*; Tilføjelsen er de fire sidste Ord. Forklaringen kom det følgende Aar.

4. Søværnsloven af 1922 indeholder i § 29 den Bestemmelse angaaende Befalingsmænd i *overtalligt* Nummer, at ved Forfremmelse til Admiralsklassen indhenter Ministeren Erklæring fra den ældste tjenstgørende Søofficer af Admiralsklassen. Nu vilde Hr. Rechnitzer, der Aaret efter (1923) var blevet Direktør i Ministeriet, være Admiral i 1925, men han forudsaa, at dette vilde strande paa fornævnte Bestemmelses Anvendelse. Det gjaldt altsaa om at komme udenom nogen tjenstgørende Admirals Erklæring, og dette var naaet igennem Tilføjelsen til § 30! Den der træder uden for Nummer efter sit eget Ønske, kan ifølge Loven og ganske naturligt ikke avancere, og ingen Lov indeholder som Følge deraf noget om, hvorledes der skal forholdes ved Avancement af en Person, der er traadt uden for Nummer. Hr. Rechnitzer anmoder nu Ministeren om, at han i Stedet for at holdes i ”overtalligt Nummer” maa træde ”uden for

Nummer" — men ikke efter eget Ønske! — og dermed var Vejen banet til, at han kunde faa Kontreadmirals-Titlen, uden at den ældste tjenstgørende Admiral blev spurgt! Ministeren var ham følgagtig; begge Dele skete samtidig og kom som en Bombe i Marinen.

Det er i Sandhed ogsaa erkesnedigt gjort.

5. Da der af Hr. Rechnitzer til det om Afrustningsforslaget nedsatte Underudvalg paa et af dettes Formand angivet Grundlag skulde udarbejdes et paa Forenkling baseret Driftsbudget for Flaaden, lod Hr. R. "Viceadmiralen" helt forsvinde af Marinens Officerskorps; der stod:

Chefen for Søværnskommandoen er *Officer af Admiralklassen* og fungerer tillige som Direktør for Marineministeriet.

Meningen var klar nok: Viceadmiral Wenck skulde forsvinde og Rechnitzer være øverste Chef; der stod ogsaa i Bemærkningerne, at Viceadmiralen kun havde været raadgivende for Ministeriet.

Dette faldt ganske naturligt for Brystet — eller for at bruge et populært Udtryk: den var for tyk!

Det blev da af Underudvalget — Hr. Rechnitzer var da i Geneve — forandret til at *Viceadmiralen* var Chef for Søværnskommandoen og fremtidig — i Kraft af Forenklingen — skulde være Marineministeriets Direktør. Og for at der ikke skulde være nogen som helst Tvivl, kom der til at staa i en anden Paragraf, at til Viceadmiral kan kun udnævnes en Kontreadmiral eller Kommandør *i Linien*. Hr. Rechnitzer kunde altsaa ikke blive Viceadmiral.

Dette er det sidste, jeg ser til Sagen i Underudvalget; med Forslaget formet paa denne Maade endte Underudvalgets Arbejde, og Udvalget som Helhed kom slet ikke til at beskæftige sig med Forslaget.

En Ugestid gik hen: Hr. Rechnitzer ilede hjem fra Geneve, og for Rigsdagen blev forelagt — og er senere vedtaget — Forsvarsloven, som jeg i Landstinget betegnede som en Lemlæstelse af de Forslag, der var udarbejdet under Underudvalgets Arbejde med disse Sager. Og saa var en ny Paragraf føjet ind, ifølge hvilken der var genopstaaet Mulighed for, at en Mand, der forlod den aktive Tjeneste som ung Kaptajn, og som kun har virket i Administrationen, kan sættes i Spidsen for Marinen!

Dette vil imidlertid næppe ske. Skete det, maatte Hr. Rechnitzer — efter min Mening — og den deles vist af næsten alle — give Afkald paa Besiddelsen af den Agtelse, som enhver ærekær Mand hidtil har sat Pris paa at nyde i del almindelige Omdømme; bliver Stillingen

ham tilbudt, vil han afslaa Tilbudet med Tak for den ham viste Ære og overlade Pladsen til den højtansete Mand, der nu er Viceadmiral, til hvilken Stilling denne ikke har boret sig frem, men er naaet op til ved Dygtighed og Kundskabsrigdom.

sign. H.O.G. Ellinger.”

I Anledning af ovennævnte Artikel vil antagelig følgende Oversigt over daværende Kontreadmiral Rechnitzers *Tjenestedata* samt over de ovenfor omhandlede tidligere *Lovbestemmelser* have Interesse:

Tjeneste som:

Kaptajn *udenfor* Nummer: 24/9 1919-22/10 1921 (ca. 2 Aar og 1 Md.) (jfr. Kundgørelse for Søværnet A.17 af 30/9 1919)

Kommandør *udenfor* Nummer: 22/10 1921-14/12 1922 (ca. 1 Aar og 1 1/2 Md.) (jfr. Kundgørelse for Søværnet A.16 af 13/10 1921)

Kommandør i *overtalligt* Nummer: 14/12 1922-1/4 1925 (ca. 2 Aar og 3 1/2 Md.)

Direktør for Marineministeriet: 12/9 1923- (jfr. Kundgørelse for Søværnet A.20 af 5/9 1923).

Kommandør *udenfor* Nummer: 1/4 1925-1/4 1925 (0 Dage) (jfr. Kundgørelse for Søværnet A 7 af 8/4 1925 angaaende Kgl. Resol. af 17/3 1925, se nedenfor)

Kontreadmiral *udenfor* Nummer: 1/4 1925-23/3 1932 (ca. 7 Aar 0 Md.) (jfr. ligeledes Kundgørelse for Søværnet A. 7 af 8/4 1925 angaaende Kgl. Resol. af 17/3 1925).

Kontreadmiral i *overtalligt* Nummer:* 23/3 1932-1/4 1932 (ca. 9 Dage)

Viceadmiral i *Linien (i Nummer)*: 1/4 1932- (samt Chef for Søværnskommandoen og Direktør for Marineministeriet) (jfr. ny Søværnslov af 23/3 1932, § 64 og Kgl. Resol. af 31/3 1932, jfr. Kundg. for Søværnet A 5 af 31/3 1932).

Daværende Kontreadmiral Rechnitzer havde saaledes *ikke været udkommanderet til Søs siden han var Kaptajn i Nummer (24/9*

---

* jfr. den nye Søværnslivs (23/3 1932) § 64.

1919).* Han havde ialt indtil 1/4 1932, da han blev udnævnt til Viceadmiral i Nummer og Chef for Søværnskommandoen (øverste militære Chef for Flaaden i Fredstid og Krigstid) været *udenfor Søjteneste i ca. 12 1/2 Aar*, hvoraf ca. 10 Aar og 2 1/2 Maaned *udenfor Nummer* og ca. 2 Aar og 3 1/2 Maaned i overtalligt Nummer.

De omhandlede tidligere Lovbestemmelser, der har Betydning for Sagen, er følgende:

Lov (No. 345) om Søværnets Ordning af 7/8 1922 indeholdt bl.a. følgende Bestemmelser:

§ 30, 2. Stk.: "Som Regel gives der ikke Befalingsmænd og Ligestillede Tilladelse til at forblive staaende udenfor Nummer udover 4 Aar."

§ 30, 3. Stk.: "Søofficerer, der ansættes i overordnede Stillinger i Marineministeriet, holdes i overtalligt Nummer."

Ved *Lov om Ændringer i Lov (No. 345) om Søværnets Ordning af 29/3 1924* ændredes ovennævnte § 30, 3. Stk., til følgende Ordlyd:

"Søofficerer, der ansættes i overordnede Stillinger i Marineministeriet, holdes i overtalligt Nummer *eller træder udenfor Nummer. I sidstnævnte Tilfælde stilles de i Henseende til Ansættelse og Afskedigelse (herunder i Spørgsmaal om Aldersgrænse) efter Tjenestemandslovens almindelige Regler.*"**

Kgl. Resolution af 17/3 1925, jfr. "Kundgørelse for Søværnet A7 af 8/4 1925, Pkt. 1, saalydende:

"H.M. Kongen har paa Forsvarsministerens*** allerunderdanigste Forestilling under 17. f.M. allerhøjest resolveret som følger:

Direktør for Marineministeriet, Kommandør i overtalligt Nummer, Hjalmar Rechnitzer, K. af D. og Dbmd., sættes *udenfor Nummer som Kommandør og udnævnes til Kontreadmiral udenfor Nummer fra den 1ste April d.A. at regne.*"

"Sat Sapienti!"

---

* iøvrigt gjorde han Tjeneste i Marineministeriet (Administrationstjeneste) allerede fra 1917.

** altsaa Aldersgrænse 70 Aar.

*** L. Rasmussen var Forsvarsminister fra 23/4 1924-14/12 1926, Brorsen fra 14/12 1926-30/4 1929 og L. Rasmussen atter fra 30/4 1929-24/11 1932.

Lov (No. 345) om Søværnets Ordning af 7/8 1922 indeholdt endvidere følgende Bestemmelser:

§ 29, 4. Stk.: "Ved Forfremmelse af Befalingsmænd og ligestillede, der er holdt i overtalligt Nummer, indhenter Ministeren vedkommende Bedømmelsesraads Erklæring og ved Forfremmelse til Admiralsklassen Erklæring fra den ældste tjenstgørende Søofficer af Admiralsklassen."

§ 30, 1. Stk.: "Naar Befalingsmænd og ligestillede efter egen Begæring sættes udenfor Nummer uden Lønning, beholder de deres Plads i Aldersordenen og har Ret til atter at træde ind i Nummer i den samme Grad, naar der er Nummer ledigt. Men de kan ikke forfremmes, saalænge de staar udenfor Nummer, og naar de har staaet udenfor Nummer i over 3 Aar, da ikke, førend 1 Aar er forløbet, efter at de atter er traadt i Nummer."

Sluttelig citeres den nye Søværnslovs (23/3 1932) § 64: "Søofficerer udenfor Nummer, der er ansat i Stillinger i Marineministeriet, betragtes ved Lovens Ikrafttræden som værende i overtalligt Nummer i Linien med umiddelbar Adgang til Forfremmelse."

Onsdag den 30. Marts 1932. Den 30/3 1932 blev jeg anmodet om at give Møde hos Forsvarsministeren. (Der var ikke andre tilstede).

Ministeren meddelte mig, at han havde indstillet mig til Afsked. Han skyndte sig at tilføje, at han intet havde at bebrejde mig og udtalte sig som tidligere (se ovenfor) nærmest panegyrisk om mine Kvalifikationer som Viceadmiral, men som Motivering udtalte han følgende:

"Ser De, Hr. Viceadmiral, nu har jeg kun ca. 1 Aar til jeg bliver 70, og saa trækker jeg mig tilbage som Minister, og da jeg siden 1924, da jeg første Gang blev Forsvarsminister har arbejdet sammen med Admiral Rechnitzer, som jeg altsaa kender godt og er vant til at forhandle med, maa jeg foretrække ham til den nye Ordning's Stilling som Chef for Søværnskommandoen og Viceadmiral samt Direktør for Marineministeriet."

Jeg havde hidtil ikke ytret noget, men kun hørt efter med et høfligt Smil, men da Ministeren derefter meddelte mig, at Regeringen paatænkte at sende mig til Geneve (Afrustningskonferencen) som maritim Expert for den danske Delegation, mindede jeg Ministeren om mit Ønske om Tjenestefrihed (som Erstatning for længe ubenyttet Ret til Ferie) i de 3 resterende Maaneder indtil min endelige Afsked, et Ønske, som Ministeren strax havde givet Tilsagn om at

ville imødekomme.

Hertil svarede Ministeren, at det var ganske sandt, men nu var denne Sag bleve aftalt med de andre Ministre, og han vilde derfor anse det for rigtigst, at jeg tog til Geneve.

Jeg sagde da, at jeg absolut ikke ønskede at tage til Geneve. Ministeren sagde da, at jeg dog kunde tænke nærmere over det. Han havde selv som Delegeret til Afrustningskommissionen været i Geneve og fundet Opholdet behageligt og lukrativt. Iøvrigt forelaa der jo endnu ikke nogen Afgørelse, saalænge Kongen ikke havde underskrevet Indstillingen.

Jeg fortsatte og afsluttede derefter den af mig allerede tidligere paabegyndte Indpakning af mine Papirer og Bøger i Viceadmiralskontoret i Marinestaben og gennemgik Pengeregnskabs-Indberetningen samt kontrollerede Kassebeholdningen.

Det var nemlig nødvendigt at have alt klart til min forventede Afgang næste Dag, thi allerede d. 29/3 1932 var det i Kundgørelse for Søværnet A. 4, Pkt. 1 og 2 under Henviisning til den nye Søværnslov af 23/3 1932 blevet bestemt, at *Søværnskommandoen skulde oprettes d. 1/4 1932* og at Viceadmiralens og Marinestabens Forretningsomraader samtidig skulde ophæves (sic!).

Men endnu var der officielt ikke truffet Bestemmelse om min Afgang, da Kongen endnu ikke havde faaet Indstillingen forelagt og altsaa ikke havde underskrevet denne. — Imidlertid var hele Pressen øjensynlig bleven underrettet om min Afsked og Kontreadmiral Rechnitzers Udnævnelse til Viceadmiral.

Samme Dag (30/3 1932) indeholdt "Dagens Nyheder" en ledende Artikel. "*Viceadmiralen*", af hvilken følgende Uddrag citeres:

"Et af Hovedformaalene for Paaskemødet i Horsens* var at gøre alt klar til "*Lex Rechnitzer*"'s Udførelse. Loven bestemmer som bekendt, at Chefen for Søværnskommandoen er Viceadmiral og tillige Direktør for Marineministeriet, og den muliggør ved sin Paragraf 64 Direktør Rechnitzers Udnævnelse til Viceadmiral.

Denne Udnævnelse blev da ogsaa, som vi allerede meddelte i Gaar, besluttet i Horsens. Der mangler nu kun een Ting: Kongens Underskrift.

---

* Som bekendt afholdt Forsvarsminister L. Rasmussen under sin Paaskeferie i Horsens Militærmøder ang. den nye Ordning med Direktøren for Marineministeriet, Kontreadmiral Rechnitzer, og Direktøren for Krigsministeriet, Oberstløjtnant Stemmann (jfr. bl.a. "Berl. Tid." 29/3 1932).

Admiral Rechnitzer synes saaledes at have naaet det Maal, som han igennem en lang Aarrække ved Energi, ved Hensynsløshed og ved politisk Intrigespil har tilstræbt.

Hr. Rechnitzer er i den sidste Tid fra forskellig Side blevet advaret mod den Udfordring, som Udnævnelsen vil være. Men hans Ærgærrighed og hans Magtbrynde har sprængt alle Hemninger. Han har i Horsens af den forsvarsnihilistiske Forsvarministers Haand modtaget Udpegelsen som Flaadens øverste Chef. Ingen vil misunde Admiral Rechnitzer denne Stilling, og meget faa vil forstaa, at han sprængte Hensyn som Sømmelighed syntes at kræve respekteret, for at opnaa den øverste Kommandopost i en synkende Flaade og overfor et Befalingsmandskab, der alle som een møder ham koldt, uden Tillid og uden Respekt.

Og Samtidig lod Hr. Rechnitzer sig faktisk overdrage Flaadens øverste Kommandomyndighed, idet han af egen Magtfuldkommenhed berøvede Viceadmiralen al Indflydelse paa Flaadens Ledelse i Fredstid, skønt det er ham, Viceadmiralen, der har Ansvaret for Ledelsen i Krigstid.

Saaledes udviklede Forholdene sig efterhaanden, at Viceadmiralen ikke fik noget at gøre med Tilrettelægningen af Flaadens Øvelser, med Udkommando og Uddannelse af Personel eller med Flaadens tekniske Udvikling. Ja, overskaaret blev endog hans Forbindelse med Marinestaben, som — i Tilfælde af Krig og de i Løbet af faa Timer — skal være hans Stab.

Det gik saa vidt, at Viceadmiralen* af Ministeriet blev udkommanderet som Eskadrechef og — skønt han er Flaadens højeste Sagkyndige — maatte modtage Instrukser og Planer for Eskadrens Øvelser fra Ministeriet, d.v.s. fra Direktøren.

Fra Direktøren: en forhenværende Kaptajn, der i 1917 gik i Land og blev Kontormand.

Samtidig med denne Udvikling, der i Flaaden fremkaldte Desorganisation og Demoralisation, Mistillid og manglende Arbejdsglæde, kunde man bestandig under Aarens forsvarspolitiske Diskussioner iagttage Direktør Rechnitzers lille emsige Periskop, spejdende efter den politiske Kombination, der syntes gunstig for Direktørens Forsvarsplaner, saaledes som disse vekslede og ændredes under de forskellige politiske Konjunktioner.

Tilslidst kom saa det Venstre-Forslag, der tilintetgjorde den danske Flaade. Viceadmiral Wenck nægtede at udarbejde en Søværnsordning paa Basis af de Par Millioner, der stilledes til hans Raadighed. Og Viceadmiralen handlede ret. Han har i en Artikel her i Bladet sammenlignet sig selv med en Ingeniør, der anmodes om at bygge en Bro,

---

* Viceadmiral Konow.

men ved, at Beløbet, der stilles til Raadighed, umuliggør en forsvarlig Løsning.

Sammenligningen er overbevisende. og naar Viceadmiral Wenck nu afskediges, gaar han med Ære. Han vilde ikke med sit Navn tage Ansvar for den Bro, hvorom han ved, at den vil bryde sammen.

Men en anden Mand stod forventningsfuld paa Taaspidserne, parat til at give Venstres Flaade "saglig" Støtte og parat til i sidste Øjeblik at omarbejde Forslaget saaledes, at han selv kunde løftes op til Viceadmiralens Stilling." . . .

"Politiken" af 30/3 1932 indeholdt i en ledende Artikel: "Omkring Hr. Rechnitzer" og en anden Redaktionsartikel: "Høj Bølgegang om Rechnitzers Udnævnelse til Vice-Admiral" en indgaaende Omtale af Professor Ellingers Artikel i "Berl. Tid." af 29/3 1932 samt en Persiflage over den nye Militæreform, i hvilken bl.a. udtales følgende:

. . . "Kun to Ting synes nogenlunde at staa fast: Statskassen sparer seks Millioner og Hr. Rechnitzer bliver Viceadmiral. Det er i al Fald to Holdepunkter." . . .

"Ekstra-Bladet" af 30/3 1932 indeholdt ligeledes i en ledende Artikel: "Er det en Skandale?" en kort Omtale af Professor Ellingers ovennævnte Artikel i Anledning af hvilken bl.a. følgende udtales:

"Hvad er Meningen? Kort og godt denne: Admiral Rechnitzer er en intrigant Person, hvem det ved en aarelang Manøvrering og alskens Rævestreger endelig er lykkedes at blive Herre over den danske Krigsflaade, og som har tilkæmpet sig dette Resultat uden Skrupler for, hvor ødelæggende det vilde blive for Flaaden selv, for Landets Søforsvar i det hele taget." . . .

Endvidere refererede "Jyllandsposten" af 30/3 1932 og adskillige andre Blade Landet over ret indgaaende Professor Ellingers Artikel, der saaledes har vakt en ikke ringe Opmærksomhed, hvilket antagelig har medført, at Forsvarsminister L. Rasmussen fandt det nødvendigt at imødegaa den i Rigsdagen, nemlig overfor Professor Ellinger under Landstingets Forhandlinger d. 2/4 1932 (se nedenfor).

Torsdag den 31. Marts 1932. Den 31/3 1932 FM. havde jeg afsluttet mine Regnskaber m.v. og var klar til at fratræde min Tjeneste i Løbet af Dagen, saaledes som ovennævnte Kundgørelse for Søværnet paabød.

Men endnu havde jeg ikke modtaget nogen officiel Meddelelse om

min Afsked.*

Først Kl. 11 1/2 FM. modtog jeg Meddelelsen i følgende Skrivelse fra Marineministeriet:

"Marineministeriet,
Kjøbenhavn, den 31. Marts 1932.

Brev A No. 1228
Journal No. 373/1932

Til

Deres Ekscellence, Hr. Viceadmiral H.L.E. Wenck,
R. af Dbg. og Dbmd.

Paa Ministeriets Forestilling er der ved kongelig Resolution af D.D. meddelt Hr. Viceadmiralen Afsked i Naade fra Udgangen af Juni Maaned d.A. at regne med Ventepenge efter Tjenestemandsløven og meddelt Ministeriet Bemyndigelse til at tilkendegive Deres Ekscellence Kongens allerhøjeste Anerkendelse af og Tilfredshed med Deres lange og fortrinlige Tjeneste.

Dette meddeles herved Hr. Viceadmiralen til Efterretning.
sign. L. Ramussen."

I Løbet af Dagen modtog jeg endvidere "Kundgørelse for Søværnet" A 5 af 31. Marts 1932, der bl.a. indeholdt følgende:

Pkt. 2: "Efter Ministeriets Indstilling er ved kongelige Resolutioner bestemt følgende:

Under 31te d.M.:

Viceadmiral i Flaaden Henri Lucien Erik Wenck, K. af D. og Dbmd., meddeles der Afsked i Naade fra Udgangen af Juni Maaned d.A. at regne med Ventepenge efter Tjenestemandsløven, og bemyndiges Marineministeriet til at tilkendegive Viceadmiralen Vor allerhøjeste Anerkendelse af og Tilfredshed med hans lange og fortrinlige Tjeneste.

Under s.D.:

Kontreadmiral i overtalligt** Nummer Hjalmar Rechnitzer, K. af D.

---

* Kongen underskrev først Ministerens Indstilling d. 31/3 om Formiddagen.

** jfr. den nye Søværnslovs § 64, ifølge hvilken de Paagældende, der var udenfor Nummer, betragtedes som værende i overtalligt Nummer fra Lovens ikrafttræden (23/3 1932).

og Dbmd., udnævnes til Chef for Søværnskommandoen og Viceadmiral fra den 1ste at regne.

Under s.D.:

Kommandør i overtallig Nummer* Axel Gottlieb Topsøe-Jensen, K. af D. og Dbmd., udnævnes til Kontreadmiral fra den 1ste n.M. at regne for derefter at overtage Stillingen som Chef for Marine-staben.”

Pkt. 9: ”Viceadmiral Wenck stilles fra den 1ste n.M. til Raadighed for Forsvarsministeren.”

Kl. 3.45 EM. tog jeg Afsked med Marinestabens Officerer og stillede den ældste af disse nærmere Forholdsordre angaaende Overleveringen af Marinestabens Mobiliseringsdokumenter m.v. til Kontreadmiral A. Topsøe-Jensen d. 1/4 (næste Dags FM.). Min Tjeneste udløb ifølge Kundgørelsen d. 31/3 MN.

Ved Kontortidens Ophør forlod jeg Marinestaben, ca. 5 Timer efter at jeg havde modtaget Skrivelsen med Meddelelse om min Afsked.

Næppe er vel under normale Fredsforhold en Viceadmiral og designeret øverste militære Chef for Flaaden i Krigstid bleven lempet saa expedit ud af sin Stilling.

Fredag den 1. April 1932. Kl. 10 1/2 FM. meldte jeg mig tjenstlig til Forsvarsminister L. Rasmussen i Anledning af min Fratrædelse af hidtidige Tjeneste og Bestemmelser om, at jeg var til Raadighed for Ministeren personlig.**

Ministeren takkede paany i høje Toner for min Tjeneste og fornyede sine Udtalelser om, at det kun skyldtes den Aarsag, han Gaardsda-

---

* jfr. den nye Søværnslovs § 64, ifølge hvilken de Paagældende, der var udenfor Nummer, betragtedes som værende i overtalligt Nummer fra Lovens ikrafttræden (23/3 1932).

** Direktøren for Marineministeriet aflagde ikke noget tjenstligt Besøg hos mig d. 31/3, hvilket utvivlsomt var saavel en tjenstlig Forsømmelse som en Taktløshed, og jeg opsøgte ham naturligvis ikke. Det er mig iøvrigt bekendt, at han har gjort sig skyldig i samme Taktløshed overfor Viceadmiral Amdrup ved dennes Afgang. Derimod telefonerede han til mig og havde den ”toupet” at sige, at han vilde have aflagt mig et Besøg (paa Kontoret), men ikke havde faaet Tid dertil paa Grund af Tjenestesager. Jeg havde overhovedet ikke set ham siden han begyndte at udarbejde Nyordningen (8/1 1932).

gen havde nævnt for mig, at min Fratrædelse fandt Sted. Han udtalte endvidere:

”Ja — det er jo ejendommeligt at tænke sig, at De, Hr. Viceadmiral, nu fratræder, uagtet De har hele Flaadens Opfattelse til Støtte for Deres egen Opfattelse og Optræden.”

Hertil svarede jeg blot med et Skuldertræk: ”Det skyldes jo de politiske Forholds Udvikling, at Flaaden blev ødelagt.”

Ministeren meddelte mig derpaa, at Regeringen ønskede, at jeg skulde rejse til Geneve som omtalt (31/3).

Jeg svarede i rolig, men bestemt Form, at jeg endnu skulde staa 3 Maaneder i Tjenesten, og saalænge jeg var Militær, maatte jeg efterkomme de Ordre, jeg fik, men jeg ønskede absolut ikke at rejse til Geneve, og medmindre jeg af Forsvarsministeren personlig fik en militær Ordre herom, gjorde jeg det ikke.

Ministeren svarede i venlig Form, at han ikke ønskede at give mig nogen militær Ordre, men sagde dog tilsidst, at han maatte beordre mig dertil, da Sagen var bleven drøftet med de andre Ministre, og man var bleven enig om at udsende mig til Geneve.

Jeg spurgte derefter, om det var Ministerens Tanke, at jeg under Opholdet i Geneve skulde være underlagt Marineministeriet — altsaa Chefen for Søværnskommandoen (m.H.t. Indberetninger etc.) — eller Forsvarsministeren *personlig*, saaledes som jeg havde henstillet til Ministeren og saaledes som det kom til at staa i Kundgørelse for Søværnet af 31/3 1932.

Ministeren svarede, at jeg udelukkende skulde være underlagt *Udenrigsministeren* og bad mig henvende mig til denne snarest belejligt.

Kl. 11 1/2 FM. mødte jeg efter Tilsigelse til *Privataudiens hos H.M. Kongen* paa Amalienborg for at melde mig til H.M. i Anledning af min Afsked.

H.M. Kongen modtog mig med Venlighed og takkede mig for min lange tjeneste i Flaaden. H.M. kom derefter ind paa min Nægtelse af Opfordringen til at udarbejde et Udkast til en Nyordning og mente, at jeg dog maaske burde have udført dette Arbejde. Hvis jeg derefter var bleven i Tjenesten, vilde jeg have kunnet faa det bedst mulige ud af det.

Hertil svarede jeg, at selv om jeg havde imødekommet ethvert politisk Ønske om at foretage Udarbejdelse af en Nyordning, vilde jeg dog ganske sikkert være bleven erstattet med den, der nu var Chef for Søværnskommandoen og Viceadmiral. Derefter forklarede

jeg kort sammentrængt min Begrundelse for ikke at udføre Arbejdet, "coute que coute".

Senere kom H.M. Kongen paany tilbage til hvad han havde sagt. Jeg sagde da, at jeg ikke mente med Ære at kunne have gjort det og citerede Napoleon I: "Vivre sans honneur, c'est mourir tous les jours."

Sluttelig tog Kongen venligt Afsked med mig og overrakte mig sit Photographi.

Audiensen varede ca. 1 Kvarter.

Den 1/4 1932 udtalte "*Berl. Tid.*" i en ledende Artikel: "To Vice-admiraler" *en skarp Kritik af Viceadmiral Rechnitzer, herunder bl.a. følgende:*

. . . "Sin administrative Karriere har Admiral Rechnitzer saaledes fortsat i et udpræget politisk Springavancement. Det er *den politiske Admiral*, der gaar om Bord i den danske Flaade — eller i det, som Venstres Militærordning kalder den danske Flaade." . . .

"Men Admiral Wenck var nu engang ikke til at faa. . . . Det var ikke muligt at faa andet ud af ham end et godt dansk Nej og atter Nej til Ønsket om, at han skulde udarbejde en Flaadeordning, der vel gav Landet en Ordning, men ikke en Flaade." . . .

"Admiral Rechnitzer er et klart Hoved, og han fornemmer sikkert selv, at han har vundet dyrt, hvad han har vundet. Han har forstaaet at holde sig i *politisk* Yndest, i Yndest hos Socialdemokratiet og ogsaa i en Slags Yndest hos Venstre. Man kom i sidste Instans ikke uden om ham.

Men ellers synes det os, at han har tabt sit Spil til sidste Indsats." .

..

I "*Ekstrabladet*" af 1/4 1932 udtales i en ledende Artikel bl.a. følgende:

"Med Hensyn til Rechnitzer blev det fastslaet ved en Erklæring fra Forsvarsminister L. Rasmussen, at naar han er bleven ophøjet til Admiral og Flaadechef, skyldes det en Paragraf i Militærlovene, som han selv har lavet og faaet "Venstre" til at trumfe igennem. Noget smukt Syn frembyder denne Historie ikke: Synet af en Embedsmand, der med koldt Blod forfølger sine ærgærrige Planer, og udgyder det Blod, som deres Virkeliggørelse kræver! Det særlig uhyggelige ved Admiralens Adfærd fremgaar deraf, at han har naaet sin Ærgærrigheds Maal ved at ofre den Krigsflaadens Interesser, som han ifølge sin Stilling skulde være i Fronten for at hævde og forsvare til den sidste Blodsdraabe!

At den Forbitrelse, hvormed Rechnitzers Optræden omfattes af hans Kolleger i Flaaden, er tilsat en god Portion *Foragt*,* lader sig ikke skjule, og vi andre, der staar udenfor, som Tilskuere og som Betalere af, hvad det koster, vi maa jo sige, at vi i hvert Fald forstaar baade Vreden og Foragten. I alt for høj Grad har man her Indtrykket af en "Politik", der uden Hensyn til Sagen gaar ud paa at komme til Magten. Man siger, at den Sejr, Hr. Rechnitzer har tilkæmpet sig, maa han betale dyrt, dels med Tab af Agtelse, dels med Nederlag for den Flaadegerning, der skulde være hans Livs Indhold og Værdi. Men det er naturligvis et Spørgsmaal, hvor megen Vægt admiralen lægger paa at blive højagtet af sine mindre heldige Kammerater i Flaadens Officerskorps, og det kan jo tænkes, at hans Vurdering af Flaadens Betydning er kommet ned paa et saadant Lavpunkt, at den kan tillade ham enhver som helst Kynisme, uden at der bliver noget i Vejen med hans Samvittighed.

Om det Indtryk af en køn Suppedas, som den Rechnitzer'ske Militærordning i vide Kredse har fremkaldt, muligvis vil blive ændret, naar Minister Rasmussen, som han har bebudet, i Landstinget vil optage en Diskussion med Professor Ellinger om Sagen, kan vi naturligvis ikke vide. Men foreløbig er vi nu mest tilbøjelig til at tro, at hvad Hr. Rechnitzer end redder ud af Flaadens Forlis under hans Ledelse, saa bliver det næppe Æren og Agtelsen, noget rigtig propert Arbejde kan man ikke faa Øje paa i den Historie."

Endvidere indeholdt "Berl. Tid." Morgenudgave d. 1/4 1932 en Artikel: "*Fordelingstal*" af Generaløjtnant With, til hvilken Redaktionen knyttede forskellige Kommentarer, alt med følgende Ordlyd:

"Fordelingstal

Vi har modtaget: "I Anledning af en Artikel i "Berlingske Tidende"s Morgenudgave af 31. Marts med Overskriften "General Withs *Fordelingstal*" beder jeg om Plads for følgende:

I Artiklen fremsættes den Paastand, at Underudvalget har fulgt en af mig given Anvisning paa et *Fordelingstal* mellem Hær og Flaade.

Her over for skal jeg oplyse følgende:

Det oprindelige *Fordelingstal* 30,7 pCt. til Flaaden og 69,3 pCt.

---

* udhævet her.

til Hæren er givet saavel Admiral Wenck som mig i November 1931 fra Underudvalget uden nogen Mellekomst fra min Side.

I Begyndelsen af December foreslog Admiralen i sit nu bekendte Memorandum Tallene ændret til 50 pCt. og 50 pCt. Med et budget paa 31 Mill. vilde denne Fordeling give 15 1/2 Mill. til hvert af Værnene, hvilket kun vilde muliggøre Opstilling af en Hær paa ca. 4 Regimenter. Kommentarer behøves ikke.*

I mit faa Dage senere afgivne Forslag fremsatte jeg den af Bladet citerede Udtalelse, der rent i Almindelighed tager Forbehold mod det af Underudvalget fastsatte Fordelingstal.

Det endelige Fordelingstal blev derefter — ligeledes uden min Mellekomst — af Underudvalget fastsat til 32, 4 pCt. til Flaaden og 67,6 pCt. til Hæren.

Forholdet er altsaa det:

at Fordelingstallet fra første Færd blev fastsat af Politikerne som et Diktat, og

at Tallet senere efter Fremkomsten af Admiral Wencks og mit Indlæg blev ændret til Gunst for Flaaden.

København, den 31. Marts 1932.

E. With.”

”I Anledning af den i dag i ”Berlingske Tidende” fremsatte Betragtning, at *”General With har givet Lovgivningsmagten anvisning paa at spare paa Marinens Bekostning, hvis der skal spares,”* ønsker undertegnede af Venstre valgte Medlemmer i Underudvalget angaaende Forsvarslovene at udtale, at den kommanderende General, Generalløjtnant With, *aldeles ikke har haft nogen Indflydelse paa Fastlæggningen af Fordelingssummerne mellem Hær og Flaade af de samlede Forsvarsudgifter.***

Rigsdagen, den 31. Marts 1932

Hauch   Stensballe

---

* Men hvad saa med Flaaden nu??

** Udhævelserne er foretagne her.

Det er af en vis Interesse nærmere at analysere dette slimede Dementi.

Under Folketingets 1. Behandling d. 21/3 1932 citerede J.P. Larsen følgende Passus af Generalløjtnant Withs Skrivelse til Flaaden (jfr. ”Rigsdagstidende”, Spalte 4456, se Referatet ovenfor).

”Kræver nu den finansielle Situation, at de militære Budgetter atter reduceres, hvilket Ansvar Lovgivningsmagten maa tage, tjener man vort Forsvar

"Berl. Tid"'s Redaktion udtaler derefter følgende:

"Idet vi udskyder Spørgsmaalet om *Fordelingstallets* virkelige Oprindelse til bedre Tider, beklager vi at have brugt Udtrykket "*General Withs Fordelingstal*" og at have skrevet, at General With havde givet Landstingets Underudvalg *Anvisning* paa bemeldte Fordelingstal. Undertiden sover selv den gode Homer, og de nævnte Udtryk var, som det maatte være enhver Læser iøjnefaldende – ved Siden af selve Artiklens Realitet – Oplysningen om, at General With havde *kritiseret* Fordelingstallet som en *Undervurdering* af Hærens forsvarsmæssige Betydning i Forhold til Flaadens.

Fordelingstallet stammede fra Landstingets Underudvalg, men det, der for os er Hovedsagen er *General Withs* Udtalelse om Fordelingen. Naar den kommanderende General om en Fordeling, der stiller Flaaden over for en *paa Forhaand umulig Opgave* (General With behøver blot at tænke sig selv i Admiral Wencks Sted!) siger, at den forsvarsmæssigt set giver Flaaden for meget i Forhold til Hæren, saa bliver Virkningerne en skæbnsvanger Desavouering af Flaaden. Vi fastholder, at General With har stillet sig til Raadighed ved den Fordelingspolitik, der var udtrykt i Underudvalgets *Diktat*, og endog, paa Flaadens Bekostning, *er gaaet et Skridt videre*.

General With kan jo sige, at han ikke havde noget Valg, at selve *Diktatets* Nedskæring af den samlede Militærbevilling stillede ham overfor et: Enten Hæren – eller Flaaden. Men i hvert Fald lader den *politiske* Betydning af hans Udtalelse til Landstingets Underudvalg sig vanskeligt overvurdere."

Red.

---

noten fortsat fra foregaaende side:

bedst ved mest muligt at skaane Hæren for yderligere Reduktion, og i den Forbindelse peges paa, at Fordelingstallet mellem Marinens og Hærens Budget, det ordinære og det ekstraordinære sammenlagt, næppe giver et rigtigt Udtryk for de respektive Værns Betydning for Forsvaret, naar henses til de Opgaver, der skal stilles Værnet og de organisatoriske og styrkemæssige Krav, der følger deraf." Er det ikke an *Anvisning* – "eine zärtliche Andeutung" – paa at spare paa Marinens Bekostning?

Men læg Mærke til Dementiets subtile Affattelse: Det benægtes ikke at en saadan "*Anvisning*" er givet, men kun at den har haft nogen *Indflydelse* paa d'Herrer Venstre-Repræsentanter i Underudvalget (Hauch og Stensballe).

Lørdag den 2. April 1932. Under Landstingets 3. Behandling af Forslag til Lov om Tillægsbevilling for Finansaaret fra 1. April 1931 til 31. Marts 1932 fremkom der en skarp Diskussion mellem Forsvarsminister L. Rasmussen og Professor Ellinger i Anledning af sidstnævntes Artikel i "Berl. Tid."s Aftenudgave af 29/3 1932 angaaende daværende Kontreadmiral Rechnitzers Avancementer gennem Tiderne.

Forsvarsministeren udtalte, at der under Folkethingets 3. Behandling af det her foreliggende Lovforslag blev rettet et Spørgsmaal til ham i anledning af Kontreadmiral Rechnitzers Forfremmelse til Viceadmiral. Han havde da svaret, at han fandt det rimeligst at fremsætte sin Besvarelse her i Landstinget, da Professor Ellinger havde skrevet ovennævnte Artikel.

**UDDRAG AF
KONTREADMIRAL H. RECHNITZERS
ERINDRINGER**

H. RECHNITZER 1872-1953

Nyt Røre i Forsvarssagen. Det skulde ikke vare længe, før man hørte om den nye Generaløjtnants Aktivitet i Forsvarssagen, og fra forskellig Side blev det mig meddelt, at der var Røre i Sagen, og at en Ordning mellem Venstre og Socialdemokratiet skulde være forestaaende. Dette lød jo ikke saa lidt fantastisk, og da jeg spurgte Forsvarsministeren, om der laa noget til Grund for Rygterne, svarede han uforbeholdent, at det gjorde der ganske bestemt ikke, da han i saa Fald selvfølgelig maatte have vidst Besked derom.

Rygterne blev dog alligevel ved at svirre, og flere Gange blev det fortalt mig, at General *With* skulde have ladet sig forlyde med, at en Ændring i de bestaaende Forhold var forestaaende, og at han nok skulde blive Flaaden en god Chef. Med Nedrustningsforslaget in mente og Forsvarsministerens positive Benægtelse af, at der var noget i Gære, kunde jeg naturligvis ikke tro andet, end at Rygterne var et Udslag af *Withs* noksom bekendte frodige Fantasi.

Hen paa Efteraaret 1931 kom der imidlertid forsaavidt Opklaring i Problemet, som nogle Repræsentanter indenfor Partiet "Venstre" og det konservative Folkeparti i Landstinget, bl.a. *Hauch*, *Stensballe* og Professor *Ellinger* var sammentraadt i et særligt Udvalg, der anmodede Forsvarsministeren om, at Chefen for Generalkommandoen og Viceadmiralen maatte faa til Opgave at udarbejde Forslag til Nyordninger for de to Værn, for Søværnets Vedkommende indenfor et Budget paa ca. 10½ Mill. Kroner, inklusive Søbefæstningen, der forudsatte at skulde overgaa til Søværnet, og paa det Grundlag, at dette skulde kunne løse egentlige Kampopgaver. Det kan ikke nægtes, at denne Henvendelse kom i nogen Grad som en Bombe, men *L. Rasmussen* beroligede mig med at udtale, at det her drejede sig om en Undersøgelse fra nogle Medlemmer indenfor Oppositionen, der ønskede visse Oplysninger, men at der ikke kunde herske Tvivl om, at Regeringen ikke havde nogetsomhelst med dem at gøre, men at den paa den anden Side, i Lighed med, hvad der tidligere havde fundet Sted ikke vilde hindre, at Repræsentanter for andre politiske Partier paa Rigsdagen fik Adgang til at erholde Assistance fra Administrationen i saadanne Tilfælde, hvor det maatte skønnes paakrævet.

Søværnet og det nye Militærforslag. For Søværnets Vedkommende stod man netop paa det paagældende Tidspunkt overfor et Skifte i Viceadmirals-Stillingen, idet Viceadmiral *Amdrup* i Løbet af en Maanedes Tid faldt for Aldersgrænsen, medens Kontreadmiral *Wenck* var udnævnt til hans Afløser. Med *Amdrup* havde jeg haft et relativt godt Samarbejde, og kun een Gang, saa vidt jeg mindes, var der en betydende Divergens mellem vore Meninger. Det drejede sig om et Avancement til Kommandør, og jeg gjorde i den Anledning gældende

overfor Ministeren, at den ældste af Kommandørkaptajnerne burde vente med Forfremmelse til Fordel for Chefen for Undervandsbaadsdivisionen, *Wolfhagen* og Chefen for Flyvevæsenet, *Grandjean*, der begge var fremragende dygtige Mænd, og hvis Stillinger i Følge Loven forudsattes at være Søofficerer af Kommandørchargen. Tilmeldt ansaa jeg ikke den ældste af Kommandørkaptajnerne, hvem *Amdrup* var meget bevaagen, for at være fortrinnsvis skikket til at komme i Betragtning.

Amdrup telefonerede til mig, et Par Dage før Afgørelsen skulde falde, og meddelte mig, at der gik Rygte indenfor Marinen om, hvad jeg havde i Sinde, hvortil jeg kun kunde svare ham, at jeg i saa Henseende var mig mit Ansvar fuldt ud bevidst og kun handlede, saaledes som jeg mente, det bedst tjente Søværnets Tarv. Men det skal ikke nægtes, at Antallet af mine Modstandere ikke formindskedes ved denne Lejlighed, og senere fik jeg at vide, at en af de ældre Søofficerer, der for nogle Aar tilbage havde henvendt sig til mig med Anmodning om at blive Chef for Marinestaben, men som fik Afslag herpaa, fordi jeg ikke ansaa ham for kvalificeret til Posten, søgte at paavirke nogle af sine Kammerater til i Forening at henvende sig til Forsvarsministeren for at faa mig fjærnet som Direktør for Marine ministeriet. Han fik dog ikke Held med sine Bestræbelser, da de paa-gældende Kammerater ikke ønskede at deltage i en saadan Konspira-tion.

Ud over den nys nævnte Meningsforskel mellem Viceadmiral Amdrup og mig havde der ikke i hans Funktionstid foreligget andre af væsentlig Betydning, og jeg bevarer i Taknemmelighed Mindet om Amdrup som en yderst loyal, retskaffen og ridderlig Personlighed.

Da Henvendelsen kom til ham om Udarbejdelse af det af "Venstre" og de konservative Landstingsmænds-Udvalg ønskede Militærforslag, var det kun naturligt, at Amdrup overgav Sagen til Wenck, der jo om kort Tid skulde være hans afløser.

Wenck svarede ret omgaaende, at for det Budget, hvormed der regnedes, saa han sig ikke i Stand til at udarbejde et Forslag, der som Grundlag skulde have, at Flaaden skulde kunne løse egentlige Kamp-opgaver.

Dette Svar passede naturligvis ikke Udvalget, der vist nærmest var smækfornærmet derover, men da en fornyet direkte Henvendelse til ham foranledigede ham til at ændre sit Standpunkt, traadte Udvalget i Forbindelse med Forsvarsministeren med Henstilling om, at denne skulde beordre Admiral Wenck til at rette sig efter den fremsatte Begæring. — L. Rasmussen tilkaldte saa Wenck og mig til en Samtale, hvorunder Wenck gjorde Rede for sit Syn paa Forholdene, og da Mi-nisteren spurgte om min Mening, svarede jeg, at jeg ikke mente, at

man kunde paalægge Viceadmiralen at udføre Hvervet, naar det saa afgjort stred mod hans Opfattelse og hele Indstilling. Ministeren bifaldt dette, men gjorde gældende, at Ministeriet nødvendigvis maatte foranledige Lovforslaget udarbejdet, naar Ønske herom fremsattes fra Rigsdagens Side, hvad W. var ganske indforstaaet med og fandt overmaade naturligt. Det blev saa Aftalen mellem os alle tre, at jeg skulde gaa i Gang med Opgaven, til hvilket Arbejde Wenck tilsikrede mig, at jeg skulde faa al mulig Assistance fra Marinestaben, for hvilken han ogsaa var midlertidig Chef i Forbindelse med Stillingen som Viceadmiral. Hermed var saa dette afgjort, og da W. og jeg skiltes ude i Forværelset, husker jeg, at jeg bemærkede til ham, at det var et overordentligt ubehageligt og utaknemmeligt Hverv, der saaledes var gaaet over til mig, og at han vilde staa som en Halvgud overfor Personellet, fordi han havde sagt fra. Han gentog imidlertid, at han skulde gøre alt, hvad han kunde, for at Marinestaben paa bedste Maade kunde hjælpe mig.

Forberedelserne til Afrustningskonferencen og til det nye Militærforslag. Min Tid var allerede den Gang, det var omkring Midten af December 1931, stærkt optaget af den forestaaende Afrustningskonference i Geneve, hvortil jeg var udpeget som sagkyndig tilforordnet for Marineministeriets Vedkommende, medens daværende Oberstløjtnant og Afdelingschef i Krigsministeriet von Stemann paa tilsvarende Maade repræsenterede det andet Værn. Direktøren for Krigsministeriet, Generalmajor Wilkenschildt var paa Grund af Sygdom fohindret i at komme i Betragtning.

Da Konferencen skulde aabnes 1. Februar 1932, var der kun en stærkt begrænset Tid til at udføre Arbejdet i, og da jeg overfor L. Rasmussen betonedede, at det kun kunde blive Hastværksarbejde, svarede han, at det gjorde saamænd ikke noget, da det var givet, at der intetsomhelst kom ud af det. Efter at have konfereret med Udvalget kunde han underrette mig om, at det helt og fuldt akcepterede den trufne Ordning; Aarsagen til, at de havde anmodet om at faa henholdsvis Chefen for Generalkommandoen og Viceadmiralen til at forestaa Udarbejdelsen, var Ønsket om herigennem at faa en Art Garanti for, at de paagældende godkendte den eventuelle Nyordning. Tilmed maa det ikke forglemmes, at det var paa Generalløjtnantens Initiativ og Medvirken, at Udvalget havde konstitueret sig. Da Tiden var saa fremrykket paa Grund af min forestaaende Afrejse, blev der sat al mulig Kraft paa Arbejdet i Ministeriet med Deltagelse af Officerer fra Marinestaben, og jeg pointerede overfor mine Medarbejdere, at selv om al rimelig Sandsynlighed talte for, at det blev omsonst Arbejde, vilde det dog være det forstandigste, at vi søgte at faa det bedst mulige ud af det, saa sparsomt tildelte Budget og med Henblik

herpaa at søge hidført saadanne Ændringer og Forbedringer, som maatte anses for formaalstjenlige, saaledes at Forslaget muligen kunde tjene som Forbillede for en ny Ordningslov, hvis Tiden og Udviklingen skulde blive Søværnet mere gunstigt, end under de forhaandenværende Forhold. Blandt mere betydende Ændringer i det bestaaende skal jeg særlig nævne Sammendragningen af Stillingerne som Viceadmiral og Direktør for Marineministeriet, noget hvorom der, som jeg tidligere har haft Lejlighed til at anføre, herskede fuld Enighed mellem Admiral Wenck og mig, men som senere blev Foranledningen til de endog meget skarpe Angreb paa mig. —

Jævnside med Udarbejdelsen af Forslaget havde jeg nok at gøre me Forarbejderne til Afrustningskonferencen, idet Udenrigsministeren periodisk afholdt Møder med de Repræsentanter, der fra dansk Side skulde til Geneve. Der forelaa allerede et ret omfangsrigt Materiale, der skulde optages til Drøftelse, og det, der gav mest Anledning til Omtale og Diskussion, var vel nok Problemet om Tilvejebringelse af en international væbnet Magt, der i givet Tilfælde skulde kunne optræde overfor eventuelle Aggressions-planer. — Jeg spekulerede meget herover og var, som naturligt er, ganske paa det rene med Vanskelighederne, der maatte opstaa, ved at have Hær, Luft- og Søstridskræfter stationerede i et eller flere Lande og i givet Tilfælde faa dem transporterede til det Land, der var Lovbryderen. Jeg kom derfor paa den Tanke, at det kunde være hensigtssvarende, om det paagældende Personel og Materiel til Stadighed var underbragt i Transportskibe, Hangarskibe m.m. i Forbindelse med kraftige og vel udstyrede Flaadeenheder. Fordelen herved skulde være, at man i givet Fald havde en bevægelig Magtfaktor til Disposition, der tilmed under urolige Forhold kunde placeres i Nærheden af den Stat, der traf Forberedelser til Traktatbrud, og derved ikke blot paa Forhaand vilde være en Trussel mod Angrebsmagten, men tilmed hurtigt kunde gaa til Aktion, saafremt det blev Alvor. — Selv om Forslaget vakte nogen Interesse hos Medlemmerne af Delegationen, blev det dog ikke betragtet som saa betydningsfuldt, at det kom frem paa Dagsordenen, end ikke blandt de øvrige nordiske delegerede, med hvem der iøvrigt var et snævert Samarbejde. Naar jeg nu godt ti Aar efter tænker derover, er jeg stadig af den Mening, at en saadan bevægelig Magtfaktor maa være det eneste rigtige, hvis der overhovedet skal kunde være Tale om, at en væbnet international Styrke skal kunne gøre Fyldest. Men det er jo muligt, at Problemet atter kan blive aktuelt, naar den nuværende Verdenskrig er omme, og der paany skal gøres Forsøg paa at faa etableret et Verdensforbund.

Afrustningskonferencen. Delegationen, bestaaende af Udenrigsministeren som Formand, Generalauditør Pürschel fra det konservative Folkeparti, Redaktør I.A. Hansen fra Partiet "Venstre", senere Højesteretsdommer Jesper Simonsen fra det radikale "Venstre" og Folketingsmand, senere Forsvarsminister Alsing Andersen fra Socialdemokratiet samt Oberstløjtnant Stemann og jeg selv, tog saa af Sted en af de sidste Dage i Januar med Undtagelse af Alsing Andersen, der først rejste nogle Dage senere.

Forinden havde jeg saa nogenlunde faaet Grundlaget for Militærforslaget i Orden, saaledes at Medarbejderne i Marineministeriet og Marinestaben kunde fortsætte den nærmere Udarbejdelse uden at behøve min Assistance. En af de største Vanskeligheder, der frembød sig, var at tilvejebringe en Ordning for Søbefæstningen, der, efter alt hvad vi kendte til den, kun var i en maadelig Forfatning, og vi ønskede naturligvis da ikke at anvende mere paa den end strengt paakrævet af det Søværnet saa overordentlig beskedent tildelte Budget. I saa Henseende var vi blevet staaende ved et aarligt Beløb paa ca. 800.000 Kr., hvad der selv sagt var meget lidt, alle Forhold taget i Betragtning. Men jeg kunde dog tage af Sted med en nogenlunde god Samvittighed i Bevidsthed om, at der var gjort, hvad der kunde gøres; for at fremme Arbejdet saa meget som muligt.

Noget særlig straalende kom der som ventet ikke ud af Folkeforbundsforsamlingens Indkaldelse; den nøjedes med en samlet Tilkendegivelse overfor Japan, der jo imidlertid fortsatte sine Anneksionsplaner og Invasioner overfor Kina og lod haant om Folkeforbundets Indstilling overfor det.

Den sidste Tid i Geneve under dette mit første Ophold gik med Møder i de forskellige Kommissioner af mere teknisk Art, og der var en Uendelighed af Problemer at diskutere, saavel af budgetmæssig som af saglig Karakter. Men udover disse Drøftelser skete der ikke noget, der kunde paaregne Interesse, og da Kongressen tog Paaskeferie den 19. Marts rejste ogsaa den danske Delegation hjem, jeg til en vis Grad over Hals og Hovede, da Topsøe-Jensen Dagen i Forvejen telefonisk havde meddelt mig, at det nye Militærforslag skulde for i Folketinget om nogle faa Dage, og at det var den gængse Opfattelse, at det havde Udsigt til at blive gennemført, da det forlød, at saavel Socialdemokraterne som de radikale Venstre-Medlemmer formentlig vilde stemme for det, under Hensyn til at Forslaget for de 2 Værn betød en Reduktion paa det aarlige Budget paa en 5-6 Millioner. Det var selvfølgelig for mig en aldeles kolossal Overraskelse, efter alle de Forsikringer L. Rasmussen havde givet mig om Regeringens Indstilling overfor Forslaget, og tilmed var vi for Søværnets Vedkommende saa langtfra færdige med den endelige Udarbejdelse. Men

for mig stod det saadan, at jeg maatte hjem saa hurtigt som muligt og se at faa reddet, hvad reddes kunde.

Hjem fra Geneve. Det var en Søndag Morgen ret tidligt, at jeg kom til Københavns Hovedbanegaard, og paa Perronen løb jeg paa en af Medarbejderne ved et af de konservative Hovedstadsblade, der syntes mest interesseret i at faa at vide, hvorfor jeg kom alene og ikke sammen med de øvrige Medlemmer af Delegationen. Hvad jeg svarede, kan jeg ikke mere erindre, men Mandag Morgen stod der i vedkommende Blad, at jeg uventet var kommet tilbage, og at min Hjemvenden efter al Sandsynlighed stod i Forbindelse med Militærforslaget, hvorom der allerede gik allehaande Rygter. — Efter et Par Timers Ophold i mit Hjem, der den Gang var i Kristianiagade, men hvorfra vi om faa Dage skulde flytte til Søkvæsthuset, hvor den hidtidige Dæksofficersselevskole var blevet nedlagt, tog jeg op til Marineministeriet og traf mine nærmeste Medarbejdere, hvem jeg telefonisk havde underrettet om min Hjemkomst. Jeg fik saa af dem Referat om Begivenhedernes Gang, om deres Forhandlinger med Udvalget, hvor Professor Ellinger ikke havde ladet nogen Lejlighed ubenyttet til at rette hadefulde og ondskabsfulde Angreb imod mig, hvad med et mildt Udtryk ikke var særlig taktfuldt, da det drejede sig om mine nærmeste Medarbejdere og underordnede. Men det havde øjensynligt ikke generet ham, selv ikke efter at, jeg tror, det var daværende Kaptajnløjtnant Hempel-Jørgensen og Kommandør Topsøe-Jensen, havde gjort ham opmærksom paa, at det var deres Chef, det drejede sig om. — Dette var dog kun Biting; det hovedsagelige var, at Forslaget skulde til 1ste Behandling i Folketinget førstkommende Onsdag og skulde behandles saa hurtigt, at det kunde være gennemført inden Paaske, der faldt i den paafølgende Uge.

Mandag Morgen fik jeg en Samtale med L. Rasmussen, der selvfølgelig var mere end flov over, hvorledes det var gaaet; han selv, meddelte han, havde paa det kraftigste protesteret paa Partimødet, men ingen havde støttet ham, og særlig Stauning og Bramsnæs var gaaet stærkt ind for Forslaget, ene og alene fordi det var ensbetydende med en Reduktion af Militærudgifterne, og da L. Rasmussen havde indvendt, at Søværnet blev altfor stedmoderlig behandlet, havde de kun det Svar, at det var dem revnende ligegyldigt, fra hvilket Værn Pengene gik, naar blot de opnaaede Nedskæringen.

Vi gjorde saa i den meget korte Tid, der stod til vor Raadighed, vort bedste for at faa Søværnslovforslaget bragt i Orden, herunder ogsaa at faa redigeret Bemærkninger til Forslaget, af hvilke jeg særlig hæfter mig ved, at jeg fik indført, at med de meget knappe Penge-

midler, der blev stillet til Raadighed, vilde Søværnet kun kunne paatage sig Løsningen af begrænsede Opgaver.

Om Mandagen fik jeg ogsaa Forbindelse med Landstingsmændene Stensballe og Hauch, om hvilken sidste det senere blev fortalt, at det var ham, der i Forbindelse med Folketingsmand Vanggaard og General With havde været den drivende Kraft i Forligsbestræbelserne, der skulde have fundet Sted paa hans Gaard i Jylland en Gang i Løbet af Sommeren 1931, hvor foruden de alt nævnte ogsaa Stauning skulde have været nærværende. — Overfor de 2 Landstingsmænd lagde jeg ikke Skjul paa, hvor daarligt stillet Søværnet vilde blive efter den paa-tænkte Nyordning, idet jeg samtidig gjorde Rede for, hvordan vi paa alle tænkelige Maader havde søgt at indføre Besparelser, hvor dette overhovedet var muligt. Selv om de ikke sagde det med rene Ord, skinnede det dog igennem, at Ordningen skulde gennemføres for enhver Pris, og det var min absolute Opfattelse, at kunde vi ikke selv føre Forslaget frem, var Hæren eller maaske rettere Generalløjtnant With fuldt beredt til at lade Søværnet indgaa som en Bestanddel af Hæren. Da Generalen altid havde været en Tilhænger og Beundrer af en fælles Overkommando, selvsagt med Landofficerer i den øverste Ledelse, vilde han efter al rimelig Sandsynlighed med Glæde og Tilfredshed have set paa, at Søværnet blev indkorporeret som en Afdeling under Hæren. General Withs gentagne Ytringer om, at han nok skulde blive Søværnet en god Chef, tydede jo ogsaa i høj Grad paa, hvad der muligen kunde have været i Vente. —

Under Samtalen med de to Landstingsmænd kom det ogsaa frem, og uden at det paa nogen Maade kunde misforstaas, at de for enhver Pris vilde undgaa, at det blev Viceadmiral Wenck, der blev Chef for de nye Søværnskommando, og som saadan skulde føre den nye Ordning ud i Livet. Man befrygtede, og muligen med Rette, at han af al Magt vilde søge at forhale Gennemførelsen af de forudsatte og ret betydningsfulde Ændringer i Forslaget, saaledes bl.a. Afskedigelsen af de mange Dæksofficerer samt endvidere den nye Adgangsform til de faste Mandskabsstamme etc. etc., hvilket jo vilde være ensbetydende med en Forringelse af f.Eks. Nybygningskontoen og Udrustningskontoen. Det var vel derfor ikke saa mærkeligt, at man hæftede sig ved min Person, og da Forholdet jo var det, at Viceadmiralsstillingen og Embedet som Direktør for Marineministeriet blev sammen-draget under eet, blev det gjort gældende, at jeg saa absolut havde lige saa meget Krav paa at komme i Betragtning ved Besættelsen af den nye Post, som Viceadmiral Wenck havde. Da jeg gjorde opmærksom paa, at skulde det blive Tilfældet, maatte der — for at der kunde skabes rene Linier — indføres en Bestemmelse i lovforslaget om, at den Tidsfrist, der gjaldt for Officerer uden for Nummer, om først at

kunne forfremmes 1 Aar efter, at de atter var indtraadt i Nummer ikke fik Anvendelse paa Kommandør Topsøe-Jensen og mig selv, der som Afdelingschef i og Direktør for Ministeriet stod udenfor Nummer. Det havde muligen slet ikke været nødvendigt at indføre denne Bestemmelse, men jeg mente, at det for os begge var det rigtige Standpunkt at tage, saaledes at man kunde se, at der blev fulgt rene og klare Linier. Da Ændringen blev indført i Lovforslaget, brød Stormen løs over mit syndige Hovede i den konservative Presse, og et Par Dage før Loven blev vedtaget, rettede Landstingsmand, Professor Ellinger et ualmindelig hadefuldt og ondsksfuldt Angreb paa mig i "Berlingske Tidende", et Angreb, der var af en saadan Art, at jeg ikke ønskede at svare derpaa, hvad Bladet "generøst" tilbød mig. Allerede inden dette Indlæg havde jeg overfor Forsvarsministeren betonet, at jeg ikke nærrede nogen Ambition efter at blive Viceadmiral, men at jeg selvfølgelig havde en ikke ringe Interesse i, at det nye Lovforslag blev gennemført i den Aand og paa den Maade, som var forudsat, og at jeg derfor kunde tænke mig, at Regeringen, saafremt den ikke ønskede Wenck — i hvert Fald ikke i den første Tid efter Lovens Ikrafttræden — da lod mig fungere som Chef for Søværnskommandoen, til Ordningen var kommet saa nogenlunde i Gænge. Dette Synspunkt akcepterede L. Rasmussen fuldt ud, og de fornødne Forberedelser blev truffet, saaledes at en Kundgørelse om Ordningen kunde udsendes samme Dag, Loven traadte i Kraft. Korrektur af denne Kundgørelse findes muligen endnu i Ministeriets Arkiv.

Saa kom imidlertid Ellingers ubeherskede Angreb paa mig, og efter et Ministermøde kom L. Rasmussen ind til mig med Meddelelse om, at hele Regeringen var imod den Ordning, jeg havde foreslaet, og at den absolut ønskede, at det blev mig, der overtog det nye Embede som Viceadmiral og Chef for Søværnskommandoen. — Det ønskedes betonet overfor mig, at Regeringen ikke saa nogensomhelst Grund til, at det skulde være mig, der maatte vige til Fordel for Wenck, og at jeg havde mindst lige saa megen Adkomst, som han, til at komme i Betragtning. Det bøjede jeg mig for, og Resultatet blev derefter, at jeg udnævntes til Embedet, medens Wenck stilledes til Raadighed for Ministeren og efter dennes Opfordring blev Medlem i Stedet for mig af Delegationen til Geneve i Møderne, der genoptoges i Dagene efter Paasken.

Medvirkende Aarsag til min Beslutning om at akceptere Regeringens Henstilling var, saavidt jeg erindrer, ogsaa den Følelse af Harme, der gærede i mig efter de efter min Formening saa uberettigede, konservative Angreb paa mig og den Trods, der som Følge deraf kom op i mig: Jeg vilde ikke lade mig kue, men tage Kampen op, selv om den kunde blive nok saa haard og bitter. Men nemme Dage

var det ikke; dog jeg tabte ikke Hovedet trods Protestmøde i Koncertpalaiset, der om ikke direkte saa dog indirekte var rettet mod mig, idet Admiral Konow var een af Hovedtalerne, ja, og megetmeget mere, som det vilde føre for vidt at komme ind paa. Een af Aftenerne blev jeg henimod Midnat vækket ved Raab af en Flok unge studerende fra Hagemanns Kollegium i Kristianiagade, hvor jeg ogsaa boede med Soveværelse mod Gaden, og Gang paa Gang løde det: Op med Wenck, ned med Rechnitzer. Heller ikke undgik jeg at komme i "Blæksprutten" og i en af Revuerne, hvor et Vers om det kolde Bord paa Jørgensens Hotel i Horsens gjorde stormende Lykke. Dette kom sig af, at jeg sammen med Direktøren for Krigsministeriet, Oberst v. Stemann havde været i Horsens, hvor L. Rasmussen holdt Paaskeferie hos sin Datter og Svigersøn, for at faa underskrevet en Række Udnævnelser og Afskedigelser, der var en Følge af den nye Militærordning, og som vanskeligt kunde opsættes. Vi opholdt os kun hos Ministeren i nogle Formiddagstimer og spiste Frokost hos ham og havde ikke nogensomhelst Forbindelse med Jørgensens Hotel, men for Sagen i Revuen passede det nu bedre med det opulente kolde Bord paa det bekendte Hotel. —

Samme Dag L. Rasmussen rejste paa Ferie til Horsens, havde han været til Konference hos Kongen for at sætte denne ind i Situationen og forklare Grunden til, at Regeringen havde ønsket mig og ikke Wenck til Chef for Søværnskommandoen. Ministeren telefonerede til mig, umiddelbart før han skulde rejse, og meddelte mig, at nu var Sagen i Orden, selv om Kongen helst havde set, at det blev Wenck, der fik Stillingen. —

Noget senere var Statsministeren i Telefonen og spurgte mig, hvad Resultatet var blevet af L. Rasmussens Møde hos Kongen, og da jeg refererede hans Udtalelse til mig, sagde Stauning, at han kom lige fra Kongen, der havde ønsket, at der i Statsraadsprotokollen blev optaget en Bemærkning om, at Kongen beklagede, at Regeringen ikke ønskede at bibeholde Viceadmiral Wenck. Hertil havde Stauning svaret, at det havde han ikke noget at erindre imod, men at det jo faktisk ikke berørte Sagens Realitet. Med dette var Kongen ganske indforstået. Naar Statsministeren havde sat sig i telefonisk Forbindelse med mig, skyldtes det, at Forsvarsministeren var rejst uden at have givet ham Meddelelse om sin Samtale med Kongen.

To Dage efter min Udnævnelse telefonerede Kabinetssekretæren, Kammerherre Krieger til mig og tilsagde mig til Privataudien hos Kongen paa Amalienborg Kl. 10 om Formiddagen. Da jeg meldte mig, begyndte Kongen med at sige, at han havde ventet, at jeg var mødt hos ham Dagen i Forvejen, da han jo dog var den øverste ogsaa for Flaadens Vedkommende. Da jeg beklagede dette med Bemærkning

om, at jeg ikke havde været klar over, at saadant var Sædvane, slog Kongen det straks hen og sagde, at det betød heller ikke noget. Jeg vidste vel, sagde Kongen, at han havde ønsket den ovenfor nævnte Tilføjelse til Statsraadsprotokollen, men, sagde han, nu er det Dem, der har faaet Stillingen, og fra mig skal De i Fremtiden faa al den Støtte og hjælp, jeg er i Stand til at yde Dem. Herefter bad han mig om at sætte mig ned. Audiensen foregik i Arbejdsværelset, og vi havde en halv Times Tid Samtale, der mest drejede sig om Forholdene indenfor de to Værn, og han bad mig om at virke for, at Samarbejdet kunde blive saa godt som muligt.

Fra Amalienborg tog jeg ud til Kommandantboligen i Kastellet for at hilse paa Chefen for Generalkommandoen, Generaløjtnant With, der modtog mig med stor Elskværdighed og Forekommenhed og tilsagde mig, at det fra hans Side ikke skulde mangle paa god Vilje til godt og nyttigt Samvirke paa alle Omraader, hvor et saadant måtte skønnes hensigtssvarende og formaalstjenligt. Optakten var saaledes aldeles ikke mistrøstig, og jeg satte mig for at gaa til det lidet misundelseværdige Arbejde med al den Energi og Kraft, jeg kunde sætte ind.

Jeg begyndte med nogle orienterende Møder ude paa Holmen hos Kontreadmiral Bastrup, der foruden at være Chef for Flaadestationen tillige var blevet udnævnt til den nyoprettede Post som Chef for Kystflaaden. Til Stede ved Forhandlingerne, der i enhver Henseende fik et tilfredsstillende Forløb, var ogsaa Cheferne for alle de mere betydende Institutioner indenfor Søværnet. Admiral Bastrup havde nogle Dage i Forvejen været hos mig i Marineministeriet, og jeg havde her givet ham paa hans Opfordring derom Oplysning om, hvordan Udviklingen med Hensyn til Udarbejdelsen af det nye Søværnsforslag havde formet sig og om den Forhandling, der i Sagens Anledning havde fundet sted mellem Forsvarsministeren, Viceadmiral Wenck og mig selv. I Samtalens Løb kom han ind paa, at han altid havde sat megen Pris paa saavel Wenck som mig, og at han derfor var glad for at være blevet orienteret om Forholdenes rette Sammenhæng, og Samtalen sluttede med, at han erklærede, at fra hans Side skulde det ikke komme til at mangle paa loyalt og godt Samarbejde. Dette beviste han ogsaa i de følgende Aar til han i 1936 afgik fra Tjenesten paa Grud af opnaaet Aldersgrænse. Han var en lidt kantet og ikke særlig smidig Mand, og saavel Stauning som Alsing Andersen syntes ikke om hans ret formløse og maaske ikke overfor en Minister altid lige taktfulde Maade at sige sin Mening paa, men han var trods disse Ejendommeligheder i enhver Henseende en helstøbt og reel Personlighed, der med stor Interesse gik op i sin Gerning.

Fra mit Samarbejde med ham har jeg kun gode Erindringer, selv

om vore Meninger og Anskuelse ofte kunde differere ret væsentligt.

Efterhaanden gled Tingene ind i et mere roligt Spor, selv om Angrebene paa mig i den konservative Hovedstadspresse af og til blussede op, men selve Nyorganisationen tog lidt efter lidt mere fast Form, og bl.a. for Kystdefensionens Vedkommende var det en Fornøjelse at iagttage den Energi og Foretagsomhed, der blev udvist fra Søværnets Personels Side paa at bringe Institutionen ind i faste og velordnede Rammer trods de saa overordentlig beskedne økonomiske Vilkaar, hvorunder der maatte virke. Som Helhed tror jeg at kunne sige, at de forudsatte Ændringer i den nye Ordningslov blev gennemførte uden større Hæmninger, idet jeg dog herfra maa undtage Rekruteringsmaaden til den faste Mandskabsstamme og de underordnede Befalingsmandsgrupper, der mødte en endog meget kraftig Modstand fra det bestaaende faste Mandskab, der forfulgte og generede den nye Lærlingeinstitution paa mange forskellige Maader. Ved en et Par Aar senere foretagen Lønforbedring af de paagældende Grupper Kaar og en mindre Forhøjelse af Adgangsalderen for Eleverne blev Forholdene paa dette Omraade atter bragt ind i et roligt Leje.

KOMMANDØR A.G. TOPSØE-JENSENS NOTATER

A.G. TOPSØE-JENSEN 1872-1959

Fredag den 26. Februar. Kommandør Topsøe-Jensen anmodes telefonisk af Stensballe om at give Møde i Rigsdagen Kl. 15 i Udvalgsværelse Nr. 16. Nærværende ved Mødet var: Stensballe, Hauch, Ellinger, Kommandør Topsøe-Jensen og Kaptajnløjtnanterne Hempel-Jørgensen og Brummerstedt.

Der blev givet Besked om en Omarbejdelse af Lovudkastet saaledes, at den samlede Omkostning uden Centralstyrelse ikke maatte overskride 11,5 Mill., heri indbefattet Nybygning til 3 Mill. kr. aarlig.

Iøvrigt kritiseredes stærkt det først udarbejdede Lovudkast, idet det hævdedes, at der var for rigeligt Personel, og at Budgettets Opstilling ikke gjorde det muligt at foretage Sammenligning med Finanslove og anden til tidligere Søværnslovsforslag hørende Budgetter, særligt "Rigets Forsvar", jfr. iøvrigt de fra Stensballe modtagne Opfølgninger af 26/2.

Der anmodedes om, at Budgettet blev udarbejdet i lignende Form som Finanslovens, og der ønskedes som Bilag Statsregnskabet for 1930-31 i Stedet for det tidligere Bilag 1.

I Ministeriet foretoges nu Ændringer i Lovudkastet — i Hovedsagen ved Nedsættelse af Udrustningstiderne, hvorved Budgettet nedbragtes til 12,4 Mill. Kr.

Mandag den 29. Februar. Kl. 10 holdtes Møde i Udvalgsværelse Nr. 16 med Stensballe og Ellinger, Kommandør Topsøe-Jensen gennemgik Stensballes skriftlige Bemærkninger af 26/2, hvorefter det omarbedede Forslag forelagdes, idet man, som yderligere Besparelse for at naa ned til 11,5 Mill. Kr., anviste Undladelse af Vedligeholdelse, Udrustning og Bemanding af "Niels Iuel" som værende det mindst effektive og dyreste af vore Artilleriskibe. Samtidig henleddes Udvalgsmedlemmernes Opmærksomhed paa, at det Materiel, der fandtes i dette Lovudkast, ikke kunde siges at tilfredsstille de i det oprindelige givne Direktiv angivne Formaal.

Der udviklede sig derefter en Diskussion om Direktivets Forstaaelse og paa Forespørgsel om at faa et nyt skriftligt Direktiv bemærkedes, at dette ikke mentes nødvendigt, og *at man ikke strengt behøvede at tage Hensyn til det oprindelige Direktiv tilsigtede Løsning af Forsvarsopgaver.*

Udvalgsmedlemmerne holdt meget stærkt paa, at Artilleriskibene bibeholdtes i sødygtig Strand, og man enedes om foruden "Peder Skram" at bibeholde "Olfert Fischer" som værende af samme Type. "Herluf Trolle" forudsattes omdannet til Stamskib.

Tirsdag den 1. Marts. Møde kl. 10 i Marineministeriet med Stensballe og Ellinger. Der forelagdes det nu udarbejdede Udkast til 11,5 Mill. Kr., hvilket i det væsentligste var naaet ved helt at stryge "Niels Iuel" samt 1 Undervandsbaad. Da Udvalgsmedlemmerne stærkt ønskede "Niels Iuel" bevaret toges mod Kommandørens Protest 60.000 kr. fra Bygningsvæsenet og lagdes til Vedligeholdelsen.

Sluttelig bemærkedes det af begge Udvalgsmedlemmerne, at — saafremt det foreliggende Udkast ikke fandtes egnet til Forhandling med Regeringspartierne og det skulde frem som selvstændigt Partiforslag — skulde man have det sat 1 Mill. Kr. op.

Efter Mødet udarbejdedes en Skrivelse fra Kommandør Topsøe-Jensen til Udvalget for i store Træk at præcisere de mundtlig givne Direktiver og for at fremsætte de ministerielle Medarbejderes Opfattelse af Lovudkastets Effektivitet, saaledes som man mundtligt havde gjort det i Møderne.

Denne Skrivelse afsendtes Torsdag Morgen den 3/3 og Afskrift tilstilledes Forsvarsministeren.

Torsdag den 3. Marts. Stensballe søgte om Formiddagen paa egen Haand Kommandør Topsøe-Jensen og ønskede *til privat Brug* Lovudkastet forhøjet med 1/2 Mill. Kr. Han anmodede om, at dette forhøjede Udkast holdtes fortroligt for de øvrige Udvalgsmedlemmer — ogsaa for Hauch. Den 1/2 Mill. Kr. anvendtes til Forøgelse med 1 Undervandsbaad samt større Udrustninger og forøget Personel.

Fredag den 4. Marts. Stensballe meddelte, at Forslaget ikke havde vist sig egnet til Forhandling med Regeringen, hvilket var fremgaet af et Ministermøde Torsdag Efttermiddag. Sagen stilledes derfor foreløbig i Bero.

Han beklagede sig noget over Pkt. 5 i Kommandør Topsøe-Jensens Skrivelse af 3/3 (Forsvarshensigterne), hvortil Kommandøren bemærkede, at der ikke stod andet, end hvad der jævnligen havde været fremført i Møderne.

Med Hensyn til Skrivelsens sidste Punkt anmodede han om en nøjere Gennemgang af hele Udkastet og dets Beregninger, under hvilket Ministeriet var frit stillet med Hensyn til Ændringer, der ikke var af principiel Betydning. Stensballe paapegede i denne Forbindelse bl.a., at Skibstilsynet var sat for stærkt op, og at Direktøren her ikke burde rangere højere i lønmæssig og anden Henseende end Direktører for Søartilleri, Søminevæsen o.s.v.

Torsdag den 10. Marts. Ministeren anmoder om snarest at faa en Oversigt over, hvorledes Overgangsudgifterne stiller sig i det kommede Finansaar, idet der nu foreligger en Overenskomst om, at Regeringspartierne og Venstre stemmer for Forslaget, der ikke maa overstige 35 1/2 Mill. Kr. Ministeren har i denne Forbindelse antydnet, at Hæren skulde afholde samtlige Overgangsudgifter i det første Aar indenfor sit Budget paa 24 Mill.

Fredag den 11. Marts. Om Formiddagen fik Ministeren det udarbejdede Overslag over Overgangsudgifterne, der for Marinens Vedkommede beløb sig til for den militære Kontos og Pensionskontoens Vedkommende henholdsvis 816.000 og 431.000 for det kommende Finansaar.

Kl. 5 kom Landstingsmændene Hauch og Stensballe i Marineministeriet for at tale om udkastet.

Under denne Samtale, som overværedes af Kaptajnløjtnanterne Hempel-Jørgensen og Brummerstedt, gjorde jeg først opmærksom paa de meget uheldige i, at man ikke her i Marineministeriet havde set Udkastet til Hærens Ordning, da en vis Ensartethed i Affattelsen havde været heldigt og navnlig da visse Ting i Hærens Udkast greb direkte ind i Marinens Organisation — her tænktes særlig paa §§ 103 og 104.

Jeg hævdede, at hvis Marineministeriet skulde afholde Udgifter til Kystbefæstningens Personel af Hæren indtil den fulde Overtagelse havde fundet Sted, maatte Overtagelsen foregaa saaledes, at Marineministeriet overtog Forterne 1. April og Hæren saaledes ikke havde noget med Forterne at gøre efter denne Dag, men selvfølgelig blev Overtagelsen derfor fuldstændig mangelfuld. Landstingsmændene indrømmede, at denne Sag burde nøjere overvejes.

Orlogsværftet blev diskuteret og en Paragraf indført om denne Institution.

Notat af 1937 (december) af Kontreadmiral A.G. Topsøe-Jensen

I November 1931 anmodede Landstingets Militærudvalgs Formand Landstingsmand Stensballe de to militære Ministerier om, at de øverste Chefer (henholdsvis den kommanderende General og Viceadmiral) måtte få Ordre til at udarbejde et nyt Militærforslag, hvorved Bevillinger ialt på de to militære Budgetter kunne gå 6 Millioner ned. Viceadmiral Amdrup, som skulle fratræde ved Udgangen af November, henstillede, at hans Eftermand måtte få overdraget dette Arbejde, og Admiral Wenck, som skulle afløse Admiralen, fik da Besked derpå. Han bad sig imidlertid fritaget, da han var af den Mening,

at Opgaven var ganske uløselig. Han blev efter dette Afslag atter anmodet, og han bad sig fremdeles fritaget, hvorefter Admiral Rechnitzer (Direktør i M.M.) fik besked på i Stedet for Wenck at fremkomme med et Forslag. Han begyndte Arbejdet, men blev i Januar Måned sammen med Oberst i K.M. Stemann sendt til Geneve som militære Rådgivere ved den danske Afdeling i Folkeforbundet. Under hans Fraværelse skulle jeg føre Forhandlingerne videre. — Jeg har den Opfattelse, at man ikke rigtigt troede, at der kom noget positivt ud af Landstingets Bestræbelser, men efterhånden som Tiden skred frem, tog dog Sagen fastere Form, og både Stensballe og Ellinger var meget ivrige for at få et Resultat. Da dette var højst ugunstigt for Marinen, både Materielt og Personelt set, indsendte jeg en Skrivelse til Udvalget, hvori jeg gjorde opmærksom på disse Forhold* og da Sagen fremdeles tegnede ugunstigt, telefonerede jeg en Fredag til Rechnitzer i Geneve og anmodede ham om at komme, da jeg ikke kunne tumle de Herrer Stensballe og Ellinger, som var lige ivrige for at få et Resultat, som indeholdt en Besparelse på 6 Millioner. En ganske underordnet Omstændighed fik Ellinger i det sidste Øjeblik til at springe fra, således at man kunne sige, at han ikke havde været medvirkende til den ganske ødelæggende Lov, som man nu kunne se ville blive til Virkelighed. Ja, man oplevede endog det Syn, at se ham som Indbyder til Protestmødet mod Loven. — Jeg var ganske forbavset over det.

Rechnitzer vendte hjem en Søndag Formiddag. Jeg skulle på Landet og stod lige parat til at gå ud af Døren, da han ringede. Jeg satte ham ind i Situationen og meddelte ham, at Hempel-Jørgensen og Brummerstedt, som begge havde været med ved alle Forhandlingerne, var parat til at komme ud til ham, for at lægge alt klart for ham. Han sagde, at Loven manglede en Bestemmelse om, at han og jeg, som var uden for Nummer, kunne komme med i Betragtning ved Besættelsen af henholdsvis Viceadmiral og Kontreadmirals Pladsen. Denne Bestemmelse fik han sat ind i Loven, den eksisterede altså ikke, sålænge jeg havde med Forhandlingerne at gøre. Loven blev til Virkelighed, og dette medførte de store Forandringer, hvorved Wenck og Nørsgaard gik af og Rechnitzer og jeg kom ind.

Jeg var jo ikke særlig glad ved at skulle forhandle om denne Lov, der på så afgørende Måde ødelagde så meget for Marinen, derfor sendte jeg Protestskrivelsen, men den var jo fortrolig og kunne derfor næppe blive bekendt for Offentligheden. Imidlertid må Landsstingets Udvalg næppe have behandlet den særlig diskret, i hvert fald

* Se iøvrigt en Artikel i Berlingske Tidende 22. marts 1932 (gengivet efter notatet)

ringede en Redaktør ved Berlingske Tidende en Aften til mig og spurgte mig lidt ud, jeg svarede at jeg ikke kunne give ham nogen Oplysninger, da Sagen var fortrolig, men henviste ham, da han oplyste, at hans Viden stammede fra Rigsdagen, til at få mere Oplysning der. Berlingske Tidende bragte Dagen efter i en ledende Artikel Meddelelse om, at jeg ikke var enig med Udvalget. Selvfølgelig var jeg meget glad over denne Artikels Fremkomst, da den jo bekendtgjorde for Offentligheden, at jeg *ikke* var med til at godkende den nye Lov, og navnlig var jeg glad over, at Marinen blev bekendt med mit Standpunkt. Jeg gjorde Rechnitzer bekendt med såvel min Skrivelse som Avisartiklen og har det Indtryk – skønt han intet sagde, at han ikke var helt tilfreds med disse.

Under Forsæde af Statsministeren blev i (med blyant) 1936? nedsat et Udvalg, hvori Adm. R. Kommandør Hammerich og Søl. Paulsen med flere havde Sæde, vist nok – såvidt jeg husker – for at behandle Forsvarssagen. Jeg hørte om Forhandlingerne nu og da og erfarede da, at Landstingsmd. Stensballe, som også var Medlem af Udvalget, havde udtalt på et Møde, at der fra ingen af M.M.s Personale var gjort Indsigelse mod Loven af 1932. Jeg spurgte da Admiral Rechnitzer, om han ikke havde protesteret mod denne Udtalelse, da jeg jo havde gjort ham opmærksom på mit Standpunkt. Han sagde, at han ikke havde gjort nogen Indsigelse, da han mente, at det ville skabe Uvilje hos Stensballe, og at det derfor var mere formålstjenligt ikke at komme tilbage til disse Sager. Iøvrigt tror jeg, at han selv havde sagt god for Loven af 1932, således som den kom til at foreligge, og at dette var den væsentligste Grund til hans Tavshed.

Skønt jeg altså var udenfor disse Forhandlinger og heller ikke var med i nogen Rådslagninger, fandt jeg mig dog foranlediget til (over for) Søværnskommandoens Chef at gøre Indsigelse mod at Resultatet af Forhandlingerne vil medføre en Ordning, som var ganske uforvarlig. Skrivelsen som ... blev afleveret til Adm. Rech. blev ikke diskuteret imellem os. Da han fik den, blev han ganske tavs og sagde intet. Nogle Timer (efter) blev jeg kaldt ind til Ministeren, Alsing Andersen, som spurgte mig, hvad jeg egentlig tilstræbte med denne Skrivelse. Jeg sagde ham, at den var et sagligt Indlæg, hvis (Indhold) kun (var) rent militært, idet jeg hverken politisk eller økonomisk kunne udtale mig om det mulige i en anden og militært set bedre Ordning. – Jeg hørte aldrig noget til Sagen siden og antager, at Ad.R. vil mene at have sin samvittighed fri ved at have afgivet Skrivelsen til Ministeren, og denne vil skyde sig ind under, at Skrivelsen var sendt til Chefen for Søværnskommandoen og ikke til ham – hvis

man ikke fra begge sider har ment, at hele Skrivelsen ikke var det mindste værd.

Ifølge min Instruks kunne jeg forvente at blive taget med på Råd ved Avancement til Kontreadmiral; da man skulle overveje, hvem der skulle løse mig af pegede jeg på Adm. Trap, hvem Adm. Bastrup havde omtalt som en dygtig Stabschef ved Flådest. Komm. Briand ville Kommandør Hammerich ikke tjene under som Souchef. Mit Standpunkt var dette, at Trap skulle løse mig af som Chef for M-staben; hvis Rech. ikke ville have ham hertil – og det var han ikke villig til – burde Briand – som vi begge var enige om absolut ikke kunne forbigåes til Admiral – være min afløser, men hvis Rech. for ikke at miste Hammerich som Souschef ikke ville gå med dertil holdt jeg på, at Hammerich skulle udnævnes til Admiral og Chef for Marinestaben.

I Juli fik jeg Ferie og imens afgjordes Sagen, hvori naturligvis Rech. og Hammerich var mere interesseret end jeg, da de jo skulle blive, og jeg gå. Briand blev som Admiral ved Kystdefensionen som efter Loven skulle have en Kommandør til Chef. Hammerich blev som Kommandør CHfM-staben, som efter Loven skulle have en Admiral til Chef. Denne Ordning var efter min Mening ganske irregulær, men da jeg skulle gå, måtte de om det – navnlig da jeg havde givet min Mening tilkende.

Jeg har fæstnet dette på Papiret, mens det endnu står frisk i mit Minde for det Tilfælde, at der senere skulle rejse sig nogle Spørgsmål, hvor det kunne have sin Betydning, at få disse Ting draget frem igen.

sign. Axel Topsøe-Jensen

Afskrift af en artikel i Berlingske Tidende, 22. marts 1932:

Ogsaa fra selve Marineministeriet foreligger der en Kritik af Søværnsforlaget.

Afdelingschef, Kommandør Topsøe-Jensen har sendt Landstingets Underudvalg en Fremstilling af sit Syn paa Ordningen.

Vi har gentagne Gange omtalt, at Viceadmiral *Wenck* udførligt over for Landstingets Underudvalg i sin Tid motiverede sit Standpunkt i

Spørgsmaalet om, hvorfor Viceadmiralen ikke ønskede at være medvidende ved Udarbejdelsen af det nye Lovforslag til Ordning af Søvæmet. Efter hvad vi har bragt i Erfaring, er den Kritik, som Viceadmiralen i sit omfangsrige Memorandum har fremsat over for Underudvalget, ikke den eneste af den Art, Underudvalget har modtaget. Afdelingschef i Marineministeriet, Kommandør *Topsøe-Jensen* har nemlig ogsaa sendt Underudvalget en Fremstilling af, hvorledes Ordningen efter hans Syn paa Forholdene vil virke i Praxis. Et Forlydende om, at Kommandørens Synspunkter ganske og helt skulde dække Viceadmiralens er dog ikke rigtigt, men i det store og hele giver Kommandøren Udtryk for væsentlige Mangler ved Ordningens Udførelse i Praxis. Kommandøren skal endvidere, efter hvad vi erfarer i Rigsdagen, have gjort samme Synspunkter gældende mundtligt over for Underudvalget.

Det, der i denne Forbindelse har mest Interesse, er den Kendsgerning, at i dette Tilfælde rejses der Kritik mod Forslaget af den Embedsmand, der — næst efter Admiral *Rechnitzer* — maa forudsættes at have mest indflydelse paa dets Enkeltheder. Der foreligger altså det, at Afdelingschefen først gør sin Pligt som Embedsmand og derefter som Embedsmand og *maritim Fagmand* siger sin Mening om den kommende Ordningens praktiske Værdi. Denne Mening skal være ret bestemt udtrykt i Kommandørens Fremstilling.

Folketingets Udvalg vedrørende Forslaget har, saa vidt vi ved, ikke haft Lejlighed til at gøre sig bekendt med Kommandørens Udtalelser. Disse er formentlig ikke naaet længere end til Landstingets Underudvalg.

H.

MARINEHISTORISK SELSKAB

Stiftet 5. marts 1951

Det er selskabets formål at virke for dansk marinehistorisk forskning og for en almindelig udbredelse af kendskabet til Søværnets og Flådens historie. Selskabet udgiver Marinehistorisk Tidsskrift, udkommet siden 1967, der tilsendes medlemmerne med 4 numre om året. Endvidere afholdes foredrag om marinehistoriske emner, ekskursioner og museumsbesøg for medlemmerne.

Selskabet støtter bestræbelserne for at etablere Orlogsmuseet i egen bygning samt støtter restaureringen af fregatten »Jylland« i Ebeltoft.

Siden starten er udgivet en skriftserie, der tilbydes medlemmerne til favørpris. Denne bog er nr. 19 i denne skriftserie. Medlemskontingentet er p.t. 60 kr. om året. Alle interesserede kan optages. Indmeldelse sker til selskabets sekretær: Museumsleder, cand.mag. Jørgen H. Barfod, Ved Fortunen 10 A, 2800 Lyngby.

MARINEHISTORISK SELSKABS SKRIFTRÆKKE

- Nr. 1 Jørgen Barfod: Slaget i Køge Bugt juli 1677. (1952) (udsolgt).
- Nr. 2 R. Steen Steensen: Vore torpedobåde gennem 75 år. (1953) (udsolgt)
- Nr. 3 Georg Nørregaard: Fregatten Falster ved Marokko 1753. (1953) 25 kr./17 kr.
- Nr. 4 G. Olsen, E. Harremoës, G. Honnens de Lichtenberg og R. Steen Steensen: De danske stræder og Øresundstolden. (1958) 30 kr./20 kr.
- Nr. 5 R. Steen Steensen: Vore undervandsbåde gennem 50 år. (1960) næsten udsolgt. 65 kr./50 kr.
- Nr. 6 R. Steen Steensen: Orlogsmuseet. (1961) næsten udsolgt. 15 kr./10 kr.
- Nr. 7 Jørgen H. Barfod: Orlogsflåden på Niels Juels tid. (1963) 60 kr./45 kr.
- Nr. 8 G. Honnens de Lichtenberg: Larssen fra 64. 30 kr./20 kr.
- Nr. 9 R. Steen Steensen: Fregatten Jylland. (1965) (udsolgt).
- Nr. 10 R. Steen Steensen: Vore panserskibe 1863-1943. (1968) næsten udsolgt. 96 kr./65 kr.
- Nr. 11 R. Steen Steensen: Vore krydsere. (1971) 80 kr./60 kr.
- Nr. 12 Hans Chr. Bjerg: Dansk Marinehistorisk Bibliografi 1500-1975. (1975) (udsolgt).
- Nr. 13 M. Winge: Søetatens Syge- og Kvæsthuse. (1976) (udsolgt).
- Nr. 14 Jørgen H. Barfod: Niels Juel, A Danish Admiral of the 17th Century. (1977) 48 kr./32 kr.
- Nr. 15 Hans Garde og Hans Chr. Bjerg: Torpedobåde gennem 100 år. (1979) næsten udsolgt.
- Nr. 16 Ole L. Frantzen: Truslen fra Øst, Dansk-Norsk Flådepolitik 1769-1807. (1980) 96 kr./65 kr.
- Nr. 17 J. H. Lorcks dagbog: Fregatten Bellonas togt til Sydamerika 1840-41. (1980) 69 kr./50 kr.
- Nr. 18 Hanne Andersen: Nyboder - et københavnsk miljø. (1981). 40 kr./30 kr.

Beløbet efter skråstregen angiver prisen for medlemmer af Marinehistorisk Selskab.